ORHAN KEMAL

Grev

5. BASKI

ÖYKÜ

ORHAN KEMAL

Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan Orhan Kemal, 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. Babası ilk TBMM'de milletvekilliği ve Adalet Bakanlığı yapmış olan Abdülkadir Kemali Bey'dir. Adana'da *Ahali Cumhuriyet Fırkası*'nın kurucusu olan Abdülkadir Kemali Bey, daha sonra partisinin kapatılması üzerine ailesiyle birlikte Beyrut'a yerleşti ve Orhan Kemal bu dönemde orta son sınıftaki eğitimini yarıda bıraktı. 1932'de Türkiye'ye geri döndükten sonra, çırçır fabrikalarında işçilik, dokumacılık ve ambar memurluğu yapan Orhan Kemal, 1937 yılında evlendi. 1938 yılında, Niğde'de askerlik görevini yaparken Ceza Yasası'nın 94. maddesine muhalefetten yargılanarak beş yıl hüküm giydi. 1940 yılında Bursa Cezaevi'nde Nâzım Hikmet'le tanışması sanat yaşamının önemli dönüm noktalarından biri oldu. 26 Eylül 1943'te serbest kalan Orhan Kemal 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. Bu dönemden itibaren geçimini yazarlıkla sağlayan Orhan Kemal, 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Cezaevi'ne gönderildi. Otuz beş gün sonra salıverildi. 1968 yılında bu davadan beraat ettikten iki yıl sonra 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü. İlk şiirlerini Raşit Kemali adıyla *Yedigün*, *Yeni Mecmua* gibi dergilerde yayımlayan Orhan Kemal, Nâzım Hikmet'in etkisiyle düzyazıya yöneldi. İlk düzyazısı *Balık* adıyla 1940 yılında *Yeni Edebiyat* gazetesinde yayımlandı. İlk öykülerini ise 1942 ve 43 yıllarında *İkdam* ile *Yurt ve Dünya* dergilerinde yayımlayan Orhan Kemal, daha sonra *Varlık*, *Gün*, *Yığın*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Yaprak*, *Yeni Baştan*, *Yeditepe*, *Beraber* gibi dergilerde de yer alırken birçok romanı da *Vatan*, *Dünya*, *Ulus*, *Son Havadis* ve *Cumhuriyet* gazeteleri tarafından tefrika edildi. *Kardeş Payı* ile 1958 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan Orhan Kemal, *Önce Ekmek* ile de 1969 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı ve TDK Öykü Ödülü'nü kazandı. *72. Koğuş*, *Murtaza*, *Eskici Dükkânı*, *Kardeş Payı* ve *İspinozlar* (Yalova Kaymakamı) adlı yapıtlarını oyunlaştırdı. *72. Koğuş* ile 1967 yılında Ankara Sanatseverler Derneği tarafından en iyi oyun yazarı seçildi. Orhan Kemal'in ailesi tarafından 1972 yılından beri yazarın ölüm yıldönümünde verilmek üzere Orhan Kemal Roman Armağanı düzenlenmektedir. Yapıtları: *Murtaza*, *El Kızı*, *Yalancı Dünya*, *Sokakların Çocuğu*, *Müfettişler Müfettişi*, *Üç Kâğıtçı*, *Ekmek Kavgası*, *72. Koğuş*, *Eskici ve Oğulları*, *Cemile*, *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl*, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, *Sokaklardan Bir Kız*, *Vukuat Var*, *Hanımın Çiftliği*, *Suçlu*, *Dünya Evi*, *Kötü Yol*, *Yağmur Yüklü Bulutlar*, *Kırmızı Küpeler / Babil Kulesi*, *Oyuncu Kadın*, *Grev*, *Serseri Milyoner*, *Gurbet Kuşları*, *Evlerden Biri*, *Kaçak*, *Kanlı Topraklar*, *Arkadaş Islıkları*, *Devlet Kuşu*, *Bir Filiz Vardı*, *Avare Yıllar*, *Sarhoşlar*, *Baba Evi*, *Çamaşırcının Kızı*, *Önce Ekmek*, *Tersine Dünya*, *İstanbul'dan Çizgiler*, *Oyunlar 1-2*, *Yazmak Doludizgin* (Günlükler-Şiirler), *Senaryo Tekniği ve Senaryolar*, *Önemli Not!* (Düzyazılar).

GREV

Orhan Kemal

§

Türkçe Edebiyat **124**

Grev
Orhan Kemal

Yayın yönetmeni: Sırma Köksal
Yayına hazırlayan: Çiğdem Su
Kapak tasarım: Utku Lomlu
Arka kapak fotoğrafı: Ara Güler
Dizgi: Bahar Kuru

© 1954, Orhan Kemal
© 2007; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: 1954, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Kitapları
2. Basım: 1968, OK Yayınları
3. Basım: 1975, Bilgi Yayınevi
4. Basım: 1996, Tekin Yayınevi
5. Basım: Nisan 2007, Everest Yayınları

ISBN: 978 - 975 - 289 - 387 - 0

Orhan Kemal Müzesi
Akarsu Caddesi No: 30 Cihangir/İSTANBUL
Tel: (0212) 292 92 45 Fax: (0212) 243 67 82
E-mail: info@orhankemal.org
www.orhankemal.org

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Tel: (0212) 674 97 23 Fax: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Fax: (0212) 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (0212) 511 53 03 Fax: (0212) 519 33 00
e-posta: everest@alfakitap.com
www.everestyayinlari.com

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

İÇİNDEKİLER

Grev 1
Nurettin Şadan Bey 14
Dert Dinleme Günü 33
Telefon 43
Can Sıkıntısı 59
Arka Sokak 69
Süpürgeci 75
Harika Çocuk 82
Hamam Anası 87
Nermin 91
Balon (Mahalle Kavgası) 96
Abla (Kömürcü) 177
El Kapısı (Pervin) 185
Numaracı 195
Sıtma (Hacet Kapısı) 200
Doğum 207
Yandan Çarklı (Kör) 212
Düzeltmen 221

GREV

GREV

Fabrika sahibinin oğlu, saçları dökülmüş iri başı, yuvarlak göbeğiyle tombalak bir patatesi hatırlatır. Bol bol uyumak, canlı kahkahalar salıvermek, çevresini alanlara mükellef ziyafetler çekmek için dünyaya gelmiş gibidir.

Fabrikanın memurlar lokantasına girdi. Müessese Müdürü'yle birkaç garson her zamanki gibi koşuştular. Sandalyeler ikram edildi, masalar çekildi, itildi, kuvvetli güneşin vurduğu penceredeki muşamba perde indirildi... O, yani fabrika sahibinin oğlu, ikram edilen dört beş sandalyeden yalnız birisine yan geldi, dirseğini masaya dayadı, tombul yüzünü etli avucunun içine aldı...

"Şey..." dedi, "neblim ben? Bir şey ama, ne?"

Ağız dolusu esnedi. Karşısında hazırolda bekleyen müessese müdürünün yüzüne, ağır göz kapaklarının altından yorgun yorgun baktı.

"Canımın ne istediğini bil bakalım!"

Müessese müdürü resmi bir gülüşten sonra, ciddileşti.

"Bil," diye tekrarladı fabrika sahibinin oğlu, "canımın ne istediğini bil, sana on bin lira!"

Sandalyesinde doğruldu, sonra bir kaplumbağanınkini hatırlatan sırtıyla masaya abandı.

"Hadi... Bilsene!"

Müessese müdürü gerdan kırdı, gözlerini kırpıştırdı, kuru yüzünü kaşıdı. Sevmiyordu, garsonların filan önünde piyasasını düşürmekten başka bir şeye yaramayan bu şakaları sevmiyordu ama...

Bu sırada cebinden bloknotunu çıkaran fabrika sahibinin büyük oğlu altın stilosuyla çok bozuk bir yazı yazdı:

"Müessese müdürü canımın ne istediğini bildiği takdirde, kendisine on bin lira vermeyi taahhüt ediyorum."

Müessese müdürü dede olmuş, ağırbaşlı bir adamdı ama çaresiz, kâğıdı aldı, uzaklaştı.

Fabrika sahibinin oğlu sandalyesine gene yan geldi. Gittikçe ağırlaşan gözkapakları nerdeyse büsbütün kapanacaktı. Bu sırada karşıda, kuvvetle vuran güneş sütununun yanında çatal, kaşıkları parlatmakta olan bir garson gördü. Eliyle masaya vurarak çağırdı. Dirseklerine kadar sıvalı kolları, yer yer kararmış paçavrasıyla garson, koşarak geldi.

Fabrika sahibinin oğlu, "Napıyorsun orda?" diye sordu.

Kulaklarına kadar kızaran garson, "Çatalları," dedi, "çatalları parlatıyorum efendim!"

"Niye parlatıyorsun?"

"Usta öyle emretti efendim."

"Usta öyle emretti demek? Sen emir kulu musun?"

Garson gülmeye çalışarak, "Sayenizde efendim..." dedi.

"Sayemizde mi? Ben ağaç mıyım ulan?"

"Estağfurullah efendim..."

"Saye gölge demek, ağacın gölgesi olur. Benim sayemdeyse... Ben ağaç oluyorum bu hesapça, sen de benim gölgemde... Ha?"

"Estağfurullah efendim... Hâşâ."

"Senin okumuşluğun falan var mı?"

"Yok efendim."

"Hiç mi?"

"Var ama, az."

"Ne kadar?"

"Beşi bitirdim, hepsi bu."

"Gerisini niye getirmedin?"

"Tecelli beyim."

"Nasıl tecelli? Tecelli ne demek?"

"Ben esas Karadenizliyim. Babam postahanede odacıydı. Beş kardeştik, aldığı para yetmiyordu zati, boğazımıza..."

"Peki, şimdi on bin liran olsa... Mesela tayyare piyangosu aldın, on bin lira vurdu! N'aparsın?"

Garson gülmeye çalışarak önüne bakıyordu.

"Söyle, n'apardın on binin olsa?"

"?.."

"Cevap ver be! Hiç düşünmedin mi? Mesela çıkarıp on bin lira versem sana şimdi... N'aparsın?"

"?.."

"Hiç fikrin yok mu be? Düşünmedin mi şimdiye kadar?"

"Düşünmedim efendim."

"On bin lira çok mu mühim?"

"Çok..."

"Çok demek! Demek, 'On bin liram olsa ne yapardım,' diye hiç düşünmedin?"

"?.."

"Sende iş yok. Git işine hadi!"

Garson kirli beziyle çekildi.

Fabrika sahibinin oğlu yine ağız dolusu esnedikten sonra, yaşaran gözlerini tombul ellerinin tüylü sırtıyla sildi. Hava adamakıllı sıcaktı, terliyordu. Tiril tiril sadakor* ceketini çıkarıp yanı başındaki iskemleye bıraktı. Sonra önündeki masanın üzerine çaprazlama koyduğu ellerine başını dayadı, uykuya tam geçecekti, lokanta kapısı hızla açıldı, dokumahane şefi içeri girdi:

"Ahmet Bey," dedi, "koşun! Dokumacılar grev yaptı, ağa sizi bekliyor?"

Kara kuru bir Arabuşağı'ydı.

Fabrika sahibinin oğlu, ondan beklenilmeyen bir çeviklikle sıçradı, sadakor ceketini aldı. Dokumahane şefiyle lokantadan çıktılar.

Hiçbir zaman düzelmeyen bir mide bozukluğundan şikâyetçi ağa -fabrika sahibi- ağır tül perdelerin serin bir nemlilik verdiği odasında, köşeleme gidip geliyor, huysuzlanıyordu. İçeri giren oğluna, "İş dayresine, emniyete, cendermeye telefon et çabuk!" dedi.

"Ne var? N'oluyor?"

"Ne mi var? Ne mi oluyor? Ben mi senden soracağım, sen mi benden?"

"Benim bildiğim, mesainin sekiz saate inmesini, fakat on iki saatte kazandıkları parayı vermemizi istiyorlardı."

"Her neyse... Evvela telefon et, sonra git, gör. İcap ederse atölyeyi bağla, koğ gitsinler! Amele mamele... Aç itleri başımıza çıkardılar bre herif... Hökümet hökümet değil ki... Sallandırıver bir ikisini..."

Fabrika sahibinin oğlu odadan fırladı. İplik ambarlarını bir hamlede geçti. Dokumahaneye koşarak girdi. Üç yüz dokuma tezgâhının müthiş bir şakırtıyla çalıştığı atölyenin havasında pamuk tozları uçuşuyordu.

---

* Düz dokunmuş, açık saman renginde bir tür ipek kumaş.

Kapıda durdu. İçeriyi hırslı hırslı gözden geçirdi. Yanı başında dikilen dokuma ustasına, "Hani? Grev yaptılar diyordun?" dedi. "Herkes tezgâhının başında!"

"Tezgâhlarının başındalar ama iş görmüyorlar. Masura tükeniyor, dolusunu koymuyorlar; bez top oluyor, kesmiyorlar; iplik kopuyor bağlayıp çekmiyorlar."

"Bir çeşit grev yani? Kim elebaşıları?"

"Sarı Memet. O yok mu o..."

"Çağır şunu bana!"

Dokumahane şefi düdüğünü kuvvetle öttürdü. Bütün başlar kapıya çevrildi, iki muavin koşarak geldiler.

"Sarı Memet'i çağırın bana!"

Az sonra zayıf kolları dirseklerine kadar çemirli, duru beyaz yüzlü, tepe saçları dökük, gaga burunlu bir dokuma işçisi dokuma ustasının yanına geldi. Üstü başı, kaşları toz içindeydi.

"Buyur!" dedi.

Fabrika sahibinin oğlunu işaret eden şef, "Küçük ağa seninle konuşmak istiyor," dedi.

Sarı Memet, küçük ağaya baktı, bakıştılar.

"Sarı Memet sen misin?"

"Benim!"

"Bu ameleye sen mi önayak oluyorsun?"

"Ne gibi?"

"Tezgâh başında dikiliyor, iş yapmıyorlarmış. Böyle hareket etmelerini sen tavsiye ediyormuşsun?"

"Ne münasebet? Onu sana söyleyen halt etmiş!"

"Ne biçim konuşmak bu? Bir amirin, bir büyüğün önünde böyle mi konuşulur?"

"Büyüğün önünde böyle konuşulmaz, biliyorum."

"Konuşuyorsun işte!"

"Konuşmuyorum, terbiyemi bilirim ben!"

"Konuşuyorsun işte be!"

"Ben senin önünde konuşuyorum!"

"Ben senin büyüğün değil miyim? Ekmek veriyorum sana!"

"Sen? Bana ekmek veriyorsun ha? Sen kimsin de bana ekmek vereceksin? Çalışıyorum ben, alnımın teriyle kazanıyorum onu... Bana ekmek veriyormuş... Ben çalışmayım da sen bana ekmek ver... Ulan siz değil ekmek, günahınızı bile vermezsiniz bedavadan!"

"Terbiyesizlik etme, fena olur sonra!"

"N'olur? Bilmem neyimden tutup tavana mı astırırsın beni?"

Araya dokuma ustası girdi, Sarı Memet'i kenara çekti. Çevresini hemen dokuma işçileri, arkadaşları almıştı.

"... Fiyakasına bak gebeşin..." dedi, "bir dene patlatsam yansı boşa gider."

Apteshane aralığında sigara içerken "manzara"yı uzaktan görüp koşarak gelen Dokumacı Bilâl, Gaffar, Kürt Resul de kalabalığa karıştılar.

Gaffar, "N'olmuş lan Memet?" diye sordu, "Kim kime n'apmış?"

"Hiç yahu..." dedi Sarı Memet, "bize ekmek veriyormuş. Lan sen kimsin ki bize ekmek veriyorsun? Allahsız oğlu Allahsız. Çamurda görsen bir tekme de sen atarsın."

"Boş ver..." dedi Gaffar, "sekiz saate indiriyorlar mı, indirmiyorlar mı?"

"İndirir mi bunlar yahu... Avanta işçi var. En zoruma giden, bize terbiyesiz diyor... Lan senin de, sana terbiye verenin de..."

"Kim diyor? Koca göbek mi?"

"Heye."

"Terbiyesiz ebu ceddi onun, sülâle-i tâhiresi!"

Fabrika sahibinin oğlu yanlarına geliyordu.

Gaffar, "Ihı ıhı..." dedi, "geliyor, bu tarafa geliyor..."

"Göbeğe bak lan..."

"Bellersin dokuz aylık gebe!"

"Gebe değil de nedir!" dedi Kürt Resul.

Fabrika sahibinin oğlu, "Haydi bakalım, iş başına!" diye emretti.

Bir an hiç kimseden ses çıkmadı, bakışıldı. Sonra Sarı Memet, "Harp biteli beş sene oluyor!" dedi. "İş Kanunu'nun hükümlerini yerine getirmenizi istiyoruz!"

"O sizin bileceğiniz iş değil," diye küçük ağa nefretle cevap verdi. "Fabrikanın menfaati nasıl icap ettirirse..."

"Biz kendi menfaatimizi biliriz. Fabrikanın menfaati bizi alakadar etmez!"

"Siz de fabrikayı alakadar etmezsiniz!"

"Arkadaşlar duydunuz mu? Biz fabrikayı alakadar etmezmişiz. Madem biz fabrikayı alakadar etmeyiz, o hâlde bul işçi de çalıştır!"

Küçük ağa telaşlandı. Dokumahane şefi, yardımcıları, yağcılar, fabrika başmakinisti, iki kâtip baş başa verip fiskos geçtiler. Sonra içlerinden iki kâtip gereken yerlere telefon etmek üzere koştular.

Sapsarı yüzüyle fabrika sahibinin oğlu, "Dikkat edin!" diye bağırdı. "Grev yapıyorsunuz, grev kanunen yasak, karışmam sonra!"

Sarı Memet hemen kendini topladı:

"Hayır," dedi, "katiyen. Geçiyoruz işimizin başına... Arkadaşlar, herkes işinin başına geçsin!"

Herkes tezgâhının başına geçti. Lakin, tezgâhlar boşuna işliyor, üç yüz tezgâhta kilovatlar boşu boşuna su gibi harcanıyor, bir tek santimlik iş görülmüyordu.

Dokumahane şefi, "Nafile..." dedi. "İş görmeyecekler."

Fabrika sahibinin oğlu hırsından kuduruyordu. Yere tükürdü, olduğu yerde döndü. Hırsına yenilerek, gitti dokumahane kapısının ordaki mermerde şarteli çekti. Atölye istop edince, "Haydi, paydos!" diye bağırdı, "Basın fabrikamdan, çıkın dışarı!"

Yer yer kımıltılar, homurtular oldu.

Sarı Memet, "Grevi sen yaptın!" dedi, "kanuna sen karşı geldin asıl. Şahit olun arkadaşlar, patron grev yapıyor!"

"Evet, grev, lokavt yapıyorum... Size bundan sonra değil ekmek, zırnık vermeyecem, takacam kilidi... Haydi, basın dışarı, yallah!"

Sarı Memet'le arkadaşları kafa kafaya verdiler. Bir süre usul usul konuştuktan sonra Sarı Memet, "Kımıldamayalım," dedi, "nasıl olsa polise telefon ettiler şimdiye kadar, gelsin polis, işimizin başında görsün bizi! Nasıl?"

"Kıyak. Haydi gidelim."

"Arkadaşlar, geçin işinizin başına... Varsa bir kuvveti attırsın bizi dışarı!"

Gaffar, "Kışınki vergi kaçakçılığını unutma!" diye bağırdı. "Tezgâhların hankslarını çıkarıp... Çakarsın ya?"

"Çakar ya, ateş almaz enayi!"

"!!..."

Dokumacılardan bir kısmı tezgâhlarının başına geçti, bir kısmıysa küçük ağanın hâlâ bas bas bağıran sesinden ürkerek fabrika kapısına doğru ağır ağır yürüdü.

Az sonra, başkomiserle birlikte yirmi kadar bekçi, polis fabrikadan içeri telaşla girdiler. Coplar çekilmiş, kaşlar çatılmış, suratlar asılmıştı. Dokumahaneyi kordon altına aldılar.

Sarı Memet'le arkadaşları ileri atılıp, "Komiser Bey," dediler, "fabrika sahibi lokavt yaptı, ifadelerimiz alınsın!"

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Başkomiser şaşırmıştı.

"Lokavt ne demek?" diye sordu.

"Patronun grevi, patronun ameleyi kovması, işinden atması!"

"Yalan!" diye fabrika sahibinin oğlu ortaya atıldı. "Yalan söylüyorlar, yalan söylüyor namussuzlar!"

"Namussuz sensin, namussuz senin..."

"Namussuz, namussuz, namussuz!!!"

Ortalık karıştı. Fabrika kapısındaki işçiler de içeri girmeye

zorluyorlardı. Başkomiser, bekçi ve polisler de ne yapacaklarını, nasıl davranmaları gerektiğini bilmedikleri için kararsızdılar...

Fabrika sahibinin odacısı koşarak geldi:

"Vali Muavini Bey geldi, Komiser Bey'i istiyor!"

Başkomiser belindeki tabancasını tutarak koştu.

Vali muavini hafif kara bıyıklı, akça pakça bir zattı. Divan Edebiyatı'na meraklı, bilhassa Nedim hayranıydı. Fabrika sahibinin masasına kurulmuş, elindeki kurşunkalemi cama hafif hafif vuruyordu.

Büyük ağa, "Şirnediler beyefendi," dedi, "nirden icad oldu bu demirkırası? Irgat, maraba güruhuna kabahatli olduk bayağı. Paramızla irezil oluyok!"

Vali muavini gülümsüyordu:

"Olur efendim," dedi, "ufak tefek meseleler bunlar. Ya maazallah Evropa'daki gibi olsalar?"

"Olmasın efendim, bura Türkiye! Elinizde bir şey. Askeriniz, polisiniz var şükür... Nelerinden korkuyorsunuz? Ah ben hökümet olmalıyım ki."

"N'apardınız?"

"Sallandırıver bir ikisini..."

"Ooo... Bizim hükümetimiz işverenle işçi arasında tam bir hakem rolünü oynamak için... Yani demek istiyorum ki..."

Fabrika sahibi bu sözleri beğenmedi. Yöneticiler içinde en gevşek onu bulduğu için oldubitti sevmezdi. Zaten bu "işverenle işçi arasındaki hakemlik"ten, "hukuk devleti" deyiminden de bir şey anlamıyor, içerleyip duruyordu.

Bu sırada odaya başkomiser girdi, vali muavininin karşısında esas vaziyet aldı.

Vali muavini, "N'oluyor?" diye sordu.

Beriki hep hazırolda, tabii fabrika sahibinin etkisi altında, bir çırpıda anlattı:

"Amele işi bırakmış efendim, malumuâliniz, grev yapmış... Telefonla haber verildi bize, hemen geldik."

"Elebaşıları olması lazım... Muhafaza altına aldınız mı?"

Henüz böyle bir şey yapmamışlardı ama lazımdı.

Kafadan attı:

"Aldık efendim!"

"Peki. Getirin bakalım."

Başkomiser çıktı, dokumahaneye geldi. Telaşlı telaşlı, "Baksanıza bana..." dedi, "Hasan Efendi, Süleyman Efendi, Ramazan Bey... Vali muavininin yanından geliyorum, elebaşıları olması lazım, muhafaza altına alıp almadığımızı sordu, aldık diye attım... Şu hani sarı biri vardı, ukala bir şey... Yakalayın şunu, muhafaza altına alalım."

Bir komiserle üç polis, birkaç bekçi, Sarı Memet'le iki arkadaşını muhafaza altına aldılar.

Berikiler, "Niye yahu, niye?" diyorlardı, "Lokavtı yapan, suçu işleyen orda, elini kolunu sallaya sallaya dolaşıyor, siz bizi tevkif ediyorsunuz."

"Kimden bahsediyorsun? Suç işleyen kim? Fabrika sahibinin oğlu mu?"

"Tabii ya... Şalteri indirdi, milleti işten kovdu. Bizim değil, onun tevkif edilmesi lazım!"

"Onun? Maşallah. Koskoca mal sahibi. Nankörlüğün âlemi var mı? Sayesinde sebepleniyorsunuz, karnınız doyuyor."

Üç arkadaş bağırdı çağırdı. Hak, adalet ve daha bir sürü şeyden dillerinin döndüğünce söz ettiler. Berikiler yanlış yola saptıklarını anlamışlardı ama vali muavini, "elebaşının muhafaza altına alınmasından" söz etmişti. Bundan ötürü, muhafaza altına alınması icap edenler vardı.

"Sizi tevkif etmiyoruz," dediler, "muhafaza altına aldık sadece... Bizim tevkif yetkimiz yok ki... Mesele bundan ibaret..."

Fabrika sahibinin oğlu babasının odasına öfkeyle girdi:

"Rahatsız oldunuz beyefendi," dedi, "gene sizi buraya kadar yordu bu asi herifler..."

Vali muaviniyle el sıkıştılar.

"Yani beyefendi, biliyor musun, anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geliyor! Makine beğenmezler, iplik beğenmezler, çalışmazlar... Şimdi de bir sekiz saat meselesi tutturdular... Geçende arz etmiştik, işçiye zam, az mesai, şu, bu bizim de arzuladığımız şeyler... Biz de işçimizin refahını isteriz şüphesiz... Fakat bir de ortada realite var... Daha çok mesaiyle daha az ücretle çalışacak, hatta buna can atan işsizler var ortada. Haber haber üstüne geliyor. Sonra maliyet meselesi... Karşımızda Avrupa, Amerika malı var. Rekabet, malum... Serbest pazar rejimi devrine giriyoruz. Nasıl rekabet edeceğiz sonra? Fabrikalarımızı kapamak icap edecek aksi hâlde. Bununla beraber, biz umumiyetle işçilerimizden memnunuz. Aralarında bazı uygunsuzlar olmasa... Ekseriyet iyi, hâlden anlıyor.. Gelgelelim o birkaç sütsüz... Demin ne yaptılar biliyor musunuz? O bir Sarı Memet var, çıktı makinenin üstüne, 'Arkadaşlar, işi bırakalım, ya dediğimizi yaparlar ya da çalışmayız!' diye basbas bağırdı. İşçiler kitle hâlinde atölyeyi terk ettiler... Bunun üzerine zatıâlinize haber vermek zarureti hasıl oldu."

Vali muavini sakin sakin dinledikten sonra, "Devletimizin rolü, bu türlü zorlukların üstünden gelmek. Onlar da vatandaş... Onları da dinlemek lazım... Değil mi efendim?"

"Hakkıâliniz var şüphesiz ama... Bilseniz ki..."

"Düşününüz... Ya maazallah Evropa'dakiler gibi olsalardı?"

"Burası Avrupa değil beyefendi!"

"Olabilirdi. Aralarında yüz, yüz elli senelik bir fark var bereket versin ama asrımız uçak asrı, atom asrı... Bu yol belki de hızla kapanacak... Bilinmez ki... Atatürk inkılaplarını düşünün! O ne baş döndürücü hamleydi o! Bundan dolayı, asil milletimiz, bu farkı da kapayabilir. Onun için, böyle anlaşmazlıklarda devletin hakem rolüne alışmak lazım..."

Fabrika sahibiyle oğlu bakıştılar. Vali muavini bu bakışmayı gördü:

"Bu demek değildir ki onların nahoş hareketleri hoş görülecek, göz yumulacak... Asla ve kesinlikle! Memleketimiz bir hukuk ve adalet memleketidir. Hak sahiplerinin hakkı haksızlara katiyen çiğnetilmeyecektir! Çünkü efendim, memleketimiz bir hak ve adalet memleketi olmak haysiyetiyle, devletimizin rolü vatandaşlar arasındaki dengenin teessüsünde bir hakem..."

Kapı vuruldu. Deminki başkomiser girdi:

"Sanıkları getirdim beyefendi!"

"Nerdeler?"

"Burda, kapı önünde, muhafaza altındalar efendim!"

"Âlâ. Ben şimdi savcılığa telefon ederim. Siz adliyeye sevk edin onları... İçerde asayiş yerine geldi mi?"

"Geldi efendim."

"Ötekiler işlerinin başına döndüler mi?"

"Dön... dön... döndüler efendim, evet döndüler... İstersenız..."

"İstemez. Siz şimdi sevk edin bakim onları..."

Kulaklığı eline aldı.

Saçları briyantinden ışıl ışıl savcı, ufak tefek ama sert bakışlı biriydi. Az önce iki buçuk liraya satın aldığı otomatik çakmağını deniyor, hafifçe gülümsüyordu. Telefon çalınca kulaklığı aldı:

"Aloo... Evet, başsavcı yardımcısı... Buyrun beyefendi. Ha, evet efendim, haberdar etmişlerdi... Gönderdiler mi? Grev mi dediniz? Dehşet! Başüstüne beyefendi..."

Telefonu kapadı. Yanı başındaki masada başını evraklara indirmiş, harıl harıl çalışmakta olan arkadaşına, "Burayı İtalya yahut Fransa sanmış köpoolları!" dedi.

"N'olmuş?" diye başını kaldıran beriki, iriyarı ama yumuşak bakışlı biriydi.

"Fabrika ameleleri... Grev yapmış!"

"Nasıl olur?"

"Basbayağı... Grev yapmışlar... Tezgâhları bırakıp... Patron da zabıtayı haberdar etmiş. Elebaşılar muhafaza altına alınmış, nerdeyse gelirler."

"Tevkif edecek misin?"

"Zannederim... Çünkü, grev... Vali muavini telefon etti. Kafa kaldırtmaya gelmez, derhal ezmek lazım... Fransa'yı içinden çökertenlerin kimler olduğunu biliyoruz artık!"

Öbür savcı başını gene evraklara eğmişti. Susuşundan anlam çıkarılır korkusuyla, "Şüphesiz," dedi. "Yalnız, şaştığım bir nokta var: Bu işe cesaretin nelere mal olacağını hâlâ anlamamışlar mı?"

"Öyle görünüyor... Mamafih, anlatacağız elbette..."

Duvardaki büyük saat öğleden sonranın dördünü ağır ağır vurmaya başladı.

1947

NURETTİN ŞADAN BEY

Cezaevi Jandarma Karakol Komutanı cezaevi kapısından telaşla girdi, idarenin taş merdivenlerini koşarak çıktı, merdiven başında şakalaşan hükümlülere, "Yahu," dedi, "çocuklar... Nurettin Şadan Bey isminde bir zat gelecekti... Geldi mi?"

Cezaevinin yazı ve temizlik işlerinde kullanılan dört hükümlü bakıştı. Böyle birinin gelip gelmediğinden haberleri yoktu. Yalnız ihtiyar başçavuşun her zamanki ağırlığının aksine, gösterdiği telaştan Nurettin Şadan Bey'in önemli biri olduğunu anlamışlardı.

Yarım saat sonra, geniş kenarlı siyah fötr şapkası, roye pantolonuyla bir manken ciddiliği içinde cezaevi kapısından giren Nurettin Şadan Bey rahatlıktan adamakıllı semirmiş, orta boylu, tı-

kız bir adamdı. Sokaklar çamur içinde olduğu halde, cezaevi kapısına kadar otomobille geldiği için iskarpinleri tertemizdi.

İhtiyar başçavuşla birlikte idarenin taş merdivenlerini yan yana çıktılar. Sahanlıktaki hükümlüler gelenin belki de hükümetin büyük bir memuru olabileceğini düşünerek, toplandılar.

Nurettin Şadan Bey sahanlıkta durdu, şapkasını çıkardı, oradakileri kibarca selamladıktan sonra, "Bendeniz," dedi, "Nurettin Şadan! G...'den geliyorum. Üç ay cezam kaldı..."

Sahanlıktaki hükümlüler hayretle bakıştılar. Vali, savcı ya da ağır ceza reisi gibi giyinen birinin hükümlü oluşunu yadırgamışlardı. İçlerinden birisi, "Allah kurtarsın!" dedi.

Nurettin Şadan Bey'se, "Mersi," dedikten sonra ihtiyar başçavuşa döndü:

"Başçavuş, ben memleketin eşrafından birinin oğluyum. Tahsilimi Almanya'da yaptım. Şehri gezip dolaşmama, banyolarından istifade etmeme aracılık edeceksiniz tabii, değil mi?"

Başçavuş yutkundu. Bunca yıllık "vazife-i memuriyetinde" bu derece herkesin önünde bir teklifle karşılaşmadığı için şaşırmıştı.

Nurettin Şadan Bey, "Nasıl?" dedi, "Oldu mu?"

Başçavuş imdat aranır gibi bakındı.

"Bilmem ki... Kısmet... İnşaallah..."

Nurettin Şadan Bey son derece biçimli yapısıyla ağır ağır içeri girdi. Beton koridora sağlı sollu kapılar açılıyordu. Kapısının üzerindeki küçük siyah tabelada "MÜDÜR" yazılı soldaki odaya geldi, durdu. Ceketinin önünü iliklediği, şapkasını eline aldı, sonra kapıya üç kibar fiske vurdu, cevap bekledi. Bu sırada başgardiyan (öyle herkese pek aldırış etmezliğiyle tanınmasına karşın) odasından çıkıp da Nurettin Şadan Bey'i görünce, bu kelle kulak yerinde kişiye karşı nasıl davranılması gerektiğini henüz kestiremediğinden, odasına girip kapıyı kapamıştı.

Nurettin Şadan Bey müdürün kapısına yeniden üç kibar fiske vurdu. Gene karşılık alamayınca topuzu kıvırdı, kapıyı açtı.

"A... Nerde Müdür Bey?"

Başçavuş bir çırpıda, "Gitmiş olacaklar efendim!" dedi.

"Saat kaç?"

Başçavuş tam anlamıyla etki altında kalmıştı. Saatini çıkardı:

"Altıyı çeyrek geçiyor efendim!"

Nurettin Şadan Bey odaya daldı, içerisini merakla gözden geçirdikten sonra çıktı.

Nurettin Şadan Bey'in iki yatak dengi, sağlam iki meşin bavulu, içlerinde tahta kalıplarıyla rugan, glase, podösüet üç çift iskarpini, termosu ve bir şezlongtan ibaret eşyası koridorun bir köşesine taşınmıştı. Bavullar kilitli değildi; gardiyanlar açtı: meşin ciltli kitaplar, Almanca gazete tomarları, yazılmış, yazılmamış kâğıtlar... Daha çok da ipek çamaşır bolluğu karşısında gardiyanlar ezilip büzülüyor, rica eder, istirhamda bulunur gibi hâller takınıyorlardı. Başgardiyansa hâlâ odasındaydı. Kelle kulak yerinde zat çıkar da, "Ben eşyası aranacak, şüphelenilecek adam mıyım? Siz kim oluyorsunuz da benim eşyalarımı arıyorsunuz?" diye patırtıya başlarsa nasıl karşılayacağını hâlâ kestiremediği için karışmıyor, odasında sinirli dolaşıyor, sigara içiyordu.

Nurettin Şadan Bey'i kalem odasına davet ettiler. Son derece yakışan lacivert kostümü, kibar salınışlarıyla kalem odasına girdi, odadakileri selamladı. Sonra yeni gelenler defterine adını geçirecek olan kısa boylu, esmer kâtibin masasının önünde bekledi. Kalın, bembeyaz boynunun üzerinde iri, fildişi bir yuvarlak gibi duran, tepe saçları dökük başı kalem odasının yüz mumluk ışığında cilalı gibi parlıyordu.

Para çalma suçundan yedi yıl on aya hükümlü esmer kâtip, Nurettin Şadan Bey'den bahşiş hususunda ümitlenmişti.

"İsmiâliniz efendim?" diye sordu.

"Nurettin Şadan."

"Mahalli velâdetiniz?"

"G...'de doğdum ama İstanbullu sayılırız. Çocukluk ve bir kısım tahsil hayatım İstanbul'da geçmiştir!"

"Çok güzel beyefendi. Tevellüdünüz?"

"1320."

Esmer kâtip usullacık sordu:

"Suçunuz efendim?"

Nurettin Şadan Bey'in duru mavi gözleri odadakiler üzerinde dolaştı, sonra birdenbire kendini topladı:

"Asılsız haber yayarak halkın heyecanını tahrik!" dedi sonra, "Ama pardon," diye ekledi, "o ilk suçum... Bu seferki, Türklüğe hakaret..."

Kalem odasında birdenbire koyulaşan susuştan ürkerek, "O hapishane çok tuhaftı efendim..." diye ardını getirdi, "işin esasına bakarsanız, bu bir komplodan ibaret; ben Türklüğe falan hakaret etmiş değilim. Ben sadece beş bin liraya karısını teslim etmeyecek tek memur yoktur dedim. Türk memuru diye belirtmedim. Bundan Türklüğe hakaret manasını çıkardılar..."

Odada fiskos başladı. Nurettin Şadan Bey daha ciddi, "Beyler," dedi, "ben tahsilimi Almanya'da ikmal etmiş bir hukuk doktoruyum! Geldiğim hapishanede bilhassa şu şayanı esef manzaraya şahit oldum ki, halk, yani aşağı tabaka, politika, hem de yüksek politikayla meşgul oluyor. Tasavvur buyurun, halk ve yüksek politika! Bakkal, çakkal, fırıncı, garson, kundura boyacısı şu bu ve yüksek politika! Bu cahiller güruhu, ahvali hazıra ve bilhassa gelecek hakkında yorumlar beyan ediyor, sizi de bütün bilgi, görgü ve bilhassa geniş araştırmacı hususiyetlerinize rağmen, kendisiyle aynı seviyede görerek, kendi fikirleriyle hemfikir kılmaya çalışıyor!"

Kalem odasındakiler safi kulak kesilmişlerdi. Hapishane fotoğrafçısı yeşil gözlerini Nurettin Şadan Bey'in ağzına dikmiş, "ahvail hazıra ve geleceğe" cinsinden parçalanan lügatler dolayısıyla, bu zatın büyük bir adam olduğu kanısına varıvermişti.

Bir ara, "Cık cık cık..." yaptı, "namussuz herifler..."

Nurettin Şadan Bey sözlerinin etkinliğini görerek, ardını getirdi:

"Sonra efendim, bu memlekette, ben görmeyeli, büyüklere karşı müthiş bir saygısızlığın tekevvün etmiş olduğunu müşahede ediyorum. Mesela ben, memleketin eşrafından, soyu, cinsi, cibilliyeti belli, eşraftan âlim, fazıl, mütedeyyin bir zatın oğlu olayım da soyu sopu, cinsi cibilliyeti belirsiz birtakım rezillerin ifadeleriyle..."

Esmer kâtip deftere suçun nevini "Türklüğe hakaret" yazdı, sonra, "Ayakta rahatsız olmayın beyefendi," dedi, "şöyle buyurun!"

Cezaevi kâtibinin boş masasıyla sandalyesini ikram etti. Gösterilen yere geçip oturan Nurettin Şadan Bey kalem odasındakileri gözden geçiriyordu ki esmer kâtip sigara ikram etti. Beriki, "Mersi," diye reddetti, "kullanmam!.."

Yalan söylüyordu. Kâtip ve sigaranın cinsi "şerefine" dokunmuştu.

Esmer kâtip laf olsun diye sordu:

"Ne işle meşguldünüz beyefendi?"

"Ben mi? Ayrıca bir işle meşgul olmama lüzum yoktu... Zeytinyağı fabrikalarım vardı, zeytinliklerim vardı... Mamafih G...'de çokluk oturmazdım. Vekilharçlarım işlerimi takip eder, neticeyi bana bildirirlerdi. Hayatımın on, on beş senesi aralıksız Evropa'da geçmiştir!"

Birdenbire, "Şimdi kâtip efendi," dedi, "sizden bir şey soracağım, herhalde bileceksiniz. Bir insan sonunu düşünmeden bazı sözler söylemiş olsa, bu sözleri de şuhudun şahadetiyle mevsuk bulunsa. Bundan da Türklüğe hakaret gibi bir mana ve netice çıkarılmış olsa... Gerçi korkum yok, soğan yemedik ki ağzım koksun ama... Efendim, G...'nin çok aşağılık bir savcısı vardı. Görseniz iğrenirsiniz, iri kalçalarıyla bir kadını hatırlatır. Efemine, dejenere... Geçinemedik, daha doğrusu bendenizi çekemedi... Meselenin lübbü, özü bu. İşin asıl fecii nedir bilir misiniz? Aleyhimde şehadette bulunanlardan birisi Kürt, öteki Arap, üçüncüsü Çingene. Tasavvur buyurun... Bir Türk Türklüğe ha-

karet ediyor, bir sözüm ona Türk savcısı bir Kürt'ün, bir Arap'ın ve bir Çingene'nin ifadeleriyle bir Türk'ü mahkûm ettirmeye çalışıyor!"

Fotoğrafçı mest olmuştu. On iki yaşında öksüz kalıp zengin konaklarında evlatlık olarak yetişen, sonunda da zengin birinin hizmetçisiyle evlenen fotoğrafçı da eşrafa yakınlık ihtiras derecesindeydi. Gardiyanlar Nurettin Şadan Bey'i koğuşuna götürürlerken, yaveriymiş gibi yanından ayrılmadı. Bavullarını taşıdı, istediği, istemediği bir sürü bilgi verdi. Fotoğrafçının verdiği bilgiler arasında Nurettin Şadan Bey'i asıl ilgilendiren, "bazı siyasi hükümlülerin revirde yatıp kalkmaları" oldu.

Fotoğrafçı, "Neden beyefendi," diyordu, "onlar sizden daha mı okumuş? Esasına bakarsan, bu mapisanede senin bir dengin daha yok!"

Nurettin Şadan Bey, "Demek," dedi, "hatırlı birtakım kimseler, hususi muamele görebiliyorlar? Revirden mi yiyip içiyorlar."

"Orasını bilmem ama, herhalde, gemisini yürüten kaptan!"

Nurettin Şadan Bey'i cezaevinin sanıklar bölümünde, fotoğrafçının da bulunduğu, sekiz kişilik bir koğuşa verdiler. Ama o burayı beğenmedi. Asık yüzüyle koğuşu, koğuştaki köylüleri gözden geçirdikten sonra dışarı çıktı, reviri göstermesini fotoğrafçıdan rica etti.

Revire çıkarken koridorda başgardiyanla karşılaştılarsa da, başgardiyan çabucak savuştu.

Reviri yönetmekte olan iki ihtilas hükümlüsüne Nurettin Şadan Bey önce kendini tanıttı, sonra kalem odasında anlattıklarını tekrarladı. Daha sonra da, "Beni tevkifhanede pis bir koğuşa verdiler beyefendiler," dedi, "Lakin biliyor musunuz, koğuşlar ne berbat!"

"Evet, maalesef öyle..."

"Koğuşta bir mahpusun bacağını gördüm, tesadüfen... Lakin ne bacak! Bileğim kalınlığında, kara, kuru, kıllı, iğrenç!"

Kötü bir aktör gibi ve ellerini havaya kaldırarak konuşuyordu.

"Goethe ismini duydunuz mu beyefendi?" diye birdenbire soruverdi. Asık yüzlü sıhhiyeyle kambur arkadaşı bakıştılar. Asık yüzlüsü, "Hatırlıyorum," dedi, "Almanların büyük bir şairi..."

"Bravo beyefendi!" (Asık yüzlü sıhhiyenin ellerini yakaladı.) "Almanların en büyük şairidir... Sonra... Nietzsche, Kierkegaard... Beyefendi, tahsilini Almanya'da ikmal etmiş, ilmü irfanıyla herkese el öptürmüş, âlim, fazıl bir zatın oğlu, bir hukuk doktoruna küçük bir iyilik yapmak ister misiniz?"

İki sıhhiye tekrar bakıştılar. Asık yüzlüsü, "İmkân nispetinde... Evet..." dedi.

"Nasiyenizden kibar ve asil bir aileye mensup olduğunuz anlaşılıyor..."

"Teşekkür ederim."

"Çehre, insanların aynasıdır!"

"Mersi!"

"Onun için sizin bu asil tarafınıza hitap edeceğim: Bana burada bir yer temin edebilir misiniz?"

"Nerde?"

"Burda, revirde..."

"Biz ha? Size?"

"Evet. Şaşacak ne var?"

"Revirde adam yatırmak yetkisi doğrudan doğruya müdürle doktorun elinde de..."

"Canım bırakın bu klasik mazeretleri, atlatmaları... Görecekseniz size ne kadar faydam dokunacak!"

Asık yüzlü sıhhiye, "Revire adam yatırma yetkimiz yok!" dedi.

"Size Almanca, Fransızca öğretirim..."

"Teşekkür ederiz ama..."

"Goethe'den şiirler, Nietzsche'den ilahi pasajlar okurum, umumi kültürünüzün artması için..."

"Çok iyi olurdu ama... Hapishane doktoru..."

"Nasiyenizden asil bir aileye mensup olduğunuz anlaşılıyor demiştim, kanaatimi değiştirmedim hâlâ..."

Asık yüzlü sıhhiye kesti attı:

"Bu iş asaletle filan olmuyor, yetki meselesi birader."

Nurettin Şadan Bey birdenbire sinirlendi:

"Peki, nerde müdür?"

"Bilmem. Canı nereyi istemişse..."

"Nasıl adamdır?"

Bu sefer kambur söze karıştı:

"Elli, kollu, iki bacaklı..."

"Anlatamadım efendim. Yani bilgisi, kültürü..."

"Efendim?"

Asık yüzlü sıhhiye, "Vallaha beyefendi," dedi, "kantara vurmadık henüz."

Nurettin Şadan Bey bunları duymamış gibi davrandı. Pencereye gitti. Kalabalık ve simsiyah bulutlara gömülü karşı dağlara dertli dertli bakmaya başladı.

Kambur sıhhiyeyle arkadaşı gene göz göze geldiler. Asık yüzlüsü, elinin bir işaretiyle, "Terelelli mi ne?" demek istedi.

Neden sonra pencereden çekilen Nurettin Şadan Bey, "Beyler!" diye o kötü aktör konuşmasıyla başladı:

"Şu tabiattaki sulhü sükûna bakın, bir de insan denilen mezbele süprüntülerinin mücadelesine! Neyi paylaşamıyoruz? Bu âlem, bu azamet, bu sonsuzluk içindeki mevkiimiz ne?"

Asık yüzlü sıhhiye, "Haydi birader," diye arkadaşına çıkıştı. "Yemek soğudu, iki lokma bir şey ziftleneceksek ziftlenelim!"

Nurettin Şadan Bey tiradını kesti. Öfkeyle, "Ben," dedi, "bu işi yarın müdürle hallederim!"

Çıktı gitti.

***

O gece koğuşta köylülere Schiller ve Goethe'den şiirler, Nietzsche ve Kierkegaard'dan pasajlar okudu. Saatlerce Alman

milletinden, Alman milletinin büyüklüğünden, bu harbi kazanmasının insanlık için lüzumundan, tarihi sosyal zaruretlerinden, Cenab-ı Allah'ın dünyayı düzeltmeye neden Adolf Hitler'i memur ettiğinden uzun uzun söz etti.

Gece yarısını bir saat geçe, koğuşta dinleyici olarak yalnız fotoğrafçı kalmıştı. Nurettin Şadan Bey'in karşısında, dizlerinin üstünde oturmuş, dinler görünüyor, koğuşsa horluyordu.

Fotoğrafçı sözde dinliyordu. Karşısındaki adamın duru mavi gözleri ona kaynatasını hatırlatmıştı. Kaynatasını... Yani karısının efendisi olan mal, mülk, toprak sahibi, namazlı, aptesli ama pireyi de sekitmeyen zampara ihtiyarı.

Fotoğrafçının fena halde uykusu gelmişti. Çevresine bakındı. Herkes devrili devrilivermişti. Eline geçse, ayıp olmasa o da yatağına girecek, uykuya bayılıverecekti. Ağzını açmadan esnedi, yaşaran gözlerini avuçlarıyla sildi. Bir ara uyuyanları göstererek, "Bu mapisanede adam mı var?" dedi. "Şunlara bak... İlk akşamdan yatarlar böyle... Bu lobutlar tahsilli insan lafından ne ağnar?"

Nurettin Şadan Bey, "Ee," dedi, "haksız da değiller... Konuştuğumuz mevzular ağır birtakım mülahazatı siyasiye ve felsefiye olduğu için..."

"Doğru," dedi fotoğrafçı, "epeyce ağır... İyi ki geldin... Şurada bi canım sıkılıyordu ki..."

***

Sabahleyin koğuş halkı zelzeleye uğramış gibi yataklarından fırladı: Nurettin Şadan Bey kültürfizik yapıyordu. Belden yukarısı çıplaktı. İki elinde iki torba, torbalardan birinde nohut, ötekinde bulgur, kollarını omuzları etrafında döndürürken arada güm güm zıplıyordu.

Herkes uyanmış, yatağında uykulu gözlerle bakıyor, lahavle çekiyordu. Nurettin Şadan Bey kol ve bacak hareketleri yaptı, sıçradı, bacaklarını yanlara açtı kapadı, gövdesini öne, arkaya, yanlara büktü. Uzun uzun soluk alıp verdikten sonra, bavulun-

dan çıkardığı kocaman bir şişe kolonyayla gövdesini, kollarını, bacaklarını, apış aralarını filan güzelce ovarken, jimnastiğin "psiko, fiziko..." faydalarından bahsederek giyindi. Sonra müdürü görüp revir işini halletmek için çıktı gitti.

Fotoğrafçı da bilekten düğmeli, uzun, beyaz donuyla, elini yüzünü yıkamak için çıkınca koğuşta ona dair konuşmalar başladı. Uzun beyaz bıyıklı ihtiyar bir köylü, "Evendiyse bana ne onun evendiliğinden?" dedi. "Allah evendiyi evendi yaratmış, köylüyü köylü... Evendi diye benim irahatımı bozmaya mecbur değil a!"

"Vallaha," dedi bir orta yaşlı, "herkesin evendiliği de, köylülüğü de kendine... Ben mapisanede de bol bol uyuyamadıktan sonra, yarın köy yerinde heç uyuyamam."

Bir genç, "Başgardiyana habar edelim," teklifinde bulundu. "Ne bu? Babam dediydi ki, bedene en yarayışlı uyku zabah uykusudur, dediydi. Bu tutmuş, zabah zabah, güm güm güm..."

"Gövdesi teneşire gelesice. Beygir gibi herif... Utanmayor da..."

Fotoğrafçı ıslak eli yüzüyle geldiği hâlde, berikiler konuşmalarını mahsustan kesmediler. Fotoğrafçı gittikçe artan bir öfke içinde dinledi, dinledi. Sonra, "İnsan olan insanlara o zatın bir çift lafi altından da, gümüşten de kıymatlıdır!" dedi. "Neler söyledi, duymadınız mı?"

Uzun, beyaz bıyıklı köylü, "Torbanı aç da doldur kıymatlıysa," dedi. "Bizim lafa karnımız tok! Ben bi köylü parçasıyım... Tarla lafıman sürülüp lafıman ekilmeyo! Ben çavdar ekmeğiynen bulgur lapası yerin, onun kitapları va... Benim geçimim tarlaca, toprakça, onunki kâğıtça, kalemce... Allah beni burdan kurtarıp çoluğuma çocuğuma kavuşdursun da sağlıcağhan, evendin de senin olsun, evendinin lafi da, sözü de..."

Bir başkası, "Vallaha..." diye doğruladı.

Fotoğrafçı hırsla çıktı gitti. Uzun, beyaz bıyıklı köylü arkasından, "Nah!" yaptı.

"Yımırtadan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor. Sen de düne kadar baldırı cılbağın biriydin bencileyin..."

"Şimdi ne? Fakıya damat olmadı ya?"

"Koynu bitli... Senin çıkarın evendiynen, benim çıkarım köyümnen, tarlamnan, çiftim çubuğumnan..."

"Koyde kurtulamadık, burda da buldular."

"Heç bi yerde ırahatlık yok bunnardan bana... Mapise girersin mapisde de bulurlar..."

"Köklerine kibrit suyu!"

Yataklardan isteksizce kalkıldı, eller, yüzler yıkandı, maltızlara ateşler yakıldı, öğle akşam yemekleri için tedarike başlandı. Esmer bir delikanlı da alnını koğuşun pencere demirine dayayarak, "Gezme ceylan bu dağlarda seni avlarlar" türküsünü tutturdu.

***

Cezaevi müdürünün odasına aşırı bir saygı içinde giren Nurettin Şadan Bey, yerlere kadar eğilerek onu selamladı. Müdür, bu son derece şık adamı ilkin yadırgamıştı. Sonra dün G...'den gelen olduğunu öğrenince, akşam Çınarlı Kahve'de savcı yardımcılarından birisinin onun durumu hakkındaki sözlerini hatırladı, ama bozmadı, yer gösterdi. Beriki hep saygıda aşırı hâliyle, elleri göğüs hizasında kavuşuk, gösterilen yere yarım oturdu, karşılıklı bir nezaket yarışıdır başladı.

Dereden tepeden konuşuluyordu. Daha çok, bu son harpte Türkiye'nin tarafsız kalışındaki "mucize"yi hazırlayan hükümetin "kiyaset"li* politikasından söz eden müdürü huzursuzluk içinde dinleyen Nurettin Şadan Bey, bu konuyu hızla geçiştirmek istiyordu. Bir ara, bu tip tarafsızlığın, memleket çıkarına zararlarından söz etmek istediyse de müdür bahsi ustalıkla başka tarafa kaydırdı.

---

* Akıllıca davranış, akıllılık.

Konu dönüp dolaşıp Nurettin Şadan Bey'in müdürü "tasdi"* sebebine gelince, müdür hemen ciddileşerek, "Buna maddeten imkân olmadığını, revire adam yatırmak yetkisinin yalnız cezaevi doktorunun uhdesinde olduğunu, kaldı ki geçerli bir sebep olmadıkça sapasağlam bir insanın revire yatırılmasını asla desteklemeyeceğini, çünkü cezaevinde yataksız, yorgansız, aç ve bu kış kıyamette betona yalınayaklarla basmakta olan perişan insanlar dopdoluyken, böyle güçlü kuvvetli birine yapılacak iltimasın ahlak ve vicdan mefhumlarıyla ne dereceye kadar bağdaşabileceğini 'Nurettin Şadan Bey'in anlayışına'" bıraktı.

Revire yatma imkânlarının suya düştüğünü anlayan Nurettin Şadan Bey'se yavaş yavaş sertleşmeye başlamıştı. Sonunda, "Pekâlâ Müdür Bey," dedi, "ilmü irfanıyla herkese elini öptürmüş bir zatın, tahsilini Almanya'da tamamlamış oğluyla, ayaktakımı... efendim?"

Masası üzerindeki kâğıtları karıştıran müdür, "Biz," dedi, "mahpuslarımız arasında kalite farkı gözetmeyiz."

"Ya? Demek Hello Cello'yla ben müsaviyim?"

Müdür başını kaldırmaksızın, "Evet," dedi.

Nurettin Şadan Bey hırslı hırslı soluyarak müdüre öfkeyle baktıktan sonra odadan çıktı gitti.

***

Günler geçti. Bu süre içinde Nurettin Şadan Bey'den ayrılmayan fotoğrafçı onu adeta adım adım izledi. Bu kadar okumuş, asil bir adamla "cezaevi bahçesinde dolaşmak, onun anlattıklarını dinlemek, böyle tahsilli bir insanın anlattıklarını yalnız kendisinin dinlediğini cahil lobutlara göstermek" gururunu okşuyordu. Goethe ve Schiller'in şiirlerini, ötekilerin pasajlarını gece yarılarına kadar yalnız kendisi dinliyor, geceleri yatakta, Nurettin Şadan Bey'den duyup aklında kalan lügatlı sözleri tek-

---

* Rahatsız etme.

rarlıyor, kendisini büyümüş, olgunlaşmış sanıyordu. Nurettin Şadan Bey'i zaman zaman kışkırtmaktan da geri durmuyordu: "... Mapisane müdürüynen tohtur oldular da ne sanki? Senden daha mı okumuş onlar? Ben olsam senin yerinde yani ki, altüst ederim hepsini, susta durdururum karşımda!"

"... Ben olsam şöyle, ben olsam böyle..." Nurettin Şadan Bey'i tam kıvamına getirdi. Sonunda, bir gün Nurettin Şadan Bey, "Bu hafta doktor gelsin de, bak gör," dedi. "Bak gör ki hapishane nasıl geçirilirmiş doktor cenaplarının kafasına!"

Bir süre önce istediği ilacı yazmadı diye doktora garaz bağlayan fotoğrafçı, o günü, Nurettin Şadan Bey'le doktorun kapışacakları günü heyecanla beklemeye başladı.

O gün geldi. Günlerden cumartesiydi. Her zaman olduğu gibi, üst başları paramparça, ayakları yalın, kara sarı yüzleri, çapaklı gözleriyle insana bulantı veren âdembabalar revir koridorunu doldurmuşlardı. Birden fotoğrafçı göründü. Âdembabaların perişan kalabalığını yararak yol açıyordu. Arkadan azametle gelen Nurettin Şadan Bey'se mahsustan kravat takmamıştı. Ceketinin düğmeleri açıktı. Ellerini de pantolon ceplerine sokmuştu. Doktorun hastaları kabul ettiği ecza odasının önüne geldi, kapıyı ayağının ucuyla itip girdi.

Cezaevi doktoru ufak tefek, zayıf bir adam, namaz kılar, oruç tutardı. Yolda giderken ayağına bir taş dokunsa durur, taşı yerden alır, üç sefer öpüp bir kenara besmeleyle bıraktıktan sonra yoluna koyulurdu.

Çağrılmadan giren adamın küstah duruşundan ürktü, ama bozmadı. Yanı başındaki masada hasta kayıtlarını yazmakta olan asık yüzlü sıhhiyeye, "Yazın Tuğrul Bey..." dedi. "Hasan oğlu Hasan... Üçten..."

Sonra Nurettin Şadan Bey'e döndü:

"Buyurunuz efendim."

"Bana banyo raporu yaz!" diye tükürür gibi konuştu. "Siyatikten anam ağlıyor!"

Geçen ve önceki haftadan tanıdığı bu adamın niyetini sezen doktor, "Şu sıra hiç kimseye banyo için rapor vermiyoruz," dedi.

"Ben herkes değilim..."

"Ya! Pekâlâ... Yatın bakim..."

Nurettin Şadan Bey pantolonunun düğmelerini çözdü, yanındaki sedire yüzükoyun uzandı. Doktor neresine bastırdıysa, "Of, of, of... Aman, aman, aman..." diye bağırdı, inledi. "Pekâlâ," dedi doktor, "kalkın..."

Kalktı, pantolonunu çekti, düğmelerini iliklerken, doktor, "Banyoyu mutlaka icap ettirecek bir hâliniz yok," dedi. "Size bir ilaç vereceğim, banyodan daha iyi gelir!"

Nurettin Şadan Bey, "Sen o ilacı babana ver!" diye bağırdı. "Senin bildiğin doktorluğu ben unuttum efendi! Sana yalan mı söylüyorum? Kaç paralık adamsın ki beni yalancı mevkiine sokuyorsun? Sen beni bilgisizlikle suçlayacak adam mısın?"

Doktor buz kesilmişti, titriyordu.

Nurettin Şadan Bey oda kapısına göz attı. Fotoğrafçı ve daha başkaları kapıya yığılmış, merakla seyrediyorlardı.

Tekrar gürledi:

"Sizin gibileri cebimde leblebi diye taşımaya tenezzül etmem ben, leş herifler!"

Odadan çıktı.

Fotoğrafçı, "Allah be, Allah be, Allah be!" diye boynuna sarıldı. "Nur ol sen, yaşşa, var ol! Ya? Nasılmış? Yarım pabuçlu mu belliyor karşısındakini? Her kuşun eti yenir miymiş?"

Nurettin Şadan Bey'e yol açarak önünden yürüdü.

Neden sonra kendini toplayan doktor, asık yüzlü sıhhiyeye gözlerini çevirdi:

"Beğendiniz mi?" dedi, "Beğendiniz mi Tuğrul Bey? Olacak iş mi bu? Neler söyledi bana? Leş herifler dedi, leş herifler dedi. Aman yarabbi..."

Neredeyse ağlayacaktı, dudağını yiyordu. Sonra aklı başına geldi. Kaşları çatıldı.

"Bana bir tabaka kâğıt verir misiniz?"

Titreyen elleriyle tutanak hazırlamaya başladı.

***

Cezaeviyle ilgili yedek savcı her cumartesi günü cezaevine doktorla birlikte gelir, doktor revirdeki işlerini görürken, o da hükümlü sanıkların dert ve şikâyetlerini dinlerdi.

Cezaevi doktoru titreyen elinde tutanakla müdürün odasına sapsarı girdiği sırada müdürün masasında oturmakta olan yedek savcı, cezaevinde yapılan ekmek ticareti üzerine müdürden bilgi almaktaydı. Doktoru sapsarı ve bitkin görünce ilgilendi. Doktorsa öyle haraptı ki.

"Ter... terbiyesiz," diye kekeledi, "bu bu kadarı da fazla! Alın, alın beyefendi, bana bana neler söyledi, hakaret etti bana..."

Gözleri yaşarmıştı. Elindeki tutanağı savcı yardımcısının önüne koyup yanı başındaki koltuğa kendini bıraktı.

Tutanağı çabucak okuyan savcı, "Kim bu herif?" diye müdüre sordu.

Savcıdan aldığı tutanağa göz atan müdür, yirmi gün önce, "Türklüğe hakaret" suçundan dolayı G..'den yollanan Nurettin Şadan üzerine gereken bilgiyi verdi. Bu arada, cezaevinde gardiyan ve hükümlülerle olan münasebetlerini, bilhassa, yeni geldiği sıra, revire yatırılmadı diye kendisine karşı da takındığı tavrı anlatınca, zaten kabadayı ruhlu, aşırı derecede hırslı biri olan savcı küplere bindi:

"Vay hergele, vay alçak herif... Çağırın şunu bana bakiim!"

Müdür zile bastı, içeri giren odacıya, "Şu Nurettin Şadan'ı çağır!" dedi.

***

Adının meydan yerinde çağrıldığı sıra Nurettin Şadan Bey koğuşta, kolonyalı pamukla boynunu, boğazını siliyor, fotoğrafçı da bire bin katarak, Nurettin Şadan Bey'in doktoru nasıl rezil ettiğini ballandıra ballandıra anlatıyordu.

Nurettin Şadan Bey kalktı, meydan yerine indi.

Müdürün sert odacısı, "Seni Müdür Bey çağırıyor!" dedi. Önden yürüdü.

Nurettin Şadan Bey'in aklı yeni başına gelmişti. Birdenbire içi titremeye başladı. Niçin çağrıldığını tahmin ediyordu. Odacıya yetişti:

"Kuzum," dedi, "biliyor musun, niçin çağırıyor beni Müdür Bey?"

"Bilmiyorum."

"Savcı Bey de yanlarında mı?"

"Yanlarında!"

"Doktor Bey?"

"Doktor Bey de!"

Merdivenleri çıktılar. Müdürün odasına yaklaştıkça yürek çarpıntısı artıyordu. Müdürün kapısı önüne gelince heyecanı aşırı bir hâl aldı ve belden aşağısı sanki tutmaz oldu.

Odacı kapıyı vurdu. Nurettin Şadan Bey'i içeri almadan önce haber verdi.

Savcı yardımcısı, "Gelsin!" dedi.

Nurettin Şadan Bey odaya saygıyla girdi. Gözleri kararıyordu. Müdürün masasında oturan kalın, çatık kaşlı, asık yüzlü savcıyı yerlere kadar eğilerek selamladı, bekledi.

Beriki uzun uzun ve öfkeyle baktıktan sonra, "Sen necisin burda?" diye sordu.

Nurettin Şadan Bey ezilmişti. Yutkundu. Gözü cezaevi müdürüne kaydı, hiç sebepsiz burnunu kaşıdı, sonra, "Anlayamadım efendim?" dedi.

Savcı hep aynı kesinlikle, "Bu hapishanedeki mevkiinin ne olduğunu soruyorum sana?" diye bağırdı.

"Mahkûmum... Şeyy... Evvelki suçumdan mahkûmum da, halihazırda tutukluyum efendim..."

"Suçun ne?"

"Şey... Bir iftira beyefendi... Malumuâliniz, cahil halk... Doğrusu bir kom... komplo bendenize efendim..."

"Kısa kes! Bir kelimeyle söyle, suçun ne?"

"Şey diyorlar efendim... Türk... Türklüğe hakaret diyorlar..."

"Diyorlar demek? Aslında böyle şey yok tabii... İftira değil mi?"

"?.."

Başını yumrukları arasına almış, yere üzüntüyle bakmakta olan cezaevi doktorunu işaret eden savcı, "Bu bay neci?" diye sordu.

Nurettin Şadan Bey doktora hayretle baktı: Onu hiç görmemiş, ilk karşılaşmış, pek acayip bulmuş gibi, "Cezaevi doktoru efendim!"

"Maşallah... Biliyorsunuz demek? Demek bu zat cezaevi doktoru?"

"Evet beyefendi!"

"Ya siz?"

Savcının ne demek istediğini kavrayan Nurettin Şadan Bey, "Beyefendi," diye başladı, "bir dakika... Siyatiklerimden ve hayalarımdaki..." -Pantolonun lastiğini indiriverdi- "... şankır olması ihtimalinden bahisle... Esasen romatizmalarımın..."

Savcı nefretle bağırdı:

"Ört! Saygısız, ahlaksız herif! Ben doktor muyum, sen doktor musun, burası doktor kabinesi mi? Terbiyesiz! Neler söylemişsin Doktor Bey'e! Ben sizin gibileri cebimde leblebi gibi taşımaya tenezzül etmem demişsin... Aynı terbiyesizliği Müdür Bey'e karşı da yapmışsın! Ben tahsilimi Almanya'da yaptım, Hello Cello'yla aynı koğuşta yatamam demişsin... Ne biçim sözler bunlar? Canın o kadar kıymetliyse suç işleyip hapse girmeseydin! Tutsaydın çeneni! Almanya'da tahsil, Fransa'da tahsil, bilmem ne Allah'ın belasında tahsil... Avrupa'da tahsil sizin gibilere bunu mu öğretiyor? Memleketinizin insanlarını burunla-

yın mı diyor? Efendi efendi, aç gözünü! Biz bu memleketi yoktan var ettik! Bize yabancı kültürün lüzumu yok! Biz bize benzeriz, kökü dışarda ne ilim, ne marifet, ne şu, ne bu, hiç hiçbir şey istemiyoruz!"

Savcı yardımcısı uzun uzun bağırdı çağırdı. Sonunda doktorun tutanağını göstererek, "Seni," dedi, "Doktor Bey'e hakaret ettiğin için mahkemeye veriyorum!"

Deminden beri kafası allak bullak olan Nurettin Şadan Bey'in aklı birdenbire başına geldi. Omuzları düşmüştü, gözleri kararıyordu.

"Rica ederim, rica ederim beyefendi... Allahaşkına... Allahaşkına yapmayın... Çoluk çocuğunuzun başı için... Yalvarırım size..."

Savcının yanına gitti, ellerine atıldı. Yedek savcı hâlâ sert, reddetti. Beriki diz çöktü:

"Yalvarırım yapmayın... Ben, ben sonsuza kadar hapishane köşelerinde mi sürüneceğim?"

Ağlıyordu. Birdenbire ellerini kaldırdı:

"Ben," dedi, "ben bir deli, bir serseri, bir budala, bir her şeyim! Ben bir..."

Doktora gitti. Doktorun ellerini yakaladı, ısırır gibi öptü öptü... Ağlayan bir erkek karşısında doktor bitmişti. Ellerini kurtarmak için çırpınıyordu, "Allahaşkına, Allahaşkına..." diye söyleniyordu.

Nurettin Şadan Bey cezaevi müdürünün elini öperken, savcıyla doktor kaş gözle anlaştılar.

Savcı, "Seni," dedi, "bu seferlik affediyor Doktor Bey. Ben de tutulan kaydı muameleye koymayacağım. Fakat bir daha herhangi yolsuz bir hareketini duyarsam..."

Bir an sevinçten çılgına dönen Nurettin Şadan Bey, gitti yedek savcının elini yakaladı, her şeye rağmen öptü. Sonra kendini toplayınca, böyle el öpmenin haysiyetsizce bir şey olduğunu hatırladı; birdenbire öfkelenerek kapıya yürüdü, hıçkırıkla çıkar-

ken durdu, "Pis memleket, pis insanlar" anlamına gelen Almanca sözler sarf etti.

***

Cezaevi radyosu koridorun karşı köşesinde, öğle yayınlarına başlamış, alafranga müzik parçaları çalıyordu.

Nurettin Şadan Bey koridora çıkınca ferahladı, öyle haraptı ki... Radyodan tarafa yürüdü, iki duvarın birleştiği köşeye başını dayayıp ağlamasına devam ederken, fotoğrafçı, duru yeşil gözleriyle koridorda peydahlandı. Nurettin Şadan Bey'i o hâlde görünce yanına koştu, ne olduğunu sordu. Beriki hemen kendini topladı:

"Şeyyy..." dedi, "Bach, Bach..." -radyoyu işaret etti- "Bach çalınıyor. Almanya'yı hatırladım da..."

Az sonra ajans başladı. Nurettin Şadan Bey'le fotoğrafçı, koğuşlara inilen merdivenin karanlığında kaybolurlarken, radyo Don Cephesi'ndeki Alman savunmasının yarıldığını söylüyordu.

1943

DERT DİNLEME GÜNÜ

Kısa boylu, koca göbekli, yusyuvarlak biri olan fabrika başmakinisti atölyeden içeri girdiği zaman Salih Topal'la, Hüseyin Yorulmaz kafa kafaya vermiş, dört buçuk inçlik bir boruya diş açıyorlardı. Başmakinistten haberleri olmadı.

Başmakinistin elleri arkasındaydı. Yanına koşan ve önünde kavuşuk elleriyle emir bekleyen atölye şefine aldırış etmeden işçileri gözden geçirdikten sonra, Hüseyin Yorulmaz'la Salih Topal'a seslendi:

"Heyy... Ahbap çavuşlar!"

Herkes Salih Topal'la Hüseyin Yorulmaz'a baktı. Fakat onlar kendilerini işe öyle vermişlerdi ki duymadılar.

Başmakinist, "Dürtün şunları!" dedi.

Birkaç işçi koştu. "Ahbap çavuşlar"ı dürttü.

Başmakinist, "Umum müdürün odasına gidin, geliyorum," dedi, atölyeden çıktı.

Eli yüzü makine yağıyla karalı atölye şefi, öteki işçiler, "Ahbap çavuşlar"ın etrafını alıvermişlerdi.

"Şapa oturdunuz!" dediler.

Salih Topal, "Niye?" dedi.

"Niyesi var mı lan? Bir bokluğunuz olmasa umum müdürün odasında ne işiniz var?"

"Ne bokluğum olacak? On iki saat habibim şaşıyor ayaküstü..."

"Niye çağırdı öyleyse?"

"Ne bileyim ben?"

Ürkek, kupkuru biri olan Hüseyin Yorulmaz'ınsa yüzü kireç kesilmişti, elleri titriyordu.

Salih Topal, "Ne diyorsun bu işe?" demek istercesine göz kırptı.

Beriki, "Ne bileyim vallaha," dedi.

Öteki işçileri işlerinin başına savan atölye şefi, "Biçimsiz bir işiniz mi var yoksa oğlum?" diye sordu.

Kambur sırtıyla bir kaplumbağayı hatırlatan Salih Topal, "Ne gibi biçimsiz bir iş usta?" dedi.

"Sendikaya filan mı girdiniz?"

"Yoook."

"İş müdürlüğüne şikâyet mikayet?"

"Yok bre usta..."

"Töbe vallaha... Ben kendi nefsime... Şurada on iki saat, görüyorsun işte..."

"Sen Hüseyin?"

"Töbe usta... İşten baş kaldırdığımız mı var?"

"Sizi çağırdıklarına göre bir sebebi olmalı oğlum. Durup dururken niye çağırsınlar umum müdürün odasına?"

Salih Topal Hüseyin Yorulmaz'a baktı, Hüseyin Yorulmaz Salih Topal'a.

Atölye şefi, "Elinizi yüzünüzü yıkayın da gidin bakalım," dedi.

İki arkadaş gazyağı şişesini alıp muslukların oraya gittiler.

***

Umum müdürün kapısına gelince durdular. Salih Topal, "Vur kapıyı!" dedi.

Hüseyin Yorulmaz'ın heyecanı büsbütün artmıştı.

"Sen vur!" diye geriledi.

"Vur işte lan, ne korkuyorsun?"

"Korkmuyorsan sen vur!"

"Ne bileyim? Sendikayla filan bir alakam yok benim."

"Benim var mı?"

"Bir şey değil, başımız ağrıyacak gene."

"Ben bir şey yapmadım ki."

"Ben yaptım mı oğlum, ben de yapmadım."

"Yemek kurtlu demedin miydi geçen gün?"

"Heye mi lan?"

"Heye ya..." dedi Hüseyin Yorulmaz.

"Ben sana dediydim, senden başka kimse yoktu ki."

"Yerin kulağı var."

"Dediysem ben dediydim. Seni niye çağırıyorlar?"

"Beni şahit tutacaklar herhalde."

"Olur olur ha."

"Olur tabii, top gibi."

"Öyle dediğimi kim duyduydu aceba? Muslukların orda mı dediydim?"

"Muslukların orda dediydin ya, unuttun mu?"

Salih Topal içini çekti:

"Şu Allahsız dili kökünden kesmeden olmayacak!" -Kendi kendine- "Ulan neyine gerek senin yemeğin kurdu, ekmeğin

çiğliği, hey gömleksiz Salih! Ya şimdi tebligat yaparlar da başınızın çaresine bakın derlerse?"

"'Benim ne suçum var?' diyen sensin!"

"Heye ama sen de duydun."

"Duymaynan n'olur? 'Benim kabahatim yok,' der, içinden çıkarım arkadaş. Sekiz nüfusa bakıyorum ben. Beni bugün çıkarsınlar, yarın hepimiz açız!"

"Ben?"

"Her koyun kendi bacağından asılır!"

Salih Topal ilk önce kendini yapayalnız hissederek garipsediyse de, sonra, "Niye oğlum?" dedi, "Ben öyle dediysem, sen de duydun."

"Duymaynan ne olur yahu?"

"Kuran'da bile yeri var arkadaş. Bir insan Allah'a söz etse, duyan da eden kadar günaha girer!"

Kulaklarına kadar kızaran Hüseyin Yorulmaz sövecekti ki, Umum müdürün kapısı açıldı, başmakinist göründü.

"Niye girmiyorsunuz içeri?"

İki arkadaş birtakım mazeretler ileri sürmeye hazırlanıyorlardı ki, başmakinist, "Girin hadi!" dedi.

Girdiler.

Peçek, döküm, iplik, dokuma ve öteki imalathanelerin pamuk tozu içindeki işçileri odayı doldurmuştu. Hiç kimsenin niçin çağrıldığından haberi yoktu, birbirlerine merakla bakıyorlardı.

Salih Topal, "Boş ver!" diye fısıldadı.

"Niye?"

"Bunların hepsini de yemek kurtlu dedikleri için getirmediler ya!"

Hüseyin Yorulmaz'ın gözleri parladı.

Salih Topal, "Elnen gelen düğün bayram!" dedi, "Aldırma, cambaza bak!"

"Heye amma?"

"Ne amması gene?"

"Niye topladıklarını öğrenemedik ki..."

"Niye toplarlarsa toplasınlar... Lakin seni de belledik bundan sonra..."

"Niye?"

"Niyesi var mı lan? Biçimsiz bir şey olsaydı beni yalnız bırakacaktın demek?"

"Benim suçum yoktu ki arkadaş..."

"Olmasa bile insan arkadaş hatırı için zehir içer icabında... Anca beraber, kanca beraber değil miydik?"

Hüseyin Yorulmaz cevap vermedi.

Fabrika sahibi, fabrika sahibinin oğlu, umum müdür, muhasebeci, en geriden de başmakinist, odaya girdiler. Başmakinistin elleri gene arkasındaydı; fabrika sahibiyle ötekilere boş veriyor gibiydi. Salih Topal, "Aşkolsun," diye aklından geçirdi, "herif tümüne de aftos piyos geçiyor!"

Başmakinist, "Çocuklar," dedi, "sizi buraya niçin topladık biliyor musunuz?"

Dokumacı Kemal Dokuzcanlı, "Yoo!" dedi.

"Haa... Dinleyin beni şimdi... Ankara'dan milletvekillerimiz geldi. Halkevi'nde halkın dertlerini dinleyeceklermiş... Sizleri de fabrikamız adına seçtik. Gidin, bir şikâyetiniz, bir derdiniz... Olur a... Söyleyin!"

İriyarı umum müdür araya girdi:

"Memleketimizin büyük tüccarları, büyük çiftçileri, büyük fabrikatörleri de orda bulunacak..."

Sözü fabrika sahibi aldı:

"Onlar varken size söz düşmez! Çünkü onlar memleketin ihtiyaçlarını daha iyi bilir, daha iyi takdir ederler..."

Umum müdür, "Daha iyi ifade ederler!" diye tamamladı.

Dokumacı Kemal Dokuzcanlı dayanamadı:

"Şu hâlde bizim gitmemize hiç lüzum yok!"

Fabrika sahibi, fabrika sahibinin oğlu, umum müdür, muhasebeci, başmakinist şöyle bir bakıştılar.

Umum müdür, "Evladım..." dedi.

Başmakinist:

"Dikkafalılığı bıraksana!"

Kemal Dokuzcanlı, "Büyük tüccar, büyük çiftçi, büyük fabrikatör benim küçük derdimi ne bilcek?" dedi, "Onlar kendi dalgalarında, ben kendi dalgamdayım..."

Fabrika sahibi, fabrika sahibinin oğlu, umum müdür, muhasebeci, başmakinist kafa kafaya verip fiskosa başlamışlardı ki Salih Topal ileri atıldı:

"Efendim," dedi, "biz kendimizi bilmez saygısızlardan değilik. Neden? Çünkü büyüğünü bilmeyen, Allah'ını da bilmez! Memleketimizin ileri gelen büyüklerinin yanında bize söz düşmeyeceğini bizler elbette takdir ederiz!"

Dokumacı Kemal Dokuzcanlı, "İşte," dedi, "tam bulmuşsunuz gönderecek adamı... Benim ne işim var orda?"

Odadan çıktı gitti.

Odayı bir soğukluk dolaşmıştı ki fabrika sahibi geldi, Salih Topal'ın arkasını sıvazlayarak, "Aferin!" dedi, "Fabrikayı ve kendi öz çıkarını düşünen bir işçi, idarenin gösterdiği yolda yürür!"

Söze umum müdür karıştı:

"Elbette, elbette... Bakın, ağamız hepinize ekmek veriyor, hepinizin çoluğu çocuğu var. Biz derseniz bütün ömrümüzü sizin çalışıp kazanmanıza vakfetmişiz..."

Başmakinist, "Mesela ağayı ele alın!" dedi, "Fabrikayı işletmeye ne ihtiyacı var şükür? Allah servet vermiş... Vurur kilidi fabrikaya, çeker gider Londura, Paris, Amerika'ya..."

"Bizim işçilerimiz olgun işçilerdir... Milletvekillerimizin maksatlarını takdir edemezler mi sanıyorsunuz?"

"Kim demiş edemezler diye?"

"Ederler etmeye ya, ben gene de söyleyeyim... Bakın bana çocuklar! Milletvekillerimiz aranıza girer, derler ki mesela, verilen ekmeklerle yemekler iyi mi? Yevmiyelerinizden memnun

musunuz? Kaç saat çalışıyorsunuz? Fazla mesai yapınca ücretini alıyor musunuz? O zaman siz..."

"Nefesini boşuna tüketme müdürüm... İşçilerimiz milletvekillerimizin tavına gelmezler evvelallah..."

"Biliyorum, gelmezler ama, ben gene de... Haaa, ne diyordum? Memnunuz deyin, hiçbir şikâyetimiz yok deyin... Evet, biz de biliyoruz, verdiğimiz yiyecekler iyi değil, ücretler düşük, çoğu şefer fazla mesai ücretini bile ödeyemediğimiz olmuyor değil... Ama bunun sebebini siz bizden daha iyi biliyorsunuz, değil mi?"

"Bilmez olurlar mı? Hükümetin koyduğu narh, kontenjan filan... Kabahatin bizde olmadığı hepsince malum..."

"Sonra, daha mühimi... Milletvekilleri ekseriya milletin ağzını arar, bakalım derler, bizim milletin büyüklerine karşı olan itaati ne merkezde?"

Salih Topal gene atıldı:

"Boşuna nefesini tüketme Müdür Bey... Biz çıkarının nerde olduğunu bilen, aklı başında gençleriz! Yemekler de iyi, ekmekler de. Aldığımız ücretlerse yetmek değil artıyor bile... Ağzımızdan laf çekmeye gelince... Bizim ağızlarımız öyle sıkı ki, değil mebus, şeytan bile laf çekemez!"

Kahkahalar yükseldi. Salih Topal da gülüyordu.

***

Yolda Hüseyin Yorulmaz, "Ulan amma da partal attın ha!" dedi.

Salih Topal, "Niye lan?" diye sordu.

"Niyesi var mı Allahsız... Yemeklerin kurdundan bahseden sen değil miydin? Kazandığım parayla sekiz nüfusu geçindiremiyorum, Allahım şaşıyor, çocuğuma ilaç alamadım deyip durmuyor muydun?"

"Benim siyasetime aklın ermez senin... Ben sakala göre tarak vururum... Onu bunu bırak da, biz şimdi Halkevi'ne gidiyoruz ama saat ücretlerimiz işliyor mu, işlemiyor mu?"

Hüseyin Yorulmaz şöyle bir durakladı:

"Heye..." dedi, "keşke sorsaydık!"

"Boş ver... Eşşeğin aklına karpuz kabuğu mu düşürecen!"

"Kime diyorsun lan?"

"Başmakinistle ötekilere..."

"Bak işte gene gevezelik ettin..."

"Niye?"

"Herifleri eşek ettin çıktın, niyesi var mı?"

"Ben bu dili kökünden kesmeden olmayacak arkadaş... Lakin senin Dokumacı Kemal sapına kadar yiğit oğlan... Değil mi?"

"Heye!"

"Amma gene de beğenmem ben onu... Neden dersen, bu dünyada dobra dobracılık sökmez! Siyasi olacan, sakala göre tarak vuracan... Ben böyle böyle derken yalan söylediğimi bilmiyor muydum? Biliyordum, mahsustan öyle söyledim. Belle ki mebuslara böyle böyle, yemekler kurtlu, ekmekler çiğ, yevmiyelerimiz az filan fıstık yakıştırdık... N'olacak?"

"Nebliym ben?"

"Cigara paketlerinin arkalarına yazacaklar..."

"Evet!"

"Cigara bitince de paketi... Ha?"

"Tamam!"

"Böyle olduktan sonra yazık değil mi ağzıma?"

"Ulan öyle siyasisin ki..."

"Lan ben karda yürür de izimi belli etmem... Ne bakıyorsun sen bana!"

Halkevi'nin muhteşem binası önüne gelmişlerdi.

Salih Topal, "Allah Allaaah..." dedi. "Allah Allah yahu!"

"Ne o?"

"Şu binaya bak! Cami gibi..."

"Heye! Bir buçuk milyon gitmiş diyorlar."

"Gider arkadaş, ne bina ya!"

"Yapılırken bir sefer gördüydüm, o da dışından."
"Dışından ben de gördüm canım."
"İçinde ne yaparlar acep?"
"Kim bilir... Âlim ülemalar..."
"Yazıp çiziyorlardır."
"Tabii yahu!"
"Lakin ne bina!"
Mermer merdivenlerin önünde durdular.
Salih Topal, "Teh," dedi, "şu mermerlere bak!"
"Bal dök yala!"
"Yala ki yala..."
"İnsan basmaya kıyamaz..."
"Tebeşir gibi, bembeyaz..."
Öteki arkadaşlan da geldikten sonra, kısa bir müzakere, hep birlikte merdivenleri çıktılar. On beş kişinin on beşi de ürküntü içindeydi. Büyük, camlı kapının önünde durdular. "Sen gir, ben utanırım, sen gir..." diye bir tartışmadır tutturmuşlardı ki, iriyan birisi, halkevi idare memuru, çatık kaşlanyla karşılarına dikildi:
"Ne var? Ne istiyorsunuz?"
Anlattılar.
"Ne mebuslan?"
"Milletvekillerimizi görüp..."
"Evet?"
"Dertlerimizi dökeceğiz..."
Adam kesti attı:
"Şimdi toplantı var, yukarıdalar, göremezsiniz..."
"Bizi fabrikadan gönderdiler!"
"Nerden gönderirlerse göndersinler. Milletvekilleri toplantıda dedik, giremezsiniz!"
Koca kapıyı yüzlerine itti.
İşçiler, "Ne yapalım?" gibilerden bakıştılar.
Salih Topal, "Bekliyek!" dedi, "Şuraya oturup bekliyek! Elbet çıkarlar..."

On beş işçi Halkevi'nin mermer merdivenlerine sıra sıra oturdular.

Salih Topal, "Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde..." diye başlayınca işçilerde bir canlanma oldu.

"Eee Topal kardeş..."

"Anlat bakalım!.."

Salih Topal'ın etrafını aldılar.

Karşılarda, ta karşılarda güneş, dört katlı bir apartman yavrusunun taraçası gerisinde batmaktaydı.

TELEFON

"Baba on kuruş ver!"

"Ne parası gene?"

"Öğretmen harita defteri istedi."

Arzuhalci İsmail Efendi'nin esmer yüzü kızardı:

"Ver, ver, ver, ver... Paran var mı, yok mu? Nasıl kazanıp nasıl geçiniyorsun? Soran yok. Anca varsa ver!"

Elindeki gazete kâğıtlarını yazı masasının üstüne koydu. Lacivert yeleğinin boş ceplerini karıştırdıktan sonra, "Yok!" dedi, "On param yok işte... Yarına kalsa olmaz mı?"

On bir yaşında gösteren kızın mavi gözleri dolmuştu.

"Defitersiz gideni sınıfa almayacak öğretmen!"

Yağmurda ıslanmış siyah önlüğünün koluyla gözlerini sildi.

"Sen de gitmeyiverirsin bugün!"

Kızın çorapsız bacakları soğukta morarmıştı, ayağındaki yazlık beyaz keten ayakkabılar çamur içindeydi. İsmail Efendi bütün bunları gözden geçirdikten sonra, "Öyle yap yavrum," dedi, "öyle yap evladım. Gitme bugün, zarar yok!"

Çocuk çıkmaya hazırlanıyordu ki, İsmail Efendi kararından caymış gibi, "Yahut..." dedi, "dur..."

Komşu bakkaldan on kuruş borç almayı tasarlamıştı. Yazıhane kapısına yürüdü, kapıda durdu, esmer yüzündeki barut yanığını kaşıdı. On kuruş borç istemeyi pek haysiyetsizce bularak, "Evet evet," diye geri döndü, "gitme bugün... Sepet burda kalsın, öğleye doğru gel, bir uğra, Allah belki de bir kısmet gönderir..."

Çocuk dükkândan çıktı.

Ocak ayının ortalarıydı. Dükkânın önünden geçen asfalt cadde bardaktan boşanırcasına inen yağmurla yıkanmıştı. Arada kalın bulutlar yırtılıyor, şimşek çakıyor, arkasından gök gürlüyordu.

İsmail Efendi yedi buçukluk sigara paketini çıkardı. Dört sigaradan üçünü n'olursa olsun saklayacaktı. Belki bir müşteri gelirdi...

Alnını dükkânın camekânına dayayıp ıslak asfalta bakmaya başladı.

İsmail Efendi Y...'de asliye hukuk mahkemesi zabıt kâtibi iken mahkemece verilen, izâle-i şüyûna dair ilâm üzerine bir köydeki verasetten mütevellit satış parasından bir hisse olan 93 lira 15 kuruşu, vârisi aldatmak suretiyle mühürünü basıp parayı vermemek ve diğer ufak tefek bazı meselelerden dolayı yedi sene ağır hapse hüküm giymişti.

Cezasını doldurup çıktıktan sonra artık memleketinde oturmak istemedi. Sağlığında ermiş gibi adam diye eli öpülen, her tarafta, herkesten saygı gören babasının o kadar emlak ve arazisini har vurup harman savurduğu yetmezmiş gibi, bir de başkasının parasına el uzatan bu "haramzade"ye hemşerilerinin iyi gözle bakmayacakları şüphesizdi. Daima başı yerde gezmeye ta-

hammül edemeyen İsmail Efendi, günün birinde çoluğunu çocuğunu topladı, A...'ya göç etti. Burada eski ahbaplarından Askerlik Şubesi Başkanı Albay Kemal Ergüden'in yardımıyla bu dükkânı açtı. Bacakları çatlak siyah masayla, dört eski sandalyeyi, yazı takımını, bir de eski telefonu Albay Kemal Bey vermişti. Telefon bozuktu, masa üstünde yerine göre jandarma komutanlığı, valilik, emniyet, savcılık bulunuyor, konuşuluyor, sözde cevaplar alınıyordu...

İsmail Efendi camekânın önünden çekildi. Gitti komşu bakkaldan bir avuç un aldı geldi, unu ıslattı, kırık camları gazete kâğıtlarıyla yamamaya başladı.

***

Şehrin saat kulesi sabahın onunu vuruyordu. Deli bir sağanak deli deli yağıp geçtikten sonra kalın bulutlar yırtılmış, parlak güneş çıkmıştı. Sabahtan beri ıslak otomobillerle muşambalarını çekmiş faytonlardan başka kimsenin geçmediği asfalt birdenbire kalabalıklaşmış, çörekçiler, portakal satıcıları, hükümete gidip gelen iş sahipleri asfaltı doldurmuştu.

İsmail Efendi esneyerek dükkânın kapısına çıktı. Elleri arkasında, gözleri karşı binanın pencere camlarını silmekte olan genç bir kadına dalmıştı ki, birdenbire kendine geldi: Kara donlu bir köylü dükkâna şüpheli şüpheli bakıyordu. Köylünün görülecek bir işi olduğunu sezerek, "O ne hemşerim?" dedi, "Görülecek bir işin mi vardı? Gel, buyur..."

Köylü kırk beşlik, orta boylu, zayıf biriydi; kırçıl sakalı şakaklarına doğru seyrekleşiyordu. Gözkapakları tersine tersine çevrilmiş gibiydi. Elleri hep arkasında, İsmail Efendi'yi yukardan aşağıya süzdükten sonra ayağını kaldırıma attı:

"Bizim hacetimizi sen görebilin mi ki?"

Köylüyü kolundan dükkâna çeken İsmail Efendi, "Hele gel," dedi, "gel de bir soluk al! Otur şöyle, yak şu cigarayı, hah..."

Paketindeki üç sigaradan birini ikram edip köylünün sigara-

sını da ateşledikten sonra, masanın kenarına ilişti. Köylüyle burun buruna geldiler.

"Anlat şimdi, nedir bakalım..."

Sigarasından üst üste duman alan köylü, "Ben arzıhal ne yazdıracak değilim," dedi.

Hâlâ bel bağlamayan gözlerle İsmail Efendi'yi tetkik ediyordu.

"Zarar yok," dedi İsmail Efendi. "Derdin nedir, onu anlayalım..."

"Benimki bir esgerlik meselesi..."

Adeta fısıltıyla söylemişti, iki yanına bakındı.

"Çekinme dayı, çekinecek bir şey yok! Ben sır küpüyüm. Ser veririm de sır vermem evvelallah. Beni de kendin gibi bil!"

Adam gözlerini kırpıştırarak devam etti:

"Bizim oğlan var, kölen... Hani cendermeye tefriğ etmişler de... Piyadeye akdarabilin mi diyeceğdim... Hani bilmez değilsin a, cendermeye giderse sığırın tam yaylım zamanı, hem de piyadeden altı ay uzun... N'olacak, biz, köylü kısmı..."

İsmail Efendi her şeyi kavramıştı. Masanın kenarından indi. Yazıhanenin içinde düşünceli düşünceli dolaşmaya başladı. Aklına Şube Başkanı Albay Kemal Bey gelmişti. İlk önce, onunla uyuşup uyuşamayacağını, bu işi ona ricayla yaptırıp yaptıramayacağını düşündüyse de, çok nazikti, sertti, babasına karşı yüzü yoktu. Bununla beraber...

Mendilini çıkardı, masanın üzerindeki telefonun tozunu aldı, sonra köylünün tam karşısına gelerek, "Senin adın ne?" diye sordu.

"Mevlût!"

"Hangi köydensin?"

Birdenbire şüphelenen köylü iki yanına baktı.

"Ha? Hangi köydensin?"

"Köyümü nöreceen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebileceen mi, gelemiyecen mi?"

İsmail Efendi cevap vermedi. Dudaklarını yiyerek bir müddet dışarıyı seyretti. Sonra, "Bak," dedi, "Mevlût Dayı, dinle beni! Senin işin haddi zatında çok zor, belki de imkânsız, çünkü..."

Mevlût bu başlangıcı beğenmedi, iş zor olursa ücret çoğa patlardı. Yutkundu, gözlerini kırpıştırdı.

"... Bana gelince... Şube Reisi Kemal Bey var ya, albay hani, benim en aziz dostumdur, içtiğimiz su ayrı gitmez, bu derece... Bir dediğimi iki etmez. Amma benim, sırf benim bir dediğimi! Başkası yoluna altın, lira döşese, şerefsiz, namussuzum ki dönüp bakmaz bile! Hem bakmaz, hem de böyle tekliflerde bulunanları rezil kepaze eder. Mahkemeye verir, hakkında takibat yaptırır! Çünkü, malum a, askerlik işlerine hile karıştırmanın kanuni mesuliyeti çok büyüktür, zannedersem üç seneden başlar!"

Mevlût, adamakıllı ürktü. Nerdeyse kalkıp savuşacaktı. Bunu sezen İsmail Efendi kısa kesti:

"O bahis başkaları için öyle... Bana gelince. Ben, demin de söyledim, müstesnayım. Bir dediğimi iki ettiğini bilmem. Bilmem ama, ben de öyle herkesin işini yapmam. Neden dersen, insanların içi başka, dışı başkadır. Dünya kötüye kesmiş, mert adam kalmamış. Sen tutar iyiliklerini düşünürsün, onlar sana olmadık oyun oynarlar. Mamafih, çehrenden namuslu bir insan olduğun belli..."

"Biz o türlü adamlardan değilik efendi."

"Dedim ya, namuslu adam olduğun yüzünden belli... Bizim tekmil münasebetimiz, namuslu ve helal süt emmiş, ırz ehli kişilerle... Aksi halde..."

"Bizden kemlik* mamul etmez... Biz..."

"Doğru. Şimdi ben Şube Başkanı Albay Kemal Bey'le görüşeyim, telefonla, peki derse, sözü keseriz, sen de kulağınla duy..."

---

* Kötülük.

Büyük bir ciddilikle masanın başına geçti, uzun uzun manyeto etti. Manyeto ederken gözü Mevlût'ün kuru parmaklarına ilişince içi sızladı. Yüzü buruştu. Fakat bir defa başlamıştı. Kendini çabucak toplayarak mikrofonu eline aldı.

"Alo, alo... Bana askerlik şubesini verir misiniz?"

Biraz bekledi, öksürdü.

"... Alo! Ha... Kimsiniz? Kemal Beyefendi mi? Bendeniz İsmail Demirci. Evet albayım... Arzı hürmet ederim efendim, ellerinizden öperim, bilmukabele beyefendi, hepsi de iyiler, ellerinizden öperler..."

Köylü Mevlût nefes almadan dinliyordu.

"... Bir istirhamım olacak albayım, evet efendim... Çok iyi tanıdığım, ırz ehli kişilerden bir Mevlût Ağa vardır, bizimdir efendim..." -Köylü Mevlût'e göz kırptı.- "Küçük bir ricamız olacak dayının oğluna dair... Şey efendim, jandarmaya yazmışlar çocuğu, biz sayenizde piyadeye nakletmek istiyoruz. Evet efendim, bu kadar beyefendi, estağfurullah efendim, sayenizde, sayenizde inşallah... Teşekkür ederim..." -Mevlût'e tekrar göz kırptı- "Ne zaman mı? Ne zaman emir buyurursanız albayım... Öğleden sonra mı? Olur beyefendi, izzi devletle efendim..."

Köylü Mevlût, koca albayı kandırdı, diye aklından geçirdi. Mikrofonu az daha kulağında tuttuktan sonra yerine bırakan İsmail Efendi, ellerini ovuşturarak Mevlût'ün yanına geldi, karşısına dikildi.

"Oldu!" dedi, "İşin oldu dayı... Ne zaman böyle bir işim düşse, telefonda böyle arar, bulur, konuşur, söz alırım. Peki, daireye gel derse atlar giderim, mesele de hallolur!"

Köylü Mevlût kasketini çıkardı, kırçıl sakalını kaşıdı. Bu işi arzuhalcinin kaçla bitireceğini düşünüyordu. Peşin pazarlık etmeden albaya telefon edilmesini doğru bulmamıştı. Gözünün önünde bütün bir elli liralık açılıp katlanıyordu. Bu elli liraya biteceğini bilse şapkasını havaya atar, üstüne iki de oynardı. İsmail Efendi'yse, o da bir elli lira istemeyi düşünüyordu. Elli liradan

dem vurur, iner kırka, otuza, yirmi beşe, hatta ona kadar. Fakat şu parayı alırsa, n'olursa olsun, eski günlerden bir gün, iyi bir salata, şiş ızgara, şu bu, bir şişe de Kulüp, kalaylı bir maşrapa gibi, içi aydınlandı.

Köylü Mevlût, "Efendi!" diye seslendi.

İsmail Efendi kendine geldi:

"Buyur dayı!"

Neresinden başlamanın uygun olacağını kestiremeyen Mevlût yutkundu. Bunu sezen İsmail Efendi, "Çocuğun," dedi, "nüfusu yanında mıydı?"

"Yanımda, yanımda olmaya ya..."

"Ver, ver de vakit geçirmeyelim. Kemal Bey gayet muntazam adamdır. Nasıl olsa gideceğiz yanına..."

"İyi diyon emme..."

"Canım bırak ammayı mammayı... Ver sen nüfus kâğıdını!"

"Onu diyeceğdim..."

"Nüfus kâğıdını ver de sonra ne diyeceksen de..."

Beline sıkı sıkı sarılı yün kuşağının arasından oğlunun eski, parça parça nüfus kâğıdını çıkaran Mevlût, onu İsmail Efendi'ye uzatmadı.

"Kafa kâğıdı bu olmaya bu ya..."

"Ee?"

"Bu işi nasıl bitireceyik?"

"Hangi işi?"

"İreiz beğ kaçınan ırazı olur ola?"

İsmail Efendi, "Adaam sen de," dedi, "düşündüğün şeye bak!"

Nüfus kâğıdını Mevlût'ün elinden çekti aldı. Yapraklarını çevirdi, pek lazımmış gibi bazı yerlerini yüksek sesle okudu. Sonra, "Pekâlâ..." diyerek götürdü, masasının çekmecesine attı. Elini Mevlût'ün omuzuna koyan İsmail Efendi, "Bu işi bitti say!" dedi. "İnşallah buna benzer başka işleriniz olursa..."

"İnşallah evendi inşallah..."

"Sen artık yabancı sayılmazsın bize..."

"Sağ ol evendi, eksik olma!"

"Ayağın düşü düşüversin..."

"Tabii... Belledik ya gayri..."

"Köyde eşten dosttan, ağzı pek, gönlü gani, sırrına sadık kimseler olursa..."

"Olur olur..."

"Gönderi gönderiver..."

"Sen kaygı çekme. Ben hepiciğini salarım yanına!"

"Eksik olma. Şimdi gelelim senin işe..."

Mevlût'ün yüreği hop etti.

"Ben bu işi başkasına yüz liradan tek santim aşağı bitirmem ya..."

Safi kulak kesilen Mevlût bu başlangıcı beğenmedi... Başkasına yüz liradan aşağı bitirmem, senin gül hatırın için seksene mi diyecek? Beni sabıkta tanıdığı mı var ki... Hep düzen... Beni nerden tanır? Senin gül hatırın... Seksen veremem, töbe..."

"Senin gül hatırın için, Kemal Bey'e yalvarıp yakaracağım, ne yapıp yapıp elliyle..."

Mevlût birden ferahladı. Sözün gerisini duymadı bile. Fakat bu ferahlık çok sürmedi: "Arzıfalcının hakkı da bu ellinin içinde" miydi acaba?

İsmail Efendi diller döküyordu. İndiriyor, kaldırıyor, estek, köstek, Mevlût'ün kara gözleri için delinmedik kabağa bile girebileceğini anlatmaya çalışıyordu. Lakin bütün bunlar Mevlût'ün kulağına girmiyordu.

"Esik olma evendi, esik olma ya!" dedi, "Onu diyeceğim, senin hakkında tabii bu ellinin içinde?"

İsmail Efendi nerdeyse Mevlût'ün boynuna sarılacaktı:

"Bize bakma sen canım," dedi, "biz olmasak da olur... Şurdan çekine çekine gelmişsin, kırk yılda bir işin düşmüş... Sen de ümmeti Muhammed'densin... Hiç olmazsa ayağın alışır, eş dost, bildik gördük der gönderir, arada hatırımızı sordurtur-

sun... Kiminin parası, kiminin duası derler... Senin de duanı alalım..."

"Eesik olma evendi, Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın, Allah daş deyi duttuğunu..."

Para verilip alındı. Öğleden sonra saat ikide yazıhanede buluşmak üzere Mevlût çıktı gitti.

***

Öğleden sonra tekrar yağmur başladı. Saat ikiye doğru yazıhaneye gelen köylü Mevlût'le İsmail Efendi bir arabaya atlayarak askerlik şubesine gittiler. Şubenin harap merdivenlerini yan yana çıktılar. Sofada kimseler yoktu. Soldaki pencerelerden kirli bir ışık vuruyor, sarı sarı yanan tozlu ampul tavanda sallanıyordu.

İsmail Efendi, "Sen burda bekle beni!" diye, kapısının yan tarafındaki küçük, siyah tabelada "BAŞKAN" yazılı odanın kapısını vurup girdi, kapıyı mahsustan aralık bıraktı.

Uzun, bembeyaz saçlı, akça pakça bir adam olan albay, ellerine sarılan istidacı İsmail Efendi'ye ayağa kalktı, yer gösterdi, sigara ikram etti. Sonra zile bastı... Bitişik odadan telaşla çıkıp odaya giren bir er, gene telaşla çıkarken kapıyı kapadı.

Bütün bunları göz kırpmadan seyreden köylü Mevlût, koskoca bir albaya elli lira verip işini gördürmekteki başarısından dolayı kabına sığamıyordu. Kasketini çıkardı, başını keyifli keyifli kaşıdıktan sonra, ne konuştuklarını duyabilir miyim diye kapının önüne çömeldi, kulağını kapıya dayadı, bir müddet göz kırpmadan dinlediyse de duyamadı... "Lakin eferim herife!" diye söylendi. "Amma diller döktü! Dimek arzıfalcılar da bayağı bir adammış! Koskoca albay söz temsili, kalkmasa kalkmazdı... Amma kalktı. Niye? Arzıfalcı büyük ki kalktı! Beni gördü mola? Herhal gördü! Lakin eferim herife, aşkolsun! Arzıfalcıdan dersen, kaymakamnan bile bilapervasız konuşuyor herif. Bizim mıhtar nasıl? Zorlu... Bu bahar oğlunu da everecek... Herifin çiftliği, evi, adamı her bir şeyi var... Hem bizim mıhtar..."

İki fincan kahve bulunan bir teraziyle merdivenleri çıkan deminki er, Mevlût'ün yanına gelince durdu:

"Ne bekliyorsun burda?"

Mevlût, "İşimiz var ki bekliyok!" diye terslendi.

Er cevap vermedi. İçeri girdi, kahveleri verip çıktı, tekrar Mevlût'ün tepesine dikildi:

"Kalk burdan, haydi burada oturulmaz!"

Mevlût kızdı:

"Ne kalkı, ne kalkı cahal çocuk! O kayfe götürdüklerin benim adamım ta!"

Az kalsın, "Ben onlara elli lira verdim de benim oğlanı cendermeden piyadeye akdaracaklar!" diyecekti, uygun bulmadı.

Er, "Baba," dedi, "ben sana bekleme demiyorum. Burdan kalk, şuraya, pencerenin içine otur, orda bekle diyorum. Burada durmak yasak. Sen yasaktan anlamaz mısın? Askerlik etmedin mi?"

Lahavleyle kalkan Mevlût, gösterilen tozlu pencerenin içine oturdu, eri hemen unuttu.

Albayın nehir kenarındaki bahçesi için istediği portakal fidanları meselesini görüşüp çıkan İsmail Efendi, önden neşeyle yürüdü. Şube merdivenlerini arka arkaya indiler. Bekleyen deminki faytona atladılar.

İsmail Efendi, "Çek oğlum!" dedi.

Araba yürüdü. Mevlût sabırsızlıktan geberiyordu. Bunu gayet iyi bilen İsmail Efendi neden sonra elini Mevlût'ün dizine vurdu:

"Tamam," dedi, "oldu işin! Var köyceğzine, rahat rahat uyu. Oğlun jandarmadan piyadeye aktarıldı. Bizi de hayır duandan mahrum bırakmazsın artık..."

"Akdarıldı ha? Dimek akdarıldı oğlan? Paradan ötürü bir şey dimedi mi? Hani o Mevlût, çığır bi de ben görüyim dimedi mi?"

"Parayı azsındı ama çok yalvardım... Seni görmüş kapıdan, ayrıca görmek istemedı... Malum a, bu işler..."

"Dimek görmüş... Gördü canım, biliyom ben... Eksik olma evendi, Allah daş deyi duttuğunu... Yolunu belledik a, çekilir çekilir gelirik... Dimek bir de aktardı? Öyle ya..."

"Arada ben olduktan sonra... Eşi dostu, bildiği, gördüğü salı salıver..."

"Salarım, hepiciğini salarım sana... Dimek paradan ötürü bir şey dimedi?"

"Hiçbir şey demez... Çünkü ben olduktan sonra arada..."

Taşköprü'nün orada inen Mevlût, İsmail Efendi'nin ellerine sarıldı, helallik aldı. Sonra köprünün ıslak taşlarına sürüne sürüne köyün yolunu tutarken, İsmail Efendi, "Çek oğlum," dedi arabacıya, "şu oto taksi durağının ordaki Kristal Lokantası'na!"

***

19... yılının yağmurlu bir mart günüydü. İsmail Efendi yazıhânesinde pastırma ekmekle sabah kahvaltısı ediyordu ki, dükkânın önünde bir fayton durdu, arabadan iriyarı bir er indi. Elinde bir mektup tutuyor, dükkân tabelalarına bakıyordu. İsmail Efendi birdenbire meraklandı, kapıya çıktı:

"Ne o hemşerim? Kimi arıyorsun?"

"Arzuhalci İsmail Efendi varmış burda..."

"Benim, ne var?"

Er mektubu uzattı.

"Albay Kemal Bey gönderdi... Askerlik şubesi başkanı..."

Zarfı acele acele yırtan İsmail Efendi, mektubu bir hamlede okudu: Çok acele şubeye gelmesi isteniyordu!

İlk önce hiçbir şey anlamadı, lakin birdenbire kafasında şimşek çaktı, eli ayağı bir anda buz kesildi.

Yağmur hafif hafif çiseliyordu.

"Sen git, ben sonra gelirim..." diyecek olduysa da, er, "Olmaz," dedi, "birlikte gideceğiz, albayın emri böyle!"

Arabaya atladılar.

Yolda tırnaklarını yiyerek, sık sık tükürerek hep bu işi düşün-

dü. Arada, "Belki de değildir canım!" diye kendi kendini teselli etmek istese de içi bir türlü rahat edemiyordu.

"Beni niçin çağırıyor acaba?" diye ere sordu.

Er, "Bilmem!" dedi.

"Yanında kimse var mı?"

"Bilmem!"

"Hayır, bir şey değil, işim de vardı... Bir temyiz layihası vardı öğleye yetişecek... Acaba şu ırmak kenarındaki bahçe için mi çağırıyor? Eğer öyleyse, sipariş etmiştim portakal fidanlarını..."

Gülümseyen dudaklarıyla şüpheli şüpheli oturan er ta karşılara bakıyordu.

İsmail Efendi birdenbire, "Adam sen de..." diye aklından geçirdi, "beni asacak değil ya! Onu ne alakadar eder? Ona bir zararım dokunmadı ya... Hem ne sanki, ben kimseden ne para aldım, ne bilirim, ne tanırım... Bitti gitti. Unuttumdu ben bunu... Bunun böyle olacağı belliydi zaten... Kaç vakittir sol gözüm... Kör olasıca... Pır pır pır... Lakin albaya karşı ayıp olacak. Bir daha yüzüne bakamam... Bakmayıveririm... Yapmasaydım. Meteliksizdim. Herkes neler yapıyor... Fazla inceleme... Ne demiş adam, zaruretler haram şeyleri mubah kılar, demiş."

Askerlik şubesinin önündeki meydanlık yeni celp eratıyla doluydu. Beyaz torbalı, çarıklı, yırtık pırtık üst başlı, kadın erkek, çoluk çocuk köylüler bir kenardaydılar; fötr şapkalı, pantolonlu, pardösülü şehir uşaklarıysa daha hareketli, daha canlı, daha açıkgöz, onlar da öbür taraftaydılar.

İsmail Efendi içini kemiren kurtla, arabadan atladı. Kapı önündeki kalabalığı yarıp içeri girdi. Merdivenleri koşarak çıkmıştı ki, tam merdivenin başında yakasına bir el yapıştı:

"Ahah, arzıfalcı!"

İsmail Efendi ürperti içinde Mevlût'ü gördü, eline vurdu:

"Bırak be, sersem!"

Mevlût'ün kuru eli yakadan koptuysa da tekrar tutmak için uzandı. Fakat İsmail Efendi hızla yer değiştirmişti. Kalabalığın arasına karışmak istiyordu. Mevlût'se, "Allah'tan korkmaz, pey-

gamberden utanmaz! Oğlanı cendermeden piyadeye akdardım dedi deee... Elli liremi yedi deee..." diye basbas bağırıyor, uluyor, kalabalığa karışmak isteyen İsmail Efendi'nin peşini bırakmıyordu. Kalabalık salonda milleti gülmekten kırıp geçiren bir kovalamaca başlamıştı. Mevlût'ün yaygarası, oradakilerin, "Tut ha, kaçtı ha, geldi ha, hele hele hele!!!" diye haykırmaları müthiş gürültüye sebep oluyordu.

"Benim gibi bir fukaranın parası yenir mi? Vicdansız! Sığırı sıpayı döküp geldik... Allah'tan korkmaz, peygamberden utanmaz..."

Başkanın kapısı birdenbire açıldı, uzun boylu, akça pakça yüzüyle şube başkanı kapıda görününce salonun yaygarası şıp kesildi, herkes şapkasını çıkarıp bekledi. Fakat Mevlût hâlâ bağırıyor, çağırıyor, ağlıyordu.

Albay, "Suuus!" diye elini kaldırdı. "Sabahtan beri ortalığı altüst ettin!"

Beriki sustu, şapkasını çıkardı.

Başkanın az ilerisinde, kavuşuk elleriyle dikilen İsmail Efendi'nin yüzü kireç gibiydi, önüne bakıyordu. Bir ara başını usullacık kaldırdı, başkanın çakmak çakmak gözlerinden ürkerek başını tekrar eğdi, sıcak bir kan yüzüne hücum etti.

İsmail Efendi'yi nefretle uzun uzun süzdükten sonra, başkan, "Bu adam neler söylüyor, İsmail Efendi?" dedi.

Herkesin gözü İsmail Efendi'ye dikilmiş, ne cevap vereceğini bekliyordu. İsmail Efendi'yse, üzerine çevrilen bakışlardan adamakıllı rahatsız, ter döküyordu. Sağa sola bakındı, yutkundu.

"Kim albayım? Bendeniz henüz..."

Albayın tok sesi, sertçe, "Kim mi?" dedi. "Şu adam, nah! Deminden beri söylediklerini duymadın mı?"

İsmail Efendi bu sefer Mevlût'e, onu şimdiye kadar hiçbir yerde görmemiş, ilk defa görüyormuş gibi hayretle baktı.

"Fakat beyefendi," dedi, "bir yanlışlık... Mutlaka bir yanlışlık..."

Albay, "Acayip," dedi, "demek bir yanlışlık olması ihtimali var sizce?"

İsmail Efendi gene başını önüne eğdi, kulaklarına kadar kızardı.

"Bu adamı tanımıyorsunuz demek?"

"Hayır albayım, katiyen..."

Mevlût artık boşandı:

"Ne, ne, ne? Tanımayon mu? Beni tanımayon dimek arzıfalcı? Dimek sen beni tanımayon? Elli liremi peşin alan, ireize makine kıvradan, işin oldu, git köyüne, irahat uyu Mevlût Dayı diyen..."

Elinin bir hareketiyle köylüyü tekrar susturan albay her şeyi anlamıştı. İsmail Efendi'ye öyle bir hınçla baktı ki... İsmail Efendi ezildi. Eğer Mevlût hıçkırarak, tekrar, "Sığırlar, sıpalar," diye dövünmeye başlamasaydı İsmail Efendi belki de susacak, uzun zaman öylece kalacaktı.

Fakat Mevlût öyle şeyler söylüyordu ki... Hınçla fırladı, herkesi şaşırtan tok bir sesle, "Allah'ını seven şahit olsun!" diye bağırmaya başladı. "Eğer karılarınızın nikâhından şüpheniz yoksa bana Allah için şahit olun: Gözlerinizin önünde namuslu bir insan tahkir ediliyor, iftiraya uğruyor, rezil rüsva ediliyor, hırsız, dolandırıcı, sahtekâr yerine konuluyor. Şahit olun, Allahaşkına, peygamberi zişan aşkına şahit olun Müslümanlar! Şu musibet herif sabahtan beri bağırıp çağırıyor. Oğlunu jandarmadan piyadeye aktaracağımı söz vermişim, elli lirasını dolandırmışım güya... Yalan, sümme billah yalan! Vallahi yalan, billahi yalan!!!"

"Ne, ne, ne? Yalan mı? Yalan mı arzıfalcı? Yalan mı?"

"Yalan! Şerefsiz, namussuz, alçak, rezil bir insan olayım ki..."

"Hepiciği de sensin, hepiciği de..."

"Duydunuz mu, duydunuz mu ümmeti Müslüman, duydunuz mu?"

Albay, "Allah müstahakınızı versin" gibilerden başını sallayarak odasına çekildi, kapısını örttü.

İsmail Efendi artık perdeyi yırtmıştı:

"Bu işi mahkeme paklar, mahkeme paklar bu işi... Ben bu yaşıma kadar alnımın akıyla dolaştım. Şerefsizliği zinhar kabul etmem. Ben fakir adamım amma gönlüm gani! Çocuklarımı aç koyup çıktım bugün evden, tam yirmi dört saattir ağzıma lokma koymuş kul değilim. Hasta karımın ilaç reçetesini iki haftadır cebimde taşıyorum!.."

Cebinden çıkardığı reçeteyi salladı. Bu doğruydu. Gözleri yaşarmıştı. Etraftakiler sanki donmuşlardı. İsmail Efendi o heyecanla, başkanın oda kapısını açtı:

"Beyefendi!" diye bağırdı, "zatı devletlerine karşı hürmetim ezeli ve ebedidir. Bu işi ancak mahkeme paklar... Mesele yalnız benim için değil, zatıâliniz hakkında da kıylü kaali mucip, nazik mefattandır. Ben şimdi gidip mahkemeye müracaat edeceğim. Tekrar ediyorum, bu adamı ne gördüm, ne tanırım, kendisinden ne para aldım, ne de Sayın Başkanım, sizden böyle pis, karanlık işler için istirhamda bulundum... Külliyen iftiradır. Keyfiyet tavazzuh etmelidir, ben namussuz değilim, asla kabul etmem, asla asla asla!!!"

Merdivene yürüdü. Arzuhalcinin merdivene yürüdüğünü gören Mevlût, etine iğne batırılmış gibi irkildi. Bas bas bağırıyor, arzuhalciyi kovalıyordu. Salonda gene, "E, e, e!!!" sesleri yükseldi. "Hop gele hop hop hop!!!"

Mevlût'ün gittikçe uzaklaşan sesi geliyordu:

"Amanın uşaaak gördün mü hele... İnkârdan geldi çıktı göz göre göre. Yazının uğrusuna hele..."

Çoktan merdivenleri inen İsmail Efendi faytona atlamıştı bile. Nefes nefeseydi:

"Çek," dedi, "çek oğlum, çabuk!"

Araba çamurlu yolda yürüdü, "Öf bre!" diye söylendi. "Amma da atlattık vartayı be..."

Arabanın eski muşambasından damlayan yağmur suları, dizi yamalı pantolonunu ıslatıyordu. Sararan dudaklarını dişleri arasına aldı, yüzünü avuçlarıyla kapayarak hıçkırmaya başladı.

***

Günlerce düşünüp taşınan İsmail Efendi, köylü Mevlût'ü mahkemeye vermekten başka çıkar yol göremedi. Bilhassa Kemal Bey'e karşı müthiş utanıyor, mahkemeyi kazanmakla suçsuz olduğuna onu inandıracağını sanıyordu.

Zamanla vicdan azapları geçti, Mevlût'ü sahiden mahkemeye verdi. Mahkemece dinlenen bir sürü şahit arasında Askerlik Şubesi Başkanı Kemal Bey de vardı. İfadesinde, "İsmail Efendi'yi öteden beri namuslu bir insan olarak tanıdığını, esasen şubenin resmi kayıtlarında herhangi bir değişiklik de olmadığını..." söyledi.

Mahkeme, postahaneden İsmail namına ne bu, ne de geçen yıllara ait herhangi bir abone kaydedilmemiş olduğunu da tespit edip bütün şahitleri dinledikten sonra, "Arzuhalci İsmail Demirci'yi gıyaben ve vicahen herkesin önünde yermesi, şeref ve haysiyetini kırması ve uydurma isnatlarda bulunması ve iddia ettiği telefonun arzuhalci İsmail namı hesabına postahaneden hiçbir zaman abone kaydedilmemiş olması, bununla birlikte Mevlût'ün iddialarının kanuni bir sebep teşkil etmeyeceği göz önünde tutulması ve açıkça arzuhalci İsmail'e hakaret ettiği şahitlerin sırasıyla yeminli vesikalarından anlaşılmış olmakla diyerek, üç ay hapsine ve elli lira zararı manevi ile otuz sekiz buçuk kuruş mahkeme masrafının da kendisinden tahsiline, temyizi kabil olmak üzere karar vermiş ve Mevlût'ü tevkif etmişti.

Bütün bu olaylardan hiçbir şey anlamayan Mevlût'ün bileklerine kelepçe geçirilirken şaşkın şaşkın bakındı:

"O ne uşak?" dedi. "Hem paramız dolandı, hem de mapislere gidiyok. Ne iş bu..."

Gözleri yaşardı, başını kötü kötü salladı.

1942

CAN SIKINTISI

Vapur, köprüye doğru yol alıyordu.

İkinci mevki yolcu salonunun açık pencerelerinden tahta sıralara kuvvetle vuran güneş, yolcuları gölgeye kaçırmıştı. Sinirleri gevşetip uyku getiren, rutubetli, ağır bir hava vardı. Ortalıkta yaprak oynamıyor, karasinekler bile mecbur olmadıkça havalanmıyorlardı.

Yolcularsa kolları kanatları kırık, hemencik uyumaya hazır bir ağırlık içindeydiler...

Bir ara salon kapısında mavi puanlı beyaz bir etek dalgalandı, sonra eteğin sahibi küçücük bir anne peydahlandı. Biri kucağında, dördü peşinde beş oğluyla içeri girdi. Birbirinden birer, ikişer yaş farklı beş oğlanın beşi de aynı modeldi ve hık demiş

annelerinin burnundan düşmüşlerdi: Sarı, kıvır kıvır saçları, uçları havaya kalkık minik burunları, duru mavi gözleri...

Kadın oturacak yer arandı, yoktu. Gölgedeki sıralar tıklım tıklımdı. Güneşin altındaki sıralarda oturmak zorunda kaldı. Dört oğlu da karşısına sıralandılar. Keskin güneşe, uyku getiren havaya filan aldırdıkları yoktu, elma kurtları gibi hareketliydiler. Açık pencereden durgun denize, karşı kıyılara bakıyor, bir şeyler, şaşılmaya değer bir şeyler görüp birbirlerine göstererek meraklı meraklı konuşuyorlar, anneleri de onların bu hâline hazla bakıyordu. Birden huysuzlanan en küçük oğlunu bir kolundan öbür koluna geçirirken, "Acıktın, değil mi?" dedi, "Acıktın ya!"

Ağırlaşmış gözkapaklarıyla uykulu uykulu bakan yolculara filan aldırış etmeden, süt dolu iri memesini çıkarıp oğlunun ufacık ağzına tıktı. Çocuk memeye öyle iştahla sarıldı ki... Anne etrafa baktı. Bu kadar iştahlı, tosun gibi bir oğlanın anası olmaktan koltukları kabardı adeta. Birden kanı kaynayarak oğlunu bağrına bastı:

"Yavrum, Hüseynim, canım, elmasım!"

Öptü, öptü, öptü...

Salonda birden serin bir hava esmeye başlamıştı. Yorgun sinekler havalandı, gözkapaklardaki kurşuncuklar düştü, bütün gözler genç anneye çevrildi.

Dayanamayan orta yaşlı bir kadın, "Maşallah," dedi, "maşallah... Hepsi senin mi bunların?"

Genç anne duru mavi gözleriyle orta yaşlı kadına döndü:

"Sahibi çıkmazsa..."

"Çıkmaz inşallah. Hevesini alamamışa benziyorsun."

"Alamadım teyze, inan olsun ki alamadım."

"Başka var mı?"

"Var, bir oğlum daha var, ilkim, Ayhan. Altı tane. Altı asker demek. Hani fakir olmasak, bir bu kadar daha doğururdum!"

Hayret sesleri yükseldi, gülüşmeler oldu. Fakat onun aldırış ettiği yoktu:

"Şunlara bakın, Allahaşkına bakın şunlara! Küçük küçük insanlar. Her birinin tadı başka, akılları fikirleri başka. Evimin radyoları..."

"Kahırları ya?"

"Gülü seven dikenine de katlanır teyzeciğim. Şurda siler süpürürüm, arkamı dönmeye kalmaz, bir de bakarım ki..."

Gözlerini tekrar çocuklarına çevirdi, baktı, baktı... Bakarken heyecanlanıyordu. Birden kendini tutamadı, açık pencere önünde bıcırdayıp duran oğlanların dördünü birden kucaklamak istercesine kollarını açtı. Birini bırakıp birini öpüyor, öperken kendinden geçiyor, gözleri hazla yumuluyordu, öyle hayat dolu, öyle kudretli bir şeydi ki bu, romatizmalılar romatizmalarını unuttular, bel ağrılılar bel ağrılarını. Kira derdi, kömürsüzlük, arteryoz kloroz filan unutulmuş, dünya gailelerinden sıyrılınmıştı.

"Kocam da benim gibi. Anasını satmışız dünyanın. Az bulur az yeriz, çok bulur çok. Çok bulduğumuz yok ya, sözün gelişi... Ekmeğimizi tuza banıp yediğimiz çok olur. Lakin can sıkıntısı, keder, yüz eğrisi, tasa filan girmez kapımızdan içeri. Sokmayız ki girsin!"

Arka sıralardan bir kocakarı, "Başınız, dişiniz de ağrımaz mı kızım?" diye sordu.

"Ağrımaz teyze, inan olsun ağrımaz."

"Kocan ne iş başında?"

Genç annenin gözleri parladı:

"Dokumacı," dedi. "Yeşildirek'te. Bugün cumartesi, erken çıkar işten. Benim evde olmadığımı da biliyor ya, dur bakalım, ne muziplik düşünür gene kim bilir?"

Gözleri daldı.

***

Dokumacı Sami paydosta yorgun argın çıkmış, evinin yolunu tutmuştu. Yemiş İskelesi'ne vururken, gözüne taze balık iliş-

ti. Mübarekler gümüş pırıltılarla mavi mavi yatıyorlardı. Aklına karısı ve çocukları geldi. Yorgunluğunu filan unutarak, iki kilo balık, yeşil salata, taze soğan, turp aldı.

Eve geldiği sıra büyük oğlu arsada arkadaşlarıyla çiftkale oynamaktaydı. Babasını görünce koştu:

"Vay, babacığım... Balık mı aldın?"

"Balık aldım oğlum."

"Lazım mıyım? Geleyim mi?"

"Fena olmaz. Annenler gelmeden şunları kızartıp? Ha? Ne dersin?"

"Kıyak olur vallaha baba!"

"Haydi öyleyse!"

"Şarap? Şarap lazım değil mi? Cumartesi bugün, malum ya!"

"O halde fırla!"

Ayhan, veresiye alışveriş ettikleri mahalle bakkalına koştu. Haftada bir gün, cumartesi akşamları babasıyla annesi küçük bir şişe şarap içerlerdi. İçince de her zamandan başka, öyle bir neşelenirlerdi ki...

Bir şişe siyah şarapla evden içeri girdi. Yan yana iki oda, bir, mutfaktan ibaret ev, derme çatma bir gecekonduydu ama pekâlâ da yetiyordu.

Şarap şişesini yemek odasındaki masanın üzerine koyup mutfağa geçti. Babası kollarını çemirlemiş, işe girişmişti bile. Tepesine dikildi, elleri arkasında, bir müddet seyretti, öyle canlı, öyle yürekten çalışıyordu ki. Tersine tersine çaldığı bıçak balığın pullarını insafsızca söküp atıyordu.

Bir ara, "Ayhan!" dedi.

"Efendim?"

"Maltıza ateş koy!"

"Peki babacığım."

Sami neşeli bir ıslıkla işine devam etti. Karısı gelince masayı hazır bulacaktı. Sokak kapısını gene kim bilir nasıl deli deli çalacaktı! Ya balık kokusunu duyunca? Pırıl pırıl gözlerinde se-

vinç, soracaktı: "Şarap? Şarap da var mı?" "Var," diyecekti. O zaman, o zaman işte görmeliydi Fethiye'yi! Nasıl coşacak, boynuna sarılıp onu nasıl da boğacaktı öpücüklere! "Sen," diyecekti, "sen Sami, sen var ya, sen dünyanın en iyi, en akıllı kocasısın!"

Güldü.

Elleri daha canlı, daha kudretli işlemeye başladı.

***

Balıklar kızarmış, yeşil salata, kırmızı turpla işli salata tabağı masaya konmuş, taze ekmek dilimlenmişti. Şarap şişesinin mantarını tirbuşonla açan Ayhan, "Bu da oldu," dedi.

"Oldu oğlum."

"Bir bardak var mısın, nasıl?"

"Hayır, annensiz içmem."

"Haklısın. Fakat geciktiler, değil mi?"

Sami gözlerini pencereye çevirdi. Uzak, çok uzaklardaki sırtların gerisine güneş batalı hayli olmuştu. Batının kızıllığı gölgelenmekteydi. Saat olsun olsun yedi, yedi buçuktu. Daha önce dönemezlerdi. Beş çocukla da Sarıyer'e gidip gelmek... Sabahleyin kendisi izin vermişti. Bir teyzesi, biricik teyzesiydi. Ayda, iki ayda bir gidip görmek de hakkıydı kadının.

Pencereden çekildi. Kitaplarının bulunduğu dolaba gitti. Dizi dizi kitaplar arasından bir kitap çekti aldı önce, sonra karısının duvarda asılı duran genç kızlık fotoğrafi gözüne ilişti. Durdu, heyecanla bakmaya başladı: Hey gidi yıllar! On altı, on altı koca yıl önce... Gene böyle, Yeşildirek'teki dokuma atölyelerinden birinde işçiydi. Sabahın erken saatlerinde Haliç vapurunu omuz omuza dolduran işçilerle birlikte gidip gelirdi. Fethiye de her sabah aynı saatte Kasımpaşa İskelesi'nden vapura girer, kıvır kıvır sarı saçları, mavi gözleri, çoğu sefer sırtından eksik etmediği kırmızı yün ceketiyle ikinci mevkiin kapısı önünde dikilirdi. Sami onun Yeşildirek'teki çorap atölyelerinden birinde çalıştığı-

nı bilirdi. Birbirleriyle tek kelime konuşmadıkları hâlde, sözleşmişler gibi, her sabah aynı vapurun aynı merdiveni başında dikilirler, göz altından bakışırlardı.

Yağmur, fırtına, kar... Aynı vapurla gider, aynı vapurla dönerlerdi. Aynı vapur, aynı saat. Aylarca sürmüştü bu. Ne o, ne öteki, birbirlerine tek kelime söylemeye cesaret edememişlerdi. Kızın ışıl ışıl gözlerindeki arzu kudurur; isterdi ki delikanlı bir şeyler söylesin, sululaşsın, hatta dokunsun... Fakat nerde? Nasırlı kocaman ellerine, bir pehlivanı hatırlatan geniş omuzlarına rağmen, sarı saçlı, ufacık kızdan çekinirdi beriki.

Bir gün hiç beklenmedik bir şey olmuştu: Yemiş'te vapurdan çıkarlarken, kalabalık birden öyle dalgalanmıştı ki, sarı saçlı kız az kalsın denize düşecekti. Fakat Sami... Şahin, tıpkı tıpkısına şahin gibi, kudretli pençesiyle kızı kolundan sımsıkı tutmuş, kurtarmıştı.

Yolda omuz omuza yürümüşler, sadece yürümüşlerdi.

Ertesi gün berbat bir fırtına ortalığı kasıp kavuruyordu. Haliç'in kirli suları çamur rengini almıştı. Gene hep o aynı vapurun aynı merdiveni başında karşılıklı dikilmişler, Sami'nin erkek kuvvetini kolunda duyarak içi gıcıklanan kız, kendini tutamayarak birdenbire soruvermişti:

"Dokumacısınız galiba?"

Kulak memelerine kadar kıpkırmızı kesilen koca Sami, "Evet," demişti. "Siz de çorapta değil mi?"

"Ne biliyorsunuz?"

"?.."

"Sahi ne biliyorsunuz?"

"?.."

"Yoksa beni takip mi ettiniz?"

"Evet!"

Ertesi gün kız gene aynı vapurun aynı merdiveni başında sormuştu:

"Dün beni niçin takip etmediniz?"

"Takip etmemi mi istiyorsunuz?"

"Evet!"

Ve gözleri Sami'nin ellerine ilişince kendini tutamayarak, "Fakat," demişti, "elleriniz..."

"Çok kaba, değil mi?"

"Hiç de bile! Tam erkek eli!"

"Sahi mi?"

"Gözüm çıksın ki..."

Sami hayatında ilk defa ellerine gururla bakmış, o günden sonra ellerini fena hâlde sevmeye başlamıştı. Bu eller bir gün sarı saçlı, mavi gözlü ufacık işçi kızın narin parmağına içi "Sami" yazılı alyansı takmış, nikâh memurunun defterini bu harikulade kudretli işçi eliyle imzalamıştı.

İçini çekti.

Oğlu, "Ne o baba?" dedi, "Deryada gemilerin mi battı?"

"Hayır Ayhan, fakat annenler..."

Ayhan babasının boynuna sarıldı:

"Canım babacığım... Annemler ne zaman bir yere gitse böyle oluyorsun."

"Böyle oluyorum yavrum, elimde değil."

"Gönderme o hâlde..."

"Nasıl? Onun arzusuna karşı mı geleyim?"

Elinde kitap, pencereye gitti. Uzakların kızılı alacakaranlıkta erimişti.

Ayhan usullacık, "Bugün," dedi, "öğretmen derse kaldırdı babacığım. Bir problem sordu, bildim, bir daha sordu, onu da bildim, kızdı, bir daha sordu, onu da bilmeyeyim mi? Dedi ki, 'Sen,' dedi, 'sen mutlaka mühendis ol Ayhan,' dedi!"

Dokumacı Sami dönüp bakmadı bile.

Çocuk, "Niçin bana aferin demiyorsun babacığım?" diye merakla sordu.

Sami cevap vermedi.

"Hişt, baba, babacığım, sana söylüyorum, sana söylüyorum be baba!"

Sami yanındaki iskemleye çöktü.

Oğlunu mühendis görmek!

Evet, biliyor, Ayhan zekidir, bilhassa matematikte üstüne yoktur, annesi de oğluyla övünür ama o kadar işte.

"Babacığım."

"Yavrum?"

"Benim mühendis olmamı istemiyor musun?"

"Ben mi?"

"Evet!"

Tam bu sırada sokak kapısı deli deli, yıkılırcasına çalınmaya başladı. Karısıydı, karısı ve çocuklarıydı, gelmişlerdi nihayet, nihayet gelmişlerdi işte...

Kurşun gibi fırladılar. Sokak kapısı hâlâ yıkılırcasına çalınıyor, çalınıyordu. Açtılar. Biri kucağında, dördü peşinde beş oğluyla karısı içeri girdi havayı koklayarak.

"Balık!" diye bağırdı, "Balık kokuyor!"

Peşinde çocukları ve kocası, yemek odasına koştu. Kurulu masayı, kızarmış balıkları, salatayı ve şarap şişesini görünce, kendini kocasının kollarına bıraktı:

"Kocacığım, canım kocacığım benim!"

"Şeker karıcığım."

"Sen dünyanın en mükemmel erkeğisin!"

"Sen, sen ya?"

"Ben mi? Ben senin yanında..."

"Sus, iftira etme kendine!"

"..."

"..."

Evin içinde pırıl pırıl bir şeyler uçuyor, dört küçük el ele vermiş, babalarıyla annelerinin etraflarında dönüyorlardı.

***

Sonra sofraya oturdular. Balıklar ve salata obur bir iştahla yenildi, yutuldu. Karnı doyan küçükler birer ikişer kalktılar, ellerini sabunlayıp yataklarına yuvarlandılar.

Sofrada baba, anne ve Ayhan kalmışlardı.

Bir ara Ayhan, "Anneciğim," dedi, "babam mühendis olmamı istemiyor."

Kadın kocasına hayretle baktı:

"Nasıl? İstemiyor musun?"

Sami gene cevap vermedi. Bunu tekrar hatırlamış olmaktan dolayı üzülerek, bardağındaki şarabı süze süze içti. İri bir ekmek parçasıyla salata tabağını sıyırıp lokmayı ağzına attı. Kuvvetli azı dişleri arasında lokma ezilip öğütülürken, o, gözlerini kısmış, karısının bardağındaki şarabın kızılını süzüyordu.

Annesinin bir işareti üzerine Ayhan usullacık kalktı, kardeşlerinin yanına gitti. Sami farkında bile olmadı.

Nasıl istemezdi? Bir baba olarak evladının kendisini geçmesini istememeye dili nasıl varabilirdi? Onu büyük bir mühendis görmek! Taralı, pırıl pırıl saçlarıyla masası başında, pergel, gönye, aydınger kâğıtları arasında...

Saçlarını okşamaya başlayan bir elin temasıyla kendine gelerek başını kaldırdı.

Karısı, "Bu gece her zamandan çok başkasın," dedi.

Sami başını salladı.

"Hiç böyle değildin. Niçin canın sıkılıyor?"

"?.."

"Beni korkutuyorsun ama..."

"Neden?"

"Bilmem, oğluna karşı da soğuktun..."

Sami içini çekerek, "Çünkü..." dedi. "Bırak Fethiye, eşeleme."

"Demek benden saklıyorsun?"

"Yok canım."

"Ya?"

Sami son şarabını içmek üzere bardağını kaldırdı. Karısıyla tokuşturup dikti. Bardağı biraz daha öfkeyle masaya koydu.

Kadın, "Çünkü demiştin?" diye eşeledi.

Sami başını salladı:

"Çünkü onun kadarken benim de matematiğim onun gibi kuvvetliydi. Ama attığım taş istediğim kuşu vurmadı. Günün birinde her şeyi bir kenara itip babama omuz vermem gerekti. Ve hâlâ..."

Kolları düştü, başı düştü. Alnını iri ellerine indirip kaldı.

Kocasını ilk defa böyle yenilmiş gören kadın dehşetle fırladı, onu iki omuzundan kuvvetle sarstı.

"Sami! Kendine gel kocacığım!"

Bir anlık pis bir karamsarlıktan sonra Sami kendine gelmişti. Düştüğü durumdan utandı. Sinirli bir hâl aldı. Kocaman elleriyle masanın kenarını sımsıkı tutmuştu. Beş numara gaz lambasının hafif kırmızıya çalan ışığı terli alnında parlıyordu. Bu hâliyle dağdan kopmuş koskocaman bir kayaya benziyor, daha doğrusu, patlamak üzere olan bir yanardağı hatırlatıyordu.

1954

ARKA SOKAK

Sokak bir an kadın çığlıklarıyla doldu:
"Ne var? Ne olmuş?"
"Sorma kardeş, bir kadın..."
"Fakir bir kadın. Altta yok, üstte yok..."
"Eee?"
"Doğuruyormuş..."
"Nerde?"
"Arka sokakta!"

***

Arka sokağın alt başındaki kulübesine ancak giren kadının gözleri yuvalarından fırlamıştı. Müthiş bir ıstırap çekmekte ol-

duğunu açıklayan yüzü kıpkırmızıydı. Toprağa diz çöktü, karnını avuçlarıyla bastırarak inledi.

Dört yaşındaki kızı az ileride, iri, mavi gözleriyle annesine bakmaktaydı.

Kadın tekrar, "Ah yarabbi!" dedi.

Çocuk iki yanına bakındı. Yüksek yüksek duvarlarıyla evler... Önde cadde. Caddede iki kedi birbirini kovalayarak geçti.

Kadın artık dayanamıyordu. Yere yüzükoyun kapandı.

Çocuk dehşetle döndü:

"Anneciğim!"

Kadın cevap veremedi. Çocuk tekrar etrafına bakındı. Kadın doğruldu. Sancı birdenbire geçmişti. Yerden kalktı. Kulübenin içine girdi. İncecik mindere kendini bıraktı. Sancının tekrar, hem de daha kuvvetle geleceğini biliyordu. Kapıdan çocuk tekrar, "Anneciğim!" diye seslendi.

Kadın acı acı gülümsedi.

"Yavrum benim, orda bekle. Ebehanım teyzen gelecek şimdi."

Sancı tekrarlayınca kadın kıvrıldı. Ta iliklerinden kopup gelen bir iniltiyle mindere devrildi.

Kulübenin içinde uçuşan birtakım karaltılar fark eden çocuk birdenbire korktu. Fareler uçuyor gibi geldi. Yahut kara böcekler... Ne kadar da çoktular. Kulübenin içinde uçuşuyorlardı.

"Anneciğim!" diye bağırdı.

Kadın başını kaldırarak çocuğa baktı.

"Ordan ayrılma evladım..." dedi, "ebehanım teyzen nerdeyse gelir!"

"Eh anneciğim, ayrılmam."

Kulübenin içi gittikçe kararıyor, uçuşan kara böcekler çoğalıyordu. Kadın yeni bir sancıyla allak bullak olunca, çocuk tekrar, "Anneciğim!" diye seslendi.

***

Bir erkek gibi iri kemikli ebehanım sokağın ortasında durmuştu:

"Kocası mocası yok!" dedi. "Ahret suallerini bırakın da bir şeyler verin, yazık ayol!"

Komisyoncunun karısı, "Kim bilir kimden peydahladı?" dedi.

Ebe, "Kimden peydahlarsa peydahlasın hanım. O da bir can taşıyor, aa..."

"Ben bir şey demedim ki ebehanım teyze!"

"Başkasının gözündeki çöpü görmek kolaydır evladım, marifet..."

Şoförün karısı, "Kendindekini görmekte!" diye laf attı.

Komisyoncununkiyle kaç zamandır dargındı.

"Bana bak şırfıntı," dedi komisyoncununki. "Açtırma ağzımı ha!"

"Aç bakalım. Açarsan ne varmış?"

"Açtırma işte, o kadar."

"Bildiğin bir şey varsa söyle kızım, alnım açık benim."

"Belli."

Kavga büyüme eğilimi gösteriyordu. Araya gene ebe girdi:

"Kavgayı bırakın ayol. Kadıncağız ya doğurdu, ya doğuracak. Bezden, eski çamaşırdan neyiniz varsa verin. Hadi, çabuk!"

Bunun üzerine bezler, küçülmüş zıbınlar, gömlekler yağmaya başladı. Komisyoncununki şoförünkini göz hapsine almıştı. Şoförünki birkaç parça bezle çocuğunun iyice küçülmüş çiçekli bir entarisini verince, komisyoncununki, "Al ebehanım!" diye pencereden seslendi. "Tut şunları..."

Dört tane bez, iki gömlek, bir fanila, bir de eski poplinle beş lirayı pencereden göstererek attı.

Şoförünki mosmor olmuştu. Kan tepesine sıçrayarak, "Dur ebehanım," dedi, "şimdi geliyorum."

Herkes merakla bekliyordu.

Şoförünki az sonra bir deste çamaşırla dışarı çıktı. Küçük kızının üç entarisini, iki donunu, dört gömleğini, iki çorabını, iki poplinle on lira parayı ebehanıma teslim etti.

Komisyoncununkinin aklından da yeni yeni bir şeyler geçtiyse de bu kadarının fazla olacağına hükmederek, aldırış etmez göründü.

Ebe sokağın köşesinden çıkınca, kulübe kapısında bekleyen çocuk, "Ebehanım teyze geliyor anne!" dedi.

Kadın hazırdı zaten. Rasgele çömeldi. Ebehanım çocuğu oynamaya gönderdikten sonra kulübe kapısını örtüp içeri girdi.

***

Sokakta kavga ve dedikodu dinmiş, antenler gerilmiş, arka sokaktan gelecek haber sabırsızlıkla bekleniyordu. Doğurmuş kadınlar kendi doğumlarını hayalliyor, karşıdan karşıya gözleriyle anlaşarak yüzlerini buruşturuyorlardı.

Şoförünki, "Kapıya konacak şey değil!" dedi.

Bakkalınki, "Ya ters gelirse?" diye sordu.

Ve rasgele konuşma başladı:

"Çok da fakirmiş. Ters gelirse ne yapar sahi?"

"Parası yok ki ameliyat olsun."

"Zavallı kadın. Göz göre göre ölür."

"Fakir fukarayı da hükümet düşünmeli kardeş! Parası yok diye göz göre göre ölmesi revayı hak mı?"

"Doğru. Sezaryen yapmak lazım. Bizim akrabaların gelinine yaptırdılardı... Ama onlar çok zengin."

"Zenginliğe kalırsa... Bizim de öyle zengin akrabalarımız var ki..."

"Ya bizim?"

"Bizimkiler her yaz İstanbul'a giderler. Boğaz'da, Adalar'da köşk kiralar, avuç dolusu para verirler..."

"Herkesin de zengin akrabaları var hanım. Bizimkiler taaa... Avrupalara giderler!"

Mahalleli, akrabalarının zenginliğiyle övünen iki kadını bırakıp fakir kadına döndü.

"Şu kadın hiç aklımdan çıkmıyor!"

"Benim de."

"Kazasız belasız doğurur işallah."

"İşallah ama... Hükümetin bir yeri olmalı, böylelerini orda doğurtmalı."

"Doğumevi var ya işte!"

"Kâfi mi? Orda bile iltimas..."

"Sana doğru bir şey söyleyim mi? Fakir fukara kısmı yaramazlık etmemeli. Hele kocan yok mu, fakir mi, doğurmamalı. Hükümet bir kanun çıkarıp yasak etmeli!"

"Hoppalaa... Bir bu eksikti. Zavallılar her şeyden mahrum zaten, bir de... Hem o kanunu çıkaranlar düşünmezler mi? Fakirlik Allah vergisi, günün birinde kendileri yahut da çoluk çocukları fakirleşirse?"

"Doğru, o sebepten..."

"Sonra, nefis kardeş. Zenginin nefsi nefis de, fakirinki... Cenab-ı Allah köpeklere bile vermiş o nefsi!"

Ufak tefek, sinirli bir kadın olan eskicininki, "Nefsi vermek marifet değil," dedi, "ya derdi vermesin ya da dermanını birlikte halk etsin!"

Şıpıdık terliklerini bozuk parkelerde sürüye sürüye çekildi gitti.

Az sonra ebehanım, ellerinin kanıyla, sokağa bir kahraman gibi girdi. Nefesler kesilmiş, gözler alabildiğine açılmıştı. Heyecandan sokağın kalbi duracaktı sanki.

"Ne oldu?"

"Ne oldu ebehanım? Kurtuldu mu?"

Ebehanım gülen gözleriyle haber verdi:

"Nur topu gibi bir oğlumuz oldu!"

Sokak sevinç gözyaşlarıyla çalkalandı. Hele şoförün karısı!

Çıplak ayaklarıyla fırladı, kaç vakittir küs olduğu komisyoncununkinin boynuna sarıldı, kadının yanaklarını öptü, öptü, öptü...

1952

SÜPÜRGECİ

I

Bir piyade erini hatırlatan açık haki elbisesi içinde ufacık, anacaddenin kaldırımına dikilmişti: Bir elinde uzun saplı sokak süpürgesi, öbür elinde gene uzun saplı, kocaman küreği.

Önünden cadde akıyordu: renk renk taksiler, irili ufaklı kamyonlar, otobüsler, at arabaları...

Bakıyor, görmüyordu. Altı ay önce gelmişti İstanbul'a. Dört aydan beri de bu işteydi. Belediye temizlik işleri süpürgeciliğinde.

Kulaklarına geçmiş kocaman kasketi altında geceyi düşünüyordu:

Seyit Çavuş bir şişe rakı açtırmıştı. Arkasından Onbaşı Muzaffer Efendi. Millet kafayı iyi bir çekmişti. Kendi içmezdi. Gü-

nah olduğundan değil, saygıdan. Çavuşunun, onbaşısının yanında kendi ne adam oluyordu da rakı içsin!

Lakin iyi eğlenmişlerdi. Arnavut Mestan Ağa'nın çaldığı bağlamayı, değil radyo, köydeki Topal Kadir bile çalamazdı. Topal Kadir'in üstüne yok derlerdi bir de. Gelsinler de Mestan Ağa'yı görsünler! Allah izin verir de köye varırsa, "Topal Kadir de ne ki?" diyecekti. "Siz gelin de çöpçüler koğuşundaki Arnavut Mestan Ağa'yı dinleyin. Herif cesetten ruhu çekiyor tekmil!"

Küreğin sapını bıraktı, kasketini düzeltti.

Şaka maka, Topal Kadir'i de yabana atmamalıydı hani. Topal ayağının üstüne oturdu da bağlamaya yumuldu muydu... En biri Zeynel Ağa'nın düğününde... Lakin ne rakı içmişti millet!

Burnunun direği sızladı.

Şuraya geleli altı ay olmuştu, dört aydır da şu işteydi, lakin... Hâlâ Zeynel Ağa'nın düğünde giydiği yemenilerden alamamıştı. Zeynel Ağa'daysa yemeni dedin mi çifte çifte. Külot pantol, ceket, içlik miçlik buna keza. Herif atına atladı mı, yallah. İstese İstanbul'a bile gelebilir. "... Gelebilir a, iş tutmaya değil, para yemeye!"

İçini çekti.

Zeynel Ağa'nın iş nesine gerek? Muhtarın oğlu. Çiftleri, çubukları, öküzleri, inekleri, tarlaları... Herif ellerini ardına koyup köy yerinde şöyle üç aşağı beş yukarı dolaştı mı, bakmayan mı kalırdı? İlle avratlar! Lakin Zeynel Ağa'da da bıyık vardı hani. Salman Çavuş'unki gibi. Salman Çavuş fındıkla besliyordu. Zeynel Ağa da mı fındıkla besliyordu acep? Herhalde. Kocabaşın Murat da bıyık büyütüyordu güya. Kıl kıl. Uyuz gibi. Bıyık dediğin...

Güldü. Kuvvetli güneş adi teneke dişlerini sarı sarı parlattı.

Çerezleri değişirken, Zeynel Ağa'nın düğününde Kocabaşın Murat'ı amma da itelemişti ha!

"Ne gülüyon ayı?"

Kendine geldi: Amiriydi. Çöpçü. Onbaşısı Salman Çavuş.

"Heç çavışım..."

"Adam kendi kendine güler mi? Medeniyetsiz?"

"Aklıma Murat geldi de..."

"Hangi Murat?"

"Bizim Murat, Kocabaşın..."

Salman Çavuş'un fındıkla besli simsiyah bıyığının uçları sinirli sinirli titredi.

"Mazife başında istemem bir daha! Geç mazifenin başına!"

Geçmeden önce kasketini düzeltti. Sonra süpürgesiyle küreğini kaptı, uzaklaştı. On beş, yirmi adım... Durdu. Döndü, baktı: Salman Çavuş kaldırımdan aşağı kaz adımlarıyla gidiyordu.

Süpürgesiyle küreğini bıraktı.

"Geç mazifenin başınaymış... Geçmeyeceğim işte!"

Geçmedi. Salman Çavuş'un inadına, dikildi kaldı. Bir ara baktı, karşı kaldırımdan Murat geçiyor, Kocabaşın Murat. Köylüsü. Seslendi:

"Murat, lan Murat!"

"Ne diyon?"

"Gel hele..."

"Ne var da?"

"Bi soluk gel hele laan!"

Kocabaşın Murat bu tarafa geçti.

"Ne diyon?"

"Cuvaran var mı?"

"Yok vallaha. Akşam muhabbette tükettiydik."

Güneşe karşı, duvarın dibine çömeldiler.

"Muhabbet de muhabbetti ha!"

"Muhabbetimize hiç laf yok a, gün ışımadan kaldırmasalar adamı..."

"Kaldırmasalar bir, bir de ne olsa adamın koynunda biliyon mu?"

Kocabaşın Murat'a süpürgecilik yaramıştı. Haki elbisesine sığmıyordu. Kaba kaba güldü:

"Zilli mi?"

"Zilli."

"Şoondan mı?"

Karşı kaldırımdan sekerek giden sarı saçlı, körpecik bir kadını çenesiyle işaret etti.

"Ne diyon kardaş... Adamın canına can katar vallaha o zilliler!"

"Katar ki katar."

"Muraat!"

"Hı?"

"Lokman Hekim'in yi didiği bunlar mı ki?"

Murat elini koynuna soktu, keyifli keyifli kaşınırken gözü ta aşağılardan hızlı hızlı gelmekte olan Salman Çavuş'a ilişince keyfi kaçtı. Davrandı.

"Koç bıyık geliyor!"

"Nirde?"

"De ha!"

Süpürgesiyle küreğini kaptı, uzaklaştı. Beriki de kalkmıştı ama kaçamadı. Onbaşının aklı başka yerde olmalıydı, görmedi. Hızla geçip gidecekti. Beriki seslendi:

"Uğur ola onbaşım!"

Onbaşı durdu:

"Ne var da?"

"Nirye gediyon öyle yelli yelli?"

"Nirye gettiğim üstüne mazife mi?"

Süpürgeci arkasından kıs kıs güldü:

"Cehennemin dibine get!"

Tam bu sırada gözü orda, taksilerin vızır vızır gelip geçtiği asfaltın üzerindeki bir yığın at pisliğine ilişti. Salman Çavuş da onbaşıydı güya. Kaş çatmaynan, adam terslemeynen, bıyık büyütüp burmaynan onbaşı mı olabilirdi adam? Fışkıyı görememişti işte!

Süpürgesi, küreğiyle kaldırımdan indi.

Onu ordan alacaktı. Demin göremediyse dönüşte görür, başlardı gene tatavaya. "Biz sizin gibiyken şöyle, biz sizin gibiyken böyle..." Alacaktı dönmeden ya, taksiler de göz açtırmıyordu ki!

Hamle etti, olmadı. Şoförler de bir azgındı ki. Dişlerini göstere, yumruk sallaya sallaya geçiyorlardı. Geçiyorlarsa ne olacak? Onların yüzünden azar mı işitecekti?

Yeni bir hamle!

Gene olmadı.

Kızdı.

Bir hamle daha!

Lakin... Kafasından dünya silinmişti. Gözleri ordaydı, asfaltın üstündekinde. Almalıydı onu, mutlaka almalıydı. Hem de hiç vakit geçirmeden!

"Asfaltın üstündeki beygir fışkısını gormüyon mü ayı?"

Döndü: Salman Çavuş!

"Gorüyom," dedi, "gorüyom a..."

"Dürtmedin onbaşım disene!"

"Ne dürtmesi bre Salman Çavuş..."

"Al onu ordan!"

Bastı gitti.

Süpürgeci arkasından baktı baktı:

"Dürtmedin onbaşımmış..." diye homurdandı. "Senin gibi hayvan mıyım da..."

Yeni bir davranış. Kırmızı bir taksi yalayıp geçti. Arkasından bir başkası. Yüklü bir kamyon. Bir otobüs. Bir hususi... "Ha bi soluk durun da işimizi gorek!"

Kafasından gene Salman Çavuş geçti koca bıyığıyla.

Davrandı. Mavi bir taksi, sonra, yeşil, sonra kırmızı.

"... Tüüü... İşimizi goremiyeceğik, ağnaşıldı. Ağnaşıldı ya, yüzü yüzülesice bu sefer sağlama dalımıza biner!"

Süpürgesi, küreğiyle beygir fışkısına kendini tam atarken, kırmızı bir taksi!

Yaşlı şoför arabayı tamirden yeni çıkarmıştı. Kafasında kaç gün, nereden nereye kaç sefer dolmuş yaparsa masrafını çıkaracağı... Aniden önüne çıkıverene çarpmamak için direksiyonu sağa kırdı, sola kırdı, tekrar sağa. Şaşkın bir korna sesi, bir homurtu, arkasından bir toslama!..

Taksinin farı süpürgecinin uylukkemiğinde parçalanmış, süpürge bir yana, kürek bir yana, süpürgeci bir yana gitmiş, taksi sağ ön tekerleğiyle kaldırıma çıkıp durmuştu.

İhtiyar şoför yere atladı.

"Sağ yaptım, sol yaptım, tekrar sağ. Nereye direksiyon kırdımsa karşıma çıktı!" dedi.

Nerdeyse ağlayacaktı.

"İki saat olmadı arabayı tamirden çıkaralı be yahu. Anam avradım olsun, siftahım yok daha!"

Bir kenarda kül gibi yüzüyle suçlu suçlu yatan süpürgeciyse çatlamış uylukkemiğinden habersiz, şoförü dinliyordu:

"... Çoluk çocuk ekmek bekliyor evde. Borç dersen gırtlakta. Ne yapacağım ben şimdi?"

Süpürgeciyi omuzlardan, bacaklarından tutup taksiye kaldırdılar. Gözleri şoförde, şoförün yaş yaş parlayan kirpiklerindeydi.

Taksi hızla uzaklaştı.

Salman Çavuş'la Kocabaşın Murat kalabalığın arasındaydılar.

Salman Çavuş, "Dalgacı," dedi. "Kendi kendine gülen adamdan hayır mı gelir devlete millete?"

Kocabaşın Murat sinirli sinirli, "Geceleri koğuşta saz çaldırmayı yasak ettir beni dinlersen?" dedi.

"Niye?"

"Niyesi var mı çavuşum? Uykusuz kalıyok bila mecburiyetsiz. Bugün onaysa, yarın bana, bürgün de sana!"

Salman Çavuş'un bıyıkları dikildi.

"Geç mazifenin başına!"

"Niye çavuşum, ne oldu da?"

"Kendinizi bennen bir mi dutuyonuz?"

***

Hastane koğuşundaki karyolasında sırtüstü yatıyordu. Gözlerini pencere camının ötesindeki dutun güneşte parlayan yemyeşil yapraklarına dikmiş, şoförü düşünüyordu: "... İki saat olmadı arabayı tamirden çıkaralı be yahu! Anam avradım olsun, siftahım yok daha. Çoluk çocuk evde ekmek bekliyor. Borç dersen gırtlakta. Ne yapacağım ben şimdi?"

İçini çekti.

Mapise de atmışlar mıydı acaba? Mapise attılarsa çoluğu çocuğu ne yapardı?

İçeriye bir beyazlığın girdiğini hissetti. Başını çevirdi: Kara, kuru bir hastabakıcı.

"Ablaa!"

"Kim o?"

"Izıcık gel hele!"

"Izıcık mı? Azıcık desene. İstanbul kaldırımı çiğniyorsun... Ne var?"

"O şoförü mapise attılar mı da?"

"Ne şoförü? Ne mapisi?"

"Dün beni depelediydi ya!"

"Ne bileyim ben? Adam çiğneyeni affedecek değiller ya!"

Bastı gitti.

Süpürgeci arkasından kaygılı kaygılı baktı. Sonra başını pencereye çevirdi. Camın ötesindeki dutun yemyeşil yaprakları güneşte parlıyordu.

Peki ama, şoförü mapise attılarsa çoluğu çocuğu ne yapacaktı?

Gözleri doldu.

1955

HARİKA ÇOCUK

Bisküvi, çikolata, kâğıtlı şeker, zeytinyağı, sabun yapımevleriyle küçük tamir atölyelerinin yan yana odalarda bulunduğu, sefertasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası içinde ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım. Dönecektim ki kapı yanında duran büyükçe bir tahta sandığın içinde onu gördüm: Peynir ekmekle domates yiyordu. Kirli, kıvır kıvır sarı saçları vardı. Makine yağıyla kararmış yüzü, içlerinden aydınlanan harikulade yeşil gözleri...

"Matbaacı ağbiyi mi aradınız?"

"Evet."

"Az evvel kâğıt kestirmeye gitti. Gelecek."

Yanındaki boş bir tahta sandığı ters çevirip ikram etti:

"Buyurun, oturun!"

Öyle tatlı bakıyordu ki. Oturdum. Ekmeğini bölerek uzattı. Aç olmadığımı söyledim.

"Yoksa ellerim kirli diye mi?"

"Yok canım."

"Bizim işte de temiz kalınmıyor ki..."

Tamir atölyelerinden birinde çıraklık ettiğini sanarak sordum:

"Ne iş görüyorsun?"

"Torna, tesviye..."

"Ha?"

Katıla katıla güldü.

"Kim duysa şaşıyor. Bu eylülde on ikiyi bitiriyorum halbuki..."

"Yani torna, tesviyeye ait her işi yapabilir misin?"

"Ne var yapamayacak? Babamın atölyesi vardı eskiden. Sabahları okula giderdim, öğleden sonra da atölyeye."

"Kaça kadar okudun?"

"İlkin dördüne kadar."

"Sonra?"

"Sonra annem öldü. İki kardeşimle ortada kaldık. Babam da kötü bir kadının peşine takılınca..."

"Okulu bıraktın. Sever miydin okulu?"

İçini çekti:

"Hem de nasıl!"

"Ne olmak isterdin?"

"Kaptan. Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak. Avrupa'ya, Amerika'ya gitmek. Ekvatoru geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu?"

"Doğru."

"Sonra, New York limanındaki Hürriyet Heykeli. Boyu kaç metre onun? Büyük mü?"

"Bilmem."

"Robenson Kruzoe'yi okudunuz mu siz?"

"Okudum."

"Issız adada nasıl da yaşayabilmiş? Değil mi? Böyle şey olur mu?"

"Olmasa daha iyi değil mi?"

"İyi ama oluyor. Yahut da yazarı öyle düşünmüş. Ama iyi düşünmüş. Ne olursa olsun, aferin Robenson'a. Issız adada elini kolunu bağlayıp durmamış, hemen işe girişmiş. Marifet ölmemek değil mi? Yaşamak!"

Makine yağlarıyla kirlenmiş mendilini çıkarırken, gözlerim tulumunun geniş cebindeki cam misketlere ilişti. O da bunun farkındaydı. Çıkardı, avucunda şıkırdatarak, "Ne yapalım," dedi. "İş, iş, iş... Bunalıyor insan. Paydoslarda Ateş Ali'yle oynuyoruz."

"Ateş Ali kim?"

"Alt kattaki bisküvi yapımevinde çalışıyor. Bizim mahalleli. Her sabah işe birlikte geliriz. Benim annem yok, onun babası. Maça, sinemaya filan da beraber gideriz."

"Misketi mi çok seviyorsun, sinemayı mı, yoksa maçı mı?"

"En çok maçı ama hava alıyoruz..."

"Niye?"

"Numaralı tribün bize göre değil. Tekliği toka ettik mi, Teksas'a bırakıyorlar. Teksas'ta da boyumuz yetişmiyor. Stadyumu yaparken çocukları düşünmemişler!"

"Siz de?"

"Biz de sinemaya gidiyoruz Ali'yle çokluk... Tabii pazarları. Babam evdeyse sabahleyin erkenden tüyerim. Doğru Şehzadebaşı'na."

"Değilse?"

"Değilse tüymek olmaz. Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer."

"Kaç para kazanıyorsun tesviyecilikten?"

"On lira haftada."

"Yetiyor mu?"

"Bu pahalılıkta yeter mi? Başka atölyelerden yirmi beş lira veriyorlar ama gidemiyorum."

"Niye?"

"Usta babamın arkadaşı!"

"İşte de bir dalavere olmasın?"

"Benim de aklıma gelmiyor değil ama ne de olsa baba. Kötü şeyler düşünmek istemiyorum."

Dereden tepeden uzun uzun konuştuk. Bu arada her gün, sabahın beşinde çalar saatin sesiyle uyandığını, gazocağına çaydanlığı oturttuğunu, bulaşıkları yıkadığını, çarşıdan ekmek peynir aldığını, altıya doğru kardeşlerinin karnını doyurup pek pek altı buçukta omuz omuza işçi kalabalığıyla vapura binip yedide köprüye geldiğini, yediyi çeyrek geçe de atölyede işbaşı yaptığını öğrendim.

"Peki, ne olacak bunun sonu?"

"Ne gibi amıca?"

"Mesela bir imkân çıksa karşına. Tekrardan okula girip sonunda da kaptan olmak ister miydin?"

İlkin gözleri sevinçle parladı. Sonra sönükleşerek bir noktaya takıldı kaldı.

"Ha? İster miydin?"

"İsterdim ama..."

"Ama?"

"Kardeşlerim... Babama güvenilmez ki. Düşer gene bir kötü kadının peşine..."

İçimde bir damar sızladı.

"... Benden geçti. Kardeşim okuyor. Öteki küçük daha. Büyüyünce onu da okula vereceğim. Haftalığım elli olur o zaman herhalde..."

Birden sordu:

"Amıca?"

"Ha?"

"Benim boyum hep böyle kısa mı kalacak?"

"Niçin? Büyümüyor mu?"

"Anamem ölmeden evvel duvara kurşunkalemiyle çizmiştim, ölçüyorum. Hâlâ aynı yerde. Yoksa cüce mi kalacağım?"

Dudaklarımdan çıkacak cevabı heyecanla bekliyordu ki, makine şakırtıları yüklü sıcak koridorun kirli aydınlığında iriyarı biri belirdi:

"Ayhan!"

Onun da üstü başı, yüzü kir pas içindeydi. Çocuk sandıktan fırladı:

"Buyur usta!"

"Hâlâ karnını doyuramadın mı?"

"Doyurdum."

"Doyurduysan git de o borulara diş aç!"

"Peki usta..."

Beni unutmuştu bile. Koridorun kirli aydınlığında koşarak uzaklaştı. Dipteki atölyeden içeri girdi. Peşinden gittim. Atölye penceresinin kenarından heyecanla seyrettim: Boyu yetişmediği için ters çevrilmiş bir tahta sandığın üzerinden idare ediyordu makineyi. Makineyse çocuğun emri altında munis bir hayvan kadar uysal, yere kıvrım kıvrım, pırıl pırıl demir yongalar döküyordu.

1955

HAMAM ANASI

O yoldan ne zaman geçsem onu orda, onarılmakta olan ihtiyar caminin rüzgâr tutmayan merdivenlerinde oturur görürdüm; aklıma hemen "Hamam anası" gelir. Hayatımda tek bir hamam anası görmediğim hâlde, şişirilmişe benzeyen bu yusyuvarlak Arap karısı bana hamam anasını hatırlatır.

Hamam anası nedir? Gerçekten var mıdır? Varsa nasıl şeydir? Bilmem. Böyle bir masalı nerde, kimden, kaç yaşımda dinlemişimdir? Bunu da bilmem.

Yazın koyu gölgesini caminin taş merdivenlerine salan ulu dutun altında, kışın rüzgâr tutmayan merdivenlerdedir. Siyah çarşafına sıkı sıkıya bürünmüştür. Şişirilmiş, somun gibi yanakları ve kara gözlerinin akıyla beyaz beyaz bakar. Dilenciye benzemediği için sadaka verip vermemekte tereddüt edilir.

Onu ne zaman görsem, yalnız hamam anasını hatırlamakla kalmam, Mısır ehramları ve bu ehramların yapılmasında çalıştırılan binler, belki de yüz binlerce emekçinin işgücüne insafsızca el koyan bilmem kaçıncı sülaleden hükümdarlar canlanır kafamda. Sanki o yıllarda yaşamışımdır. Ehramların taşlarını yontanlarla ahbaplık etmişim, bu taşları çıplak sırtlarıyla taşıyan, yerlerine yerleştiren, harcını karıp taşıyanlarla kızgın Afrika güneşinde yanmışımdır. O kadar ki, bu işçiler arasında dev yapılı, kuzgun karası bir Habeş işçi de vardı. Ehramlara çıkarılmakta olan taşlardan birinin altında kalarak ezildi. İyi delikanlıydı, hoş delikanlıydı. Paydoslarda sırtını bir hurma ağacına dayar, yanık Afrika türküleri söylerdi. Hatta sırtında kapanmış kırbaç izleri bulunmasına kulak asmaz, ekmeğini beyazlarla paylaşırdı.

Bu kadın, cami merdiveninde oturan Arap karısı, onun nikâhlısıdır işte. Beş bin, altı bin, yedi bin yıldan beri yaşıyor. Ben de yaşıyorum o zamandan beri ama birbirimizi görmeyeli çok oldu. Beni unutmuştu. Ben de onu unutmuştum. Şimdi, şurda, caminin rüzgâr tutmayan taş merdiveninde görünce tanıdım. Ama o beni tanımadı, görmedi ki tanısın. Yanına gidip kendimi tanıtsam, hele kocasını sorsam, başlar ağlamaya. "Ah o Tutankamon," der. "Allah ona rahat yüzü göstermesin!"

Eşelesem, Tutankamon'la ne alışverişi olduğunu sorsam, iki gözü iki çeşme, başlar İzis'li, Oziris'li, Apis'li bir şeyler anlatmaya. Binlerce yıl öncenin Mısırcasıyla konuşur.

Ne dediğini anlamam ama ne demek istediğini bilirim:

Ehramlardan birinin tam tepesine iyice yerleştirilmek istenen zırıltı bir taş yerinden fırlayıp kocasını ezmiş. Kadın o gün bugün bir daha evlenmemiş. Gitmiş hükümdar Tutankamon'dan kocasının diyetini istemiş. Hükümdar. "Ne?" demiş, "Diyet mi? Ne demek o?"

Kadıncağız anlatmaya çalışsa da, hükümdar bu, dertlinin derdinden ne anlar? Gürlemiş:

"Yıkıl karşımdan!"

Çok açık bir haksızlıktır bu. Arap karısı yıkılmış karşısından, fakat yılmamış, vazgeçmemiş davasından. Hükümdarı Allah'a havale etmiş. İddiasına göre, Mısır medeniyetinin yıkılması, hükümdarın bu haksızlığındandır. Günün birinde Tutankamon'un anasından emdiği süt burnundan fitil fitil gelecek. Kadın hep bu yüzden Musa'yı beklemiştir. Musa'ya da İsa'ya da şikâyet etmiştir Tutankamon'u. Kocasının öcünü alabilmek için önce Musevi, sonra İsevi olmuştur. Muhammed'i beklemesinin sebebi de budur. Bedir gazvesinde Müslüman askerlere su taşımış, "Lı lı lı!" diye bağırarak onları cesaretlendirmiştir.

Ali onu uzun uzun dinlemiş, sabır tavsiye etmiş. Eğer şehit edilmeseydi Tutankamon'dan hesap soracağa benziyordu.

Muaviye'yi hiçbir zaman sevemedi. Hele Yezid'i asla!

Sonraları Arap ordularıyla köhne Bizans'ın sağlam surlarına dayandı. Galata'daki Arap Camisi'nin avlusunda askerlere un çorbası kaynatan odur. O gün bugün İstanbul'da kaldı. Fatih'in atının nallarını öptü. Bizans hamamlarında Fatih'in yorgun askerlerinin arkalarını keseledi, buzlu şerbetler ikram etti onlara.

Bütün bunlar niçindi?

Tutankamon'dan hesap sorabilmek için!

Fatih Sultan Mehmet, "Boş bir zamanda uğra!" demişti.

Boş zamanı olmadı. Günün birinde göçüp gitti. Ondan sonra gelenler pek ilgilenmediler. Dilekçesi Kubbealtı'na havale edildi. Hâlâ ordadır.

Fakat bekliyor. Sabırla, kinle, inatla bekliyor. Biliyor ki bir gün gelecek, o gün bütün dilekçeler hasır altından çıkacak, hasırların tozu altında kalmış haklar sahiplerine iade edilecek.

***

Bu sabah rastladım ona. Bana gene bütün bunları hatırlatarak, oturuyordu. Yanına yaklaştım. Hiç de âdetim olmadığı halde beş kuruş sadaka vermek istedim. Yüzüme hınçla baktı, sar-

ki, "Sadakaya ihtiyacım yok. Ben Tutankamon'dan hakkımı söküp almak için bekliyorum!" demek istedi.

Kim ne derse desin, bu sabırlı kadın günün birinde Tutankamon'dan hakkını alacak, asırlardır çektiklerini onun hükümdar burnundan fitil fitil getirecek!

Ben buna inanıyorum.

1955

NERMİN

Sabahleyin kocası gene her günkü gibi, büyük şehrin apartman, tramvay, otobüs, taksi kalabalığı içinde, evinin yitirdiği ekmeğini aramaya gitmişti. Karısını uyandırmaya kıyamadan, aç acına!

İşsiz kalalı beri avurtları büsbütün çökmüştü adamın. Çenesi sivrilmiş, tatlı, ela gözleri sönükleşmişti. Düşük omuzlarıyla akşamları evine elleri boş döndükçe Nermin'in içi parçalanıyordu. Kocası evinin ekmeğini olsun getirememenin kahredici utancı içindeydi. Bir şey söylemiyor, hiçbir şey söylemiyor, hatta bütün dalgınlığına rağmen arada gülümsemeye çalışıyordu ama kahrolduğu belliydi. Her gün biraz daha düşen omuzları, çöken avurtlarından belliydi, ferini kaybeden ela gözlerinden belliydi bu. Öyle anlıyordu ki Nermin bunu!

Biliyordu kocasının daha pek çok akşamlar elleri boş döneceğini. Elleri boş dönecek, tek kelime söylemeden geçecek bir kenara, başını avuçları içine almasa bile, gözleri değişmez bir noktaya takılıverecekti.

İçini çekti.

Çalıştığı zamanlar ne iyiydi! İçkisi, sigarası vardı ama hiçbir zaman zulmetmezdi evde. Ela gözleri kuvvetle parlar, türküler, şarkılar gırla gider, küçücük kızını tavana atıp atıp tutardı.

Ya böyle günlerin geceleri!

Genç kadın yastığa dirseğiyle dayanmış, kocasının eve sarhoş döndüğü geceleri düşünüyordu. Nasıl şahlanır, evleneli dört yıla yaklaştığı hâlde, nasıl balaylarında olduğu gibi kuvvetle sarar, her tarafını çürük içinde bırakırdı.

"Anneeee!.."

Döndü, kızı. Babasını hatırlatan tatlı, ela gözleriyle gülüyordu. Yatağından aldı. Öptü.

"Baba ditti?" diye sordu.

"Gitti yavrum. Mamma getirmeye gitti!"

"Mamma? Bana?"

"Sana ya."

"Del baba, del, del, del!"

Yumuk avucunu açıp açıp kapayarak babasını çağırıyordu.

Nermin ıslak kirpikleriyle kızına bakıyor, kaç vakittir karar vermekte tereddüt ettiği şeyi düşünüyordu. Karar vermeliydi artık. Bir parça da kendi denemeliydi şansını. Sabahın erken saatlerinde telaşlı adımlarla parkeleri çiğneyerek işe koşuşanlar da kendi gibi ana kuzularıydı. Trikolarda, çorap atölyelerinde iş olduğunu söylemişti komşunun kızı. Vermeliydi kararını, vermeliydi artık!

Akşam kocası gene düşük omuzlarıyla, elleri boş dönünce, kahırlı olmamasına bilhassa dikkat ettiği, yumuşacık sesiyle, "Yarın işe gidiyorum," dedi.

Adam şaştı:

"Ne işi?"

"Çorap atölyesinde çalışacağım. Bir parça da ben denemek istiyorum şansımı!"

Adam cevap vermedi. Karısını çalıştırmak zorunda kalmanın azabıyla büsbütün kahrolarak, gözlerini hep o değişmez noktaya dikti. "Karısını çalıştırmak!" ayıpların en büyüğüydü onca. Aldığı terbiye, çeşitli görüşler...

Ertesi sabah adam uyandığı zaman genç karısının yokluğunu dehşetle gördü. Gırtlağına bir şeyler takıldı, yüreği kabardı. Yıllardır kemikleri sürmedenlik olmuş dedesi, haminnesi, babası, sonra yakın akrabaları içinden bakıyor, "Ayıp, çok ayıp!" diyorlardı. "Karını işe gönderdin ha! Bizim şerefimizi olsun düşünmedin mi?"

Düşünmez olur muydu? Düşünmüştü ama başka çare var mıydı? Dünya onların bildiği dünya mıydı? Devirler o devirler miydi?

Kızı "Anneee!.." diye uyandığı zaman, yanında babasını buldu.

Nermin o sıra komşunun kızıyla bir saatin önünden geçiyordu. Saate baktı, kızını hatırladı. Kızı tam da bu saatte uyanır, "Anne!" diye seslenirdi.

"Yavrum..." dedi.

Komşunun kızı teselli etti. Yanında babası vardı. Düşünecek bir şey yoktu ki. Kendilerinin yerinde olsa ne yapardı ya? Kaptan babaları sefere çıkıp bir daha dönmediği yıllar... Birbirlerinden ikişer yaş farklı, üç kız kardeşmişler. Annelerinden başka hiç kimseleri yokmuş. Anneleri gün ağarırken işe gider, gece yarıları dönermiş...

Nermin'in işittiği yoktu.

"Babası çişe tutsa bari," diye mırıldandı.

"Tutar Nermin Abla, meraklanma!"

"Çişe tuttuktan sonra da arkasına bir şey giydirse..."

Şayet ihmal edilirse çocuğun soğuk alacağını, önlenemeyen hastalığın ilerleyeceğini, günün birinde de...

***

Alıştı. Kocasını ve çocuğunu bırakıp erkenden işinin başına gitmeye, kocaman ütünün ve pencereden vuran kızgın haziran güneşinin hamama çevirdiği daracık odada yüzlerce çorabı ütülerken kan ter içinde kalmaya. Kan ter içinde kaldığı hâlde bitişik atölyedeki Hayganoş'un anlattıklarına kahkahasını basmaya alıştı. Otuz beşlik Hayganoş ömür karıydı. Şen şakrak, dalgacı... Bütün gün kafayı çekip akşamları da sızıveren kocası öldükten sonra Mari Teyzesinin sözüne uyarak bir daha evlenmemiş, fabrikaya girmiş. "Pişman değilim," diyordu. "Evlenip de ne diye bir kılkuyruğun tahakkümü altına gireyim?"

Girmiyormuş. Gözüne kimi kestirirse, canı kimi isterse onunla. Bugün mavi gözlü, yarın kara, öbür gün ela. İnsan her gün aynı yemeği yemekten bile bıkar!

Nermin kahkahalarla gülüyordu ama, Hayganoş gibi kocası için "kılkuyruk" diye düşünemiyordu. Kocası, Hayganoş'un ölen kocası gibi içip içip sızmaz, çıldırtırdı karısını.

Onun için, seve seve çalışıyordu. Evinin ekmeği, katığı, kocasının içkisi, sigarası için. Ah bunları kazanabilse de kocasının içki sofrasını eliyle hazırlasa!

Asık yüzlü mahalle bakkalından da çekinmiyordu artık. Çalışıyordu. Borçlarını ödeyecekti. Bir sabah geçerken, "Çalışıyorum. Borçlarımı tamamen ödeyeceğim!" dedi. "Kocama sigara vermemişsin, ver!"

Bakkal, "Haftalık kaç?" diye sordu.

Attı:

"Elli lira!"

Bakkalın yüzü güldü. Ayda iki yüz lira kazanabilecek bir müşteriye sigara da verebilirdi, rakı da.

"Peki," dedi.

Nermin dükkândan gururla çıktı ama haftalığının kaç lira olduğunu bilmiyordu henüz. İşe başlayalı dört gün olmuştu. Sormak ayıbına gidiyordu. Ama gördüğü iş de ağırdı doğrusu. Bütün gün güneş ve ütünün hamama çevirdiği daracık bir odada tepeden tırnağa kadar çalışmak karşılığı... Belki de altmış, yahut yetmiş lira. Yetmiş lira olsa, bir de radyo alırdı evine! Radyo... Pırıl pırıl, şipşirin, ufacık bir radyo! Ayda yirmi beş lira taksitle veriyorlardı. Kocası kim bilir nasıl sevinirdi!

Hafta sonunda paralar verilmeye başlandı. En yeni işçi olduğu için en sonra alacaktı. Çalıştığı atölyenin kapısından şöyle bir baktı: İsmi okunan her işçi gidip kâtibin masası üstündeki bordroyu imzalıyor, sonra da mavi zarf içindeki parasını alıyordu. Sıra kendisine gelinceye kadar işinin başında kaldı. Aklında küçücük, pırıl pırıl radyo. Radyoyu alıp eve koşuyor. Kocası şaşıyor. Hatta geçerken bakkaldan bir şişe de rakı alıyor. Yemeklerini güle söyleye yiyorlar... Akşam da...

"Nermin!"

Gitti, bordroyu ötekiler gibi imzaladı, zarfı aldı, atölyeye döndü. Heyecanla açtı. Fakat hayret! Gözlerine inanamıyordu. Bir yanlışlık olacaktı, mutlak bir yanlışlık. Yoksa koskoca bir haftada on iki buçuk lira?

Elinde zarf, kâtibin yanına koştu.

Kâtip zarfı aldı, bordroda adını buldu. Hesapladı. Hiçbir yanlışlık yoktu.

Koca yapı Nermin'in tepesinde fırıl fırıl dönmeye başladı.

"Altı gün, sabahın altısından akşamın altısına kadar, altı koca günde..."

Kâtip bordroları toplarken, "Ne olacaktı ya?" dedi. "Elli lira mı verecektik sana?"

Zarif, pırıl pırıl radyo kafasının içinde korkunç bir hızla gerilere doğru kayarken, asık yüzlü bakkal sarı defterini açmış, hain hain bakıyordu.

1953

BALON (MAHALLE KAVGASI)

Kadın "Günüm geçti!" deyince adam yumruk yemişçesine sarsıldı. Gene mi, gene mi bu rezaletti? Bundan önce de olmuştu, daha daha önce de. Bir değil, iki değil, üç değil, dört! Ama o zaman başka. Şimdi parası yoktu. Zaten kazancı neydi? Hem o zaman hükümet işi pek sıkı tutmuyor, bu işi iş edinmiş doktorlar da ucuz yapıyorlardı. Şimdi? Şimdi ya? Hükümet işi sıkı tutuyordu. Sıkı tuttuğu için de doktorlar çekiniyor, çekindiklerinden de analarının nikâhını istiyorlardı.

Gözleri seyiriyor, kulakları vınlıyordu. Ne seyiren göz, ne vınlayan kulak, hatta ne de bir kıyıdan babalarına bakan çocukları. Çocukların en büyüğü, kız. İlkokulun beşine gidip geliyordu. Babasına hoş görünmek için geldi, elinden çantasını aldı,

öbür odadaki çivisine götürüp astı. Kardeşleri de ardından. Uzun sarı saçlarıyla kıza benzeyen en küçük sordu:

"Babama ne oluyor abla?"

Babasına ne olduğu değil de, annesinin gününün geçtiği, gün geçmenin anlamını biliyordu. Karşı bakkalın karısıyla annesini konuşurlarken dinlemiş, daha önce de kirli çamaşırlar arasında görüp şaştığı birtakım kanlı bezler yüzünden tokatı yemişti. Yemişti ama öğrenmişti de öğreneceğini. Sonraları bir gece bakkalın kendi akran kızı, mavi taşlı bir yüzük bulunan ufacık eliyle ağzını kapatarak anlatmıştı. Uuu... Neler anlatmıştı!

Kardeşine baktı:

"Ne diyorsun be?"

"Babama diyorum, ne oluyor?"

Olanları "çocuklar"a uzun uzun anlatacak değildi ya!

"Bilmiyorum."

Ortanca, saçları sıfır numara makineyle tıraşlı, sivri çeneli, ilkokulun üçündeki oğlan güldü. En küçük asıldı:

"Niye güldün ağabey? Ha? Niye güldün? Ablamın bilmiyorum demesine mi?"

Abla da incecik, simsiyah kaşlarıyla şüpheli, sordu:

"Niye güldün?"

"Babama ne olduğunu biliyorum!"

"Ne oldu?"

"Annemin günü geçti diye kızıyor!"

Ablanın ilgisi birden arttı:

"Gün geçmenin ne olduğunu biliyor musun sen?"

"Biliyorum tabii."

"Tabii mi? Nasıl bilirsin?"

"Bilirim basbayağı."

"Nasıl?"

"E sen de be. Nasıl nasıl. Bilirim işte."

"Sahi nasıl?"

Ortanca göz kırptı:

"Hani o gece, bakkal amcanın kızı Nesibe Abla bizdeydi de anlatmıştı ya?"

"Hangi gece?"

"O gece işte. Ben yanınızda yatıyordum. Nesibe Abla elini ağzına koyup usul usul anlatmıştı..."

"Ay sen uyumuyor muydun o gece?"

"Uyumuyordum ya."

Abla kıpkırmızı kesildi.

"Terbiyesiz. Niye uyumuyordun?"

"Terbiyesiz sensin. Uyumuyordum işte!"

"Büyüklerin gizli gizli konuştukları dinlenir mi?"

"Ben dinlemedim ki."

"Ya?"

"Siz konuştunuz."

"Utanmıyorsun, değil mi?"

"Sen niye utanmıyorsun?"

Abla büsbütün kızdı:

"Sen benimle bir misin?"

"Birim ya."

"Ben senden üç yaş büyüğüm."

"Ben de Erol'dan üç yaş büyüğüm!"

En küçük Erol çevresine bakındı:

"Ben kimden büyüğüm ya?"

Duyulmadı. Abla sinirli sinirli, "Seni anneme söyleyip ağzına biber koydurmazsam..." dedi.

Ortanca omuz silkti:

"Söyle. Ayıp şeyleri ben konuşmadım ki, siz konuştunuz."

Doğru söylüyordu ama gene de öfkeli, bitişik odaya geçti. Babası hep sinirli, hep mosmor, bir iskemleye çökmüş, başını avuçları arasına almış. Annesi ayakta, kocasına suçlu suçlu bakıyor, bakkalın karısını düşünüyordu: "Suç sende!" demişti. "İnsan şeye güvenir mi? Hele parçalandığını da gördükten sonra. Kocana niçin açmadın?"

Kadın içini çekti. Haklıydı bakkalın karısı. Kocasına zamanında açmalıydı. Umursamayınca böyle olurdu işte. Umursamamış da değil, çocukların boğazı, söküğü dikiği, evin süpürülüp temizlenmesi, çamaşır, çarşı pazar... Unutmuştu işte. Kendini öldürecek değildi ya! Suçun yarısı kendinde diyelim, yarısı da kocasındaydı. O şeyin neden sağlamını almamıştı? Terzininki yeminle söylüyordu, kocası hep sağlamını bulur alırmış. Bir günden bir güne yırtılıp parçalanmazmış!

Adam iyice tedirgin, "Ne yapacağız?" dedi.

Omuz silkti:

"Ne bileyim ben?"

"Sen bilmezsin de ben mi bilirim Ayşe?"

"Ne bileyim canım, erkek değilim ki!"

"Yahu komşulara sor soruştur, bir ilaç, bir çare..."

Kadın kesti attı:

"Sakat kalmaya niyetim yok!"

"Yaa? İllaki kürtaj! Annen, ninen, ninenin ninesi de kürtaj yaptırırlardı, değil mi?"

"Bana ne kızıyorsun Allahaşkına?"

"Bu kadarcığına da hakkım yok mu? Ben küçücük bir memurum. Kiraya, boğaza zor yetişiyorum, bir de..."

Kadın, "Tövbe estağfurullaaah!" diye başını salladı.

"Ne tövbe estağfurullahı?"

"Kızın yanında beni kötü söyleteceksin!"

"Söyle, ne söyleyeceksen şöyle!"

"Çık dışarı kız!" -Kocasına döndü- "Şeyin sağlamını alaydın herkes gibi!"

"Herkes kim?"

"Kim olacak, şu terziler. Terzininki yemin ediyor, on senedir kullanırlarmış, daha bir günden bir güne..."

Adamın aklına şeyi satın aldığı eczane geldi. Eczaneden çok aktar dükkânına benzeyen, dar, loş, rutubetli... Duvarlarda "Tevekkeltü al-Allâh", "Bu da geçer yahu" cinsinden sıra sıra taş-

basma levhalarıyla Nuh Nebi'den kalmışa benziyordu. Asıl eczacı, bel ağrılı, kambur bir adam, ya evinde bütün gün uyur ya da mahalle kahvesinde pişpirik oynamakla vakit öldürürdü. Eczaneye ablası bakardı. Kardeşi gibi kambur, bacakları varisli, hantal bir kadın. Müşterilere bağırıp çağırır, hatta erkek gibi söver sayar, birtakım hazır ilaçları bakkalcasına satardı.

"Şey"i ne diye o dükkândan almıştı sanki? "... O rutubetli yerde şey mi bozulur? Çürümüştür. Demek terziler on senedir kullanırlarmış da parçalanmazmış? Şu Allah'ın işine de akıl sır ermez. Şurda, verdiğine kanaat eder, etliye sütlüye karışmam, öyle olduğu hâlde şey'in çürüğünü bana, sağlamını terzilere... İtlik onda, uğursuzluk onda, içki, zina, haram her şey onda. Öyle olduğu halde Allah'a benden daha yakın. Onu koruyor da beni korumuyor!"

İskemleden kalktı. Karısının sinirli bakışları önünde köşeden köşeye gidip gelmeye başladı. "... Şu kadın da öyle sinirime dokunuyor ki. Vaktiyle keşke bunu değil de teyzemin kızını alsaydım. Ne diye bunu aldım sanki? Bir laf söylenmeye gelmez, it gibi. Sağlamını bulup alaymışım şey'in. Ne bileceğim? Kutunun içinde miyim? Terzi kutunun içine girip de mi seçiyor? Pis herif. On senedir kullanırmış da daha bir günden bir güne... O gece ne iyi, uykuya geçmiştim. Bir azgınlığı lanet karının. Aldırmasam iyiydi ya, olmadı işte."

Birden durdu, söylendi:

"Akıl diyor ki..."

Kadın merakla sordu:

"Ne diyor?"

"Ne geliyorsun üstüme üstüme be?"

"Üstün batsın sen de. Pusulayı şaşırdın galiba. Ne oluyorsun?"

"Hiçbir şey olduğum yok. Ağzımın içine girecek gibi..."

"Ağzın batsın!"

"Bana bak! Suçunla otur, fazla dırlanma!"

"Vaay, neden suçlu oluyormuşum? Hem çürüğünü al, hem de..."

"O gece ben tatlı tatlı uyurken köpek gibi sırnaştığını unuttun galiba?"

"Oh ettim. Kocam değil misin? Başkaları gibi elin yabancı erkeklerine sırnaşmıyorum ya!"

Odadan çıktı. Adam elleri arkasında, köşeden köşeye gidip gelmesine koyuldu. Peki ama terzilerinkiler on senedir yırtılıp parçalanmamışlardı da kendinin aldıkları... Yok, yoksa bu işte usta mıydı? Sağlamını satan bir eczane mi biliyordu? Sorulamazdı ki. "Birader sen şeyleri hangi eczaneden alıyorsun?" denmezdi canım. Zaten itoğlu itin biri, şurda burda gevezelik eder, daha şey'in sağlamını satın almayı bilmiyor diye tefe kor, kendi gibilere koydurur, mahallede durdurtmazdı.

Peki ama ne yapmalıydı? Gidip eczacı kadına çatsa? Ne hakla? İleri giderse kadın, "Buradan aldığın ne belli?" der çıkarsa? Çamurun biri üstelik. Birgün bir müşteriyle takışmıştı, aman Allah! Eli sıkıydı da herhalde. Cimri olmasa, neydi o başındaki örtü? Semtin tek eczanesini işletiyordu. Kazancı yerinde. Bir eşarp alıp saramaz mıydı başına?

***

Eczacının ablası kirli başörtüsünü çözdü. Pişik gözleriyle baktı örtüye. "Kirlenmiş" diye mırıldandı. Tekrardan başına sardı. Sonra aynayı aldı, yüzüne baktı: Gözlerini her zamanki gibi kızarmış, çapaklı buldu. Sonra, daha da derinlere gömülmüşlerdi galiba. Ya yüzündeki çizgiler? Çoğalmış, derinleşmiş. Elindeki aynanın loşluğuna bir ara bir dilim aydınlık düştü. On yıl öncenin bir öğle üstünü hatırlattı. O zaman karşı kunduracı bakkaldı, dükkân da daha içerlek. Bakkal moruğun biri, ama oğlu! Oğlan kömür karası bıyığı, kan yalamışçasına kırmızı dudaklarıyla genç irisi bir delikanlı. Adı Yasin. Darende'den yeni gelmiş, babasının dükkânına kapanmıştı. Yerinde duramıyor, kuduru-

yordu. İkide birde tezgâhı, teraziyi bırakıp haydi dükkân kapısına. İlle de akşamüzerleri, yakın işyerlerinden paydos olan işçi kızların akın akın geçtikleri saatler. Koskoca oğlan babasından korkardı. Babasının korkusu olmasa dükkân kapısından içeri girmez, müşterileri filan umursamazdı. On yıl önce de semt semtti. Öteki iktidarın zamanı. Şimdiki gibi her önüne gelenin eczane açabileceğiyle ilgili kanun da çıkmamıştı. Yer yer karpit lambalarıyla elektriklerin aydınlığında işçi kızların kıkırtısı, delikanlıların laf atmaları, esnafın haykırışı...

Böyle günlerden bir gün. Bakkalın oğlu gene babasının yokluğundan faydalanıp dükkân kapısına çıkmıştı. Göz göze ilk gelmiyorlardı, tanışıyorlardı. Oğlan da babası da Gripin, Nevrozin alırlardı. Babası daha çok "şey" alır, oğlu henüz böyle şeyleri bilmez ama karşıdan karşıya dik dik yiyecek gibi bakar, utançla gülerdi. O gece, o gece işte, gene kızlar, oğlanlar akın akın geçiyor, elektrik, karpit lambaları sokağı gündüze çeviriyordu ki, bakkalın oğlu bir tuhaf, her zamankinden çok başka bakmıştı, içini de çekmişti galiba, gülüvermişti. Olsun olsun on sekiz, on dokuzunda. Kendisi o yıllarda otuz sekiz, kırk sularında. Kanı kaynamış, kendini tutamamıştı. Karşıya geçmiş, "Ne güldün lan?" diye elinin tersiyle oğlanın pençe pençe kızarmış yanağına şöyle bir vurmuştu. Oğlan büsbütün kızarmış, gözlerini indirmişti. Dükkânda kimseler yoktu. Girmişlerdi. Sözde salamura peynirine bakmak için tenekelerin bulunduğu arkalara. Oğlan da ardında. Salamura peynirleri eski iktidar zamanında daha mı iyi yapılırdı? O zamanki iktidar, aaah o zamanki iktidar. O zaman herkes şimdikinden daha gençti!

Oğlan, "Peynir mi lazım abla?" diye sormuştu. Yüz yüze gelmişlerdi. Oğlanın sıcak soluğunu burnunun ucunda duyuyordu. "Yok canım," demişti. "İlazım değil de ne bakıyon?" "Yasak mı?" "Ne yasağı abla? Senin canın sağ olsun!" "Senin de Yasin..."

Yasin cesaretlenmiş, elini omuzuna koymuştu. Sözde dikilmişti: "Ne o?" "Sağlığın abla..." Sözde kaşlarını çatmış, sözde

ciddiliğini takınmıştı. Babasının yanında kedi kesilen oğlan, dükkân gerisinin alaca loşluğunda cesaretlenmiş, kolunu tutuvermişti: "Etin de amma sıkı ha abla!" "Öyle mi?" "Dinime imanıma..." "Seninki sıkı değil mi?" "Bilmem, bak!" "Demir gibisin maşallah..."

Yasin gömleğinin kolunu sıvamış, pazısını şişirmişti: "Bak hele!" Bakmıştı, bakınca da ne olmuşsa olmuştu, içi kabarmış, kabarmış... Gözlerinin önünden karaltılar uçuşmuş... ondan sonrası... Yıllar yılı süren ondan sonrasında o andakinden daha tatlısını hatırlamıyordu. Yıllarca önce, yeni evlendiği günlerde bile. Artık varsa Yasin, yoksa Yasin. Pirinç çuvallarının, tahta sandıkların, eczane arkasındaki karton kutu yığınlarının üzerinde...

Eczacı kadın aynanın ışıklı loşluğuna dalmış gitmişti. Birden kendini gördü yeniden. O zaman yüzünde böyle derin kırışıklar da yoktu.

Aynanın loşluğu bulandı bir an, ışık dilimi yitti, bir adam, bir adamcağız belirdi. Bir müşteri olacaktı, döndü:

"Buyurun!"

Düşük omuzları, ipe dönmüş kravatıyla eski pabuçlarından küçük memurluk dökülen, sıkıntılı bir adam:

"Şey'leriniz..."

Ardını getiremedi, durdu, gülümsedi, ciddileşti.

Kadın yaklaşarak sordu:

"Evet, 'şey'lerimiz... Şey mi lazım?"

"Hayır."

"Ya?"

"Çok çürük de..."

Kadın aynayı duvara astı:

"Bizim şey'ler mi çürük?"

"Evet."

"Tuhaf. Şimdiye kadar hiç kimse şikâyetçi olmamıştı!"

Sonra birden hatırladı, ki bu "şey"ler, yeni iktidarın yeni "ithal rejimi"nden sonra gelen "şey"lerden olabilirdi. Yeni iktidar,

her şeyde olduğu gibi, "şey"lerin getirilmesinde de bilgisizlik göstermesindi sakın?

Adam, "Başıma dert açtı," dedi.

"Ne gibi?"

"Ne gibi olacak, malum işte."

Kadın içini çekti:

"Eskiden böyle değildi. Her şeyde olduğu gibi, bunda da yeni iktidar suçlu. Neden derseniz... Hangi partidensiniz?"

Adam omuz silkti:

"Hiçbir partiden."

"O hâlde sözlerime kulak verin: Yeni iktidardan sonra bütün ithal malları gibi, 'şey'ler de bozuldu. Eski iktidar zamanında böyle miydi? Nah şu karşıki kunduracı var ya, o zaman bakkaldı. Saniye Hanım derdi, senin 'şey'lerin kadar sağlamı yok. Doğru söylerdi. Neden? Çünkü her şeyde olduğu gibi, bu 'şey' işinde de ince eler sık dokurdu. Oyunuzu hangi partiye vereceksiniz?"

"Henüz bilmiyorum."

"Niçin? Niçin bilmiyorsunuz? Oy vermenin milli, vatani bir ödev olduğundan şüpheniz mi var?"

"Yoo, hayır."

"Peki?"

"Hele seçim günü gelsin de..."

"Gelsin ama yumurta kapıya gelmeden düşünmelisiniz. Sözlerime kulak verin: Eski iktidar zamanında her şey doğru, dosdoğruydu. Şimdi? Şimdi berbat. Ben nefsime eski iktidarı arıyorum. Neden? Çünkü eski iktidar zamanında gençtim, daha dinçtim. Sonra eski iktidar memlekete iyi mal ithal ederdi. Benim gibi bütün esnaf da müşteriye karşı mahcup olmazdı."

"Bizim orda bir terzi var, on senedir şey kullanır, daha bir günden bir güne..."

"Eski iktidar zamanında ithal edilmiş şey'leri kullanıyordur da ondan. Sonra başka bir sebep daha var bu şey'lerin parçalanmasında..."

"Ne?"

Kadın eski günlerden kalma bir çapkınlıkla göz kırparak şahadetparmağını tehdit eder gibi salladı:

"Siz!"

"Ben mi?"

"Evet, siz!"

"Nasıl?"

"Şey'i parçalayan iktidarınız!"

Adamı hep o eski günlerden kalma çapkınlıkla süzmeye koyuldu. Adam yıllar yılı unuttuğu bir gurur, bir erkeklik gururuyla gülümsedi, koltukları kabardı.

Kadın, "Doğru mu?" dedi.

Adam başını önüne eğdi, gülümsedi. Bu gülümseyiş kadına başka bir şey hatırlattı:

"Yoksa bir kaza mı oldu?"

"Evet."

"Günü mü geçti hanımın?"

"Evet."

Kadın İstanbul'un epeyce sapa semtlerinden birindeki harap bir konağın alt katında, sımsıkı perdeler ardında boyuna esneyen, avurtları çökük, esmer akrabasını hatırladı. Yeğeninin kocasıydı. Gözleri döne döne, "Ben de doktorum, Beyoğlu'ndakiler de!" diye dert yanmıştı. "Onlar da tıp fakültesi mezunu, ben de. Onların bildiğini ben de biliyorum. Ben de onlar kadar zekiyim, öyle olduğu hâlde onlar neden Beyoğlu'nda, niçin apartmanlardalar da ben bu pis semtte, harap konağın altındayım? Niçin? Neden?"

Kadın eczacı değildi ama kardeşi hastalığı yüzünden çokluk evine kapanalı beri eczacı sayılabilecek kadar meslekte pişmişti. Yeğeninin kocasına, "Gözünü aç!" demişti.

"Nasıl?"

"Başkalarının ardından atıp tutmak insana kazanç sağlamaz. Kazanmanın yollarını öğren!"

Genç doktorun ağzı pek de süt kokmadığı için, "Biliyorum," demişti.

"Biliyorsan ne duruyorsun?"

"?.."

"Burunladığın bu semtte, fakir insanlarla birlikte çürüyüp gitmek mi istiyorsun?"

"Allah göstermesin."

"O hâlde gözünü aç!"

Allah'a mallaha inanmazdı ama kudretlerin ta üstünde en büyük bir kudretin bulunması gerektiğini de sanıyordu. Eskilerin "kudret-i külliyye", "illet-i ûlâ", Volter'in deyimiyle şuurlu, her şeyi çok önceden hesaplamış bir "muhasip" değil, kör bir kuvvet belki.

***

Muayenehanesinde köşeden köşeye gidip gelirken kapı vuruldu.

"Geel!"

Üstü başı kir pas içinde, eli yüzü karalı biri çekinerek girdi. Çekingen, pısırık bir hâli vardı. Bir ara sırıttı hatta.

Doktor, "Emret," dedi.

Beriki boyun kırdı:

"Estağfurullah."

Doktora az daha sokuldu, durdu, hafifçe öksürdü ama niçin geldiğini söyleyemedi. Azarlanmaktan çekinen bir hâli vardı.

"Muayene mi olacaksın?"

"Hayır beyim."

"Ya?"

Adam yeniden öksürdü.

"Altı ay önce zatınıza çocuğumu muayene ettirmiştim. Bir reçete vermiştiniz..."

"Evet."

"O reçetedeki ilaçları yaptırıp kullanmıştık. Çok iyi gelmişti. Hani dua üstüne dua etmiştik o zaman..."

Doktor birden hatırladı:

"Çocuğun diş çıkarıyordu, değil mi?"

Adamın gözleri parladı:

"Evet beyim, tamam."

"Diş çıkarıyordu da amel olmuştu. Sancılanıyor demiştin. Sen değil karın demişti."

"Evet beyim."

"Dur bakayım, karının başında da mavi bir tülbent, vardı değil mi?"

Bu yakın ilgi karşısında adam heyecanlandı:

"Zekânıza pardon Doktor Bey!"

"Pardon ya. Yarın tutsam, adaylığımı koysam da oyunuzu bana verin desem, yan çizer, gider kim bilir hangi zırtapoza verirsiniz!"

"Tövbe beyim, tövbe vallaha. Ben senin ne adam olduğunu bilmem mi? Bizim atölyede bir Murat var, tornacı. Biz ona Keçi deriz, inatçı. Ben zatınızın doktorluğundan ne zaman söz açacak olsam, o tutar Türkan Hanım der. Güya Türkan Hanım'ın üstüne doktor yokmuş!"

Doktor sapsarı kesildi:

"Hangi Türkan Hanım bu be?"

"Şey beyim, tramvay yolu üstündeki sarı apartman yok mu?"

"Var."

"Orda muayenehanesi..."

"Bildim bildim, Pisöz Türkan. Biz ona fakültede Pisöz Türkan derdik. Pisöz ne demektir bilir misin?"

"Bilmem beyim."

"Pisöz sidikli demektir, unutma. Sen o Tornacı Murat'ı bul, getir bana. Ben ona Türkan'ın ne mal olduğunu anlatayım. Alt tarafı kadın be!"

"Doğru beyim."

"Erkeklik öldü mü? Bir kadın, saçı uzun, aklı kısa nerden baksan, ağzıyla kuş tutsa ne lazım gelir?"

"Hiç beyim."

"Peki o Murat, o Tornacı Murat bilmiyor mu bunu?"

"Senin anlayacağın, Türkan Hanım'ın simsarı o beyim!"

"Ha, anlaşıldı..."

Köşeden köşeye sinirli sinirli gitti, geldi, gitti, geldi. Sonra adamın tam karşısında durdu:

"Evvela şunu öğren: Bir doktor beye, 'Senin anlayacağın," denmez. "Sizin anlayacağınız," denir. Bu bir. İkincisi... Hangi partidensin?"

"Ben mi beyim?"

"Karşımda senden başka kimse var mı?"

"Yok."

"O hâlde?"

"Hani bilmez değilsin ya..."

"'Değilsin,' değil, 'değilsiniz ya,' denir. Evet?"

"Biz cahil insanlarız, parti marti bilmeyiz pek. Bizimkisi ekmek partisi..."

Doktor parladı:

"Ekmek partisi ne demek! Memleketin siyasal durumu hakkında bilgin olmalı!"

Pis bir koku almış gibi yüzü buruştu. Köşeden köşeye gene gitti, geldi. Sonra adamın karşısında durdu:

"Buraya niçin geldin? Muayene mi olacaksın?"

"Hayır beyim."

"Ya? Bir saattir beni ne diye meşgul ediyorsun?"

Adam yutkundu.

"Cevap versene be!"

"Reçetenizi kaybettik beyim."

"Peki?"

"Yenisini veremez misiniz diyecektim..."

"Altı ay önce alınıp kullanılmış bir reçetenin yenisini ne yapacaksın? Çocuğun dişleri hâlâ çıkmadı mı?"

"Çıktı beyim, çürümeye başladı bile."

"Peki?"

"Şimdi de küçüğü. Malum ya, gözü çıksın yokluğun. Aldığım ücret boğazımıza bile yetmiyor. Küçük de hastalandı üstelik. O da öteki gibi amel oldu, diş çıkaracak herhalde..."

"Ha, anlaşıldı. Birinci çocuğun reçetesini ikincisi için kullanıp doktorun vizite parasından kurtulacaksın, değil mi? Seni gidi tatlı su kurnazı seni. Elinizden gelse bir kaşık suda boğacaksınız doktorları. Bas bakalım haydi, bas!"

Adam bunun böyle olacağını biliyordu. Karısına, "Gidip minnet etmeyelim. Onlar yaralı parmağa işemez, beni kovar movar..." demişti de karısı, "Kovarsa telin dökülmez ya. İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara!" diye dayatmıştı.

Kıpkırmızı kesilmişti. Doktor, "Ne dikiliyorsun?" dedi. "Basıp gitsene!"

Canını dişine takarak fısıldadı:

"Hani, günün birinde biz de sana lazım oluruz belki beyim..."

"Mesela?"

"Adaylığınızı madaylığınızı koyarsanız da..."

Bu devre geçmişti. Bir dahaya Allah kerim. Hem alıştırmaya da gelmezdi. Adamın kurnazlığına da fena tutulmuştu.

"Çık hadi çık," dedi.

Adam çıktı. Doktor gene köşeden köşeye gidip gelmeye başladı. Fakir fukaradan ona neydi? "... vatandaş, yurttaş, falan filan. Ben yurttaş değil miyim? Benim de bir evim, kaynaması gereken bir tencerem yok mu? Evet, tencerem düdüklü, süpürgem elektrikli. Elbette olacak. Koskoca bir doktorum. Bırak doktorluğu, medeni bir insanım her şeyden önce. Karıma ruj, oje. Elbette ruj, oje. Lüks mü? Lüks olsun, bir doktor karısı, canım doktor karısı olmasın isterse, medeni insan karısı. Elbette mede-

niyiz. Ben de, karım da, çocuklarım da... Başkaları da benim gibi olabilir. Bir çöpçü de benim duyduğum ihtiyaçları duyabilir pekâlâ. Duymuyorsa, istemesini bilmiyorsa suç benim mi? Herkesi ben mi düşüneceğim? Hükümetin işi bu. Okutsun yurttaşını, düşünmesini, daha iyi yaşam istemesini öğretsin..."

Kapı vuruldu.

"Geel!"

Ufak tefek, esmer, zayıf biri girdi.

"Buyurun!"

Adam pek de mahcup görünüyordu. Kahverengi ceketinin yakası kirden muşambalaşmıştı. Mahcup hastaları çok severdi. Ne söylerse söylesin, kibarca dinlerler, vizite paralarını önceden avuçlarında hazırlayıp odaya girdiklerinde hep o sıkılgan hâlleriyle veriverirlerdi. Böyle saygılı hastalarının karşısında insan üstünlüğünü de duyardı.

Adam, "Estağfurullah," dedi.

Yaklaştı, sır verircesine:

"Beni hanımınızın teyzesi yolladı efendim..."

Doktorun gözleri parladı:

"Ha, öyle mi?"

"Evet, eczacı."

"Karınıza kürtaj mı yapılacak?"

Ufak tefek adam boyun büktü:

"Maalesef evet Doktor Bey. Üç çocuğum var, onları bile geçindirmekten âcizim. Dördüncüyü istemiyorum."

Doktor güldü:

"Demek nüfusumuzun artmasını istemiyorsunuz?"

"Aman efendim, benim gayretimle artacaksa..."

"Neden korunmadın?"

"Korundum efendim."

"Nasıl korundun, anlat bakalım."

"Şey'le."

Doktor başını salladı:

"Yüzde altmış garanti."

"Kudretli olmak da başa bela değil mi Doktor Bey?"

"Ne kudretlisi?"

"Hanımınızın teyzesi, sizde 'şey'leri parçalayacak bir iktidar var dedi de..."

Doktor kahkahayla güldü:

"Kocakarının gözleri dönmüş olacak. Yoksa seni gözüne mi kestirdi?"

Ufak tefek adam aldırmadı ama aklından da kocakarının pişik gözleri, etleri sarkık boynu geçmedi değil. Doktor ciddileşerek kesti attı:

"Pekâlâ, getir karını, muayene edelim!"

Adam, "Hemen mi?" dedi.

"Yarın, öbür gün. Bu işin gecikmeye tahammülü yoktur. Haa, gebeliği ileri mi?"

"Değil beyim. Bir hafta kadar..."

"Ondan önce de on beş gün olsa..."

"Zannetmem."

"Öyledir o. On beş, yedi daha, yirmi iki. Şöyle böyle bir ay. Vakit geçirme. Vakit geçerse hamilelik ilerler, kürtaj imkânları kaybolur!"

Ufak tefek adam karşı duvardaki "İnsanın iç organları" levhasına baktı. Bunları birtakım bitkiler sandı. Bitkilerin turuncusu havucu hatırlattı. Havucu çok severdi. Ya da hayır, sevmezdi de havucun erkekliği artırdığını işitmişti. Havuç rendelenecek, petekli balla karıştırılacak, sabahları aç karnına bir tatlı kaşığı...

"Ne düşündün?"

Kendine geldi:

"Ben mi? Hiç."

"Bu işin günahını mı düşünüyorsun?"

"Ne günahı beyim?"

"Yani ücretini demek istedim."

"Evet."

Doktor adamı tekrar gözden geçirdi. Yakası yağ bağlamış ceketi, ütüsüz pantolonu, üst üste yama vurulmaktan çift kösele halini almış beyaz ayakkabıları... İki yüz liradan kapı açsa ürkütebilirdi. Peki ama zenginlere bu işi üç beş yüz liraya yapanlar. Onlar da aynı şeyi yaptıkları hâlde... Onlardan nesi eksikti?

"Fiyatlar pahalılaştı! Hükümetin bu işi nasıl sıkı tutmaya başladığını biliyorsun. Gazete okuyorsan, mahkemelik olan meslektaşlardan haberin vardır. Eskiden ucuza yapıyorduk, idare ediyordu. Otuz, kırk liraya çok yaptık. Ama şimdi öyle değil. Hükümet işi çok sıkı tutuyor, ikincisi, para günden güne düşüyor, her şey pahalılaşıyor. Yalnız kırk lira klinik alıyor. Beş lira narkoz, kırk beş. Bir elli lira da bana kalsa en azından, yüz lira!"

Ufak adamın gözleri karardı.

"... Seni karımın teyzesi gönderdi diye böyle. Yoksa... Beyoğlu'ndakiler aynı işi birkaç yüze yapıyor!"

Doktoru duymuyordu. Bu dördüncü olacaktı. İlkinde otuz vermişti, ikincide kırk, üçüncüde elli. Şimdi yüz istiyordu. Elli lira binmişti demek? Aaah eski doktorlar! Eczanedeki kadın, "Eski iktidar zamanında her şey buna kezaydı," demişti. "O zaman dört yaş daha gençtik. Şimdi dört yaş ihtiyarladık. Sebep hep yeni iktidar..."

Hastasının yüzlüğü çoksunduğunu sanan doktor, "Eski iktidar zamanında altın otuz altı liraydı," diye pekiştirdi. "Şimdi elli altı lira. Her şey buna keza. Hangi partidensin?"

Adam birden kavrayamadı.

Doktor tekrar sordu:

"Hangi partidensin diyorum?.."

"Hiçbir partiden."

"Olur mu öyle şey? Hiç olmazsa oy verirken fikrin olmalı. Eski iktidar zamanında altın otuz altı liraydı, şimdi?.."

"?.."

"Altının şimdi kaç lira olduğunu bilmiyor musun?"

"Farkında değilim Doktor Bey."

"Elli altı lira be!"*

"Farkında değilim, ayıp değil ya."

"Ayıp. Ne demek ayıp değil ya? Altının günlük hayatımızla yakın ilgisinden haberdar değil misin?"

"Yooo..."

"Olman lazım, olmamak suçtur. Hiç olmazsa manevi suç. Yoksa böyle şeyler vız mı gelir?"

"Bir parça ikram edemez misiniz?"

"Ben nerdeyim, ağam nerde... Niçin ikram edeyim? Ha? Aynı işi Beyoğlu'ndakiler iki yüz elli, üç yüz, dört yüze yapıyorlar. Onlar da tıp fakültesi mezunu, ben de. Onların bildiğini ben de bilirim. Bütün farkımız, benim bu kör semtte muayenehane açmış olmamdan ibaret. Neyse, son söz: Doksan liranı alırım!"

Adam içini çekti. Bir ara kürtaja mürtaja boş verip keçenin dört ucunu bırakmayı düşündüyse de uygun bulmadı. Bu defa yeni bir boğaz çıkıyordu başına. Sonra akşamüzerleri eşi dostuyla tavla, pişpirik oynamaya çıktığı kahve sefalarına hasret kalacaktı. Evvelki çocuklarından ağzı yanmıştı. Çocuk bezi yıkamıyordu ama bitmez tükenmez sancılar içinde vızırdayıp duran çocuğun salıncağını sallamak, kaldırıp gezdirmek gerekecekti. Hele tatlı gece uykuları! Bir başladı mı, susturabilirsen sustur.

Ani bir kararla, "Peki," dedi.

"Yarın yahut öbür gün saat tam birde beni bu adreste bul. Haa, âdettir. Bir miktar kapora ver!.."

Adam doktorun uzattığı kart adresi aldı, iç cebindeki tahsilat parasından iki onluk çekip uzattı.

Parayı beyaz gömleğinin cebine sokan doktor, "Yarın tam birde!" diye tekrarladı.

Adam çıktı.

Hava günlük güneşlikti ama ne diye tahsilat parasına el sür-

---

* Yıl 1954.

müştü sanki? Acelesi neydi? Ne pis huyu vardı. Doktor, eczacı, avukat, hâkim, milletvekili filan falanın karşısında ufalır, her söyledikleri kerametmiş gibi kabullenir, sonra da pişman olurdu.

Onlukları nasıl kapmıştı herif!

Caddeye çıktı.

Can sıkıntılı gıcırtılarla tramvaylar geçiyordu.

Birisine atladı.

Keşke karısıyla konuşup, ölçüp biçtikten sonra karar verseydi. Daha yetmiş lira denkleştirmesi gerekiyordu. Nerden? Ayın yirmisiydi. Ay başına on gün. Yeni ayın beşinde de kira, elli lira. Demek ki ev kirasına, on burdan, beş de ordan, on beş gün vardı. On beş gün sonra elli lira da kiraya denkleştirmek gerekecekti. Doksan, elli daha yüz kırk. Karısının elbise taksitine de on, yüz elli. Eline geçen temiz, yüz altmış. On lira kalacaktı ki, bu hesaba bakkal, kasap, manav, sütçü dahil değildi.

"Bilet!"

Cebinden parayı çıkardı uzattı, bileti aldı, cebine koydu.

Borç bulmalıydı. Nerden? Yakın dostlarını aklından geçirdi. Birden bir gazeteci arkadaşını hatırladı. Sahi ondan yirmi lira da alacağı vardı. Nasıl da unutmuştu? Şaştı. Sırtından sanki dağ devrildi, öyle ya, önceki ay gene böyle, doktora verdiği kapora gibi, gazeteci arkadaşına yirmi lira borç vermişti.

Sevinçten dudaklarını yaladı. Dünyanın günlük güneşlik olduğunu yeni seçmişti. Ferahladı. "Oh be, oh be... Kim ne derse desin. Allah da var, kader de... Eğer Allah bana acımasaydı..."

Gökyüzüne baktı. Derin maviliklerde Cenab-ı Allah'ı görür gibi oldu.

İş, kalıyordu yetmiş liraya!

Şimdi gazeteye gidip arkadaşını bulmalı, usulünce istemeliydi yirmi lirayı. İstemeliydi ama... Parası yoksa ya? Yahut var da vermek istemezse? Gerçi hiç de fena insan değildi, vermek isterdi belki de. Bununla beraber, herhangi bir aksilik...

Canı sıkıldı.

Bir şey değil, tahsilat parasını dün teslim etmemişti, bugün de... Yarına kadar denkleştirmeliydi ki bir aksilik çıkmasın.

İçini çekti. Yeniden mavi göklere başını kaldırırken, önünden geçmekte oldukları yüksek apartmanın üst kattaki geniş penceresine gözü takıldı. Her şeyi unuttu bir an. Tramvay camları silen kadının tam altından geçiyordu. Bir an iki tombul bacağın çıldırtan çıplaklığıyla kürtajı, tahsilat parasını, gazeteci arkadaşından alacağı yirmi lirayı filan unuttu.

Ne bacaklardı ya!

Tramvay akıp gitmiş, bacaklar uzaklarda kalmışlardı ama, ne olursa olsun, nefis bacaklardı. Tramvaydan atladı. Gerisin geriye çıplak bacakların bulunduğu apartmanın önüne geldi. Kendi gibi birkaç meraklı aşağıdan yukarıya bakıyor, çevreden çekinmiyorlardı. Tam aralarına karışacağı sıra, kadın işi anlayarak pencereden çekildi.

Ne olursa olsun iş vardı daha. Doktorun kahkahayı basması önemli değil, asıl eczacı kadının teşhisi doğruydu: "Şey'leri parçalayan iktidar!"

Gazetenin bulunduğu sokağın başına kadar yayan geldi. Sokağa girdi. Gazeteye yaklaştıkça üzüntüsü artıyordu. Ya arkadaşı yoksa? Ya, param yok, derse?

Bir de gazete idarehanesinin kapıcısı... Genç, aksi biriydi. Üstüne vazifeymiş gibi, ivid ivid sorardı: "Kimi arıyorsun? Niçin arıyorsun? Ne yapacaksın?"

Genç kapıcı, elinde ters tuttuğu gazete, uykulu gözlerini gazeteye dikmiş, az önce yazı işleri müdüründen yediği azarı düşünüyordu. Bundan sonra kim olursa olsun, isterse babası, salı vermeyecekti sormadan.

İçeri birisinin girdiğini görünce kaşları çatıldı:

"Kimi istiyorsun?"

Ufak tefek adam, "Yazar Nusret Bey'i!" dedi.

"Ne yapacaksın?"

"Lazım."

"Neye lazım?"

"Bir işim var da..."

"Ne işi?"

Dayanamadı:

"Sana ne yahu? Ne işiyse ne işi!"

Kapıcı elindeki gazeteyi sinirli sinirli salladı:

"Senin bizim başyazardan, yazı işleri müdüründen azar işittiğin var mı? İsterse baban olsun, içeri sormadan salıverme diyor. Sen benim yerimde ol da sal. Yazı işleri müdürünün bana ne dediğini biliyon mu?"

"Ne dedi?"

"Ne dedi, ya. Dedi ki, Lomen, dedi, gözünü dört aç, dedi. Neden dedi bil bakalım!"

"Neden dedi?"

"Bil işte."

"Ne bileyim ben?"

"Benim yerimde ol da bileme... Yazı işleri müdürü diyor ki, karşı partinin adamları gazetemize, o değilden, bomba koyar diyor!"

Yazar Nusret'in numarasını çevirdi.

"Aloo... Nusret Bey!"

Yazar Nusret sinirli sinirli:

"Ne var?"

"?.."

"Kimmiş? Sarı çizmeli Memet Ağa. Adını sor. Ali Rıza Efendi mi? Atlat!"

Kulaklığı yerine koydu, bir sigara yaktı: Aynı masada karşılıklı çalıştıkları arkadaşı, "Kimdi o atlattığın?" diye sordu.

"Hırtın biri. Yirmi lira alacağı vardı, damlamış hemen. Tam da zamanı..."

Telefona sarıldı, sıfır üçü buldu.

"Aloo... Ankara'yı rica etmiştim hanımefendi... Yarım saat

oluyor. Evet yarım saat. Hayır, abartmıyorum. Peki efendim, bekliyorum. Çok teşekkür ederim."

Kulaklığı yerine koydu, ağzından çıplak bir küfür kaçtı.

"... Ellerinde ayna, tarak, ruj... Dır dır dır, dır dır dır, dır dır dır... Şu iktidar değişse de şunlardan kurtulsak!"

"Yeni iktidarın işbaşına getirecekleri başka türlü mü hareket edecek?"

"Hiç olmazsa birkaç ay durum değişir ya! Ne yazıyorsun sen?"

"Başbakanın nutkunu makaslıyorum, uygun şekilde..."

"Benim de bir şeyler yapmam lazım ama gel gör ki kafamın içi çıfit çarşısı birader. Kanyı iki ay önce işinden çıkardılar, maaşını verseler bari. Yok. Maaşı içerde kalacakmış, soruşturma sonunda... Şu bankalar saltanatından da gına geldi hani. Ben asıl bunun için istiyorum iktidarın değişmesini. Bankalar saltanatından kurtuluruz..."

Kapı sertçe açıldı. Odacı, "Nusret Bey," dedi. "Sizi başyazar çağırıyor!"

"Ne yapacakmış?"

"Bilmiyorum."

"Senin de bir bok bildiğini görmedik ki..." -Arkadaşına- "Şu telefona göz kulak oluver, Ankara'yı istemiştim. Bu başyazar da birader... Umurlarında mı heriflerin senin meteliksiz olduğun?"

Odacı ihtar etti:

"Acele gelsin, dedi Nusret Bey!"

"Kes ulan sen de... Başlarım şimdi başyazarından ha!"

Ceketinin önünü ilikleyip fırladı.

Başyazarın odası, başta yazı işleri müdürüyle gazete ortakları olmak üzere irili ufaklı yazarlarla doluydu. Başyazarın her zamanki ağırbaşlılığı yerini telaşa bırakmıştı. Seçimler dolayısıyla yazarlardan kimlerin nerelere gideceği kararlaştırılıyordu.

Nusret içeri girdi, kimse farkına varmadı. Bir kenara çekilip bekledi. Bekledi ama beklemekle olmazdı ki. Her kafadan bir

ses çıkıyor, herkes konuşuyordu. Nusret, ufak yazarlardan kendine en yakın bulduğu, her zaman paldır küldür şakalaştığı birine usullacık, "Ankara'dan telefon bekliyorum. Benim yerime de göz kulak oluver!" dedi.

Odadan sıvıştı.

Başbakanın nutkunu makaslamakla meşgul yazar arkadaşı sordu:

"Hayrola?"

Nusret yeni bir küfürle, "Hiç," dedi. "Her kafadan bir ses çıkıyor birader. Koyun can derdinde, kasap et. İki aydır yüz elli liracıkla idare olunmak nedir bilmezler, ondan sonra da kalkarlar seçimmiş meçimmiş... Bana ne seçimden? Herkes milletvekili olacak diye..."

Telefon çaldı. Nusret kulaklığı kaptı.

"Alooo..."

Şehirlerarasındaki kadının sesi, "Ankara!" dedi.

Nusret heyecanlıydı.

"Aloo... Ankara mı efendim? Kimsiniz? Haluk Beyefendi mi? Bendeniz Yazar Nusret, Nusret Ertürk efendim. İstanbul şubeniz memurlarından Leman Hanım'ın eşi. Teşekkür ederim efendim. Leman'ın işinden usulsüz olarak çıkarıldığını zatıâlinize arz etmek zarureti hasıl oldu. Rahatsız etmek istemezdim efendim, sadece bir haksızlığı önlemek... Zatıâlinizin haksızlıklara göz yummaz karakterde bir zat olduğunuzu..." Başbakanın nutkunu makaslamakta olan arkadaşına göz kırptı.

Telefonun öbür ucundaki Haluk Beyefendi ise yüz yirmi kiloluk tonton biri, son Amerika gezisinden dönüşte getirdiği lacivert ipek kravatının ucuyla oynayarak, Yazar Nusret'in tıraşına bıyıkaltından gülüyordu. Tıraş bir ara öyle azıttı ki, o anda yanında başka kimse olmadığından, masasının bir kenarında duran Hormobin kutusuna göz kırptı. Sonra, "Nusret Bey," dedi, "Nusret Beyciğim... Hakkımda gösterdiğiniz teveccühe çok teşekkürler. Eşinizin bir haksızlığa uğramış olabileceği durumun-

dan ancak şimdi haberim oldu... Eşinizin dayısı bizim bankanın hatırlı şeflerinden birisidir filvâki amma, bu devri demokraside, hiç kimse bir başkasının keyfi için. Değil mi ya. Ben şimdi kendisini çağırtır, usulüne uygun..."

Bütün bunları, umum müdürün yanındaki bürosunda işiten dayı masasından öfkeyle kalktı. Uzun boylu, dar omuzlu, sinirli bir kişiydi. Bilhassa kambiyo işlerinde kendini üstat farz ederdi. Ama şu anda ne kambiyo, ne de hatta çok fena kaşınan hemoroiti... Umum müdürün odasına kıpkırmızı girdi. Umum Müdür kulaklığı yerine koyunca, "Geçen gün de arz etmiştim beyefendi," diye başladı. "Bu Nusret denilen herif..."

Umum müdür, yanındaki maroken koltuğu işaret etti.

Bay Burhan Çokbilgin kıçının yarısıyla ilişti.

"Benim kız kardeşimin damadı olur beyefendi..."

Umum müdür Hormobin kutusunu eline aldı:

"Biliyorum, geçen gün uzun uzun konuşmuştuk..."

"Evet, fakat... Bir parça burnu sürtülsün istiyorum efendim. Yalnız damadın değil, yeğenim olacak talihsizin de!"

"Bu Hormobin'ler hakkında bilginiz var mı Burhan Bey?"

"Bendeniz Seksülin'i tercih ederim beyefendi. Leman'ın annesi, hani kız kardeşim diye değil, cidden hanımefendidir. Öyle bir hanımefendiye karşı..."

"Hemoroitleriniz ne âlemde?"

"Hemarol diye bir ilaç keşfettim beyefendi... Fakat asıl beni üzen nedir, bilir misiniz? Size kadar telefon edip zatıâlinizi rahatsız etmesi!"

"Neyse bırakın bütün bunları... Şu İller Bankası'nın dekontlarını..."

"Dekontlarla Şeref Bey meşgul beyefendi."

"Lütfen yollar mısınız?"

"Başüstüne, şimdi. Fakat beyefendi son bir maruzat: Bu Nusret denilen herife, tabirimi mazur görün, yüz vermeyin lütfen!.."

"Merak etmeyin, merak etmeyin..."

"Bendenizin niyeti, Leman'ı vazifesinden tamamıyla mahrum etmek değil, sadece ötekini maddi sıkıntı içinde bırakıp..."

"Anlıyorum Burhan Bey."

"Teşekkür ederim. Şimdi derhal Şeref Bey'i..."

Çıktı. Şeref Bey'in çalıştığı kısma giderken yazar Nusret'i nefretle düşündü. Demek ta umum müdüre kadar ha?

Şeref Bey cımbızla burnunun kıllarını yolmaktaydı. Kambiyo üstadı Burhan Bey içeri girince, cımbızı, el aynasını çekmecesine atıp ayağa kalktı.

"Buyrun Burhan Bey..."

"Sizi Haluk Bey çağırıyor..."

"Sinirli görünüyorsunuz?"

"Nasıl olmazsın birader? Sen tut, ta umum müdüre telefon et. Fakat bilirim ben yapacağımı... Muhalif bir gazetede küçücük bir muharrir de değil muhbir. Muhalif bir gazete... Sanki seçimleri kazanacaklar.. Kazansalar bile... Şeref Bey, farz edin seçimleri kazandı muhalefet..."

"Evet beyefendi?"

"Basit, küçücük bir muhbir nihayet, değil mi?"

Odacı geldi:

"Umum Müdür Bey çağırıyorlar..."

Şeref Bey fırladı.

Burhan Bey çıktı. Gösterecekti ona. Gazeteci diye kendini bir şey sanıyordu. Gazeteciyse Allah olmadılar ya. Hele şu Nusret! Muharrir bile değil, muhbir.

Odasına girdi, yerine geçti. Sumenin üzerinde duran tomarla kambiyo evrakını şöyle bir karıştırdı...

Muhalefetin seçimleri kazanmasına ihtimal vermiyordu. Kazansa bile... Fakat imkân yoktu, iktidar muhalefetin vaktiyle düştüğü hataya düşer miydi hiç?

Zile bastı. Odacıya o günkü gazeteleri getirmesini söyledi.

Gazeteler gelinceye kadar gözlüğünün camlarına hohlayıp

sildi, tekrardan taktı. İlk eline geçen gazete, iktidarın da, muhalefetin de pek güvenmemesi gereken fırıldak mizaçlı bir gazeteydi. Bir müddetten beri süregelen anket sonuçlarını açıklıyordu. Bu sonuçlara göre iktidar muhalefetin üç misli milletvekili çıkarabileceğini belirtiyordu.

Burhan Bey büyük bir ferahlıkla koltuğunda doğruldu. Gazeteleri kenara itti. İktidarın devrilmesine imkân yoktu! Bundan ötürü, muhalif bir gazetede çalışan kendini bilmez birine haddini bildirmekte asla sakınca olamazdı.

Kulaklığı aldı, numaraları çevirdi.

"Alooo... İstanbul'u rica ediyorum efendim."

Kulaklığı yerine bıraktı.

Kız kardeşiyle dün gene böyle telefonla konuşmuş, kadın "Nusret'i dize getirmek için Leman'ın birkaç ay daha çalışmaması lazım. Aman kardeşim, ihmal etme. Haluk Beyefendi nezdinde teşebbüse geç!" demişti.

Geçmişti işte.

Önündeki evrakları sinirli sinirli karıştırıyor, elleri titriyordu. Evraklardan gerekenleri de imzalarken aklında Nusret, hep Nusret... Kalın siyah kaşları, pırıl pırıl kara gözleri, küstah bıyığı... Umum müdüre kadar telefon etmek cesaretini göstermenin ne demek olduğunu anlatacaktı ona. "... Pis, bıyığıyla mağrur mendebur! Sanki hiç kimsenin onunki gibi bıyığı yok! Sanki..."

Telefon çaldı.

"Aloo... İstanbul mu?"

"İstanbul efendim."

"Mersi. Aloo.. Kimsiniz? Leyla Hanımefendi'yi rica ediyorum efendim."

İstanbul'da, Kadıköy'ündeki apartmanın telefonunda apartman sahibinin kızı, hizmetçiye seslendi:

"Perraan!"

"Efendim küçük hanım?"

"Leyla Hanım'ı telefona çağır."

Çevreleri çürümüş, ama yeşilleri harikulade gözleriyle Leyla Hanım, ipek meşlahının eteğini kibarca tutup salına salına yürüyen bir eski İstanbul hanımefendisi edasıyla geldi.

Apartman sahibinin kızı haber verdi:

"Ankara'dan arıyorlar efendim..."

"Öyle mi efendim... Teşekkür ederim."

Apartman sahibinin kızının da ne azgın olduğunu düşünmenin sırası değildi, kulaklığı aldı.

"Aloo... Ha, sen misin Burhan? İyiyim. Nasıl nasıl? Telefon mu etmiş? Haluk Beyefendi'ye ha? Bak sen, bak sen küstaha! Bak, bak bak... Ne ayıp, ne ayıp yarabbi! Ha... Demek, demek, demek Haluk Beyefendi... Haluk Beyefendi'ye teşekkürlerimi bilhassa... Bilmem mi? Nur içinde yatsın, anneleri ne kadındı ne kadın! Ya ablaları? Bilirsin tabii, bilmez olur musun? Demek sen... Güzel, güzel Burhan. Elbette. Ona haddini bildirmek lazım, lazım lazım. Leyla Hanımefendi'nin kim olduğunu... Paşa dedemden de bahsetseydin. Ettin mi? İyi. Muhalif gazete mi dedin? Anket mi? Demek gazetenin anketine göre... Tabii tabii... Düşmezler elbette. Böyle pespaye birini kullanan muhalif bir gazetenin dayandığı iktidardan ne olacak? Mimle mimle. Sakla samanı, gelir zamanı derler. Muhalif bir gazetede çalışmak küstahlığında bulunan bir gazeteci parçasına haddini bildirmek... Başkaca sağlık, güzellik. Tansiyonum hep öyle. Bu üzüntü varken bende. Elde değil, elde değil kardeşim. Ne yapayım? Peki, hoşça kal. Haaa, Burhan, haberin var mı? Mehlikalar Malatya'ya tayin olmuş. Mehlika canım, Şefkat'in ablası. Melahat'a selam. Erol'la Serpil'in gözlerinden öp benim yerime. Haydi güle güle."

Kulaklığı yerine koydu. Hep o eski İstanbul hanımefendisi edasıyla eteğini tutarak merdivenlere yürüyecekti ki, gözüne apartman sahibinin kızı ilişti, kızın aşifteliğini hatırladı. Ama damadının haddini bildirmek hususunda Haluk Beyefendi'ye yapılan sondajlar sinirlerini yatıştırdığı için kızı iğnelemekten vazge-

çerek, sadece, "Kardeşim," dedi. "Sağ olsun. Tansiyonumu merak etmiş de..."

"Öyle mi efendim?"

Demek, önceki gün köprüde rastlaştıkları zaman, yanındaki oğlanı, Vedat'ı görmemişti bunak!..

Leyla Hanımefendi süzülerek koridoru geçti. Mermer merdivenleri ağır ağır çıktı. Üst kattaki odasına geldi.

Kızı Leman ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözleriyle annesini beklemekteydi.

Odaya sinirli sinirli girdi:

"Kocanın yaptığını beğendin mi?"

Yumruklarını beline dayadı.

Annesini bu hâliyle ızgara maşa satıcılarına benzeten Leman, üzüldü.

"Ne yapmış?"

"Daha ne yapacak? Umum müdüre, Haluk Beyefendi'ye telefon etmiş!"

"Ne yapsın anne?"

"Ne yapsın ne demek? Koskoca bir umum müdürü rahatsız etmeye ne hakkı var? Bu ne saygısızlıktır? Haluk Beyefendi kim, o kim?"

Leman isyan etti:

"Fazla ileri gidiyorsunuz ama. Kocama bu kadar hakarete hakkınız yok. O Haluk Beyefendi'yse, beriki de Yazar Nusret Bey!"

"Yaaa! Demek Yazar Nusret Bey? Demek onunla birlik oluyorsun? Demek..."

"Kocama hiç kimsenin hakarete hakkı yok!"

"Ben senin annenim ama!"

"Neyim olursanız olun..."

Leyla Hanımefendi kireç kesilmişti. Elleri titriyordu. Tansiyon, kabız, kalınbağırsak ataleti, apandisit şüphesi, arter skleroz... Patlamak üzere olan bir volkanı hatırlatarak, "Derhal evimi terk et!" diye bağırdı. "Derhal!.."

Leman'ın birden aklı başına geldi. Tansiyon, kabız, kalınbağırsak ataleti, apandisit şüphesi, arter sikloroz... Ya günün birinde ölüverirse? Bir romanda buna benzer bir şeyler okumuş, bütün gece annesi gözünün önünden gitmemiş, sabaha kadar ağlamıştı. Yelkenleri indirdi.

"Anneciğim, şeker anneciğim..."

"Evimi terk et diyorum sana!"

"Fakat anneciğim..."

"Fakatı makatı yok. Derhal terk et evimi, sevgili kocanın yanına git ve bir daha da gözüme görünme. Leman isminde evladım yok benim, marş!"

Ojesi dökülmüş parmağıyla kapıyı gösterdi.

Leman mavi eşarbını başına sinirli sinirli alıp siyah mantosu, siyah çantası, siyah ayakkabılarıyla annesinin evini terk etti.

Caddeye çıktı.

Kocasına bu kadar hakaret edilmesine göz yumamazdı. Nihayet, son derece genç, toy bir çocuktu. Zekiydi de. Kayınvalidesiyle burun buruna olmaktan nefret ediyorsa... Evet, biraz ileri gitmiyor değildi ama kavgaya çoğu sefer annesinin sebep olduğunu da biliyordu.

Tramvaya atladı.

"Bilet!"

Çantasını açtı, biletçiye para verdi.

Damadının evi elbetteki eski temyiz mahkemesi üyesi merhum kocasının evi gibi olamazdı. Annesi her bakımdan mükemmel, mükellef olsunlar istiyordu. Perdeler, kornişler, koltuk, kanepe, taban halıları... Nusret ne diyordu ki: "... Ayağımızı yorganımıza göre uzatalım karıcığım! Şimdilik basit, alelade bir yazarım ama gün gelecek hamlemi yapıp birinci plana geçeceğim!.."

Kocasının hamle yapacağına, çok, çok yükseleceğine inanıyordu Leman. Kocasının gelecek için fırsat kolladığını biliyor, yorgana göre ayak uzatmaya inanıyordu.

Annesi ise, "... Kabahat sende Leman," diyordu. "Çok uysal, çok yumuşak başlısın. Babanı hatırlasana! Nasıl didiklerdim, nasıl yerdim başının etini... Sen halalarına çekmişsin. Aptallığın âlemi yok. Dayat. Erkek değil mi? Bulsun, buluştursun, ne yaparsa yapsın..."

Hayır... Annesi gibi düşünmüyordu, düşünmeyecekti. Annesi dayısı yoluyla işlerini bozmakta devam etse bile dayanmaya karar vermişti. Kocasının hamle yapacağından emindi. Gerekirse istifa edip bir başka yerde, bir başka iş bulurdu. Bütün işler dayısı Burhan Bey'le, Umum Müdür Haluk Beyefendi'nin emirleri altında değildi ya!

Kocasını seviyordu, seviyordu işte. Annesine, dayısına, Haluk Beyefendi'ye, başbakana, hatta cumhurbaşkanına, Allahütaalâ'ya rağmen seviyordu kocasını.

Tramvaydan atladı.

Vapur hareket etmek üzereydi, zil çalıyordu. Koşarak gişeye geldi, bilet aldı, vapura tam zamanında atladı.

Evet, her şeye rağmen seviyordu Nusret'i... Annesine de büsbütün acımıyor değildi ama... En iyisi kocasına annesinden söz açmamak, hele az önceki hakareti asla duyurmamaktı.

Bileti birinci olduğu hâlde, tenha diye ikincinin dışarısına oturdu. Hava epeyce sert diye kimseler yoktu. Yalnız, göğsünü rüzgâra vermiş, ateşli bir deniz eri ta karşıya yanlamış, gözlerini Selimiye'ye dikmişti. Deniz erini birden birisine benzetti. Çok iyi tanıdığı birisine o kadar benziyordu ki. Kime benzerse benzesin sırtını döndü. Rüzgârın uçurup dağıttığı sarı saçlarını mavi eşarbının altına sokmaya çalıştı.

Deniz eri bir Karadeniz havası tutturmuş, hırçın sulara karşı hazin hazin söyleniyordu... Döndü. "Aman yarabbi! Çok iyi tanıdığım birisine ne kadar da benziyor!"

Annesini filan unutmuştu. Dayısı, Haluk Beyefendi, başbakan, daha yukardaki, daha, daha aşağıdakiler... Deniz erinin kime benzediği fena takılmıştı kafasına.

Tekrar baktı.

Deniz eri, söylediği türküye kendini kaptırmış, bilmem ne denizaltısıyla son gittikleri Amerika'yı düşünüyordu. Ne binalardı ya!

Türküsünü bitirip doğruldu. Bir sigara yakmak geçti içinden... Pantolonunun cebine el atarken gözü Leman'a ilişti. Deminden beri oturuyor muydu bu kadın burda?

Sigarasını yaktı, çöpü morlaşan hırçın sulara fırlattı. Kadın da gözucuyla bakıyordu ona. Sert rüzgâr sarı saçlarını uçuruyordu... Kadın mı, kız mıydı acaba? Kadın olmalıydı. Kırmızı yanaklar, gerdan, bacaklar... Deniz erini hafif bir ürperme dolaştı... Sigarasından aldığı ağız dolusu dumanı burnundan bıraktı.

Leman deniz eriyle tekrar göz göze gelince irkildi... Ne sanmıştı adam acaba? Gülümsüyordu. Kaşları çatıldı, yüzü asıldı. Sinirli sinirli kalktı. Birinci mevkiye yürüdü. Tam içeri girerken, eşikte hatırladı deniz erinin kime benzediğini: Robert Mitchum'a benziyordu. Tıpkı tıpkısına Robert Mitchum. Burnu, saçları, gözleri, bakışı, Jean Russel'la çevirdikleri bir filmden hatırında kalmıştı.

Rahatlayarak boş bir yere oturdu ve artık deniz erini de, Robert Mitchum'u da unuttu.

Köprüye çıktığı zaman ortalık kararıyordu. Bilek saatine baktı: Beşi geçiyor! Hava da büsbütün ayaza kesmişti. Evde kömür vardı ama yiyecek hiçbir şey yoktu. Kocası para bulmuş muydu birinden acaba? "Eğer bulduysa, yemeğimizi küçük bir lokantada yeriz!" diye düşündü. Kıvırcık, siyah saçlı, uzun, siyah kirpikli, kara gözleri ışıl ışıl kocasını çok sempatik buluyor, seviyordu. Hele küçücük bir lokantada, karşılıklı yemek yemek... Karaköy'de böyle bir lokanta vardı. Küçücük, zarif, temiz. Epeyce önce bir akşam kocasıyla gitmişlerdi. Sıcacık havasında yumuşak Viyana müziğinin uçuştuğu lokantayı birdenbire Paris'te, bilmem ne sokağındaki bir lokantaya benzetmişti. Paris'e hiç gitmediği, bugünkü şartlar içinde de gitmeyi düşünmediği hâlde.

Paris'te bilmem ne sokağında böyle bir lokanta olup olmadığını nereden bildiğine şaştı. Niçin Londra, New York, Viyana değil de Paris? Bir Fransız romanından mı kafasında kalmıştı? Yoksa bir filmden mi? Nerden olursa olsun, böyle bir lokanta ihtiyacını duyuyordu şu anda. Eğer kocası para buldu da, yemeklerini lokantada yemeyi teklif ederse, onu her zamandan çok daha sempatik bulacağını, çok daha fazla seveceğini sanıyordu. Bankada bir arkadaşı vardı. Sevim. Uzun boyu, ince beliyle zarif bir Gaskonya kadehini hatırlatırdı. Bu Gaskonya kadehini de nerden çıkarmıştı? Gaskonya kadehi ne demek? Gaskonya'da bu tip kadehler çıkar mıydı? Böyle bir deyimi nerden biliyordu? Nerden bildiğini hatırlamıyordu ama Sevim'i ne zaman görse aklına hemen bu gelirdi: Gaskonya kadehi!

İşte bu Sevim, kocası için, "Çok yakışıklı adam!" demişti. Diyeli aylar olmuştu, o zaman dikkat edip kızmamıştı da şimdi niye kafasına takılıvermişti sanki?

Şaştı. Ama şaşacak bir şey yoktu. Nasıl da dikkat etmemişti o gün? "Kocan güzel adam!" derken göğüs geçirmiş, ertesi gün kocası bankaya gelince de hiç lüzum yokken koşmuş, adamı lafa tutmuştu. Hatta otobüsü kaçırmışlardı bu yüzden.

Gazeteden içeri öfkeyle girdi.

Ters tuttuğu gazetesinin gerisinde uyuklayan kapıcının önünden geçerken, adam birden dikkat ederek gazeteyi indirdi.

"Kimi istiyon abla?"

Genç kadın kızdı:

"Ayol her gelişimde sorarsın!"

Kapıcı bel bel bakıyordu.

"Ben Yazar Nusret Bey'in hanımı değil miyim?"

Kapıcının sert yüzü yer yer çatladı, kırıldı. Hatırlamıştı, gülümsüyordu. Kızardı.

"Kusura kalma abla..." dedi. "Akıl değel ki, duz kabağı. Nusret Beğ'e telefun gıvradiym mi?"

Cevap beklemeden numaraları çevirdi.

"Alooo.. Nusrat Beeğ..."

Nusret, "Telefona ne lüzum var be?" dedi.

Odada yalnızdı o sıra. Canı sıkılıyordu hatta. Karısının işini halletmeden, seçmenlerin nabzını yoklatmak için gazete tarafından yurdun her yanına gönderilecek arkadaşlarıyla birlikte o da gidecekti. Doğuda bir yerlere. Bununla beraber, karısı odaya girince, "Haluk Bey'e telefon ettim!" dedi.

Kara gözleri gülüyordu.

Genç kadın bozuntuya vermedi.

"Yaa... Ettin mi?"

"Ettim. Açtım ağzımı, yumdum gözümü. Muhalif gazetede çalışmak bu bakımdan çok iyi. Herkes it gibi korkuyor. Görsen, koskoca Haluk Bey'in sesi titriyordu be. Beyefendi, Nusret Beyefendiciğim... Tabi yahu, sıkı mı? Parmağıma dolarım diye ödü kopuyor enayinin..." -Birden başka bir şey hatırladı- "Gidiyorum!"

Leman hayretle:

"Nereye?"

"Doğuda bir yere. Diyarbakır mı, Bitlis mi, Van mı? Ama bu sefer dönüşte bir romanla da ben geleceğim, göreceksin. Önüne gelen roman yazıyor. O, bu değil, senin işi Haluk Bey bizzat takip edeceğini vaat etti. Çekinilen insan olmak güzel şey!"

Leman içini çekti:

"Para bulabildin mi?"

Nusret, roman ve çekinilen insan olmanın gururunu unutarak kendine geldi.

Leman tekrarladı:

"Ha? Bulabildin mi?"

"Bulamadım."

"Niçin?"

"Avans istihkakımı tamamen çekmişim."

"Gelecek avansa mahsuben bir şeyler yaparım demiştin ya?"

"Demiştim amma..."

"Patronu görmedin mi?"

"Gördüm, şeytan görsün yüzlerini... Herifler nabız yoklama telaşesinde. Senin dalganı düşünen kim? Bununla beraber, gitmem iyi olacak. Nasıl olsa harcırahımı, yiyecek, içecek, yatacak masraflarını verirler. Maaşım da gene maaş. Sen annenin orda idare edersin. Sonra bir de romanla döneceğim... Hatta ismini bile buldum."

"?.."

"Ne o? Ne düşünüyorsun?"

"Hiç, bir şey yok."

"Var."

"Yok Nusret, ne olacak?"

"Romanım hakkındaki düşünceni söylemedin?"

"Tarihi roman mı?"

"Yok canım. Dünyamızın, hiç olmazsa bizim kendi dünyamızın hâli. Annem, 'Kim kiminnen, değirmenci suyuynan,' derdi. Sahiden de öyle. Rivayet ederler ki Babil'de meşhur bir kule yapılırken yetmiş iki buçuk milletten işçi çalışmış. Öyle bir zaman gelmiş ki kimse kimsenin dilinden anlamaz olmuş. Dünyamızın, insanların hâli, Babil Kulesi'nin inşası sırasındaki Babil'in hâline benzemiyor mu?"

"Doğru."

"Kimse kimsenin derdini anlamıyor. Siyasi partiler iktidar derdinde, iktidardakiler sandalyelerini kaybetmemek derdinde, sen bankaya tekrardan girmek derdindesin..."

"A... Kesin çıkmış değilim ki?"

"Neyse, çıkmış değilsin ama girmek derdindesin. Ben para derdindeyim, başyazar nabız yoklama derdinde. Başyazar deyince aklıma geldi... Her ne kadar tarafsızsak da siz gene de iktidara çatar tarzda ağız kullanın, gazetenin tirajı bakımından bu lazım diyor. Bizim halk nedense muhalefeti tutarmış... Neyi tutarsa tutsun..."

Genç kadın, "Akşama yiyecek hiçbir şey yok evde!" dedi.

"Biliyorum."

"Yarın sabahleyin de..."

"Biliyorum biliyorum... Şu senin iş bir haftaya kadar neticelenirse içerdeki iki aylık maaşı birden alırız ve..."

Genç kadın cevap vermemeyi uygun buldu.

Adam bilek saatine baktı.

"Haydi tüyelim!"

"Nereye?"

Ensesini kaşıdı.

"Muhasebeciyi filan görmek mümkün değil mi?"

"Boş ver. Lafi ağzında, aksinin biri..."

Pardösüsünü aldı, çıktılar. Asık yüzlü kapıcı gazeteyi bırakmıştı.

Nusret, "Ulan," dedi, "çok dalgacısın be Numan!"

"Doğru beğem... Ablayı bu sefer de unuttum."

"Deminki hırtı atlattın mı?"

"Bak hele bak Nusrat Beğ. Ben kaçın kurasıyım?"

"Hırt"sa atlamamıştı. Telefon konuşmasından huylanmış, işi çakmıştı. İnen akşama, ayaza dönen havaya aldırmadan, kapıda bekliyordu.

Tam da düşündüğü gibi, Yazar Nusret'le karısı kol kola çıktılar. Çıktılar ama yanında karısı vardı, yirmi liradan söz açmak çok ayıp olurdu, sırası değildi...

Nusret, "Vay," dedi, "vay canım kardeşim... Sen burda ha? Hayrola?"

"Hayır."

"Ne bekliyorsun?"

"Seni bekliyorum."

Fısıldadı:

"Yirmi papel için mi?"

"Yok canım. Göreceğim geldi, iki laf atalım diye..."

"Yukarı niye çıkmadın?"

"Çıkacaktım, kapıcı, 'yok' dedi."

Nusret başını salladı, cık cık yaptı:

"Namussuz. Bu kapıcı milleti yok mu... Demek 'yok' dedi ha?"

"'Yok,' dedi."

"Ben ona sorarım yarın..."

Yan yana yürümeye başladılar.

"Bir daha kapıcıya filan boş ver, doğrudan gel!"

Adam, "Başyazarla yazı işleri müdürünün sıkı emri varmış, dedi."

Nusret hayretle durakladı:

"Ne emri?"

"'İçeri kimseyi sokma. Karşı partinin adamları matbaamıza bomba korlar,' demiş."

Nusret güldü.

"Yalandır, Keşanlı. Köylü kurnazlığıyla kendisi uydurmuştur. Dur yahu, sana karımı tanıtmadım."

Tanıttı, el sıkıştılar.

Rüzgâr gittikçe sertleşiyordu.

"Bu gece kar var galiba," dedi adam.

Leman'ın gözleri büyüdü:

"Aman ağzınızı hayra açın Allahaşkına!"

"Ağzını hayra aç birader. Bu meteliksizlikte başımıza bir de kar çıkarma!"

Köşeyi döndüler.

Nusret, "O, bu değil ya," dedi, "paramız olsa da bir lokantaya gitsek!"

Adamın yüreği hop etti. Demek parası yoktu?

Leman, "O günkü lokantaya," dedi.

"Hangi?"

"Galata'daki. Hani bir gün gitmiştik?"

Nusret hatırlamıştı.

"Sahi... Ama alacağınız olsun. Halkın nabzını yoklamaktan koca bir romanla dönünce, size o lokantada mükellef bir ziyafet çekeceğim!"

Adam duymadı. Nusret'se, "Ne romanı?" diye sormasını bekledi. Sormayınca yan gözle baktı.

"Ne düşünüyorsun?"

Adam silkindi:

"Ben mi?"

"Sen."

"Hiç, yok bir şey. Hava soğuk da..."

Caddeye çıktılar. Kitapçı vitrinlerine bakarak iniyorlardı. Birden Nusret'in bir arkadaşı, kitabevlerinden birinden çıktı. Bu öyle ani oluvermişti ki.

"Vay, Nusret; merhaba Leman? Nasılsınız yahu?"

Nusret arkadaşının paralı olduğunu anlamıştı.

"İyiyiz. Sen?"

"Ben mi? Hadi söyleyeyim: Çok iyiyim!"

"Yani?"

Nusret'le karısının arasına girdi.

"Haydi sizi bir yerlere götüreyim!"

Ufak tefek adam arkada kalmıştı.

Nusret, "Dur yahu," dedi. "Arkadaşa veda edelim bari!"

Ağzı hafifçe rakı kokan romancı, "O da gelsin," teklifinde bulundu.

"Gelsin mi?"

"Gelsin ya."

Nusret döndü.

"Niye geride kaldın yahu? Gel sizi tanıştırayım: Romancı Cihat Dedir. Bu da yakın arkadaşlarımdan, kötü gün dostu, vefakâr bir..."

Romancıyla kötü gün dostu el sıkıştılar. Yanlarından boş bir taksi geçiyordu.

Romancı:

"Taksi!"

Araba kuvvetli bir frenle durdu.

Bindiler.

Leman, "O günkü yere gitsek!" dedi kocasına.

"Galata'dakine mi?"

Romancı ilgilendi:

"Boş ver Galata'yı. Beyoğlu'na çıkalım, güzel bir yere oturalım. Çek delikanlı Galatasaray'a!"

Araba yağ gibi kaydı.

Bankalar Caddesi'ni homurtuyla çıktılar. Arabanın Şişhane asfaltından Tepebaşı'na çıkması trafik gereği olmasına rağmen, araba tersten yoluna devam etti.

Nusret güldü:

"Polislere boş veriyorsunuz, görüyorum şoför efendi!"

Romancı, "3 Mayıs'a kadar mühür onlarda," dedi.

Şoför, "Yaşa!" diye yarım sağ yaptı. "Şu seçimler her yıl olsa da mühür böyle ara sıra bize geçse ağabey. Ne polis, ne de şeytan şimdi. Kasap eti istediği fiyata satıyor, bakkal ona keza..."

"Et satanın oy'unu düşünüyorlar da ondan."

"Ya et satın alanın oyu?"

"Kör tuttuğunu derler ya hani? Kimsenin aldırdığı yok."

Nusret, "Babil Kulesi!" diye mırıldandı.

Romancı, "Nasıl?" dedi.

"Babil Kulesi diyorum."

"Ne Babil Kulesi?"

Nusret anlattı.

Romancı konuyu çok enteresan buldu.

"Mükemmel yakalamışsın."

"Şu nabız yoklamadan bir romanla da ben döneceğim!"

"Romanla mı?"

"Öyle ya. Önüne gelen roman yazıyor birader."

Leman, romancının alınabileceğini akıl ederek, "Nusret!" dedi.

"Ne var?"

Romancı işi anlamıştı.

"Beni kastetmiyor hanımefendi, onun kastettiği başka. Öyle değil mi?"

Nusret başını salladı:

"Söz gitti, sahibini buldu bile, aldırma."

Gülüştüler.

Nusret'in kimi kastettiğini bilen romancı, "Oğlana fena taktın," dedi.

"Kızıyorum birader..."

"Niye?"

"Dalga mı geçiyorsun sen de? Niyeymiş. Bilmiyor musun niye olduğunu? Şurda burda seni bile geçtiğini söylememiş mi?"

Araba kuvvetli bir frenle duruverince sarsıldılar. Konularını unuttular.

Araba tekrardan yürüdü. Ama artık o konuya dönmediler.

Romancı birden ufak tefek adama dikkat ederek, yanında oturan Nusret'i dürttü. Nusret Romancı'nın ne demek istediğini anlayarak, "Bilmem," diye fısıldadı.

Romancı yüksek sesle, "Kardeş," dedi, "kara kara ne düşünüyorsunuz? Bir derdiniz mi var?"

Uykusundan uyanır gibi kendine gelen ufak tefek adam, "Yoo, hayır," diye silkindi.

Sonra bu türlü cevap verdiğine pişman oldu. Keşke bir yalan uydursaydı. Uydursaydı da ayrılmanın bir yolunu bulsaydı. Ne diye bir şey bahane ederek özür dilememişti sanki? Hiç tanımadığı birinin peşine takılarak... Ama şu Nusret'in Babil Kulesi sözü... Aklına adamakıllı yatmıştı. Gerçekten de hiç kimse kimsenin derdiyle ilgili değildi. En biri kendisi! Şu cenabet kürtaj işi için para bulacaktı güya.

Araba durdu. Pırıl pırıl bir içkili lokantanın önündeydiler.

İndiler. Romancı taksi ücretini verdi. Sigara dumanı yüklü, ılık bir lokantaydı.

Durakladı.

Nusret, "Ne o?" dedi. "Niye girmiyorsun?"

Romancı'yla Leman girmişlerdi bile.

Ufak tefek adam, "Canım sıkılıyor," dedi. "Bana müsaade etseniz de..."

"Ne müsaadesi? Buraya kadar geldikten sonra... Ayıp olur girmemek. Hadi. Niçin? Niçin çekiniyorsun? Tanımadığın birisine yük olmamak için mi? Boş ver. Sen benim misafirimsin. Ben onu arkadaşlarıyla çoook davet etmiştim. Aldırma!"

Koluna girdi, sürükledi.

Ufak tefek adam, "Şu bizim yirmiyi versen de beni savsan daha iyi edersin!" diye geçirdi.

Leman'la Romancı zarif bir masaya geçmişlerdi bile.

Garson, liste, gerekli şeylerin ısmarlanması. Floresan lambalarının yumuşak ışığı, sıcak hava, hafif Viyana melodileri...

Leman, "Bu lokanta, Paris'te herhangi bir lokantayı hatırlatmıyor mu?" diye sordu.

"Paris'e gitmiş miydiniz?"

Leman kulaklarına kadar kızardı:

"Yoo... Ama ya romanda okumuş olacağım ya da sinemadan. Hiç yabancı gelmiyor. Londra, Berlin, Viyana değil de Paris nedense."

Garson, "Koç yumurtası kalmamış," dedi.

Ufak tefek adam utandı.

Romancı, Leman'a baktı gözucuyla. Sonra, "Beyin salatası öyleyse..." dedi. "Ne dersiniz çocuklar?

"İyi ya."

"Fakat Nusret, şu senin Babil Kulesi kafama fena takıldı. Hani ayıp olmasa bu konuyu bana bırak diyeceğim!"

"Bırakabilirim, sen daha iyi işlersin!"

"Yok canım. Yalnız, anlat bakayım nasıl işleyeceksin?.."

"Ben mi? Henüz tam manasıyla planlamadım. Fakat Doğu'da halkın nabzını yoklarken toplayacağım notlardan faydalanmak suretiyle bir şeyler yapmak mümkün olabilir. Belki de boş veririm."

Bu sırada hafif Viyana müziği kesildi, parti temsilcilerinin onar dakikalık konuşması başladı.

Romancı radyodaki çatallı sesi dinlemiyor, başka şeyler düşünüyordu. Bu arada, hepsinden önemli, "Babil Kulesi"ni. Fena yerleşmişti bilinçaltına. Gözlerinin önünde geçmişin muhteşem Roma'sı canlandı. Beyaz harmaniyeleriyle Romalı vatandaşlar. Agora'da toplanmış, şu çatallı sesi dinliyorlardı.

Gözlerini hafifçe yumdu.

"... Oy'unu bana ver vatandaş! Ben seni senden çok düşünürüm, inan bana! Sen, menfaatinin nerde olduğunu bilmezsin. Seni bizim idare etmemiz lazım. Aksi hâlde yurt elden gider, mahvolursun!"

Gözlerini açtı. Nusret'in gülümseyen pırıl pırıl gözleriyle karşılaştı.

"Daldın gene..." dedi Nusret.

"Evet. Şu Babil Kulesi..."

"Fena sardı seni."

"Çok."

"İşle!"

"Belki de işlerim ama bambaşka bir teknik, bambaşka bir... Nasıl söyleyeyim, üslup ve galiba felsefe ile. Yani romanın tekniği hem şekil hem içerik... Yahut pardon, hem öz hem biçim..."

"Öz'le biçim'i, şekil'le muhteva'ya değişmez misin?"

"Kim demiş değişmem diye? Ben uydurumentoniye karşıyım. Yoksa aslı Türkçe olan, halkın kullanageldiği kelimeler..."

Garson içkilerle mezeleri getirmişti. Masa donandı.

Ufak tefek adam hâlâ alışamamıştı, iğreti oturuyordu. Ne diye gelmişti sanki tanımadığı birinin masasına?

Gözlerini romancıya kaldırdı.

"Soda!" dedi romancı.

Saçları ışıl ışıl garson koştu.

Romancı soda şişesini bardağına boşaltırken, "Rakıyı sodayla içmenizi tavsiye ederim," dedi.

Nusret, "Nasıl?"

"Rakıyı diyorum, sodayla için!"

"Faydası?.."

"Bir defa, böbreklerin daha iyi çalışmasına yardım eder. Sonra..."

"Doğru," dedi.

Rakılar kadehlere konuldu, sulandırıldı, şerefe kaldırılıp içildi.

Nusret, "O, bu değil de," diye ellerini ovuşturdu, "muhalif bir gazetede çalışmak hayli kıyak iş!"

"Niye?"

"Bugün bizim Leman'ın umum müdürüne bir çıkıştım, görmeliydin!"

"Umum müdüre ha?"

"Evet! 'Nusret Bey, Nusret Beyciğim...' Görmeliydin."

Telefonda neler konuştuğunu, adamı nasıl haşladığını anlatmaya başladı.

Ufak tefek adam, "Bu kadar mühim adamsın da bizim yirminin lafını niye etmiyorsun?" diye geçirdi. Sonra gözü Leman'a kaydı. O, lokantanın sıcak havasında kızaran yanakları, lüle lüle saçları, yeşil gözleriyle sahiden güzeldi. Nusret'e baktı. Mutluydu. "Şey" filan düşünmeyecek kadar mutlu!

Romancı, "Bir umum müdür nedir, bilir misin?" diye sordu.

Nusret, "Pöh," dedi. "Bilmeyecek ne var?"

"Anlat bakalım!"

"Londra, Paris, Berlin, Viyana, şimdi da Washington, New York seyahatleri yapan..."

"Tetkik seyahatleri, yahut gezileri... Devam et!"

"... Zarif kravatlar, ipek gömlekler, İngiliz kupon kumaşları kullanan, ağzı purolu biri. Buna nedense muhalefetten çok korktuklarını da ilave edebilirsin!"

Romancı, "Niçin hâlâ bir romana başlamadığına şaşıyorum..."

Nusret kulaklarını dikti.

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Sahi tabii. Ama bu, bir umum müdürü, yani herhangi bir tipi mükemmel anladığından dolayı değil!"

Nusret'in kulakları düştü.

"Ya?"

"Umum müdürü ustaca çizdin. Ama roman için bu dış çizgiler yetmez!"

Leman ufak tefek adama döndü:

"Siz içmiyorsunuz?"

Ufak tefek adam gene kulak memelerine kadar kızararak silkindi.

"İçiyorum efendim."

Hiç istemediği hâlde, aklına gene de "şey" gelerek utandı. Hey gidi "şeysiz" günler hey! Bir zamanlar o da böyle, bunlar gibi, tıpkı tıpkısına bunlar gibiydi. Bunlar ne zaman başlayacaklardı "şey" kullanmaya acaba?

Nusret, "Ne düşünüyorsun yahu?" diye kadehini kaldırdı.

Tekrar içtiler.

"Garson!"

"Buyurun paşam!"

"Ekmek, ızgara köfte, bir şişe soda!"

"Emredersiniz."

Ufak tefek adam, romancının rahat hâlini düşünüyordu. Acaba bu, o işi nasıl yapıyordu? Herhalde "şey" kullanmaz, gerekirse kürtaj yaptırırdı. Öyle ya, bu kadar insana Beyoğlu'nda içkili ziyafet çeken bir insan... Ayda birkaç bin kazanıyordu herhalde.

Ayda birkaç bin!

Romancının gözü ufak tefek adama takılmış, kendisine baktığını görünce adamın müthiş bir hayranlık içinde olduğunu sanmıştı. Herhalde kendisinin yerinde olmaya can atardı.

Bir sigara yakmadan önce, Yeniharman paketini uzattı.

Ufak tefek adam gene kafasının içindekilerden sıyrılıp kulaklarına kadar kızararak bir sigara aldı, kibritini işinin ehli bir garson değil de, herhangi bir dairede, amirinin sigarasını yakmaktan özel faydalar uman bir küçük memur hâliyle çaktı, romancının sigarasını yaktı.

"Mersi," dedi.

"Estağfurullah."

Ötekiler de yaktılar.

"Evet, nerde kalmıştık?"

Nusret, "Egzistansiyalistlerin karamsarlığından bahsediyordunuz..."

Romancı tekrar ufak tefek adama baktı. Hâlâ aynı hayranlık içinde görünüyordu. Egzistansiyalizmin karamsarlığını anlatırken, bir başkası tarafından imrenilerek seyredilmenin gururu ve hazzını duyuyordu.

Leman'a baktı. O da gözlerini kendisine dikmişti. Eh, alkol almıştı, tavındaydı da. Balzac'tan başladı. Stendhal, Flaubert, Zola, Tolstoy, Gorki, Şolohov, Steinbeck, Caldwell, Dos Passos, hatta daha sollara kadar saydı döktü.

Bu arada radyo her on dakikada bir müziği kesiyor, lokantadakiler, partileri adına konuşanların propagandalarını dinlemek zorunda kalıyorlardı.

Ufak tefek adam içinde birden dehşetli bir neşe hissetti. Utanıp sıkılmadan eser kalmamıştı. Artık, tanımadığı, yabancısı bir insanın masasında değil, kırk yıldır tanış, ahbap birinin sofrasındaydı. Bu neşeyi alkolün verdiğini düşünmüyordu bile.

İskemlesini Leman'a az daha yaklaştırdı. "Şey" kullanıp kullanmadıklarını bile sorabilirdi.

Kadın, "Sizi hasta sanmıştım önce," dedi.

"Demek o kadar?"

"Hayır, nasıl söyleyeyim, dehşetli bir can sıkıntısı içinde gibiydiniz. Yahut da kafanızı kemiren bir derdiniz var gibiydi..."

"Şimdi artık dünya vız gelir hanımefendi, açıldım."

Kadehini kaldırdı, Leman'la tokuşturdular.

Kadehini bırakırken, "Beni siz açtınız!" dedi. Sonra bunun bir çeşit kur olabileceğini akıl ederek ekledi: "Yani sizler demek istedim. Bu meclis, bu sofra. Paris'te bir yerlere benziyor demiştiniz. Çok doğru. Ben de öyle sanıyorum. Gerçekten de Paris'te bir yerlere... Halbuki ne tuhaf, değil mi? Ne siz ne de ben ömrümüzde Paris'e gitmiş değiliz..."

"Değiliz."

"Bazen, aklıma tarih kitaplarındaki resimler gelir. Sanırım ki ben o yıllarda da yaşamışım. Sizde de olur mu böyle şey?"

"Olur ya. Niçin olmasın, değil mi? Belki de yaşadık. Mesela çok eski devirlerde yaşamış, gene böyle bir kadın olamaz mıyım?"

"Pekâlâ da olabilirsiniz."

"Ama övünmeyi hiç sevmeyen, kendi hâlinde bir kadın!"

"Bravo. Ben de tıpkı sizin gibiyim..."

"Olduğum gibi görünmeyi çok severim. Ama olmuyor. Bazı insanlar vardır, olmadıkları, olamayacakları gibi görünmekten zevk alırlar. Bu onlarda huy hâline gelmiştir."

Nusret aniden karıştı.

"Yani benim gibi!"

Leman'ın kırmızı yanakları az daha kızardı.

"Ne münasebet?"

Bu söz koydukça koymuştu.

Sertçe, "Nusret!" dedi. "Ne demek istedin?"

"Ben mi? Hiiiç..."

"Hayır, hiç değil. Olduğun gibi görün. Maksadın neyse açık söyle!"

Romancı piposunu çıkarmıştı. Lüle lüle saçları, taşbebek renkliliğiyle Leman harikuladeydi.

Nusret, "Mesele çıkarmaya lüzum yok!" dedi.

"Var."

"Yok."

"Var, niçin olmasın?"

"Var belki, fakat yeri değil."

"Yeri, tam da yeri. Benim hiç kimseden korkum yok. Korkmak için sebep de yok zaten."

"Peki ama karıcığım..."

Leman sert bir hareketle kocasının sözünü kesti. Romancı'ya, "Olduğu gibi görünmeyenlerden nefret ederim beyefendi. Mesela Nusret. İyidir, hastır, zekidir filan falan. Fakat..."

Nusret sigarasını sinirli sinirli çırptı.

"... Olduğundan fazla görünmeye bayılır! Bugün Umum Müdür Haluk Beyefendi'yi haşladığını, muhalif gazetede çalışıyor diye adamın ödü koptuğunu, kekelediğini..."

"Leman yetişir!"

"... Kekelediğini söyledi. Halbuki meseleden haberim var benim!"

Nusret'in kulakları gene dikildi.

"... Adamın umurunda bile değil. Nusret musret vız geliyor. Dayım bildiğini okuyacak, ben daha kim bilir ne kadar açıkta kalacağım!"

Gözleri doldu.

Nusret'in sigara tutan eli zangır zangır titriyordu.

"Sonra?" dedi.

"Sonra... Sen kalkıp halkın nabzını yoklamaya, gazetene haberler yetiştirmeye gideceksin. Ben burada..."

"Sen de annenin yanında kalacaksın Leman!"

Leman hıçkırdı.

"Annenin yanında kalmayacak mısın? Öyle konuşmadık mı?"

Leman yaşlı gözlerini kocasına çevirdi:

"Kalmayacağım, kalamayacağım!" diye bağırdı.

"Niçin?"

"Çünkü..." -Tekrar hıçkırdı- "Annem beni kovdu!"

Masaya dayadığı koluna kapandı, hüngür hüngür boşandı. Masa üzerindeki içkiler, Rus salataları, biftekler, böbrek ızgarala-

nyla filan hüzün içindeydi. Lokanta tepesinde fırıl fırıl dönen Nusret ayılmıştı. Romancı piposunun külünü tablaya çırpıyor, "Babil Kulesi"ni düşünüyordu. Herkesin kendine göre derdi vardı, herkes dertliydi. Radyoda konuşan çatlak sesli, kalın sesli, öksürüklü, aksırıklı, yahut ispenç horozunu hatırlatarak konuşan genç, dinç insanlar bile dertliydiler. Sokaklarda izmarit toplayan yalınayaklı serseri kadar, bir fabrikanın yüz binlik gelirini cebine atan, yahut muhteşem mağazasında, puro dumanlarının tüllediği yazıhanede kara kara düşünen ithalatçı, ihracatçı; traktörü geniş tarlalarını mazot kokulu homurtusuyla altüst eden büyük çiftçi, "dinamik ziraat"e rağmen hâlâ karasaban ve öküzle toprağını eşeleyen küçük çiftçi, yarıcı, üçte biri; elinden ekmeği makine tarafından alınmış, işsiz ırgat... Herkes dertliydi. Hiç kimse kimsenin derdiyle ilgili değil, herkes bildiğini okuyor, yani ayrı bir dille konuşuyordu. Tıpkı kulenin yapıldığı eski Babil şehrindeki gibi.

Masada uzun bir sessizlik oldu.

Romancı, "Buraya kadar böyle," diye düşündü. Kimse kimsenin derdiyle ilgili değil. Herkes kendi dalgasında. Peki, ne yapmalı? Ya bütün dertleri silip atacak, her kilide uyan bir anahtar bulmalı yahut... Bir anahtar mı? Ne anahtarı? Saadetimizin anahtarı mı? Kayıp mı oldu bu anahtar? Böyle bir anahtar var mıydı? Yıllar yılı, yüzyıllar boyu Babil Kulesi ömrü sürmüş insanoğlu. Kimse kimsenin derdinden anlamamış, herkes kendi çıkarını düşünmüş, derdini düşünmüş. Artık düşünemeyecek hale gelenlerse dertleriyle birlikte göçüp gitmişler. İnsanoğlu ne kadar çok fire vermiş, veriyor!

Evet evet, bir anahtar lazım, bütün insanlığı mutluluğa götürecek bir anahtar.

Böyle şey olmayacağını düşündü sonra. Mutluluğa götüren anahtar, sihirbaz değneği, yahut bomboş göklere avuç açıp bitmez tükenmez dualara girişmek.

Arada ne fark vardı?

Radyo gene on dakikalık nutuklardan birine başlamıştı.

Leman içini çekti, gözlerini sildi. Kocasına baktı, gülümsedi. Nusret'in şakası yoktu. Çatık kaşlarıyla, sert çelik gibi sertti. Leman ürktü.

"Niçin öyle bakıyorsun bana?"

"?.."

"Kadehime rakı koy!"

Nusret karısının kadehine rakı koydu ama bakışlarındaki vahşilik değişmedi.

"Soda da koy!"

Romancı daha önce davrandı. Leman teşekkür etti. Sonra kadehini kaldırdı. Kocasına, "Haydi!" dedi.

Adam içini çekti, kadehini aldı. İsteksizce kaldırıp içti. Bırakırken, "Demek," dedi, "benim yüzümden annen seni kovdu?"

"Kapa bu bahsi şimdi burda!"

"Hayır!" -Nusret, dönmüş gözleri, vahşileşmiş yüzüyle yumruğunu masaya vurdu- "Kapamayacağım! Demin sen nasıl bir ihtiyaçla susmadıysan, şimdi de sıra bende! Söyle, niçin kovdu annen?"

Leman bunları evde konuşmak tavsiyesinde bulundu.

"Burda konuşacağız! Herkesin önünde! Kirli çamaşırlarımı başkalarına göstermekten korkmuyorum!"

"Bunun cesaretle alakası yok. Kirli kirlidir ve başkalarına göstermek ayıptır!"

"Başkalarının sebep olduğu kir değil mi?"

"Öyle bile olsa..."

Nusret radyoyu işaret ederek garsona bağırdı:

"Sustur şu herifi be! Yapacakmış, edecekmiş... Ne yapacakmış? Ne edecekmiş? Benim gibileri hiç olmazsa kaynana hakaretinden kurtarabilecek misiniz?"

Bütün lokanta kulak kesilmişti.

Ta köşede bir ihtiyar, gülümseyen gözleriyle teşvik edici biçimde bakıyordu.

Leman kocasının koluna girmişti. Öbür koluna romancı girdi. Nusret'i zaptedemiyorlardı...

"Niçin? Beni niçin çıkartmak istiyorsunuz burdan? Ben de konuşmak istiyorum. Hâlimden, dirliğimden, esaretimden söz açmak istiyorum. Niçin mani oluyorsunuz?"

Lokanta kapısına doğru sürüklediler.

Müşteriler, garsonlar toplanmıştı. Müşterilerden çoğu hak vermişlerdi Nusret'e. Bir kısmı ise, "Böyle ailevi meseleler umumi yerlerde konuşulmaz!" diyordu.

Nusret'in çıkarılıp karısıyla birlikte taksiye bindirilmesi hiçbir şeyi değiştirmemişti. Lokanta halkı ikiye bölünmüş, yarısı Nusret'i tutuyor, yarısı hâlâ "Ailevi meselelerin umumi yerlerde konuşulmaması lazım geldiği"ni savunuyordu.

Nusret başını taksiden çıkarıp romancıya seslendi:

"Cihat, heeey Cihat!!!"

Romancı lokanta kapısından döndü.

"Ne var?"

"Beni taksiye bindirmekle iş bitmez!"

"Niçin?"

"Eve gidince taksi ücretini ödeyecek paramız yok!"

Leman utançtan yerlere geçti. Bunu anlayan Nusret, "Hani," dedi, "hani olduğun gibi görünmekten hoşlanırdın? Niye kulaklarına kadar kızardın?"

"Nusret, Nusretciğim!"

Romancı taksi ücretini ödedi.

"Gene iş hallolmadı Cihat!"

"Neden?"

"Yarın sabah kahvaltısı için para, gazeteye dönebilmek için dolmuş parası, öğle, ondan sonra akşam yemekleri için... Ertesi, daha ertesi günler de..."

Leman kahrolarak kocasının ağzını kapamaya çalışıyordu. Şoföre, "Çek!" dedi, "Çabuk çek!"

Araba yürüdü.

Nusret basbas bağırıyordu hâlâ:

"Babil Kulesi Cihat, Babil Kulesi! Babil Kulesi'ne yaz bütün bunları! Küçük adamın küçük dertlerini, bilhassa komikliklerini mutlaka yaz e mi?"

Sesi, İstiklal Caddesi'nde kendini yerden yere çarpan fırtınanın uğultusunda kayboldu.

Cihat, ağzında pipo, taksinin arkasından bakıyor, kulaklarında Nusret'in sesi çınlıyordu: "Babil Kulesi Cihat! Babil Kulesi! Babil Kulesi'ne yaz bütün bunları! Küçük adamın küçük dertlerini, bilhassa komikliklerini yaz e mi?"

Cihat başını salladı; sonra, "Küçük insanın küçük derdi, büyük insanın büyük derdi. Fakat dert, küçük, büyük dert, dertlerimiz... Sonra, komikliklerimiz... Muhakkak ki iş var bu oğlanda! Belki de günün birinde iyi bir romancı olur. Çünkü yaşıyor, duyuyor, duyduklarını değerlendirebiliyor..." diye düşündü. Günün birinde kendisine rakip olabileceğini aklından geçirince yüzü buruştu.

Lokantaya girdi.

Her şey eski hâline dönmüştü. Radyodakinin propagandası susmuş, yerini çigan müziği almıştı. Piposunu yeniden doldururken, Babil Kulesi'nde nelerden söz etmesi gerektiğini tasarlamaya çalıştı. Her şeye rağmen Babil Kulesi'nin yapıldığı günlerden bugüne insanoğlunun dişiyle, tırnaklarıyla söküp kopardığı büyük kazançlar vardı. Roma senatosunda konuşanlarla, modern zamanlar senatolarında konuşanlar aynı bencil menfaatin itmesiyle ortak laflar etseler bile, Spartaküs zincirlerini koparmıştır artık...

Ufak tefek adam birden sordu:

"Şey'ler hakkında bilginiz var mı?"

Romancı isterse soruyu manasız bulabilirdi. Hatta mesele çıkarır, böyle "banal" şeylerin sırası olmadığını söyler, hesabı görüp basar giderdi. Ama romancı, manasız şeyleri zamansız soranların da çoğu sefer haklı olduklarını bildiği için, "şey'ler"

hakkında istenen bilginin gerisinde gizli bir şeyler bulunması gerektiğini göz önünde tutarak, "Herkes kadar..." dedi.

"Siz kullanır mısınız?"

"Yerine göre. Evde kullanırım, dışarda kullanmam."

"Şey'lerin iktidarla alakası olabilir mi?"

"Bulmak istedikten sonra baş ağrılarımızın bile olabilir. Mesela cebinizdeki parayı milletlerarası bankayla yahut Kliring anlaşması veya beynelmilel dolar fonuyla ilgili kılabilirsiniz."

"Bence bütün bunlar mühim değil. Ne çekilen nutuklar ne mevcut iktidarın tekrar seçilmesi ne de muhalefetin işbaşına gelmesi veya gelmemesi..."

Romancı, "Sizin olduğu kadar, gelecek veya gelmeyeceklerinden başkasının da umurunda değil. Yani bu iş hiçbirimiz için mühim değil yahut çok mühim. İçelim!"

Tokuşturup içtiler.

Romancı ciddileşmişti.

"Herkes kendi derdiyle meşgul, hiç kimse ötekini anlamıyor, çoğu sefer de anlamak istemiyor. Mesela Nusret'in karısı..."

"'Şey' kullanıyorlar mı acaba?"

Romancının tepesi attı:

"Saçmalama. Bu o kadar özel bir şeydir ki, dedikodu edilmesi ayıp değilse bile lüzumsuz. Siz kullanıyor musunuz?"

Ufak tefek adam elinden çatalı bırakıp iskemlesinin arkalığına yaslandı.

"Kullanmaz olaydım. Kullandım, patladı, başım derde girdi!"

"Ne oldu?"

"Ne olabileceğini tahmin edersiniz."

"Gebe mi kaldı?"

"Gebe kaldı, kalmaz olaydı..."

Romancı, "Kürtaj," dedi. "Derhal kürtaj... Çocuk istemiyorsanız tabii..."

"İstemiyorum kardeşim, başımdakilerden bıktım usandım."

"O hâlde hiç vakit geçirmeden..."

"Biliyorum kürtaj. Mesele derhal kürtaj zaten. Kürtaj fiyatları hakkında fikriniz var mı?"

"Yok. Kimin, nerde yaptığını bile bilmiyorum. Herhalde birkaç yüz liradan aşağı yapmazlar. Bir dalgam var, güzel bir kadın. Korunurum, korkma diye temin etmişti. Halbuki korunamadı. Gebe şimdi. Ağlayıp duruyor. Rezil rüsva olacağım diyor. Kocasından ayrılalı üç ay olmadı daha. Hani bilsem böyle birini, paraya acımayacağım amma, nerde!"

Ufak tefek adamın kafasında şimşek çaktı. "Ben sizi böyle birine tavsiye edebilirim isterseniz. Kaç lira verebilirsiniz?"

Romancının gözleri ümitle parladı:

"Kaç lira isterse."

"Mesela?"

"Mesela... Üç yüz lira verebilirim!"

Ufak tefek adam sevinçten çıldırmamak için kendini zor tuttu.

"Benim," dedi, "bildiğim böyle bir doktor var. Mükemmel kürtaj yapıyor, isterseniz sizin için görüşeyim!"

"Adamı siz denediniz mi?"

"Şahsen ben değil, benim hanım. Eli çok hafif diyor. Pek pek yarım saat... Sonra geldiğiniz gibi çıkıp gidiyorsunuz!"

"Hay Allah razı olsun sizden... Ne zaman gidelim?"

"Ne zaman isterseniz."

"Hemen yarın?"

"Hay hay... Demek üç yüz lira verebilirsiniz?"

"Tereddütsüz. Size kaça yapmıştı?"

"Benim hanıma, üç yüz elli almıştı ama, sizin için yabancı değil derim..."

"Hay ağzını öpeyim. Beni tasavvur edemeyeceğin kadar büyük bir dertten kurtardın! Düşünüp duruyordum, çalışamıyordum bundan dolayı. Kafamı kemiriyordu..." Ellerini memnunlukla ovuşturdu. "Oooh, bugünüm iyi geçti. Param da var.

Aman ihmal etmeyelim kardeş. Sizin bu hizmetinizi de ayrıca değerlendirmek isterim."

"Yok canım," dedi beriki, "hizmet olup da..."

Kalktılar.

Romancı, birdenbire müthiş sevdiği, yakınlık duyduğu ufak tefek adamın boynuna sarılmak isteyen bir sevinç içindeydi...

Hesabı gördü. Lokantadan kol kola çıktılar.

Galatasaray'dan Taksim'e kadar İstiklal Caddesi hâlâ kuru, dondurucu rüzgârın emrindeydi.

Üşümüyorlardı. Hatta soğuğu duymuyorlardı bile.

Adres verip aldılar. Ertesi gün buluşmak üzere ayrıldılar.

Romancı Taksim'e doğru yürümüştü. Ufak tefek adam geri döndü. Galatasaray Lisesi'nin kapısı önüne gelince durdu. İşemek gelmişti aklına. Tuvalete girip çıktı.

Hayatında bu kadar sevindiğini hatırlamıyordu. Üç yüz lira! Yüzünü romancının aftosu, yüzünü kendi baş belası için, geriye kalan yüzle de...

Aklından neler geçmiyordu!

Nusret'teki yirmi papelle birlikte, açıktan yüz yirmi lirası olacaktı. Bu parayla bakkal borcunu mu kapasa? Kasaba olan takıntıyı mı kesse? Elbiselik kumaş mı alsa? Yahut iskarpin... Ne olursa olsun, bu hayırlı bir tesadüf, daha doğrusu kırk yılda ilk vurmuş bir piyangoydu. Şans elbette kendisinin şansıydı. Karısı da kim oluyordu? Belki de şu anda vurmuş kafayı yatıyordu?

***

Kadın yatmıyordu. Karşı bakkalın karısıyla bu işi indirip kaldırmaktaydılar. Bir ara ikisinin gözü de masa üzerindeki çalar saate ilişti: Onu geçiyordu. Onu geçiyordu ne demek? On bire çeyrek vardı.

Bakkalınki sordu:

"Üzerinde para var mıydı?"

"Vardı. Tahsilat parası vardı."

İki kadın anlayışlı anlayışlı bakıştılar.

"Fakat, zannetmem. Hiç öyle huyu yoktur."

"Güvenilmez. Erkek değil mi? En moruğu, en pinponu bile denk getirdi mi..."

"Doğru kardeş. Şey'in parçalandığı gece... Sen bakma onun öyle ufak tefek, cılız olduğuna. Onun ne olduğunu ben bilirim, bir de..."

"Parçalanan 'şey' değil mi?"

Gülüştüler.

Üç çocuğun en büyüğü, kız, 'şey' kelimesini ezberlemeye çalışıyordu. Kardeşini düşündü. Gün geçmenin ne olduğunu biliyorsa, 'şey'i bilmiyordu ya!

"'Şey' deyince... Terzininki anlatıyor, on senedir kullanırlarmış, daha bir günden bir güne..."

"Hadi hadi," dedi bakkalınki, "on senedir kullanırlarmış da daha bir günden bir güneymiş. Laf."

"Bilmem, yeminle söyledi."

"Tabii söyler. Kullanılmayan 'şey'e ne olur?"

"Allahaşkına?"

"Gözüm çıksın ki... Alt katta oturan kiracı anlatıyor, terzi içer içer gelirmiş eve, kadın sırnaşırmış, adam, hadi hadi dermiş, sen de kadın mısın?"

"Niye?"

"Niyesi var mı? Beğenmezmiş!"

"Nesini beğenecek? Pasaklının, çorabı düşüğün biri."

"Adamın başkasıyla mı alakası var yoksa?"

"Kim bilir? Günahı, vebali boynuna..."

"Ya başkasıyla alakası varsa?"

Bakkalınki ilkin aldırış etmez göründüyse de sonra fitili aldı. Bir gün kendininki de böyle bir laf kaçırmıştı: "Sen de kadın mısın, postal!"

Dün gibi hatırlıyordu bunu. Sen de kadın mısın postal demişti. Ama komşusuna bundan söz açacak değildi ya!

"Çok şükür, bizim kocalarımız öylesi değil," dedi.

Beriki de aynı şeyi düşünmekteydi. Kocasıyla şu kürtaj meselesini konuşurlarken, adam kızmış, "Ne oluyorsun yahu? Üstüme üstüme gelmekte ne mana var?" demişti. "Ağzımın içine girecek gibi..."

Bütün bunlardan çıkan anlam neydi? Terzinin, karısına dediği gibi, "Sen de kadın mısın postal!" demek, değil mi?

Bununla beraber, çok şükürü bastı. "Daha bir günden bir güne..."

"Ya biz? Bizimki Enise der, ağzından birkaç Enise birden dökülür!"

"Benim de, Ayşeciğim, demez mi..."

Sokak kapısı çalındı. Kadın fırladı. Kocasıydı. Sordu:

"Kim var?"

"Karşı komşu, bakkalınki."

"Bu saate kadar?"

"Seni bekledik, bana arkadaş oldu. Ne yaptın şu meseleyi?"

Adam müjdeyi verdi:

"Öbür gün gidiyoruz!"

Kadın içeri koştu. Bakkalınki kalkmıştı. Merakla sordu:

"Ne olmuş?"

"Olmuş şükür. Ne yapmış yapmış, işi uydurmuş. 'Canım karıcığımın hayatını tehlikeye düşürür müyüm hiç!' diyor."

Bakkalınkinin kaşları çatıldı. Herkesin kocası karısına neler diyordu bak. Kendininki? Daha bir günden bir güne "karıcığım" bile dememişti. Allah'tan otlarla, çöplerle idare ettirmişti işi.

Soğukça, "Hadi hoşça kal!" dedi, kapıya yürüdü.

Komşusunun kıskandığını anlayan beriki, dünyalar kadar sevinçli, üsteledi:

"'Paranın ne kıymeti var,' diyor. 'Bana sen lazımsın, senin sıhhatin lazım,' diyor. Sağ olsun..."

Bakkalınki nerdeyse ağlayacaktı.

Çıktı. Köşe başındaki elektrik direğinin dibine uyuz bir köpek kıvrılmış, uyuyordu. Uzaklarda, ta uzaklarda bekçi düdükleri...

Eve gitmek istemiyor. Gidip de ne olacak sanki? Herkesin kocası, "Paranın ne kıymeti var, bana sen lazımsın, senin sıhhatin lazım. Canın sağ olsun karıcığım!" diyor. Herkes kocasının yanında böyle kıymetli. Hatın dirhem dirhem sayılır, üstüne titrenir. Kendinin? Kendinin ya? Hiç. Belki de ölmesini ister kocası. İster ister... Bilmiyor mu? Bugün ölse yarın eve gene karıyı sokar!

Birden kocasının kaba öksürüğü...

***

Adam bir yandan bir yana dönerken gıcığı tutmuştu, öksürmeye başladı. Uyandı. Oda karanlıktı. Yatağının yanındaki tükürük hokkasını arandı. Bulamadı, öyle de fena tutmuştu ki öksürük. Niye yoktu sanki? Karısı? Hâlâ mı karşıkilerdeydi?

Birden ağız dolusu bir balgam!

Peki ama kutu? Yok. Karısı da yok.

Yataktan fırladı. Elektrik düğmesini aranırken, sokak kapısında çevrilen anahtarın sesini duydu. Anladı. Geliyordu. Bu sırada düğmeyi de bulmuştu, çevirdi. Oda aydınlandı. Ama kutu yoktu meydanlarda. Sıkı sıkı tembih ettiği hâlde... Tembih ettiği hâlde boş mu vermişti yani? Anası babasının karşısında lahavle diyemezdi. Ya ninesi? Ninesi de dedesinin karşısında. Bir gün sıcak diye koca bir kap yemeği suratına fırlatmış da kadının ağzından tek kelime çıkmamıştı.

Yumrukları belinde, don paça bekledi.

Kadın asık yüzle içeri girdi.

"A... Uyumuyor muydun sen?"

Kan tepesine çıktı. Ağzındaki olmasa biliyordu vereceği cevabı ama...

"Dilini mi yuttun? Cevap versene!"

Adam işaret etti. Kadın anlayarak, koştu, kutuyu getirdi. Adam çıkardı ve rahatladı.

"Çok anlayışsız karısın yani..."

"Ben mi? Ben mi anlayışsızım? Bana mı söylüyorsun? Senin gibi vurdumduymaz adamın benim gibi anlayışsız karısı olur!"

"Ne demek istiyorsun gene akşam akşam?"

"Zıkkımın dibini demek istiyorum, anladın mı?"

"Lahavle vela kuvvete illa billa..."

"Lahavle de batsın, vela kuvveten de. Herkesin kocası koca. Şu karşıki en biri. Küçücük bir memur parçası alt tarafı. Bak da utan. Kömüre işer, gazyağına su karıştırır, eksik dirhem kullanır, mahalleliye kan kusturursun da kırk yılda bir işim düşse otla, çöple idare et dersin!"

Adam şaşkın şaşkın bakıyordu. Karşıkininki ile gene bir şeyler konuştuklarını anlamıştı.

"Onun kocası ne diyormuş?"

"Ne diyecek, paranın ne kıymeti var diyormuş, bana sen lazımsın, senin sıhhatin lazım, canım karıcığım diyormuş. Herkes karıcığım demiyor mu, ağzından birkaç karıcığım birden dökülüyor!.."

"Anlaşıldı, anlaşıldı. Ben o türlü kocalardan değilim. Benim annem babamın karşısında lahavle diyemezdi be!"

"Annen başucuna otursun!"

"Ağzından çıksın koynuna girsin, lanet karı. Senin annen başucuna otursun!"

"Evet. Otursun da meydan sana kalsın!"

"Kalır tabii..."

"Kalır, gözle. Sen benim ölmemi bekliyorsun ama ölmeyeceğim. Seni önüme katmadan Allah göstermesin!"

"Kendini de fasulye gibi nimetten sayıyor. Sen de karı mısın be, postal!"

Oda kadının tepesinde fırıl fırıl dönmeye başladı. Gene, gene o laf!

"Postal, postal ha? Demek postal diyorsun bana? Ben postalım, öyle mi?"

Birden kızılca kıyamet koptu. O ona, o ona. Derken bakkal damarlarında dolaşan ecdadının kanını hatırladı. Erkeklik ölmemişti ya. Çat çut. Tokatlar. Kadının çığlığı. Gecenin bu ileri saatinde avaz avaz haykıran ses mahalleyi yerinden oynattı. Pencereler açıldı, meraklı başlar uzandı.

Terzininki de uyanmış, pencereye koşmuştu. Ses bakkallardan geliyordu. Bakkal, karısını dövüyordu. Ah ne iyi, ne bulunmaz şeydi. Sevinçten içi içine sığmıyordu.

Pencereyi kaldırdı. Karşı pencerede kâtibinkini fark eder gibi oldu.

"Ayşe Hanım, huuu!"

"Efendim canım?"

"Ne var, ne oluyor?"

"Dur, geliyorum, dur!"

Kocasına filan kulak asmadan fırladı. Etekleri zil çalıyordu. Merdiveni bir koşuda indi. Ayaklarına kızının eski pabuçlarını geçirip fırladı.

Terzininki de inmiş, sevinçli, heyecandan yırtılırcasına, bekliyordu. Ayşe Hanım koşarak gelince, nefes nefese sordu:

"Ne var? Ne oluyor?"

"Ne olacak, bakkal karısını dövüyor!"

"Niçin? Sebep ne?"

Beriki de nefes nefeseydi.

"Ne olacak, gecenin bu saatine kadar komşuda dedikodu yapıyor diye. Adam haklı. Ben olsam yerinde, benim de yapacağım o. Huyunu bilmez misin? Adam çekiştirmeden edebilir mi?"

Terzininki ciddileşti.

"Kimleri çekiştirdi gayri?"

Kavgayı, tokat seslerini unutmuşlardı.

"Seni," dedi kâtibinki.

"Beni mi?"

"Seni ya. Ne istiyor senden bu kadın?"

Terzininkinin ince dudakları titremeye başladı.

"Bilmem. Ne dedi?"

"Çok şeyler dedi ama bilirsin dedikoduyu sevmem ben. Hem canım, ne diye başkasının kuyusunu kazmalı? Ayıp değil mi?"

"Ne dedi Allahaşkına?"

"Ne demedi ki kardeş? En biri şu şey... On senedir kullanırlarmış, daha bir günden bir güne yırtılmamış dedim, yalan dedi. Kullanılmayan şeye ne olur, dedi. Ama bak, benden duymuş olma, ben sevmem dedikoduyu!"

"Kullanılmadığını ne biliyormuş?"

"Sen şu senin altında oturandan sakın kendini!"

"O mu söylemiş?"

"Söylemiş. Bakkalınkine her şeyleri bir bir anlatmış."

"Ne demiş?"

"Güya kocan içer içer gelirmiş de sen sırnaşırmışsın. Kocan, 'Hadi hadi,' dermiş, 'sen de kadın mısın...'"

Terzininkinin iki gözü birden seyirmeye başladı.

"Halt etmiş!" diye bağırdı. "Halt etmiş sürtük! Bizim alttaki bir çift mum alsın da derdine yansın!"

"Niye?"

"Niye olacak, kadın ateşli, adam moruk!"

"Adamın elinden iş gelmiyor mu?"

"Gelmiyor tabii."

"Ne biliyorsun?"

"Kilimin ucunu kaldırır, her gece seyrederim. Ama bundan sonra alacağı olsun onun. Madem beni herkese rezil ediyor, ben de bilirim..."

"Demek, adamda hiç iş yok? Halbuki kadın genç, fıkır fıkır..."

"Alacağı olsun onun da, bakkalınkinin de. Kocam bana, hadi hadi dermiş ha?"

"Hem hadi hadi dermiş hem de... Benden duymuş olma, bakkalınki dedi ki, çorabı düşük, pasaklı dedi!"

"Çorabı düşük de kendi, pasaklı da. Kendi çorabına sahip olsun o!"

Kâtibin sesi geldi. Karısını çağırıyordu.

"Geldim geldim..."

Övünüverdi:

"Beni hiç yanından ayırmak istemez, sağ olsun..."

Kızının pabuçlarıyla şıpıdık şıpıdık koşup gitti.

Terzininki kapıya dayanmış, arkasından bakıyordu.

Kadın evinin kapısından içeri girip kapıyı örttüğü hâlde bile bakmaya devam etti.

Demek alt kattaki gevezelik etmişti?

Doğru olmaya doğruydu, kocası akşamları zilzurna gelir, yüzüne bile bakmazdı. Sırnaşacak olsa, "Hadi hadi... Sen de kadın mısın?" derdi, doğruydu ama ne diye yayılmıştı sanki?

Sonra o şey... Kullanmadıkları da doğruydu. Kullanılmayan şey, değil on, elli yıl bile yırtılmadan dururdu. Bunu bilmeyecek ne vardı? Ama niçin yayılsındı? Ne diye küçük düşsündü?

İçini çekti.

Zaten çok talihsiz olduğu doğuşundan belliydi. Kendisi doğarken babaannesi ölmüştü. Arkasından dedesi, sonra babası. Bütün hayatı boyunca "uğursuz" diye burunlanmıştı. İki ablası kendi gibi talihsiz olmadıkları için büyük büyük memurlara varmışlardı. Kendisininki pek pek terzi. O da, sırnaşacak olsa, "Hadi be sen de, kadın mısın?" diyordu.

Niçin diyordu sanki? Kadın değil miydi? Mahallede kimin karısından çirkin, kimin karısından daha az evcimendi?

Kaba bir erkek öksürüğü. Kendine geldi. Alt kattaki komşusunun kocası. Kapıdan çekildi.

Adam don paça tuvalete gidiyordu.

Merdivenleri ağır ağır çıkan kadın odasına geldi. Kocası

karyolada sırtüstü uzanmış, horluyor, oda ılık ılık rakı kokuyordu.

Kocasına hırsla baktı. Hep onun yüzünden. Eğer böyle olmasaydı hiç kimse dedikodu edemezdi. Ama bundan sonra alacağı olsundu alt kattakinin! "Zehra Abla, ah Zehra Abla... Gençliğim mahvoluyor bu moruğun yüzünden," diye dert yandığı günleri unutmuştu.

Odanın bir köşesindeki ceviz sandığına gitti. Kapağı usulcacık kaldırdı. Bohçaların arasından o şey'in kutusunu buldu. Bir tane çıkardı. Kullanılmış hissini vermek için, parmağıyla genişletti, örseledi. Sonra pencereden sokağa attı.

Elektriği söndürdü.

Kâtiplerin aydınlık penceresi. Hâlâ oturuyorlardı. Ne iyi kocalar vardı yarabbi! Adam bir an yanından ayırmazmış. Birden başka bir şey hatırlayarak mırıldandı:

"Sormayı unuttum. Kürtaj işini ne yaptılar acaba?"

***

Tam da onu konuşuyorlardı.

Kadın, "Sonra?" dedi.

Adam geceliğini giydikten sonra devam etti:

"Sonra, sağlık. Herif romancı. Havadan para kazanıyor. Roman dediğin ne? Deli saçması. Uydur uydur yaz. Kendilerini de bilgiç sanırlar. Dangalak, pipo içiyor. Beş yüz desem peki diyecekti!"

"Keşke deseydin."

"Bu kadar dangalak olduğunu ne bilirdim? Üç yüzün, beş yüzün hiç kıymeti yok yanında. Bir de bahşiş diyor..."

"Almamazlık etme ha!"

"Ayıp olmasa..."

"Hadi hadi sen de. Niye ayıp olacakmış? Babanın oğlu değil ya!"

"?.."

"Avantadan para kazanıyormuş madem."

"Kazanmasına kazanıyor, muhakkak. Bu gece bize bir ziyafet çekti Beyoğlu'nda, eh..."

Kadın kırıttı:

"Bensiz nasıl geçti boğazından?"

Adam eliyle "nah" yaptı.

"Nasıl geçtiymiş. Tereyağı gibi geçti, nasıl geçecek?"

"Sen zaten hep böylesin. Beni küçültmek için elinden geleni geri komazsın."

"Fazla gevezelik etme de..."

Yer yatağına girdi, yorganı tepesine çekti. Kadın bir zaman dikildi kaldı. Sonra, "Yarın gidiyoruz doktora, değil mi?" diye sordu.

Adam, "Hayır," dedi.

"Niye?"

"Niyesi var mı? Romancıyla gideceğiz ya."

Kadının gözlerinde kocaman bir pipo ve kalın dudaklı bir ağız canlandı. Adamı nedense kalın dudaklı olarak düşünmüştü.

Lambayı söndürüp kocasının yanına girdi.

"Bu romancı kalın dudaklı mı?"

"Yok canım. Hırtın biri."

***

Romancı gözlerini metresinin yatak odasındaki duvar saatine kaldırdı.

"Bire geliyor," dedi.

Permanatlı sarı saçlarını başının bir hareketiyle geriye atan kadın dudaklarını uzattı.

"Öp beni!"

Romancı öptü.

"Bana izin verecek misin?"

"Çok erken daha."

"Değil. Yanımda anahtar da yok."

"Her zaman bir bahane. Niçin sanki? Benimle birlikte neden kalmıyorsun? Buna hakkım yok mu? Hiç olmazsa haftada bir gece?"

"Haklısın ama..."

"Ama. Ne aması?"

"Fakat biliyorsun ki..."

"Hiçbir şey bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Ama gene de sana teşekkür borçluyum. Beni büyük bir dertten kurtardın."

"Teşekküre değer bir şey değil, vazifemdi."

"Sar beni!"

Kendini adamın kollarına bıraktı. Romancı sımsıkı kavradı...

"Öp!"

Öptü.

"Sevgilim, de bana."

"Sevgilim."

"Canım, de!"

"Canım..."

"Yarın demek?"

"Evet... Aşağıda buluşuruz, on birde. O hırt da gelecek..."

"Hırt deme adama."

"Niçin?"

"İşimizi görüyor ayol, bizi büyük bir dertten kurtarıyor..."

"İşimizi görmesi hırt olmasına mani mi?"

Masanın üzerindeki tabladan piposunu aldı, sönmemişti hâlâ.

"Sana iyilik eden biri hakkında bu türlü düşünmeni istemiyorum!"

"Öyle olsun. Ama gene de enayi. Elinde madem böyle bir imkân var, ne diye beş yüz, hatta altı yüz istemezsin?"

"İsteseydi ne olurdu?"

"Ne olacak? Pekiyi bastıracaktım. Seni öyle üzgün gördükçe..."

Piposundan aldığı dumanı tavana üfledi.

Kadın:

"Evet? Gördükçe?"

"Ben de üzülüyordum!"

Kadın bir an sevinçten çıldırır gibi oldu. Adama heyecanla sarıldı:

"Canım, sevgilim, bir tanem!"

Romancının piposu yerdeki halının üstüne düştü. Kadın öyle canlı, öyle hareketliydi ki. Evine geç kalmayı filan unutarak, kadını kucakladı, götürüp divana sırtüstü yatırdı.

Dışarda ay vardı.

***

Saat ikiye geliyordu.

"Vay anasını!" dedi.

"Ne var?"

"Saat ikiye geliyor."

"Korkak!"

"Ben mi? Niçin?"

"Karından ödün kopuyor!"

Adam karyoladan atladı. Bacağına pantolonunu çekerken, "Değil," dedi. "Ödüm filan kopmuyor. Sadece..."

"Evet?"

"Beni bekler de..."

Yarım saat sonra evine geldiği zaman, karısını gerçekten de pencerede, kendisini bekler buldu. Canı sıkıldı. Üstüne bu kadar düşülsün istemiyordu.

Pencereden atılan anahtar ayaklarının dibine düşmüştü. El yordamıyla aranırken öfkesi büsbütün arttı. Ne demek istiyordu yani? Kontrol mü ediyordu?

Anahtarı buldu.

Kontrol etmekle ne geçecekti eline? Kafasını kızdırırsa... Fakat hayır. Bu böyle sürüp gidecekti. Kafası istediği kadar kızsın. Çocukları vardı. Sonra karısı hiç de haksız değildi, biliyordu. Kocasını seven bir kadındı.

Sokak kapısını açtı.

Fakat istemiyordu üstüne bu kadar düşülmesini.

Girdi, kapıyı örttü.

İstemiyordu, çünkü... Çünküsü yok, istemiyordu işte. Aç değildi, çıplak değildi...

Merdivenleri ağır ağır çıktı.

Sofa karanlıktı.

Geçti.

Oda. Oda da karanlıktı. Girdi, düğmeyi çevirdi: Karısı. Bir an göz göze geldiler. Kadının gözleri masanın üzerindeki çalarsaate gitti. Romancınınki de: İkiyi yirmi beş geçiyordu.

Romancı, "Beklemeseydin!" dedi.

Kadın bu saate kadar nerede olduğunu sordu.

Romancı inadına cevap vermedi. Cevap vermek bir çeşit küçüklük gibisine geliyordu. Hem bağımsız bir insandı yahut da öyle olmalıydı. Romancıydı çünkü. Ona hiç kimse karışmamalı, hiçbir şey sorulmamalıydı.

Birden Nusret'i hatırlayarak kafasında şimşek çaktı.

"Sorma," dedi.

Kadın bu kadar yumuşak cevap beklemiyordu. O kadar beklemiyordu ki, bir kavga, evet bir kavgaya bile hazırdı. Haftada ikiden aşağı olmamak üzere tekrarlanan böyle ikiden sonra gelişlerin manasını anlamak istiyordu.

Ama adam yumuşayıvermişti, masumdu demek?

"Hayrola?" dedi.

"Şu Nusret'in karısı..."

"Ne olmuş?"

"Hiç. Bir arkadaş Beyoğlu'nda bir ziyafet çekti. Karıkoca öyle bir tutuştular ki..."

"Sebep neydi?"

"Hiç. İncir çekirdeğini doldurmaz. Fakat biliyor musun, öyle şirret bir karım olsa..."

Kadın memnun:

"Ne yaparsın?"

"Ne mi yaparım? Bir gün tutmam evimde. Aklıma hemen sen geldin. Dedim ki, karımın kıymetini bilmeliyim dedim!"

Kadın çocuk gibi sevindi. Kocasının boynuna atıldı.

"O senin iyiliğinden kocacığım. Bir koca iyi olursa, kadın da..."

"Evet ama kural değil, Nusret fena çocuk mu?"

"Değil ama, kim bilir?"

"Bütün mesele kadında. Kadın iyi olursa erkek ister istemez..."

Kadın güldü.

"Bizim gibi."

"Evet, geç kaldığım geceler ahret suali sormasan?"

"Bu kadarını her kadın sorar kocacığım."

"Her kadın romancı karısı değildir..."

"Doğru... Nusret'in karısı sormaz mı sanki?"

"Nusret romancı değil!"

"Ya?"

"Gazeteci. Alelade bir gazeteci. Fakat karısı berbat etti... Büyük söylemeyeyim ama benim karım öyle herkesin önünde sırtarsa..."

"Ne yaparsın?"

"Şu anda bilmem. Fakat..."

Kadın kocasının boynuna sarıldı:

"Ben kocacığımı herkesin önünde küçük düşürür müyüm hiç!"

"Doğru," dedi adam. "Zaten bakma canım, fasaryanın biri..."

***

"Fasaryanın biri"nden hiçbir zaman haberi olmayacak Yazar Nusret de, elleri arkasında, yarı çıplak uzanmış, kocasını hayranlıkla seyretmekte olan karısının önünde tur atıp duruyordu.

"Bok," dedi romancıdan ötürü. "Kendini öyle büyük görüyor ki!"

Kadın içini çekti:

"Hem de nasıl. Roman yazmayı kendinden başkasının başarabileceğine inanmak istemiyor adeta..."

Nusret de sezmişti bunu:

"Hırt," dedi.

"Sonra bir şey daha... Karısı boyuna yokluktan bahseder, bu tuttu bize ziyafet çekti. Ne dersin?"

"Ne diyeceğim, fiyaka. Hele şu halkın nabzını yoklamaktan döneyim de görsün. Koca bir Babil Kulesi ile çıkacağım karşısına. Romanın özü, biçimi, felsefesi melsefesi... Hep böyle konuşur bu ukalalar!"

"Aynı lokantada bir ziyafet de biz çekeriz ona!"

"Daha muhteşemini hatta."

"Altta kalmayalım da... Fakat n'olursun unutalım bu gece olanları, olmaz mı? Sonra annem, dayım... Hiç de fena insanlar değiller, değil mi?"

Nusret esnedi:

"Müsaade et de işin bu yanını yarın düşünelim..."

Yatağa girdi, arkasını döndü karısına.

***

Ertesi gün İstanbul'da başlayan rüzgârsız, tertemiz bir sabahın ilk ışıkları, akşam terzininkinin "kullanılmış" hissini vermek için eliyle buruşturup attığı "şey"i de aydınlattı. Hemen kapı önünde, iftiracıları yalanlayarak, beyaz beyaz yatıyordu. Evin önünden geçip sabah namazına gidenlerden birkaçının gözüne çarptı. Görmezlikten gelenler olduysa da kara sakallı biri lahavle çekerek üzerine basıp geçti.

Az sonra mahallenin erkenci çocuklarından birinin çıplak ayağı geldi, yanında durdu. Topaç gibi bir oğlandı. Eğildi, aldı. Evirdi çevirdi... Balon sandı ilkin. Balon muydu acaba?

Üfleyerek şişirmek istedi.

Balon değildi. Balon değilse neydi?

Daha kuvvetle üfledi. Balon olmadığını yüzde yüz anlamıştı, anlamıştı ama ne olduğunu da öğrenmesi lazımdı. Çevresine bakınırken yanına bir başka çocuk sokuldu. Uzun boyunlu, çarpık çeneli, sıska bir oğlan:

"O ne lan?"

Erol gururla, "Balon," dedi.

"Şişir bakim!"

Şişirdi.

"Daha şişir."

"Fazla şişmiyor ki."

"Balon olsa şişer. Ver bakim."

"Niye vereyim?"

"Yemeyeceğiz ya?"

"Ye, yeme. Vermem."

"Verme. Balon değil ya."

"Olmasın, sana ne?"

Bakkalın kızı, sonra bir başka çocuk.

Erol elindekiyle az açıldı.

Bakkalın kızı çarpık çeneli oğlana sordu:

"Erol'un elindeki ne?"

"Balon diyor ama değil."

"Ne ya?"

"Ne bileyim ben?"

Bakkalın kızıyla öteki çocuk Erol'a yaklaştılar. Erol şişebildiği kadar şişirip söndürüyor, arada parmağına takıyor, havada sallıyordu. Ne bakkalın kızı ne de ötekiler ne olduğunu anlayamamışlardı. Merakları gittikçe artıyordu ki bir kapı açılıp kapandı. İlkin elinde siyah çantasıyla kâtip, az sonra da kâtibin üç çocuğu çıktılar.

Kâtip düşünceli görünüyordu. Romancıdan alacağı üç yüz-

den başka, bundan sonra bu fiyata bulacağı müşterileri tasarlıyordu. Ayda iki müşteri düşerse ikişer yüzden ederdi dört yüz, net. Şirkette eline geçen neydi ki? Yüz altmış sağlam.

Sokak boyunca dalgın yürüdü, köşeyi döndü, caddeye çıktı. Dolu bir otobüs gelmişti, atladı. Ne otobüsün omuz omuza oluşu, ne de zehir gibi sarmısak kokusu.

Belki de üç tane bulabilirdi ayda. O zaman, altı yüz net. Altı yüz netle neler yapılmazdı!

Daireye yüz metre kala indi.

Erkenci şef gelmişti. "Bu herifin de kim bilir ne dalaveresi var ki böyle erken erken damlıyor!" diye aklından geçirerek sokuldu. Şef işlere gömülmüştü gene. Başını kaldırdı:

"Hayrola?"

"Hayırlar şefim."

"İşlerini bitirdin mi dün?"

Kâtip yutkunduktan sonra durumu kısaca anlatırken, şefin kaşları çatıldı. Sözün gidişine göre, adam bugün de izin isteyeceğe benziyordu. Fakat, "Neyse ki iyi bir doktor buldum..." deyince, asık yüz yumuşadı.

"Hükümetin bu kadar sıkı tutmasına rağmen, hâlâ demek?"

"Hâlâ şefim, vız geliyor heriflere. Yalnız fiyat meselesi..."

"Ne var fiyatlarda?"

"Adamakıllı artmış!"

Şef elindeki sigarayı tablaya bıraktı.

"Kaça mesela?"

Şefe de aynı numarayı yapsa mıydı acaba? Babasının oğlu değildi ya. Eksik laf etse kulaktan kulağa yayılır, daha sonraki işlerinin bozulmasına sebep olabilirdi.

"Üç yüz..." dedi.

"Çok!"

"Çok ama ne yapayım. Doğsa daha mı iyi?"

Şefin kafasından bacanağı geçti. Ağzı sıkı, mahir bir doktor bulsam, beş, altı yüze razıyım demişti. Sigarasını tabladan aldı.

"Bana bak," dedi. "Benim karun gibi zengin bir bacanağım var, hurda demir ihracatçısı. Milyoner. Bana, bu iş için iyi bir doktor bulsam, beş, altı yüze razıyım demişti..."

Kâtibin gözleri parladı.

"Hay hay şefim. Beş, altı yüz çok, üç yüze..."

"Enayiliği bırak da dediğimi dinle. Altı yüz sızdırırsak enayiden, üç yüzünü doktora veririz, geriye kalanını da paylaşırız!"

Kâtip beklemiyordu, mümkün değil beklemiyordu bunu. Az kalsın şefinin boynuna sarılacak, yanaklarını öpecekti. Kendini tuttu. Zihninden, ilkin iki yüz, sonra da şefle kırışacakları fiyat farkından hissesine düşen yüz elli geçti. Demek ki bu işte sağlam üç yüz ellisi vardı.

"Emredersiniz şefim!" dedi. "Ne zaman emrederseniz..."

"Ben sana müşteri bulsam..."

"Hay hay..."

"Her müşteriden bana yüz lira verir misin?"

"Teklif mi var şefim? Senin canın sağ olsun. Ben hiç almasam da olur. Yeter ki sen beni idare et!"

"İdaresi kolay. Ben izin verdim yahut filan yerdeki tahsilat için yolladım derim."

"Mesele yok."

"Bugün yahut yarın sabah bir haber getirir misin?"

"İnşallah."

Çantasını kapıp çıktı.

Gözleri birbirine çok yakın, sivri burunlu şef sigarasını tazelerken kendi kendine göz kırptı. Her ay bir iki müşteri bulsa yüzerden iki yüz lira ederdi. Bu para maaşından ayrı, Beyoğlu alemleri için, nefsi nefsine ait bir gelirdi ki, elbette evdekilerin hakkı olamazdı.

Bilek saatine baktı. Sekiz buçuğa geliyordu. Bacanağı da kendisi gibi erkenci olduğundan, gelmiş olması lazımdı.

Numaraları çevirdi.

"Aloo..."

Genç bir kızın körpe sesi cevapladı:

"Buyurun."

"Sen misin Necla?"

"Benim bacanak bey..."

Daktilo Necla, bir altmış beş boy, elli yedi kilo. Uzun bacaklar, dolgun göğüs, çekici, iri, siyah gözler... Patronuna baktı. Bir masa ötede, rasgele açılmış bir dosyada aradığı evraktan başını kaldırdı, daktilosuyla göz göze geldi.

Necla, "Sizi istiyor," dedi.

"Ne varmış gene sabah sabah? Ya para ister ya da..."

Söylenerek telefona gitti, kulaklığı daktilosundan aldı:

"Alo... Sen misin? Ne var gene? Doktor mu?" Daktilosuna göz kırptı. "Sahi mi? Hükümetin bu kadar yasağına rağmen... Sağlam bir şey'se paranın ne ehemmiyeti var? Peki, peki, derhal. Derhal ruhum. Beni nasıl bir dertten kurtaracağını tahmin edemezsin. Bugün bir cevap alabilir miyiz? Hay yaşayasın. Ziyafet mi? Ne kıymeti var ziyafetin! Nerde istersen. İstanbul'un neresinde emredersen bacanak. Haydi eyvallah."

Kulaklığı yerine koydu.

"Gözün aydın!" dedi.

Konuşmadan her şeyi anlamış Necla, gene de:

"Hayrola?"

"Bizim bacanak. Şu iş için iyi bir doktor bulmuş. Fakat kim ne derse desin, şu bacanak iyi oğlandır vesselam. Senin meseleyi söyledimdi iki hafta evvel, oğlan yememiş içmemiş, peşinde koşmuş. Aferin..."

Necla'nın bir hareket göstermesi lazımdı. Koştu, omuzunda kalan, ufak tefek, sıska patronun boynuna sarıldı.

"Sana nasıl teşekkür edeceğimi..."

"Dur dur, deli kız. Sen mi bana, yoksa ben mi sana?"

"Demek bu dertten kurtuluyorum artık?"

"Kurtuluyorum deme, kurtuluyoruz de!"

"Peki, ne zaman?"

"Bir kâtibi varmış, sevk etmiş, bugün akşama doğru bir haber getirecekmiş."

Daktilo Necla sevinçten deliye dönmüştü. Şu anda bu hissini paylaşacağı bir arkadaşı... Aklına Melahat geldi. Bankalardan birinde evrak işlemlerinde çalışan Sarı Melahat. İki hafta önce o da bir gece bir saz dönüşü komşunun oğluyla şeytana uyduğunu söylemişti.

Telefona sarıldı.

"Aloo... Melahat Hanım'ı... Sen misin Melahat? Ben Necla! Gözün aydın. Sen de aydınlık içinde ol. Şu meseleye bir çare buldum. Şu canım, doktor işi hani?"

Evraktaki Sarı Melahat'ın mavi gözleri yeşil yeşil parladı.

"Sahi mi? Aman Necla gözünü seveyim kardeş. Akşam seni bekleyeceğim. İyi haberlerle gel. Paranın ehemmiyeti yok..."

Aynı serviste çalıştıkları Aysel bir şeyler sezerek kalemi elinden bıraktı. Melahat gene sevinçli bir haber almıştı galiba. Saçlarını şöyle taramasa, onu daha çok sevecek ama. Sonra... Yeşil manisi mi var ne, tayyörü yeşil, ayakkabıları yeşil, çantası, eldivenleri yeşil. Halbuki Aysel yeşili hiç sevmez.

Melahat konuşmasını bitirmişti. Aysel'in yanına gitti. Sevinç içindeydi.

Aysel, kumral kaşlarını çatarak, "Ne var gene?" diye sordu.

Melahat saklayacak olduysa da, imkânı yok, içinde tutamayacaktı. Mümkün değil, mümkün değil. Yemin verip aldıktan sonra, "Hani o gece..." diye başladı. "Saz dönüşü... Anlatmamış mıydım?"

"Yoo..."

Melahat şaştı:

"Sahi, anlatmamış mıydım?"

"Anlatmadın kardeş, yalan mı söyleyeceğim?"

Kısaca anlattı.

Aysel'in gözleri büyüdü. Renksiz yanaklarını hafif bir pembelik dolaşıp geçti.

"Bir aylık kardeş."

"Ne yapacaksın?"

"Demin Daktilo Necla telefon etti..."

"Necla mıydı o? Gücenme kardeş, çok samimisiniz ama ben o kızın dudak boyayış şeklini hiç beğenmiyorum. Bir insan kendisine yakışanı yapmalı!"

"Doğru. Benim işimi görsün de..."

"Gene de dikkatli ol. Hükümetin işi çok sıkı tuttuğunu unutma. Gazeteler neler yazıyor, görmüyor musun?"

"Başka çare var mı kardeş? Her şeye rağmen, mecburum."

"Doğru. Kaça yapacakmış?"

"Beş, altı yüzden aşağı değil ama... Ne yapayım? Bu yılki ikramiyemle, bileziğime güveniyorum. Amaaan, canım sağ olsun. Sırtımdan dağ devrildi adeta."

Aysel gözlerini önüne indirerek ablasını düşündü. Dört çocuğu vardı. Dördü de şu kadar şu kadar. Eniştesinin aldığı maaş üç yüz. Bu parayla bu zamanda altı nüfusun geçinmesi... Ablası ağlayarak dert yanmıştı. Beşinci çocuğu düşürmek için neler yapmamıştı neler. Tutkalla yapıştırılmıştı sanki mübarek.

"Belki benim de senden bir ricam olur..." dedi.

Sarı Melahat'ın gözleri parladı. Yoksa o da...

"Kim için?"

"Ablam için."

Melahat'ın gözlerindeki sevinç söndü.

"... Beşinciyi düşürmek istiyordu, olmadı. Ricamı kırmazsın değil mi?"

"A... Kardeş. Emret!"

"Estağfurullah. Sadece rica."

Masalarına geçtiler. Duvar saati on buçuğu gösterinceye kadar kafa kaldırmadan çalıştılar. Tam on buçukta Sarı Melahat başını kaldırdı, saate baktı. Arkası saate dönük olan Aysel sordu:

"Kaç?"

Melahat, "On buçuk!" dedi.

***

Doktorun bilek saati de tam on buçuğu göstermekteydi.

Esneyerek masasından kalktı. Sarı taneli tespihini cebinden çıkardı. Elleri arkasında, köşeden köşeye gidip gelmeye başladı.

O da doktordu, Beyoğlu'ndakiler de. Onlar da tıp fakültesini bitirmişlerdi, kendisi de. Onların bildiğini en az o da onlar kadar biliyordu. Demek ki o da onlar kadar zeki, çalışkan ilmü irfan sahibiydi. Öyle olduğu hâlde niçin sanki kendisi bu kenar mahallede de onlar...

Durdu. Gözlerini duvardaki paftanın kadın tenasül organı turuncusuna dikti. Bakıyor, görmüyordu.

Kader mi? Takdiri ilahi mi? Alın yazısı mı? Kaderse de, takdiri ilahi, yahut alın yazısı veyahut Volter'in dediği gibi, her şeyi ezelde inceden inceye hesaplayan muhasebeciyse de lanet olsundu.

Gözlerini duvardaki levhanın turuncusundan çekti, dolaşmasına koyuldu.

Volter'in muhasebecisi ona düşman mıydı yani?

Kapı vuruldu.

"Gel!"

Dün yirmi lira kapora aldığı kâtip girdi. Kaderi, kudreti küllîye, alın yazısı, yahut Volter'in muhasebecisini filan unutarak, adamı buyur etti. Adamın gözleri gülüyordu. Dünkü uyuşukluk, pısırıklıktan eser yoktu.

"Ne haber?" dedi. "Paranın gerisini denkleştirdin mi?"

Adam dostça, "Size bir de yeni müşteri getirdim," cevabını verdi.

"Yeni müşteri mi?"

"Bundan sonra getireceklerimden başka Doktor Bey!"

Doktor memnun fakat gene de ihtiyatı elden bırakmamalıy-

dı. Rakip doktor arkadaşları yahut polis veya Etibba Odası'nın herhangi bir oyunu olabilirdi.

"Ağzı sıkı mı?" dedi.

"O tarafını hiç merak etmeyin Doktor Bey. Ben nasılsam, getireceklerim de..."

Doktor güldü:

"Seni henüz tecrübe etmedim ki..."

"Edeceksiniz ve benden çok memnun kalacaksınız!"

"İnşallah. Para hazır mı?"

"Hazır. Bayan da dışarda bekliyor. Gelsin mi?"

Doktor ne olursa olsun hâlâ kuşkulu:

"Gelsin," dedi.

Kâtip kapıyı açtı. Romancının sarışın metresine başıyla işaret etti. Kadın zarif rugan iskarpinleri, asorti rugan çantası, dalgalı sarı saçları, iri siyah küpeleri ve harikulade parfüm kokusuyla içeri bir bahar havası tazeliğiyle girdi. Doktor muayenehanesini açtı açalı bu kadar güzel, bu kadar zarif, bu kadar taze bir kadını muayene şerefine erememişti. Fakir bir aileden geldiği, kibar muhitlerde boy gösteremediği için kadın başını döndürmüş, ne söyleyeceğini, ne söylemesi, ne türlü davranması gerektiğini şaşırmıştı.

Kekeledi:

"Buyurun, buyurun efendim. Şöyle buyurun!"

Kadın gösterilen yere bir serçe ürkekliğiyle geçti, oturdu.

Bazı doktorca sorulardan sonra doktor, kâtibe, "Siz," dedi, "biraz dışarı çıkar mısınız?"

Kâtip hemen silindi. İşi anlamıştı. Kapının önünde, tırnaklarını kemirerek dikilirken romancının zarif metresi kafasının içinde soyunuyordu. Dayanamadı. Etrafı iyice kollayıp görülmediğine kanaat getirdikten sonra gözünü anahtar deliğine yaklaştırdı. Fakat olmuyordu, göremiyordu. Kadının sırtüstü yattığı masa sağda kaldığı için, ancak bacağının teki dizkapağına kadar gözükebiliyordu. Bu bile kâtibi çıldırtmaya yetti. Sinirleri gerildi.

Zangır zangır titremeye başladı. Her yanı çözülmüştü ki, bir an anahtar deliğinde kör bir beyazlık. Anladı. Tam zamanında çekilmişti. Doktor lastik eldivenleriyle çıktı. Onun da elleri titriyordu, yüzü kireç kesilmişti. İri, mosmor dudaklarıyla, "Kadın değil, afet," dedi.

Hemen laubalileştiler.

"Ne söylüyorsun birader, afet ki afet."

"Nerden buldun bunu?"

"Bende bunun gibi daha neler var!"

"Sahi mi?"

"Namussuzum ki."

Doktor:

"Hele otur. Seninle anlaşacağımıza aklım kesmeye başladı. Sen çok iyi bir insana benziyorsun!"

"Teveccühünüz."

"Boş ver beylik lafları da açık konuşalım."

"Konuşalım."

"Dinle beni. Ne iş yapıyorsun sen?"

"Ben mi? Hiç, hava. Bir şirkette tahsildarlık."

"Eline kaç para geçiyor?"

"Hiç, hava."

"Benimle çalışır mısın?"

"Nasıl yani?"

"Bana müşteri bul. Yağlı müşteri. Çakıyorsun ya. Hükümet şu sıra işleri adamakıllı sıkı tutuyor, fiyatlar yükseldi. Sen bana yüz liradan müşteri bul, yirmi lirası senin. Enayilik etmez, yüz elli, hatta iki yüz de isteyebilirsin. O zaman, gene seksenden yukarısı senin. Oldu mu?"

Kâtip hemen cevap vermemeyi uygun buldu.

"Senin karıyı da bedava temizleriz..."

"Bedava mı?"

"Öyle ya. Bu işin bilemedin beş kâğıt narkoz masrafı var... Oldu mu?"

Kâtip biraz geç, "Peki," dedi.

"Sonra..."

Tam bu sırada kapı açılmış, romancının metresi görünmüştü. Yanakları utançtan al al.

Sözü kestiler.

Kadın, "Demek Doktor Bey, öbür gün geleceğim?"

"Evet hanımefendi. Saat tam ikide!"

"Orvar."

"Orvaar hanımefendi."

Kapıya kadar götürüp yolcu etti, döndü. Kâtip para çıkardı. Romancıdan aldığı üç tane yüzlükten birini önceden on parça ettirmişti.

"Ne bu? Haa.. Dün yirmi lira vermiştin. Seksen daha ver tamam."

Kâtip iki onluk ayırıp üst yanını verdi. İkisi de memnundular. Kader, kudret-i külliye, alın yazısı, yahut Volter'in muhasebecisi... Her ne olursa olsun, umurunda değildi.

Kâtip, doktorun muayenehanesinden çıkarken, bir çocuk ihtiyar bir adamdan saati sormuştu. Kulak verdi. Adam, "On bir buçuğa beş var," dedi.

Cebinde yirmi iki onluk!

Oooooh.. Dünya ne güzel, insanlar ne iyiydi. Demek bundan sonra talihi gülecekti. Rahmetli babasının hakkı olmalıydı. Adam, "Kırkından sonra senin talihin gülecek, zengin olacaksın oğlum!" demişti.

Öbür gün kırkını bitirecekti.

"Babacığım," dedi, "zavallı babacığım, ölmesen de oğlunun mürüvvetini görsen olmaz mıydı?"

Bununla beraber, hızla karşıya geçti ve babasını unuttu. O sırada tramvay da gelip durmuştu önünde. Atlayacakken caydı. Cebinde yirmi iki onluk vardı. Tramvaya binilir miydi hiç? Tangır tungur, kaplumbağa yürüyüşlü şeye! Hem sanki niçin kaldırmıyorlardı şu arabaları? Yolları tıkamaktan başka ne işe yarıyorlardı sanki?

Bir dolmuşa atladı. Atladı, pişman oldu. Keşke hususi bir taksi çevirseydi!

Peki ama ne yapmalıydı şimdi?

Aklına yazar Nusret geldi. Onda iki onluk alacağı vardı ama, şimdi bunu düşünmenin zamanı değildi. Yirmi iki onluk vardı cebinde. Arkadaşından iki onluğu almasa ne kaybederdi sanki? Hatta daha vermeliydi. İki, üç, beş onluk...

"Dur oğlum, şoför."

"Buyurun beyim?"

"İneceğim."

Dolmuş ücretini tam ödedi. Gazetenin yolunu tuttu.

Evet evet... Mademki dardaydı arkadaşı. Yardım etmeliydi. Artık çok kazanan biriydi. Yokluk içindeki arkadaşlarına...

Aksi kapıcı. Fakat Nusret, "Aldırma, çık, gel!" demişti. Tam merdivenlere yürürken yakasından bir el yapıştı:

"Nirye gediyon?"

"Nusret Bey'in yanına."

"Dingonun ahırı mı bura? Haber etmeden gidilir mi?"

"Terbiyeli konuş!"

"Niye? Sen bizim başyazar değelsin ki..."

"Ne demek istiyorsun?"

"Ne demek istediğime boş ver. Bura dingonun ahırı değel. Habarsız kuş uçurtmam!"

"Pişman olursun ama sonra?"

"Ben mi? Töbe dimen mi?"

Telefona sarıldı, Nusret'i buldu.

"Aloo... Nusret Beğ..."

Nusret masasında, yüzünü avuçları içine almış, gece romancı üzerine söylediklerinden müthiş bir pişmanlık içinde, düşünüyordu: Adamın hakkında kötü şeyler düşündüğü için yerlere geçiyordu. Çünkü adam sabahleyin erkenden evlerine gelmiş, tereyağı, reçel, francala filan getirmiş, beş de onluk sıkıştırmıştı avucuna.

Kapıcıya çıkıştı:

"Ne varmış? Ne istiyormuş? Eeeh herif! Yirmi lira alacağı var, eşik aşındırdı be!"

Kulaklığı yerine hırsla bıraktı.

Dün başbakanın nutkunu, bugün de içişleri bakanının demecini makaslamakla meşgul arkadaşının, "Ne olmuş?" diye sorusuna cevap vermeden fırladı. Koridoru geçerken sabahleyin romancının verdiği beş onluktan ikisini ayırıp merdivenleri rüzgâr gibi indi. Kâtibin karşısına dikildi:

"Al şu yirmi liranı birader, kafa şişirdin artık!"

Paraları suratına fırlatıp indiği merdivenleri koşarak çıktı gitti.

Kâtip donakalmıştı.

Kapıcı memnun, paraları yerden aldı, kâtibin avucuna tutuşturdu. Kâtip tek kelime söylemeden, donmuş gibi çıktı. Sokak boyunca kahrolarak yürüdü. Köşeyi dönerken iki yüz kırk lirası olduğunu hatırlayınca sıkıntı dağıldı. On beş, yirmi adım sonra, "Adaaam sen de!" diye düşündü. "Alt tarafı basit bir gazeteci parçası. Unuturum gider..."

Ve bir daha hatırlamamak üzere unuttu.

Cebinde yirmi dört onluk vardı, mahalleye cakayla girmeliydi. Herkes parmak ısırmasa bile, imrenerek, kıskanarak bakmalıydı.

"Taksi!"

"Dolmuş değil beyim."

"Daha iyi ya!.."

"Emredersiniz."

Mahalleye geldi. Taksi ücretini verip indi. Evine yaklaşırken, başta büyük kızı, iki oğluyla tüm mahalle çocukları çevresini heyecanla aldılar, haber verdiler:

Karısı, bakkalınki, terzininki, terzilerin altında oturan filan saç saça, baş başa kavga etmişler. Sonra polisler gelmiş, karakola götürmüşler hepsini!

"Karakola mı?"

Karakolun önü mahalle kadınlarıyla bayram yeri gibiydi. Her kafadan bir ses çıkıyor, ortalık arı kovanı gibi uğulduyordu. İki taraflı olunmuş, bakkalınkiyle terzininki savunuluyordu. Birden arı kovanı uğultusu dindi. Başları merakla çevrildi: Kâtip geliyordu!

Hemen çevresi alındı, mesele anlatılıverdi:

Şoförün oğlu Erol, terzilerin evi önünde söylemesi ayıp bir "şey" bulmuş, balon sanmış. Derken çocuklar çevresini almışlar. Balondu, değildi derken iş büyümüş. Bakkalın kızı, "Babama soralım!" diye o "şey"i kapmış, namazdan dönmekte olan babasına koşmuş. Adamın nevri dönmüş. Zaten akşamdan karısına doluymuş. Bu da tuz biber, kızı bayıltıncaya kadar dövmüş. Kadın durur mu? Nedir bu senin ettiğin herif, diye araya girmiş. Meseleyi öğrenince koşmuş terzilere, terzininkine açmış ağzını yummuş gözünü.

Kâtip, "Peki, bizimkinin suçu ne?" diye sordu.

"Şahit," dediler.

Kâtibin karısı Allah için tanıklık ediyordu. Beyaz başörtüsünü kim bilir kaçıncı sefer çözüp yeni baştan bağladıktan sonra, "Benim işim bittiyse gideyim Komiser Bey," dedi.

İriyarı komiser bitip bitmediğini, kimin suçlu, kimin suçsuz, kimin davalı, kimin davacı olduğunu kestirememişti ki.

"Babil Kulesi!" dedi. "Her kafadan bir ses çıkıyor? Durun bakayım." -Kâtibinkine döndü- "Ne balonu hanım? Ne olmuş? Niçin dövüşmüşler, anlayamadım ki!"

Yazı makinesi başındaki memurun yanına gitti:

"Yaz oğlum," dedi. "Rıza Efendi..."

Üzeri fazlaca alınmış bıyığıyla Rıza, "Ne yazayım?" dedi. "Söyleyin de yazayım!"

Komiser kan ter içinde:

"Bilir miyim ne yazacağını? Ben anladım mı ki?"

Ani bir kararla kadınlara döndü:

"Bana bakın, ben bu işten hiçbir şey anlamadım, sittin sene

anlatsanız bile anlayacağım yok. En iyisi, barıştırayım sizi de barışıp gidin..."

Kadınlar önlerine baktılar. Babacan komiser, bakkalınki ile terzininkini barıştırırken, kâtibinki sıvıştı. Kocasını görünce heyecanlandı:

"Allahaşkına bu pis mahalleden çıkalım!" dedi. "Bu mahalle gibi terbiyesiz, bu mahalle gibi dedikoducu, bu mahalle gibi..."

"Ne var? Ne oldu?"

"Daha ne olacak kocacığım? Birbirlerinin aleyhinde söylenmedik söz bırakmıyorlar. Araya fit sokmak bunlarda, birbirlerinin kuyusunu kazmak bunlarda... Ben dedikodudan kaçtıkça dedikodu gelip beni buluyor!"

Kâtip cebindeki yirmi üç küsur onluğu hatırladı.

"Kurtulacağız karıcığım, yakında kurtulacağız inşallah!" dedi.

"Nasıl? Maaşı bol bir başka iş mi buldun yoksa?"

Adam durdu. Gözlerinin içi gülüyordu:

"Ter dökmeden kazanmanın yolunu buldum karıcığım!"

Artlarında mahalle çocukları, mahalleye doğru yürüdüler.

1954

ABLA (KÖMÜRCÜ)

Kömür pazarının karanlık, ahşap kalabalığına hışıltıyla yağmur yağıyordu. Tepe gibi yüklü bir kömür arabası, hışıltıyla yağmakta olan yağmurun altında, ıslak ahşap kalabalığının arasından ağır ağır geçip kömürcünün dükkânı önünde durdu.

Arabacı tepe gibi yığılı kömür çuvallarının üzerinden yere atladı. Elindeki kırbacın sapıyla dükkân kepenklerine vurdu, "Ablaa!" diye seslendi.

İçerde, kısık gaz lambasının sarı ışığında kendi kendine sigara içmekte olan iriyarı kömürcü kadın kömür geldiğini anladığı hâlde işi ağırdan aldı, hemen karşılık vermedi.

Dışardaki aceleciydi:

"Abla heey!"

Lambanın sarı ışığında tombul yüzü yağlı yağlı parlayan kadın yerinden kımıldamadan karşılık verdi:

"Ohaa oha!"

"Ben geldim abla!"

"Kelle mi getirdin i..., acelen ne?"

Odanın karşı köşesinde, kömür tozu içindeki kepeneğine sarınmış, horlayarak uyumakta olan adama seslendi:

"Hasan!"

Kepeneğin altındaki Hasan, sese kulak verircesine horultusunu kesti. İkinci, ama daha sert, "Hasan!"da, kepeneğinin altından doğruldu. Eli yüzü kömür tozu içinde ama kara kaş, kara gözleri, geniş omuzu, kocaman elleriyle yakışıklı bir delikanlıydı. Uykusu çok ağır olduğu hâlde, öfkeli ablayı hiçbir zaman üçletmezdi.

"Buyur abla!"

"Kömür geldi..."

Hasan, uykulu gözlerini kocaman yumruklarıyla ovalayıp esniyordu ki, dışardan gene sabırsız arabacının sesi:

"Hani abla, daha bekleyelim mi yağmurun altında?"

Abla iri patlak gözleriyle Hasan'a bir baktı, sonra atacak bir şey arandı, daha sonra da, "Gözlerini ovalayıp durma, başlarım uykundan ha inek!" dedi.

Hasan fırladı. Abla da sırtındaki kaba gocuğu düzelterek kalktı, kısılı lambayı açtı, aldı, kapıya çıktı.

Arabacı gerçekten de hayli ıslanmıştı.

Abla sordu:

"Kaç çuval?"

Ablanın elindeki gaz lambasının sarı ışığıyla aydınlanan arabacının sakalı, kuru yüzü, ufacık gözleri, sivri çenesi...

"Yirmi beş..." dedi.

"Yağbasan'dan geliyor bunlar, değil mi?"

"Ayıp ettin abla. Başka yerden gelir mi?"

"Belli olmaz..."

"Niye?"

"Arabacı milleti değil mi, hepiniz i... olursunuz!"

Arabacı sivri çenesiyle kıs kıs gülerken ıslak ceketinin iç cebinden pusulayı çıkardı:

"Doğru ama sana da mı lolo abla? Sen kaçın kurasısın?"

Kalın kaşlarıyla hırslı abla pusulayı aldı. Lambanın sarı ışığında inceledikten sonra kapının iç tahtasındaki ipe bağlı kurşunkalemiyle imzalamak için lambayı bir kıyıya bıraktı.

"Al bakalım erkek, soğan erkeği!"

Arabacı pusulayı gene gülerek aldı.

"Yalan mı lan?" dedi abla.

"Ne?"

"Soğan erkeği olduğun?"

Hasan yanlarındaydı, gülüverdi. Abla sertçe döndü:

"O..... karı gibi güleceğine girişsene çuvallara!"

Hasan, tekme yemişçesine davranıp arabadaki tepeleme yüklü kömür çuvallarını sırtlayıp arkaya, kömür deposuna koşturup boşaltma işine koyuldu. Arabacının yukardan verdiği çuvalları aşağıdan sırtına alıyor, depodaki kömürlerin üzerine boşaltırken kalkan kömür tozu içinde siliniyordu.

Abla, elinde gaz lambası, yatıp kalktıkları barakanın ardından depoya açılan ara kapıda durmuş, boşaltılan kömürleri seyrediyordu. "Oğlan"ın hâlâ uyku sersemliği içinde olduğunu anlamıştı. Bütün çabasına karşılık, belli bir isteksizlik içindeydi. Ne zaman kömür gelse de uykudan yarı buçuk uyandırılsa böyle Allah canını alır, elleri gitse ayakları geri çekerdi.

Kömür karalı yüzü yaş yaş parlamaya başlayan oğlana takıldı:

"Ne o kaşık düşmanı? Yoruldun mu?"

Hasan karşılık vermedi.

Arabacı arabanın üstünden, "Kolay mı abla?" dedi. "Yetmiş, seksen kiloluk çuvallar..."

Abla boş çuvalla önünden geçmekte olan Hasan'a gene takıldı:

"Yazık yazık... Bıyığın da var!"

Hasan buna da karşılık vermedi ama hem yorulmuş, hem de hışıltıyla yağan yağmurdan iyice ıslanmıştı. Arabaya hırsla yanaştı, arabacının kaydırdığı çuvallardan bir yenisini öfkeyle sırtlayıp depoya girdi. Boşalttı. Bundan öncekiler gibi, boşalan kömürün tozu kapkara bir bulut gibi yükseldi. Hasan kömür tozu bulutunun içinde bir an silinip yüze çıktı. Abla oğlanın isteksiz, hırslı hâlini görüyor, acıyor mu, kızıyor muydu? Lambayı yüksekçe bir yere koyup sırtından gocuğunu attı, daldı depoya:

"Sizin gibi erkekler benim ceplerimde!"

Arabaya yanaştı, kocaman kömür çuvalını kuvvetli elleriyle kaptı, depoya götürdü, boşalttı, boş çuvalla çıktı depodan. Hasan bir sefer yapıncaya kadar o iki sefer yapıyordu.

Arabacı hayran hayran seyretti bir süre. Sonra, "Vallaha bacı aşkolsun..." dedi. "At da sana, avrat da!"

Abla yeni bir çuvalı hep aynı kolaylıkla depoya uçurdu. Dönüşte Hasan'a mahsustan omuz vurdu:

"Soğan erkeği!"

Kömürler boşalıp arabacı boş çuvallarıyla çekip gittikten sonra kapılarını dışarının ıslak karanlığına kapadılar. İkisi de kömür tozu içinde, kapkaraydı. Abla sabunu aldı, Hasan ibriğini; barakanın arkasındaki yıkanma bölümüne geçtiler.

"Dök bakalım..."

Kapı aralığındaki lambanın donuk ışığıyla yüzü hafifçe aydınlanan genç adama aşağıdan baktı:

"Soğan erkeği," dedi ilkin.

Hasan hâlâ hırslı görünüyordu. Bunu anlayan abla dalına mahsustan bindi:

"Bıyığa hele bıyığa. Gören de sahiden erkek beller!"

Hasan genc aldırmadı.

"Bıyık kedide de var oğlum. Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı..."

Hasan'ın hiç karşılık vermeyip boyuna susuşuna içerlemiyor

değildi ama renk vermemeye çalışıyor, tombul, kocaman avuçları içinde ufacık kalan sabunu köpürtmeye çalışıyordu. Zor köpüren sabun, ellerdeki kömür tozunun karartısıyla kirleniyor, çukura kapkara sabunlu su akıyordu.

Kadın yerinde kımıldandı. Seksen altı kilo geliyordu. Değil kömür pazarında, bütün bir çarşıda herkese postasını koymuştu. Erkek gibi bağırır çağırır, nara atar, söver sayar, güzel kadınlara erkek gibi laf atar, erkek gibi rakı, erkek gibi, erkeklerle birlikte sigara içerdi. İşlerin kesildiği günler dükkânının önüne iskemlesini atıp pöstekisinin üzerine bağdaş kurduğunu gören esnaf birer ikişer çevresini alır, başlanırdı yarenliğe. Yarenlik bazen öyle sarardı ki, yer yerinden oynasa ablanın kılı kıpırdamaz. Hasan evin genç kızı gibi ortalarda dolanır durur, çay demler, kahve pişirir, sigara ikram eder, sigaraları yakardı.

Neler konuşulmazdı!

Eski kerhane âlemleri, sarı lirayla oynayan namlı patronalar, cinayetler, baskınlar...

Sakız'dan gelme Rum bir ailenin küçük kızı olduğunu, karışıklıkta anasını babasını, kardeşlerini yitirip on altı yaşında tiyatroya düştüğünü ancak yetmişine varmışlar bilirdi. Eski İstasyon'da, Kozma'nın Tiyatrosu'nda kantoya çıktığı geceler... Tiyatro alkıştan yıkılırdı. Bir yanda Fellahlar, bir yanda Rumlar, Ermeniler, öte yanda Türkler... Hepsi de zifir gibi sarhoş, hepsinin de kanı kaynıyor. Bıçaklar, kamalar, altıpatlar alesta...* Kabil miydi ufak, ufacık bir falso; yani Rum kızı şu saatte çıkacakken, bu saate kalsın? Anında ortalık karışır, Türkçe, Rumca, Arapça, Ermenice küfürler, naralar geceyi allak bullak eder, sahneye rakı şişeleri, hasır iskemleler yağmaya başlardı. Patırtının aşırılaştığı sıra Klara sahneye rüzgâr gibi fırlar, beline dayalı ufacık, bembeyaz yumrukları, ufacık ağzı, kırmızı dudakları, incecik kaşlarıyla başlardı:

---

* Harekete hazır, tetikte.

"Ne bağırıyorsunuz ulan hergeleler! Arpanız mı fazla geldi?"

İltifatların en büyüğüdür bu. Göğüsler yumruklanır, ah'lar of'lar çekilir, kanlı sarhoş gözler mestlikle yumulurdu.

"Of anam babam Klara oof!!!"

"Üüüüüş!"

"Heye! Allah'ının horozunu gıdıkladığım heyeee!!!"

Sonraları Fransız işgalinde Klara'nın çılgınları arasına sulu Fransız askerleriyle kavgacı Senegalliler de karıştı. Klz yüzlü Fransız oğlanları iyiydi, hoştu ama kalın dudaklı Senegallilerin şakası yoktu. Herifler ortalığı allak bullak ediveriyor, tiyatronun altını üstüne getiriveriyorlardı. Bıçak, saldırma, hatta altıpatlardan korkmayan Klara'nın onlardan ödü kopuyordu. Bir gece tiyatro gene allak bullak olmuş, lüks lambası bir kurşunla parçalanmıştı. Dört beş Senegalli, Klara'yı omuzladıkları gibi yallah... Feryat, figan, çırpınma, boş. Alman fabrikasının yanında ağlaması, yalvarması, kalın dudaklı Arapları okşaması filan para etmemişti. Klara usullacık karanlıklara karışıp Salvador'un kulübesine kapağı atmıştı. Salvador, yakın gölde kurbağa tutan, insanlardan kaçan, kendi kendine konuşan bir İtalyan serserisiydi. Tuttuğu kurbağaları domuz salamcısı Fernando'ya satar, parasıyla kantocu kızlara viski ısmarlardı. İşte bu Salvador, Klara'yı o gece kulübesinde saklamıştı. Senegallilerin dövüştükleri yandan silah sesleri gelmiş, feryatlar yükselmişti. Klara ile Salvador sabaha kadar lamba yakmadan oturmuşlardı.

Kaç Senegalli, kaç Fransız, kaç Rum, kaç Arap kurşunlanmamıştı onun yüzünden! Hele bir Ermeni oğlu vardı, Pastırmacıyan Vartan. Zengin delikanlı, para tonla. Klara'ya da tutkun mu tutkun. Sonunda bir Fransız subayının kurşunuyla yuvarlanıp gitmişti. Ama Klara asıl bir kişiyi sevdi çılgınlar gibi: Kara Hacı'yı. Kara Hacı'yı öyle sevdi, öyle sevdi ki, onun yüzünden din değiştirdi, Hatice oldu, onun yüzünden tiyatrolarda kantoya çıkıp göbek atmaktan vazgeçti. Onun yüzünden iyi bir ev kadını olacaktı ki bırakmadılar. Gene onun yüzünden Kara Hacı'yı da

temizleyiverdiler bir gün. Temizleyiverdiler ama Hatice bir daha Klara olmadı. Tiyatroların semtine uğramadı, hiç kimseyi de sevmedi. Hiç kimseyle yatmadı denemez. Yattı. O kadar. Yoksa Kara Hacı'yı hiçbir zaman unutamadı. Bu yanındaki Hasan, kara bıyığı, kara kaş, kara gözleriyle Kara Hacı'yı andırıyor. Hasan'ı yanından ayırmaması bundandır. Ama nerde Kara Hacı, nerde Hasan! Kara Hacı'nın, cep ağızları sırma işlemeli lacivert şalvarını savura savura yürümesi, doru atının üstünde gümüş saplı kırbacını şaklatarak geçmesi otuz tane Hasan'a değer eski Klara'nın yanında.

Abla elini yüzünü iyice sabunlamıştı, kalktı.

İbriği bırakan Hasan fırladı, gitti çividen havluyu alıp geldi.

"Bu kömürler Yağbasan'dan mı geliyor abla?"

"Demin duymadın mı nerden geldiğini?"

"Duymadım."

Havluyu Hasan'ın suratına şakadan attı. Nedense onu hırpalamak geliyordu içinden bugün. Hasan aldırış etmedi. Ablanın karşı duvara vuran dev gölgesine baktı, sonra ellerini yıkamaya gitti.

Evet, ablanın içinden ona takılmak geliyordu bugün. Yanına gitti, tepesine dikildi. Hasan döndü, baktı. Göz göze geldiler. Hasan gülüverdi. Abla, "Ne sırıttın lan?" dedi.

Hasan omuz silkti. İşine koyuldu. Abla onun ellerini sabunlamasını bekledi. Hasan uzun uzun sabunladı ellerini, sonra yüzünü. Kalkarken abla gitti, havluyu aldı, geldi, tuttu. Hasan çekindiyse de abla artık iliklerine kadar tam bir dişiydi. Hasan havluyu tam bir erkek çalımıyla çekip aldı. Ellerini, yüzünü uzun uzun kuruladı. Tamı tamına bir erkek gibi uzattı. Abla aldı, hanım hanımcık, götürdü çivisine astı.

Hasan yatacaktı. Kepeneğine giderken, abla, "Hasancığım," dedi.

Hasan döndü, sertçe:

"Ne var?"

"Dur, yatma!"

Yüklükten yatağı, yorganı, yastığı indirdi. Yere güzelce, biraz da iştahla serdi, örtülerini yaydı. Sonra soyundu. Saçlarını açıp döktü, dekolte geceliğini giydi. Sonra Hasan'a iştahla baktı.

Hasan emretti:

"Tenekeye su koy, gazocağına oturt!"

"Peki."

Koştu. Gazocağını yaktı, titreyen elleriyle aceleci, tenekeyi doldurdu, hışıltıyla yanmaya başlayan gazocağına oturttu.

Dışarda fırtına çıkmıştı.

Hasan yatağa girdi. Abla da girecekti, Hasan gene emretti:

"Lambayı söndür!"

Abla bir hamlede lambaya gitti, üfledi. Oda bir an kapkaranlık kesildiyse de, barakanın ta üst penceresinden vuran dışarının hafif elektriği, barakanın karanlığını ölgün sarısıyla kalın bir çizgi gibi aydınlattı.

EL KAPISI (PERVİN)

Akşam yemeği yenmiş, salona geçilmişti.

Ev sahibi, "Onu bunu bilmem," diye sözünün ardını getirdi. "Her şeyin başı ahlaktır! Malsız, mülksüz, parasız, hatta aç yaşanabilir, fakat ahlaksız?" Geğirdi.

Misafirlerden bir avukat, "Ahlakı kalmamış bir milletin yaşadığını tarih kaydetmemiştir," dedi.

Öteki davetliler -bir doktor, bir eczacı, bir de mülkiye müfettişi- avukatın sözünü ciddi ciddi doğruladılar.

Çok büyük bir ihracatçı olan ev sahibi kocaman göbeğini tuta tuta öksürdükten sonra, "Haa..." diye sözünün ardını getirmek istediyse de aksi gıcık bırakmadı. Uzun uzun öksürdü. Gözleri yaşardı, kıpkırmızı kesildi. "Bir eski bronşit," dedi, "Bronşit kronik."

Ufak tefek doktor bronşit kroniğin bilimsel açıklamasını yaptı. Mülkiye müfettişi kaşla göz arasında İspanyol nezlesi üzerine bilgi rica etti.

Konuşma döndü dolaştı, tüberkülozun en yeni tedavi şekilleri üzerinde durdu. Doktor tavındaydı. Rujlu dudakları, ojeli tırnaklarıyla birer kıyıda oturan sayın bayanları gözden geçirerek konuşuyordu.

Avukatınki mülkiye müfettişininkine fısıldadı:

"Ne kültürlü adam, değil mi?"

Doktorun sarı saçları permanatlı karısı duydu, gerdan kırarak, "Tahsilini ve ihtisasını Avrupa'da yaptı," dedi.

Bu sırada ev sahibinin oğullarıyla misafirlerin kızları ve oğulları, yan odalardan birinde raspa yapmaktaydılar. Pikabın sesi kısılabildiğince kısılmıştı. Yarı karanlık odadan arada kısık bir, "Ay Vedaat!" ya da ihtiraslı bir fıkırtı yükseliyorsa da tıbbın son harikaları üzerinde açıklamalarda bulunan doktorla eczacının Batı'dan yeni ithal edilen çeşitli ilaçları sayıp dökmeleri ilgiyle dinlendiğinden, hiçbir şey duyulmuyordu.

Bir ara ev sahibinin tombul bayanı bir şey bahane ederek kalktı. Yan odaya geçti. Pikaptaki raspa ağır ağır çalıyor, karanlık odada yalnız bir çift dans ediyordu. Bayan elektrik düğmesini çevirince, güneş görmüş kara böcekler gibi, odada bir kaynaşma oldu. Büyük oğlu Vedat yanağındaki ruju silerek sedirden atladı. Eczacının kızı sırtüstü uzandığı yerden doğruldu, doktorun kızı kopuk kolyesiyle suçlu suçlu dikildi, ev sahibinin ikinci oğlu mülkiye müfettişinin kızıyla girdikleri kanepe altından başını uzattı.

Vedat pişkin pişkin sordu:

"Evet anneciğim... Emret!"

"Estağfurullah yavrum," dedi anne. "Eğleniyor musunuz?"

Kızlarla oğlanlar hep birden cevapladılar:

"Eğleniyoruz anneciğim."

"Eğleniyoruz teyze."

"Eğleniyoruz, eğleniyoruz..."

Yanına yaklaşan Vedat'a gülümseyen anne, "Yanağını sil!" dedi. "Baban görmesin..."

Vedat, "Boş veeer," diye elini salladı. "Görürse görsün..."

"Aa... O ne biçim söz, Vedat?"

"Basbayağı söz."

Duymazlıktan gelerek, "Pekâlâ çocuklar, eğlenin!" dedi. "Yalnız, biraz yavaş olun. Sesiniz salona geliyor..."

Vedat annesini dışarı itti:

"Peki peki, tüy bakalım sen haydi..." Kapıyı arkasından örterken, "Ulan amma da matrak bizim kocakarı ha," dedi.

Elektrik düğmesini çevirdi, oda gene karardı.

***

Hanımefendi salona döndüğü sıra gene kocası konuşmaktaydı. Son zamanların modasına uyarak o da "sünnet-i şerif" üzere kapkara bir sakal bırakmış, bıyık koyuvermişti. Akşam işinden döndü mü, "Bıktım şu kâfir icadından da!" diye kaldırıp bir kıyıya fırlattığı halis Borsalino şapkasının yerine ince sırınmış takkesini, ipek pijamasının yerine yandan yırtmaçlı patiska geceliğini geçirir, Şark üslubunca döşeli odasının köşe minderine kendini bırakır, eline doksan dokuzluk tespihini alır, pıtırdayan dudakları, yarı örtük gözleriyle murakabeye varırdı. Ne kadar zorlarsa zorlasın, günlük işlerini mümkün değil kafasından atamazdı. İhraç malları, ihraç lisansları kısacası ihracatla ilgili ıvır zıvırla zihni, dudakları da "kelimetullah" işini görürdü.

Konuşmuyor, köpürüyordu. Allah vermeye, "Gençliğin yüreğinden Allah korkusunu söküp attılar! Zındıklar! Dini esasa dayanmayan, temelinde Allah korkusu bulunmayan ahlakın..."

Sayın bayanlardan biri usullacık esnedi.

Doktor, ev sahibinin özel doktoruydu.

"Çok doğru," dedi zerrece inanmadığı hâlde.

Mülkiye müfettişi sıkışınca borç para aldığından, doktordan geri kalmak istemedi:

"Elbetteee, elbette beyefendi!"

Eczacıyla ötekiler de başlarını önemle salladılar.

Beyefendi gene havasını adamakıllı bulmuştu. Soluğunu toplayıp söze yeniden başlayacaktı ki salon kapısı açıldı, altı fincan kahveyle hizmetçi kız girdi. Zarif önlüğü, ince çizgileri, mermer kadar sıkı, mermer kadar beyaz bacakları, görmesini bilen erkek yüreklerini ökseye yakalanmış kuş gibi çarpıtarak misafirlere doğru yürüdü. Kızı her zamandan çok daha güzel bulan beyefendi, gençliğin, içinden Allah korkusunu söküp atan zındıkları unuttu. Doktor gözucuyla kıza baktıysa da saklamaya çalıştı bunu. Eczacı çekinmeden bakmaktaydı. Hatta kızın boynundaki morartıyı sezince gözü ev sahibi bayana gitti:

"Bu morartı dikkatinizi çekmedi mi hanımefendi?"

Hanımefendiyse yanında oturan doktorunkine bir şeyler anlattığından, eczacının ne bakışını görmüştü, ne de bakışındaki sorguyu.

Avukatınki somurtmuş, kızın ince beli, geniş kalçalarından ötürü kahrolmuştu bayağı. Gözü kocasına gitti.

Adam öyle bakıyordu ki kıza... Sinirlendi, dikkatini çekecek biçimde kımıldayıp öksürdükten sonra onu büsbütün göz hapsine aldı. Eve gidince görürdü o! Bir kadın, kız görmesin. İğrenç gözlerini yiyecek gibi dikiverirdi hemen...

Dürtüldü. Döndü. Müfettişin hanımıydı. Hizmetçi kızın arkadan görünen zarif çizgilerini işaret ederek, "Harikulade değil mi?" dedi.

Avukatınki kocasına yeniden öfkeyle baktı, dudak büktü:

"Nihayet hizmetçi parçası şekerim..."

Kız kahveleri vermişti, salondan çıkınca, beyefendi, "Mesela bu kızcağız," dedi.

Bütün gözler ev sahibine çevrildi.

"Biliyorsunuz, himayeme almıştım onu. Şayet içinde bulunduğu mezbeleden çekip çıkarmasaydım, zavallı kim bilir... efendim?"

Sağdan soldan:

"Ona ne şüphe?"

"Doğrusu gece gündüz dua etmeli size!"

"Değil mi ya?"

"Bence fevkalade hayırlı bir müdahale!"

Son sözler avukatın ağzından çıkmıştı. Karısıyla göz göze geldiler. Kadın nerdeyse patlayacaktı. Kırdığı potu anlayan avukat önüne baktı, parmaklarıyla oynamaya başladı.

***

Misafirler yarıma doğru kalktılar. Vedat'la Sedat odalarına çekildiler. Beyefendi takkesiyle geceliğini giyerken hanımefendi tuvaletten dönmüştü. Sordu:

"Doktor çok kültürlü, değil mi?"

Beyefendi alındı:

"Ben? Ben ya? O sadece kendi mesleği üzerinde konuştu. Beni nasıl bir ilgiyle dinlediklerini görmedin mi? Sen zaten kocanı görmezsin!"

"Görmez olur muyum kocacığım? Sen de fevkaladeydin ama..."

"Ama?"

"Doktor da iyiydi."

"Mesleki bilgi yeterli değil. Marifet..."

Hanımefendi "marifetin" ne olduğunu dinlemeden elektriği söndürüp kırmızı gece lambasını yaktı. Karyolaya kocasıyla yan yana uzandılar. İki ağır gövdenin esnettiği yaylar birkaç sefer paslı paslı başkaldırıp gıcırdadılarsa da, çaresiz, sustular.

***

Gecenin çok ileri bir saatinde hizmetçi kızın oda kapısı fiskelendi. Bütün gün koş oraya, koş buraya dehşetli yorgun oldu-

ğundan fiskeyi duymadı mı, duydu uykudan mı sıyrılamadı... Bir yandan bir yana dönmekle yetindiyse de yorgan bacaklarından kaydı.

Kapı yeniden biraz da öfkeyle fiskelendi.

Hizmetçi duymuştu, uyandı, uyku sersemliği içindeydi, aldırmadı. Aldırmadı ama kapıdaki ses de sabırsızdı:

"Pervin!"

Pervin derin bir iç geçirdi. Gelmiyordu, bu gece içinden gelmiyordu işte!

"Ulan başlarım istavrozundan ha, inek!"

Elinde olmayarak gülüverdi ama gerçekten istemiyordu bu gece. Bıkmış usanmıştı. Çaresiz, gitmeli, açmalı, dayatmalıydı. Gitti, açtı.

"Numara mı yapıyorsun lan?"

"Sedat Bey, vallahi bu gece..."

"Bi tane atarsam!"

"Vallahi çok yorgunum, billahi çok yorgunum ha!"

"Gürültü etme!"

"Hem hanım geliverir, vallahi hanım geliverir. Hanım geliverir diyorum işte, hanım..."

Azgın delikanlı odaya kaymış, kapıyı kapayıp sürgülemişti bile. Odada küçücük bir kovalamaca, sert birkaç çekiş, kaçış, itiliş, sonra karyolanın tatlı tatlı gıcırdamaya başlayışı...

***

Beyefendi gözlerini açtığı zaman karşı duvardaki yuvarlak fosforlu saati gördü. Gecenin üçünü geçiyordu. Karısına baktı. Yanüstü uzanmış, kalın çıplak kolu yüzünü kapamıştı. Tıraşlı koltukaltı gözükmekteydi.

Beyefendi yüzünü buruşturarak takkesini düzeltti. Sonra karyoladan yavaşça indi. Bol geceliği, rugan terlikleriyle odadan çıktı. Tuvalete gitmek için Pervin'in odasının önünden geçmesi gerekiyordu.

Dönüşte kızın kapısının önünde durdu. Kulağına birtakım mırıltılar gelmişti. Pencereye sokuldu, odanın içini görmeye çalıştı. Karanlıkta pek bir şeyler seçemedi. Seçemedi ama birden kapının topuzu çevrilince sıçradı. Tam zamanında sofadaki orta masasının ardına kaçıp çömelmişti. Yüreği çarpıyordu. Gözlerini kapıya dikti. Az sonra odadan pijamalı bir gölge çıktı. Ürkek adımlarla salonu geçti.

Beyefendi küçük oğlunu tanımıştı.

Pervin'in kapısı kapandı.

Peki bu azgın kız utanmıyor muydu? Henüz bir lise öğrencisi olan toy bir çocuktu. Ne diye baştan çıkarıyordu? Böyle şeylerle meşgul olan bir çocuk derslerini serer, ahlakı bozulur, işi haylazlığa vururdu!

Masanın ardından öfkeyle kalktı, gitti, Pervin'in kapısını vurdu. Kapı hemen açıldı. Beyefendi öfkeyle girdi:

"Sedat ne geziyordu burda?"

Pervin başını suçlu suçlu eğdi.

"Sana söylüyorum, Sedat ne geziyordu burada?"

Kız gene karşılık vermedi. Beyefendi çenesinden tutup başını kaldırdı:

"Ha? Ne geziyordu?"

"?.."

"Utanmıyor musun? O daha çocuk, mektep çocuğu!"

Pervin hıçkırdı.

"Cevap ver, utanmıyor musun?"

"Ben ben ne yapayım? Başa çıkamıyorum ki. Gelmeyin diyorum geliyorlar..."

"Geliyorlar mı? Vedat da mı geliyor yoksa?"

"Geliyor elbet..."

"Neden bırakıyorsun? Niçin bağırıp çağırmıyorsun?"

"Fazla konuşma diye dövüyorlar beni, anneme söyler, seni kovdururuz diyorlar. Ne yapayım ben?"

Beyefendi sinirlendi:

"Halt etmişler, itler, kovdururlarmış. Bu ev benim evim, bu evin girdisi çıktısı benden sorulur. Ben asıl sana acıyorum. Kimsesiz, zavallı bir kızcağızsın..."

Pervin'in çıplak omuzları sarsılıyordu. Beyefendinin sesi titremeye başlamıştı. Yarı açık kapıdan dışarı baktı. Sonra kızın çıplak kolunu tuttu.

"Öyle değil mi? Kimsesiz, zavallı bir yavrucak değil misin?"

Kızı kendine çekti. Kız direnmeden beye doğru gitti. Beyin üzeri kıllı, kocaman eli kızın beline dolandı, öteki el koltukaltından geçip kızı kendine çekti.

Pervin gene, "Yapmayın," diye inledi.

Beyefendinin duyacak hâli yoktu. Bacakları titriyordu.

"Hiiişt," dedi. "Hiç de yalnız değilsin, karım, çocuklarım, dünya bir yana, sen bir yanasın!"

Pervin bir anda kocaman gecelik entarisinin kolları arasında kayboldu.

***

Kocasını hizmetçi kızın yatak odasından çıkarken yakalayan hanımefendi, sofada dimdik duruyordu.

Beyefendi bir anlık şaşkınlıktan sonra kendini toplayarak, "Kaltak!" dedi. "Edepsiz..."

Hanımefendi şaştı:

"Kimden bahsediyorsun?"

"Şu, şu hizmetçi kızdan. Gel odaya, anlatacaklarım var!"

Yatak odasına girdiler.

"Ya bu kızı evden çabucak def et ya da bu itleri yatılı mektebe vereceğim, o kadar!"

Hanımefendi hayretler içindeydi:

"Peki ama ne var? Ne olmuş?"

"Sedat'ı Pervin'in odasından çıkarken gördüm!"

"Sedat'ı mı?"

"Evet, Sedat'ı! Vedat da gelip gidiyormuş ya..."

"Ne arıyorlarmış Pervin'in odasında?"

"Ne arıyacaklar, malum!"

"Kızın odasında kitapları filan kalmış olmasın?"

"Gecenin bu saatinde kitabı ne yapacakmış? Onu öyle, bir hizmetçi parçasının odasından çıkarken görünce elim ayağım çözüldü, gebertecektim iti de, o kaltağı da. Bu işi çabucak hallet hanım. Aksi hâlde elimden bir kaza çıkacak! Şu elimin ayağımın titremesine bak!"

Hanımefendi, "Acayip," dedi. "Ne Vedat'a ne de hele Sedat'a yakıştıramadım doğrusu. İnsan bir hizmetçi parçasına tenezzül eder mi?"

"Efendim, memleketin ahlakını bu kaltaklar bozuyor. Bize gelinceye kadar kim bilir kaç kapı dolaştı.. Benim gül gibi çocuklarımı baştan çıkarıyor. Bu ne demektir? Ahlaksız bir neslin, efendim? Ahlaksız bir neslin türemesine meydan veriyor demektir. Ahlakı sükûta uğramış bir milletse payidar olamaz!"

Hanımefendi iç geçirdi:

"Ben onu çoktan kovardım ama sen tutuyorsun..."

"Bilir miyim hanım? Zavallı dedik, ortalarda kalıp ziyan olmasın dedik... Bilir miyim?"

"Ya oğlanlardan gebe falan kaldıysa?"

"Bak ben bunu düşünmemiştim..."

"Mahkemeye müracaat eder de..."

"O zaman ayıkla pirincin taşını. Ama zannetmem. Çünkü hizmetçi kızlar, malum ya?"

"Yarın yarın," dedi hanımefendi. "Yarın olsun bilirim ben."

Beyefendi felaket şimşeklerini kendinden uzaklaştırmıştı.

"Şu elimin, ayağımın titremesine bak Allahaşkına. Nereden de kalkıp gittim tuvalete!"

"İyi ki gittin bey. Ya gitmeseydin? Demek bu hâl sürüp gidecekti."

***

Ertesi gün öğleyin okuldan daha önce dönen Vedat aşağıdan seslendi:

"Pervin!"

Annesi koştu:

"Ne var Vedat?"

"Terliklerimi!"

Annesi terliklerini götürdü.

"Pervin nerde?"

"Hiç. Hırsızlığını yakaladım da."

"Yol mu verdin?"

Merdivenleri düşünceli düşünceli çıktı.

"Yemek hazır mı? Karnım zil çalıyor!"

NUMARACI

İşsiz figüranların çokça girip çıktığı küçücük lokantanın kapısı önünde dikiliyordu. Kirli pardösüsü, harap fötrü, camlarından biri çatlak gözlüğü, niçin takmakta ısrar ettiğine akıl erdiremediğim, kirden yağlı bir ipe dönmüş kravatıyla kaç vakittir dikkatimi çekip duruyordu.

Bir gün o lokantanın, işsiz figüranlarla duvar işçilerinin çokluk veresiye karın doyurdukları o küçücük lokantanın kirli masalarından birinde karşılıklı yemek yemiştik. İnsanın dikkatini çekecek kadar ciddiydi.

Bakmıyordu, hiç kimseye bakmıyordu. Herkesle dargındı sanki ya da bu lokantada bakılmaya değer hiçbir şey yoktu. Ne ben ne de yemek yerken gülüp söyleyen yorgun işçiler.

Garson yanına gelince, "Kuru fasulye ve kırmızı biber!" dedi.

Korkunç bir açlık içindeymişe benziyordu. Açlığı, kalın kemikli, enli yüzünün çürük yeşilinden belliydi. Bu yeşili tulum tulum gözaltlarına kadar yayılmıştı. Az sonra önüne sürülen kuru fasulyenin sıcak dumanı, yüzündeki çürük yeşili dağıttı. Kalın kemikli, enli yüzü pembeleşti, gözleri hazla kısıldı. Hele garson bir avuç kuru kırmızı biberi fasulye tabağının yanına bırakınca heyecanlandı bayağı. Gözleri güldü, ciddi ciddi gerili yüzünün asıklığı yumuşadı, çöp tenekesinde dişe dokunur bir şey bulmuş aç köpek gibi bayağı homurdandı.

O gün dikkatimi böyle çekmişti. Ne olur bir kere gözlerini kaldırıp baksın! Bakmamıştı. Çünkü o aylar benim de ondan farkım yoktu. Onunkinin hemen hemen tıpkısı kirli pardösüm, ipe dönmüş kravatımla dikkatini çekemezdim. Bugünse iş değişmişti. Film şirketlerine girip çıkışıyla işsiz figüranlara umut veren, koltuğu çantalı biriydim.

Dikkatini çekmiş olacağım ki, lokantanın kapısı yanından beni yaşlı bir tilki, bir sansar gibi kollamaktaydı. Önüme çıkıp kibar bir eğilişten sonra birtakım acıklı kelimelerle benden de hasta kızı için yardım isteyecekti. Bunu seziyordum. Lokantada bir kap kuru fasulye boyunca gözlerini bir kerecik olsun kaldırıp bakmaya lüzum görmemesine karşılık, bugün önemli kişiydim mutlaka, yanıma sokulacaktı. Çünkü koku sezmişti.

"Dümeni budur," demişlerdi. "Veremin üçüncü devresindeki kızı için para ister!"

Bir başka gün de yumrukla adam öldürmüş biri olduğunu öğrenmiştim.

Evet, lokantanın kapısı önünde beni kolluyordu. Konuşmak için yalnız kalmamı beklediğine hiç şüphem yoktu. Bir ara uzaktan uzağa, göz göze geldik. Yüzünün asıklığı yumuşadı, ellerini ovuşturmaya başladı. Yanından geçerken de iyi günlerinden kalma, son derece kibar bir eğilişle şapkasını çıkarıp bir sayın baymışım gibi beni selamladı. Köftehor beni kafese koymak için

numara yapıyordu. Bunu bildiğim hâlde gene de ondan geri kalmayan bir kibarlıkla selamını aldım. Sevindi. Beni de kafese koymuştu sonunda, avları arasında sayılabilirdim, çantada keklik!

Başkalarına yaptığınca sesini yumuşatarak:

"Bir istirhamda bulunabilir miyim?"

Hiç bozmadım:

"Rica ederim, buyurun..."

Başladı:

"Veremin üçüncü devresindeki kızım için yardımınızı rica ederim beyefendi!"

Tam tamına böyle sokulur, böyle istermiş.

Film şirketine girdim. Prodüktörle konuşurken bile gözlerimin önündeydi. Acımıyordum. Veremin üçüncü devresindeki kızına da acımıyordum. Acımak gelmiyordu içimden. Üzmek istiyordum. Yanıma umutla sokulmuştu, şirketten çıkmamı gene umutla beklemeliydi. Ne çıkacaktı bundan? Hiç belki ama içimden öyle geliyordu. Çantasında keklik sanmasına mı içerlemiştim? Belki. Ne olursa olsun, bir yumrukta adam öldürmüş, bir ocak sönmüş, bir cana kıymıştı. Haklı da olabilirdi ama hiçbir haklı bir cana kıyacak kadar haklı olamazdı. Kaldı ki bu adamın "haklı" olabileceğine de inanamıyordum. Taş kalpli biriydi mutlaka. Belki de hacizler yapmış, dayaklar atmış, küfürler etmiş, sefaletlere karşı bacak bacak üstüne atarak sigara fosurdatmıştı. Çünkü o ufacık lokantada kirli pardösüm, ipe dönmüş kravatım, çekingen hâlimle önemsiz, karşısında saygıyla eğilinmeye değmez biriydim. Onun için, karşılıklı yemek yediğimiz hâlde bakmamıştı bile. Kuru fasulye tabağına nasıl abanmıştı? Ya atmaca pençesini andıran elleri? Ekmeğe nasıl geçirmişti tırnaklarını! Kuru fasulyesinden bir kaşık almaya yeltensem beni de belki öldürdüğü adam gibi bir yumrukta mahvedebilirdi.

Bunun için üzmek istiyordum onu işte!

Film şirketinden çıktım. Gene oradaydı. Beni bekliyordu. Kapıdan çıkmıştım ki, albayı, generali değil, belki de mareşalini selamlayan bir er gibi sıkı bir esas vaziyete geçti.

Bakmadım bile. İnadıma, önemli, çok ama gerçekten çok önemli biriydim de kafam alabildiğine meşguldü sanki. Köşeyi döndüm. Duvarlardaki büyük boy afişlere memnunlukla bakıyordum. Bir numaracının tavına düşmemiştim!

Çok sürmedi memnunluğum.

Birden sol gerimde bir karaltı. Çarpan bir kalbin sesini duymaya başladım adeta. Döndüm: O! Camı çatlak gözlüğü ardında yeşile çalan yüzü, kısılı gözleri, kirli pardösüsü, ipe dönmüş yağlı kravatı...

"Efendim?"

Ellerini ovalıyordu. Acı acı güldü, sonra içini çekti. Parmaklarıyla oynarken söze neresinden başlayacağını kestirememişe benziyordu. Belki de acıma duygumu gıdıklamak için numara yapıyordu. Belki değil, elbette öyleydi. Öyleydi ama pek pek bir tabak kuru fasulyeye kavuşmak için elli, belki de altmış yaşındaki bir insanın numara yapmak zorunda kalışı acı değil miydi? Kuru fasulye değil de koltuk meyhanelerinden birinde şarap içebilmek için bile olsa! Yumrukla adam öldürmesi, taş kalpliliği, şusu busu... Bütün bunlar yalnız onun suçu muydu? Bir insan, ekmeğiyle şarabı bulabilmek, onlara kavuşabilmek için neden "numara" yapmak zorunda kalmalıydı? Topluma karşı olan ödevini yerine getirmiş bir insan huzuruyla hiç kimsenin karşısında küçülmeden sıcak yemek, zevkle içilen içki, rahat bir döşek bulmak, insanlığının hakkı olmamalı mıydı? Birden dikkat ettim, ağlıyordu.

"Ölü mevsim," diye kekeledi, "ölü mevsim dolayısıyla işsizim beyefendi. İşsiz ve açım!"

Elimde olmayarak soruverdim:

"Hasta kızınız ne oldu?"

Şaşaladı:

"Beni tanıyor musunuz?"

"Eh, şöyle böyle."

"Ya..."

Şaşılacak şey, gözyaşları kuruyuvermişti. Kaşları çatılmış, yüzü belki de bir yumrukta adam öldürdüğü günkü gibi sertleşmiş, korkunçlaşmış, o gün fasulye tabağına abandığı hâlini alıvermişti. Kocaman burnunun etli kanatları hırslı hırslı titriyordu. Dudaklarını yiyerek gözlerini kıstı. Bir şeyler söylemeye, belki de bağırıp çağırmaya hazırlanıyor, kendini zor tutuyordu. Belki de bana karşı takındığı tavırlarında içten olmadığını, beni sırf tavlayıp kafese koymak için öyle davrandığını haykırdıktan sonra basıp gidecekti.

Öyle olmadı.

"Size," dedi, "hasta kızımdan bahsettim mi?"

"Niçin etmediniz?"

"Lüzum yoktu."

"Anlamadım?"

"Veremli kızımdan taş kalplilere söz etmeyi tercih ederim!"

"?.."

"Ne olursa olsun, bu yaştan sonra, bu türlü numaralarla karnımı doyurmak zorunda kalışım acı değil mi?"

SITMA (HACET KAPISI)

Dokuma fabrikasıyla ünlü bu Orta Anadolu ilinin şehri ikiye bölerek fabrikaya uzanan ağaçlıklı caddesinde her gün küme küme insanlara rastlanır. Bu insanlar paramparça üst başları, yalınayak ya da sarı, yeşil, turuncu işlemeli yün çoraplarıyla beton kaldırımları çiğnerler.

Fabrika yeni kurulduğu yıllarda böyle değildi. Fabrikaya "gâvur icadı" gözüyle bakıldığı, "neûzü-b-illâh"la söz edildiği için pek yanaşılmıyor, işçi sıkıntısı çekiliyordu. Sonraları, köy yerlerindeki düşük ücretlere bakarak, ne de olsa dolgun ücret "gâvur icadı"nı da sildi, "neûzü-b-illâh"ları da. Şimdi artık kimse ne "gâvur icadı"nı umursuyor, ne "neûzü-b-illâh"ı. Tersine, fabrikanın üniformalı kapıcıları, iş için birikenleri düzene sokup per-

sonele belli saatlerde bırakırken hayli ter döküyorlardı. Bu ilgi, bu birikme ücretlerin düşmesine sebep olduysa da pek aldırıldığı yoktu. Köylerden şehre akın dinmiyordu.

Kocası zehirli sıtmadan geçen yıl ölmüş Emeti de başkaları gibi il'e göçüp göçmemek arasında çok düşündü. Şehir pazarına yumurta, süt, yapağı götürüp satma hariç, il'e pek inmemişti. İnmek zorunda kaldığı sıralardaysa işini çabucak bitirip köyüne dönmüş, şehrin hay-ı huyundan korkmuş, çekinmişti. Kendi kendine giden arabalar en çok... Geliveriyorlar, canavar sesine benzeyen böğürtülerle adamın aklını başından alıveriyorlardı. Alıveriyorlardı ya, fabrika şehrin içinde değil, bir kıyısında diyorlardı bilenler. Hooş o da görmüştü yüksek, upuzun bacaları. Doğruydu, şehrin dışında. Hele muhtar filan da, "Sat anam şu avuç içi kadar toprağını, var git fabrikaya. Allah gecinden versin, dost istemez amma, hasta musta olur, yatağa matağa düşersen öksüzlerine kim bakar? Şehirde doktorlar var. İğne miğne yaparlar, hap map yuttururlar..." deyince Emeti'nin aklına yattı. Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: "Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gâvır deel a!" diye düşünüyordu. "Tabii gâvır deel. O da benim, onun, ötekinin gibi Müslüman. Kocca palike ne diye benim yetimimi de barındırmasın? Tarlayı marlayı, sığırı mığırı sattım dimem. Ağlarım bir iki, acındırırım... Evendi kısmı avanak olur, kanıverir..."

Gün geldi, işlemeli yün çoraplarıyla şehrin beton kaldırımlarını tepenlerin arasına katıldı iki çocuğuyla. Sabahın beşi, altısında çıkıyordu han köşesinden, akşamın altı, yedisine kadar ayaküstü, çömelerek bekleyenlerin arasına eyleşip yatıyordu. Üçüne bastığı hâlde bir türlü ayakta duramayan, konuşmak şöyledursun, doğru dürüst ağlamasını bile beceremeyen kızı, insana kocaman kulaklarıyla bakan oğlu, tam yirmi gün taban tepti hanla fabrika arasında. Nerdeyse, "İçine ötürürüm palikelerinin

de, şehirlerinin de!" deyip cayacak, tutacaktı yeni baştan köyünün yolunu. Derken bir gün nasılsa girebildi "Personel"e. Nevri dönmüştü, önüne gelen kravatlıya yandı yakıldı, elinde avucunda nesi var nesi yoksa hana, boğaza verdiğini, ümidinin şu oğlanın bir işe yerleştirilmesinde olduğunu, babalarının giden kış sıtmadan vefat ettiğini, şunun şurasında hepciğinin şükür Müslüman olduğunu, Müslüman'ın Müslüman'la kardaşlığını falan saydı döktü. Memurlar onu kravatlarıyla dinlediler. İçlerinden biri, "Peki peki," dedi. "Ver oğlunun nüfusunu!"

Emeti kurşunla vurulmuşçasına sağa baktı, sola baktı.

Memur sinirlenmişti:

"Ne bakıyorsun aval aval be? Versene nüfusunu oğlunun?"

"Nüfus mu? Nüfus ne ki?"

Kıs kıs gülen bir başkası, "Kafa kâğıdı!" dedi.

Anlamıştı, anlamıştı ya...

"Hani bilmez deelsiniz a, köy yeri, malum. Böyle şeyler âdet olmadığından... İmam nikâhıynandık bizimkiynen, izinnamemiz ne yoktu da..."

Sinirli memur:

"Yani oğlunun nüfusu yok ha?"

Acı acı güldü bir an:

"Sen daha eyi bilin ya hani..."

Memur omuz silkti:

"Ben bilmem, kanun bilir. Kanun gereğince nüfus kâğıdı lazım oğlunun, o kadar!"

Elindeki kalemi masası üzerindeki kâğıt kalabalığına bırakıp yan odaya geçti.

Emeti dikilekalmıştı:

"Ganun, ganun ne ki? Mıhtar bilmez miydi ganunu? Tööbe, heç duymadım. O da mı bilmeyordu? Ganun, ganun diye oğlan işe giremezse..."

Ta dipteki bir memurun sorusu Emeti'nin kafasındakileri dağıttı:

"Türkçe bilmiyor musun kadın?"

Şaşkın, baktı esmer kuru kâtibe.

"Ben mi?"

"Kanun," dedi, "kanun! Anlamıyor musun?"

"Anmıyorum a..."

"E?.."

Bir başkası:

"Kanun nedir kanun? Biliyor musun?"

Daha yandan kalın bir ses, "Çalgı," dedi güldü.

Kanunun ne olduğunu soran da güldü:

"Öyle ya, çalgı. Millet bahçesinde her gece çalınıyor..."

Emeti'nin çevresinde bir gırgırdır başlamıştı. Anna duymuyordu o. Rahmetlikle izinnamesiz evli olduklarından, oğluna kafa kâğıdı çıkarmamışlardı. Ne yapacaktı şimdi? Aksi şeytana lanet okuyarak, başörtüsünü çözüp çenesinin altında üst üste, sinirli sinirli bağlayarak çıktı, şehrin yolunu tuttu. Şehirde tilkiden kurnaz istidacılara paralar kaptıra, dilekçeler yazdıra, pullar yapıştıra, ilmühaberler çıkarta mahkemeye dayandı. Mahkeme şahit istemişti. İstidacıların yardımıyla iki yalancı tanık. Güç bela "kafa kâğıdı"nı eline aldı, vardı fabrikaya. Gene günlerce sıra bekledikten sonra "Personel"e girdi. Kan tere batmıştı. "Kanun kanun" diyen kâtibin masasına sokuldu.

"Alha gafa kâadı, al!"

Kimlik cüzdanını memurun masasına bıraktı. Onca paralardan olmuş, taban tepmiş, mahkemelerde dolanmıştı. Daha bir diyeceği var mıydı kâtibin? Ne diyeceği olabilirdi?

Belki hiçbir diyeceği olamazdı ama o sıra kâtibin hâli hâl değildi. Fabrika müdürünün sıkı tembihine rağmen, askerlikle ilgili birini yanlışlıkla kayda geçti diye askerlik şubesince azarlanan fabrika müdürü tarafından adamakıllı haşlanmıştı. Emeti memeti, kafa kâğıdı mafa kâğıdı. Şırası mıydı? "Hayvan!" diye bağırmıştı müdür. "Hayvanoğlu hayvan!" diye bağırmıştı. Belki haksız değildi ama gerçekten hayvan mıydı? Hayvanoğlu hay-

van mıydı hele? Kendisi neyse, liseyi bile bitirememiş, boş gezenin boş kalfası, babası. Babası ya? Müdür gibi nice nicelerine karşısında el ovalatmış bir milyonerdi. Evet, sonunda alavere dalavereye gelmiş, hatır belası kefaletlere girişmiş, bu yüzden top atmıştı ya, gene de...

Emeti'nin kimlik cüzdanını kulağından tuttuğu gibi karşı duvara fırlattı:

"Pis, laubali, iğrenç!"

Korktu Emeti. Gitti, fırlatıldığı yerden oğlunun kimlik cüzdanını aldı.

***

Aradan dört gün geçti. Beşinci gün sonunda elinde personelin giriş kartı, fabrika revirinin güneşlensinler diye bahçeye çıkarılmış sıra sıra dizili kirli yataklarının yanındaki tahta sıraya ilişti. Terliydi, yorgundu, bezgindi daha çok. Ne diye gelmişti şuraya da itin, kurdun ağız kokusunu çekiyordu? Evdeki avratlarına kafa tutamayanlar karşısında çöküntüye uğramıştı be. Bunların Müslümanlıklarından da şüpheleniyordu artık. Müslüman Müslüman'ın din kardaşıydı. Bunlarsa, yaralı parmağa işemeyen bunlarsa, aman Allah!

Dalıp gitmişti. Oğlunun revir doktorundan alacağı sağlık kâğıdı gibi belge alacak yığınla uşağın pis çoraplarından yayılan kokunun farkında bile değildi. Pis çoraplarından leş gibi bir koku yayılan uşaklarsa yan yatmış, birer kıyıya çömelmiş, oturmuş ya da birbirlerine tutunmuş, az ötede güreşen iki uşağı kışkırtıyorlardı durmadan:

"Sarmaya al sarmaya!"

"Lan boyunduruğu vur, vur boyunduruğu lan!"

"Tuh, vuramadı ki..."

"Lampasaymış tekmil..."

Birden revirin beyazlar içindeki hizmetçilerinden biri, "Hadi bakalım heey, toplanın, soyunun!"

Güreşenlerle, güreşenlere dalmış uşaklar geç kalmışçasına toplandılar. Şalvarlar, içlik denilen gömlekler, kıl donlar, kedi leşi gibi kokan işlemeli, yırtık, pis çoraplar atıldı, eğri, kuru, çarpık gövdeler, paçaları bilekten düğmeli ya da ipli uzun paçalı beyaz donlar üzerinde revire koşuldu. Revir koridoruna sıralanan genç, yaşlı, çocuk, büyük gövdeleri, beyazlı hizmetçiyle hastabakıcı, mankenmişlercesine ileri iter, geri, yana çekerken, her an esnemeye hazır bezgin doktor odasından çıktı. Bu işleri iyice kanıksadığı her hâlinden belliydi: O da başladı itip kakmaya:

"Şunlara bak. İnsansınız siz de ha?"

Koca kafalı bir delikanlının alnını dürttü:

"Askerlik yaptın mı sen?"

"Yaptım beem."

"Yaptınsa bu ne biçim esas vaziyeti böyle? Sok içeri şu partını!"

Delikanlı çalıştı, olmadı. Sızlandı:

"Girmiyor beem..."

Doktorun hiç şakası yoktu:

"Girmiyorsa yaz Afif Efendi, sıtma!"

"Aman doktor bey..."

"Amanı zamanı yok, marş!"

Kiminin gözkapağını kaldırıp baktı, trahom* buldu, kiminde gene sıtma... Sıra Emeti'nin koca kulaklı oğluna gelmişti. Emeti'nin yüreği pır pır.

Doktor, Emeti'nin oğlunu firlak kemikli omuzundan tuttu:

"Dik dur ulan, dik dursaaa!"

İnce, sarı derisinin altındaki firlak kaburgalarıyla oğlan dik durmaya çalıştı. Doktor sağ elinin dört parmağını böğrüne kürek gibi daldırdıktan sonra güldü:

"Sen ömründe namaz kılmadın mı hiç?"

Oğlan "Cık" yaptı.

---

* Gözde oluşan bulaşıcı hastalık.

Emeti'nin aklı gitti. Kılıp kılmadığını hatırlamıyordu ama doktorun önünde "Cık"ın âlemi var mıydı?

"Ne cık'ı, ne cık'ı? Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu?"

Doktor duymadı.

"Sende de dalak var. Yaz Afif Efendi: Sıtma! Yallah..."

Emeti telaşla doktora koştu:

"Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum. Babası giden kış mefat etti de... Sığın sıpayı satıp geldik tüm... Elimizde avucumuzda ne varsa bir yıldır yedik tükettik tekmil. Bura bizim için son bir hacet gapısı vallaha..."

Doktor kesti attı:

"Anlamam!"

"Elini ayağını öpüyüm tohtur bey..."

"Anlamam dedik ya!"

"Kurbannarın oluyum, yolunda ölüyüm. Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın Tohtur Bey..."

"..."

"Kölen oluyum!"

"..."

Gapında itin oluyum, yollarında ölüyüm!"

"..."

"Pohunu yiyeyim Tohtur Bey!"

Doktorun küçük bir işareti üzerine hizmetçiler, kucağında sarı kınş kırış muşambaya benzeyen ihtiyar yüzlü kızıyla Emeti'yi çeke çeke revirden çıkarırlarken hâlâ söyleniyordu:

"Gurbannarın oluyum, atın, itin oluyum, eşşeğin oluyum..."

Baktı ki, "herif imana gelmiyor," iri kulaklarıyla ecza dolabının yanında dikilmekte olan oğlunu bileğinden sertçe çekti:

"Yörü lan yörü... Palikelerine ötürüyüm... İn gel hadi!"

Kapı önünde doktora ters ters baktı:

"Yalvardıklarımı essah belleyip de şişme tüyü bozuk, dini eğri!"

Ardında koca kulaklı oğlu, çekti gitti.

DOĞUM

Göz alabildiğine uzanan pamuk tarlasında çapa ırgatları onar, on beşer kişilik saflar hâlinde pamuk fidelerinin zararlı otlarını dövüyor, yani çapalıyorlardı.

Güneşin altında ısı elli beş dereceyi bulmuştu. Tozlu bir grilikle uzanan gökyüzünden tek kuş uçmuyor, güneş sallanıyordu. Terden sırılsıklam ırgatların kazmaları ölçülü bir tempoyla hep birlikte inip hep birlikte kalkıyor, kazmaların keskin ağızları kupkuru toprağa değdikçe, "Haş, haş, haş..." diye ses veriyor, yorgun ırgatların hep bir ağızdan söyledikleri, kazmaların belirli bir ölçü içinde inip kalkmasını sağlayan türkü, güneşin sarı sıcağına yorgun yorgun yayılıyordu:

Kalanın ardına ekerler dari
Ekerler, biçerler, sararlar yari
Yar bana göndermiş ayvaynan nari.

Nasırlı avuçlarının terini kara şalvarına silen Ferho Üzeyir, yanı başında çapa çapalamakta olan karısına akları kıpkırmızı gözleriyle baktı, Kürtçe, "Ne o?" dedi, "N'oluyorsun?"

Geniş omuzlu, iriyarı bir kadın olan Gülizar'ın terden ışıldayan kara, kuru yüzü, büyük bir sancının dayanılmaz ağrısını belirten derin kırışıklar içindeydi.

Kocasının sorusuna karşılık vermedi.

Öfkelenen Ferho Üzeyir kadının böğrünü dirseğiyle dürttü: "Ne oluyorsun kız?"

Kocasına halsizce bakan Gülizar'ın gözleri çukurlarına alabildiğine gömülmüştü. Elinden sıyrılan kazması yere düştü. Kocaman karnını avuçlarıyla bastırarak çömeldi. Sonra güneşte yer yer çatlamış kırmızı toprağa diz verdi.

Az ötede, kara şemsiyesinin gölgesinde dikilmekte olan elci* gördü bunu.

"Gülizar!" diye seslendi, "Öyle mi? Bırak işi, bırak haydi!"

Sancı kadını öyle buruyordu ki... Kuru, güçlü parmaklarını toprağın çatlağına sokmuş, sıkıyor, sıkarken de acıdan bağırmamak için insanüstü bir dayanıyla kendini tutmaya çalışıyor, gözlerinde karaltılar uçuşuyordu. Sancı birden öyle arttı ki elinde olmayarak "ııııh..." diye inledi.

Gebe kadının sesini namahreme duyurması hem çok ayıptı, hem de günah. Karısının böğrüne okkalı bir tekme atan Ferho Üzeyir, korkunç bir küfür savurdu.

Şemsiyesinin altından elci, "Ferhooo!" diye seslendi.

---

* Bazı yörelerde mevsimlik tarım işçisi toplayıp işçi ile işveren arasında aracılık yapan kimse.

Yere yüzükoyun kapanan kadın sinmişti. Kocasının bunu, yani sesini namahreme duyurmasını yanına komayacağını biliyordu. Sıcak toprağa avuçlarıyla dayanarak kalkmaya çalışırken, elci gene, "Gülizar," dedi. "Bırak, bırak işi bacı, bırak hadi..."

Sancı birden kesilmişti. Kesilmişti ama. Gülizar biliyordu ki gene, hem de deminkinden çok daha güçlü gelecek!

Tarlanın birkaç yüz metre ötesindeki Kesimbaşı'na seyirtti.

Karısının ardından homurdanarak giden Ferho Üzeyir'se, elcinin yanında dikilmekte olan dokuz yaşındaki yalınayak kızına adeta çıkıştı:

"Geç ananın yerine!"

Kız hazırdı zaten. Sapında anasının terli avuçlarının izi bulunan, boyu kadar kazmayı yerden aldı, safa, anasından boşalmış yere geçti.

Olağan işlerdendi. Türkü ve zararlı otların çapası yeniden başladı.

Kesimbaşı'ndaki hendeğe güneş tam tepeden vuruyordu. Yer yer pislenmişti, yeşil kertenkeleler kırmızı toprakta ordan oraya akıyorlardı.

Gülizar dimdikti hendekte, çevreyi kolluyordu. Günün ağustosböceği cırıltılarıyla yüklü sarı sıcağını uzun uzun dinledi. Yakınlarında hiç kimseler yoktu.

Karadonunun cebindekileri boşalttı ilk önce. Doğumunun yakın olduğunu bildiği için kaç vakittir derlediği öteberileri toprağa yaydı: Bir karton parçasına sarılmış iki sap iplik, demiri paslı bir jilet, renk renk bez parçaları, birtakım paçavralar, tuz, kurumuş limon... Bunları tarlasında çapa çapaladıkları çiftliğin çöplüğünde bulmuştu. Tuzla, doğacak çocuğu tuzlayacak, limonu da gözlerine sıkacaktı.

Karadonunu çıkardı, dürdü, büktü, iri bir taşın altına koydu. Paçavraları yere yaydı, kartona sarılı ipliği açtı, limonu ortadan ikiye kesti... Tam çömelecekti ki arkasında bir kımıltı. Çıplak belden aşağısını sakınarak döndü: İri bir köpek!

Yerden bir taş aldı, köpeğe attı. Ürkerek kaçan köpek büsbütün uzaklaşmadı. Islak burnuyla havayı koklayarak bekledi.

Gülizar kuşkulanmıştı. Ya şimdi doğurur da baygınlık geçirirse... Bu köpek çocuğunu yemez miydi?

Kürt kızı Ferice'yi hatırladı: O da böyle, hendekte doğurmuş, çocuğunu çaputlara şöyle bir sarıp yanına bırakmış, kendinden geçmiş... Ayılınca bir de bakmış ki çocuk ortalarda yok! Aramış, taramış... Ta uzaklarda, bir çalının dibinde, koca bir köpek çocuğunu yiyip durmuyor mu?

Gülizar köpeğe gene baktı, uzun uzun gözden geçirdi onu. Köpek de ona bakmaktaydı. Ama bakışı bakış değildi hayvanın!

"Sarı," dedi, "bakışın bakış değil sarı!"

Nasıl etse de ta karşılardaki kızını çağırsa... Köpek ağır ağır yaklaşıyordu.

"Oşt!" diye bağırdı. "Pis cenabet!"

On metre öteye isteksizce giden köpek durdu, art ayakları üzerine çöktü, mavi ışıltılı gözleriyle bekledi.

Birden gene öncekilerden daha güçlü bir sancı. Gülizar çıplak dizleri üzerinde inleyerek çöktü, toprağa avuçlarıyla kapandı. Boynundaki kalın damar mavi mavi kabarmıştı. Artık sancı sancıyı kovalıyor, her sancı bir öncekinden daha güçlü geliyordu. Birden ılık bir kan. Gülizar'ın yüzü korkunçlaştı, gözlerinden dünya silindi...

Elci, "Ulo Ferho!" dedi. "Get bak hele avrada. Ölür mölür de..."

Karısının doğum yapmakta olduğu hendekten yana öfkeyle bakan Ferho Üzeyir, başını salladı, sövdü, işine koyuldu. Karısına gittikçe içerliyordu, alnından boşanan soğuk ter, kalın, püskül püskül kaşlarından sızıyordu.

"Ulo oğlum," dedi yeniden, "get bak şu avrada!"

Ferho kazmasını attı, yürüdü. Şimdi varıp bir tekme, bir tekme daha... Avrat elinde oyuncak mı olmuştu yani?

Hendeğin başında durdu: Gülizar yanüstü devrilmişti. Kanlı

paçavraların arasında mosmor bir çocuk kımıldıyor, çocuğun bir kıyıya atılmış eşini ise iri bir köpek çekiştirip duruyordu.

Hendeğe atladı. Köpek kanlı ağzını yalayarak kaçtı.

Ferho, yumuk gözleriyle kımıldayan çocuğunun yüzüne inip kalkan yeşil kanatlı sinekleri kovdu, bezleri açtı: Çocuğu oğlandı.

"Bir oğlaaan!"

Birdenbire değişti. Göğe baktı, köseleye dönmüş kara, kuru, terden ışıl ışıl yüzüyle güldü, çocuğunu kanlı paçavralarıyla yerden aldı.

"Oğlum!" diye bağırdı. Çıldıracaktı. Dört kızın üstüne bir oğlandı ha!

Erkeğini yanı başında duyan kadınsa gözlerini açmış, doğrulmaya çalışıyordu.

Ferho:

"Eferim," dedi. "Eferim ulo avrat!"

Kucağında oğlu, hendekten fırladı. Yer yer çatlamış kırmızı topraklarda koşmaya başladı.

Ferho'nun koşarak geldiğini gören elci:

"Aho," dedi. "Aho... Ferho'dur, yekindi gelir!"

Herkes kazmasına dayanmış, koşarak gelmekte olan Ferho'ya bakıyordu. Soluk soluğa gelen Ferho, "Oğlum!" diye bağırdı, "Oğlum oldu!"

Mosmor oğlunu kanlı paçavralarıyla bağrına basmıştı.

"Aman deyim," dedi elci. "Aman deyim ha. Sıkma, öldürür möldürürsün de... Get çütlüğe, evdeciye selam et benden, yağla peknez versin de bacıya içirek!"

Artık ne yorgunluk ne sıcak ne de sesini namahreme duyurmuş karıya öfke, kin. Ferho Üzeyir yirmisinde bir delikanlıydı, kuş kadar hafif.

Çiftliğin saz örtülü damları görünen kerpiç huğlarından* yana seğirtti.

---

* Çubuk veya kamıştan yapılmış bağ ve bahçe kulübesi.

YANDAN ÇARKLI (KÖR)

İstanbul'un çok büyük, çok süslü yapılarla ünlü semtlerinden birinin kıyısındaydı gittiğim ev. Eski İstanbul ahşap evleri biçiminde, şahnişli cumbalı, kiremitli, saçakları dantela gibi oymalı. Kim bilir, belki de yaşmak, ferace devrinden kalmış, hâlâ alımlı, hâlâ çevresine o devir hanımefendileri kadar azametli bakıyordu. Bakıyordu ya, benim anlatacağım "ev"in bu alımlı çalımlı konakla ilgisi, bu çok eski devirlerden kalma konağın alt katında oluşundan.

Kim bilir hangi padişah, hangi bendesi* için, ne biçim bir kulluğuna karşılık yaptırıp hediye etmiş!

---

* Hizmetçi, köle, kul.

Tahtaları kurt yenikleriyle yer yer delik deşik olsa bile, gene de özene bezene yapılmışlığı ilk bakışta belli kocaman kapının üç beş metre alt başında, ufacık, pek gelişigüzel, son derece yalınkat bir başka kapıdan aldılar bizi içeriye. Kurt yenikleriyle delik deşik kocaman kapı, konağın asıl kapısı. Bizim buyur edildiğimizse, zamanında, yani konağın güm güm gümlediği mutlu günlerde uşakların işlediği kapı olacak.

Bu kapıdan girdik işte.

Daracık bir dehliz. Loş, dört, beş metre uzunluğunda. Sonda sağlı sollu, ufacık ufacık iki oda. Herhalde o mutlu devirlerde uşaklar oturdu bu odalarda.

Şimdi, rahmet-i rahmana kavuşmuş ilk karısından dokuz, ikincisinden de dört olmak üzere on üç çocuğuyla karısı, kendisi, güveysi, on altı kişilik ufak tefek bir sıvacı barınıyor. Bana bu sıvacıyla başındakilerinden söz açtıkları zaman şaşıp kalmış, pek de inanamamıştım. Hiç vakit geçirmeden gittim, gördüm. Hani insan görmezse de ezbere düşünse ilk akla gelen, bu ufacık aile babasının bu kadar boğazı beslemek zorunda kalmaktan gelen korkunç sıkıntı içinde belki de zaman zaman kendine kıymayı düşünebileceğini sanır.

Hayır. Adam ufak tefek, bir muşmula kadar da kuru, kötü yaşamaya dayanmakta sıfırı tüketmiş ya, neşesine diyecek yok. Hani şu eskilerin, "Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner," sözü var ya, o hesap. Sıkıntıları kendine zevk ediyor:

"Bizde gramofon yok, radyo hiç yok. Yok diye bir kenarda küsüp kararacak değiliz ya! Aptal çalar, Çingene oynar hesabı, ben tepsiyi alıyorum, askerden yeni gelen büyük oğlan dayanıyor şarkının, türkünün en oynağına, en kahpesine, kızlar da şıkıdık şıkıdık başladılar mı göbek atmaya, ooooh! Kaç para eder senin Hilton'un, Taksim'in, Tepebaşı'n, Kazablanka'n!"

Beşinci çocuğuna gebe karısı söze karışıyor:

"Üstümüzdekiler rahat bıraksa..."

Soruyorum:

"Kim oturuyor üstte?"

"Kiracı."

Sözü kocası alıyor:

"Kiracı ya, ev sahibinden ileri. Kendileri çalıp çığırıp hora teper, tahtalarını yıkayıp silerken yataklarımızı sel sele verirler, laf yok. Biz burada gam dağıtalım dedik mi, tavan güm güm vurulur. 'Ne o? Kesin bakalım, sizi mi dinleyeceğiz?' Biz sizi dinliyoruz ya... Radyonuz var, içkiniz, misafirleriniz, dansınız mansınız tamam. Haftada en azından dört, beş gün mahalleyi inletirsiniz. Dinleyen kim? Beğenmiyorsan çık. Bir tutuluyorum ki heriflerin mal sahibi gibi cart curt etmelerine!"

Bunları, yılbaşını nasıl geçirdiklerini anlatırken, rutubetten nemli, karmakarışık yataklarının hâlâ serili durduğu odalarında söylemişti.

Bir buçuk metre eninde, bir buçuk metre boyunda, basık tavanlı, içeri içeri kamburlaşmış, sıvaları dökük duvarlarıyla kutuyu hatırlatan bir oda. Sokağa açılan yan yana iki pencerenin dörderden sekiz camından yedisi kartonlarla kapatılmış. Yama yama üstüne yorganlar, yatak, yastıklar. Yataklar sıra sıra serili. İncecik incecik.

"Kaç kişi yatıyorsunuz burada?"

Kucağında bir, bir buçuk yaşlarındaki kızından başka, karnı burnunda karısına bakıyor gülerek.

"Kaç kişi yatıyoruz?" diye soruyor.

Kadın da gülüyor.

"Bilmem ki... Ben, sen iki, Ayşe, Fatma, Zeliha, Meryem, Erdal, Can, Neşe, Aynur da sekiz mi?"

"Sekiz."

"Etti on. On kişi yatıyoruz galiba..."

Ufak tefek adam odanın rutubetli loşluğunda gülüyor.

"Ürkütmeden sayılmaz ki!"

Soruyorum:

"Öbür odada kaç kişi yatıyor?"

Gene hemen karşılığını veremiyor. Düşüyor önümüze, geçiyoruz öbür odaya. Burası daha aydınlık ama daha da küçük. Sedirde, yerde serili yataklar.

"Sedirde kızımla güvey yatıyorlar. Şu yerdekinde büyük oğlum, bunda benim yamak..."

Hayretle soruyorum:

"Nasıl! Sizin yamak mı?"

"Yamak ama yadırgı değil. O da oğlum!"

"İyi ama, oğlunuz bile olsa, kızınızla güveyinizin yattığı odada yatmaları..."

Dertli dertli içini çekiyor:

"Elhayâ minel iman değil mi? Doğru. Ben de bilirim hayanın imandan geldiğini ama yoktan ne çıkar. Aslına bakarsanız ev benim üstüme. Güveyle kızımın başlarının çaresine bakmaları lazım. Nasıl bakacaklar? O da benim gibi bir işçi, badanacı. Ev kiralarıysa, biliyorsunuz, ateş pahası. Nereye gidecekler? Nerde ev bulacaklar? Buldular diyelim, avuç dolusu parayı nasıl verecekler? Avuç dolusu harcamak için avuç dolusu kazanmak lazım... Bize malum, serbest meslek erbabı, üç gün iş, on üç gün o kahve senin, bu kahve benim. Keyfimizden değil ha. Hele mevsim de kışa döndü döneli beri, bırak!"

"Buraya ne kira veriyorsun?"

Gülerek başını salladı.

"On yıl önceki mukaveleye göre doksan."

"Mukavele dışı?"

"İki yüz elli!.."

"Yani yüz altmış lira açıktan? Her ay mı?"

"Tabii."

"Niçin?"

"Niçini var mı? Çıkaramasa bile tedirgin eder. Etti de. Doksanken yüz yirmi yap dedi. Yapmadım, başladı hır güre. Yaptım. Bir zaman rahat. İki yıl sonra tutturdu elli lira daha koy. Koymadık, yukardan su döktürdü, camlarını kırdırdı. Çaresiz elli

daha ekledik. Etti mi yüz yetmiş? Aradan geçti gene birkaç yıl, haydi bakalım elli daha. Hık mık. Veremem, edemem, kazançlar kesik filan fıstık... Başladı hır gür gene. Ulan aman yapmayın, etmeyin... Kim dinler? Çaresiz kabul. Etti iki yüz yirmi. Bu yakınlarda gene tutturmuştu, otuzla razı ettik güç bela. Şimdi iki yüz elliden oturuyor, doksandan mukavele imzalatıyoruz. Anlayacağın, yüz altmış lira haraç veriyoruz her ay!"

O halim selim, o yumuşacık, o mihneti kendisine zevk eden adam öfkeden şahlanarak, "Şu Kıbrıs dalgasından bir harp de patlamıyor ki," dedi. "Cenab-ı Allah hakkımızda hayırlısını versin!"

Karısı bir ana kartal gibi dikildi.

"Başlama gene deli deli!"

Adam soluyordu ama karısından çekinmişti besbelli, yere bakıyordu.

Kadın bana döndü:

"Ev, kira, ev sahibi lafı oldu mu gözü dünyayı görmez. Harp olsunmuş. Unuttun mu harp söylentileri çıktığı günleri?" Gene bana döndü. "Geceleri uyku tutmaz olduydu. Vay yavrularım, vay evlatlarım..."

Adam gözlerini yerden bana kaldırdı:

"Doğru söylüyor, doğru söylüyor ya, ne yapacağımı da şaşırdım kardeş. Gözünü toprak doyurasıcanın kocca bir apartmanı var Şişli'de, Heybeli'de köşkü var. Dükkânlar, konaklar da caba. Ulan, Allah vermiş. Bizi de şu kör haneye tıkmış. Görüyorsun dirliğimizi! Devletin kanununa, kontratına razı olsan da insana dünyayı zehir zıkkım etmesen olmaz mı? Firavun'un adı çıkmış. Firavun bunlar kadar zalim miydi? Hiç sanmıyorum! Doksan liralık kiraya, tut her ay açıktan yüz altmış lira avanta al!"

İrili ufaklı çocukları birer ikişer geliyor, yanları patlak ayakkabıları, yamalı, kirli üst başlarıyla bize meraklı meraklı bakıyorlardı. Sevimli, zeki şeylerdi hepsi de.

Babaları onlara dikkat edince, "Harp," dedi. "Allah göster-

mesin. İnsan canından beziyor da zaman zaman... Yoksa kapıya konacak şey mi?"

Karnı burnunda hanımını işaret ederek, "Hâlâ yeni yeni canlar peşindesiniz," dedim.

Baktı, gördü, güldü.

"Ne yapayım?"

"Bilmem, ama tedbirli davranamaz mısınız?"

Gene âdeta şahlandı:

"Yani ne yapmalıyım?"

"Düşürmek gibi, hamile bırakmamak gibi..."

"Allah'ın binasını yıkamam!" dedi. Arka cebinden kırış kırış sigara paketini çıkarıp uzattı. Bir tane aldım. O da aldı. Çaktığı kibritten yaktık. Kaldığı yerden ardını getirdi:

"Yıkamam. Çünkü isterse milyonların olsun, vermediğine vermiyor. İşte, nah şu karşı sokaktaki apartmanın genç sahibi. Herifte böyle dört apartman daha var. Parası sayısız. Çocuk diye mermere saplanıyorlar, hava. Kurban olduğumun Zât-ı Kibriya'sı. Beni layık görüp vermiş de ben ona isyan edip düşürecek miyim?"

En küçüklerden yırtık pantolonlu bir toramanı kucağına aldı. "Yavrum benim, yavrularım," dedi. "Evimin, viran yuvamın bülbülleri! Ben onlardan bir tekinin bile tırnağının taşa değmesini istemem. Benim derdim ev, üst baş, yeme içme... İş versinler efendi, bana hiç bitip tükenmeyecek iş versinler. Kana kana, terleye terleye çalışırım. Yeter ki çalıştıktan sonra hakkımı alayım, evime, çoluk çocuğuma koynum koltuğum dolu geleyim, onları kurt gibi yerlerken seyredeyim!" -Karısına döndü- "Yahu bir saattir dikiliyoruz, insan misafirine kahveden geçtim, bir bardak çay ikram etmez mi? O kadar mı öldük?"

"Hiç zahmet etmeyin, ben hemen gideceğim..." dedim.

"Olmaaaz," dedi. "Yahut dur. Haydi kahveye çıkalım!"

Evlerinin bulunduğu sokağın iki yanındaki kocaman apartmanların arasından ağır ağır yürürken boyuna anlatıyordu:

"Yavrularımı okutmak, adam etmek istemem mi? Ellerinde çantalarıyla okullarına temiz pak gidip gelen hâlli vakitli çocukları gördükçe kendimden utanıyorum şerefsizim. Ben de babayım ha? Niye başkaları gibi yavrularımı okutamıyorum? Neden giydirip kuşatamıyorum? Benim evimde de niye başkaları gibi radyom yok, buzdolabım yok, elektrik süpürgem yok? Ben böyle dedikçe kahvede arkadaşlar basıyorlar kahkahayı. Eşekler diyorum, gülün bakalım. İstemesini bilmezseniz Allah ne diye versin? Öyle değil mi ama? Kul istemezse Cenab-ı Allah verir mi?"

Güldüm.

"Sen istemesini biliyor, istiyorsun. Veriyor mu?"

Şöyle bir duruyor, düşünüyor, sonra yüzüme bakıyor.

"Doğru."

"Doğru ya."

"Öyle ya, onlar istemesini bilmiyorlar, vermiyor; ben biliyorum, bana da vermiyor. Neden? Siz biliyor musunuz?" Hemen ekliyor, "Yoksa az mı çalışıyorum?"

Gene şahlanıyor:

"Değil bu memleket, bütün bu kürre-i arz'da benden daha çalışkan varsa yuh ervahıma!"

"Peki?"

"Valla galiba işin içinde bir bit yeniği var, benim aklım ermiyor. Hâşâ hâşâ, Allahütaalâ vermemezlik etmez. Çalış kulum vereyim demiş. E... kul çalışmıyor mu? Kim demiş çalışmıyor diye? Tarlalar dolusu, fabrikalar dolusu hem de, işyerleri dolusu..." -Kendini hatırladı- "Ben mesela... İş oldu mu sabahın seherinde kalkarım şerefsizim. Badana fırçamı, sıva malamı filan alır, düşerim yollara. Kış, yaz. Hiç fark etmez. Yeter ki iş olsun!"

"Başka işler denemedin mi?"

"Ne gibi yani?"

"Ticaret gibi falan. Üçe alıp beşe, on beşe satmak gibi..."

Güldü:

"Çocuklarımın kuru ekmeğine katık katabilmek için ne işlere girip çıkmadım ki? Sıvacılıktan bir tarihte birkaç yüz lira geçtiydi elime, toplu bir para. Kış birden bastırıp da işler durunca hadi dedim, şu birkaç yüzle iyi kötü bir ticaret yapayım. Vurdum işi sebzeciliğe. Ama hemen anladım ki ticaret bana göre değil!"

"Niçin?"

"Niçin olacak? Kazanmak için müşteriye kazık atmak, malı satın alırken de madik oynamak lazım. Böyle şeylerse oldubitti elimden gelmez. Bizim birkaç yüz, deve oluverdi!"

Kırış kırış Birinci sigara paketini çıkarıp uzatıyor. Birer tane yakıyoruz.

"Deve oluverdi, evet. Lakin öyle pis bir zaman ki. Elde on para yok. Yer demir, gök bakır. Kar dersen diz boyu. Sobamız oldubitti yok. Kömürü kömürcüden kiloyla alırız. Sermayeyi kediye yükleyince onu da alamaz olduk. Vay anam vay! Açlık bir yandan, soğuk bir yandan. Çocuklar sızlanırlar. Karı, fukara karı öteye döner, ağlar... Baktım olacak gibi değil, ben de boynumu büküp ağlayacak değilim ya! Fırladım sokağa. Bir tipi, bir tipi. Sulusepken. İçim kararmış kış havası gibi. Hırsızlık edemem, para için her kalıba girip adam boğazlayamam. Peki ne yapacağım bu havada? Kös kös giderken, sokağın sonunda şoo apartuman yok mu? Krem renk boyalı? Ermeniler oturur orda. Bizim bir madam var, sizden iyi olmasın, çok iyi insandır. Allah son nefesinde hak dinine getirsin, o sulusepkende beni aramaya çıkmış meğer. Tesadüf işte. Aman usta dedi, yolumu satın aldın, var ol, yaşa. Hayrola madam dedim. Dedi hayır. Bizim Kadıköy'deki tanıdıkların sıva, badana işleri var, seni arıyordum. Gider misin? Gider misin ne demek madamcığım? Sen işten haber ver. Cehenneme bile giderim, dedim. Adres verdi, aldım, ver elini Kadıköy... Buldum adresi. Bastım zile. Açtılar. Girdim, beni salona aldılar. Çini soba gürül gürül yanıyor. İnsanın gâvuru, Müslüman'ı olmuyor arkadaş. İnsanın insanı insan oluyor! Ev-

lerinin duvarları sıva, badana yapılacakmış. Ne istersin dediler. Ben istedim üç, onlar verdiler dört, beş. Bir ellilik avansı alınca evden nasıl çıkıyorum, yani topun ağzından fırlamış mermi gibi! Karmış, sulusepkenmiş... Haydi bir vapur, doğru bizim semte. Ulan kömürcü tart on kilo kömür. Bakkal, ver ordan pastırma, sucuk, ekmek. Kasap tart bir kilo et. Bir şişe de şarap uydurdum mu? O gece görmeliydin bizim evi. Mangalda ateş nar mı nar, duvarlar gülüyor mu gülüyor, çocukların yüzüne kan mı geldi kan! Ver kız şu tepsiyi, alamadın, veremedin gece yarısına kadar!"

Sokağı tam dönüp anacaddeye çıkacaktık, hemen sağda durdu, "İşte bizim kahve!" dedi.

Girdik. Kendisi gibi, üstleri başları harç, kireç bulaşıkları içinde insanlar. Onu görünce sanki kahvede bayram havası esmeye başladı.

"Vaay Yandan Çarklı geldi!"

"Nerelerdesin ulan Yandan Çarklı?"

"Yandan Çarklı be, radyoların televizyonlusu çıkacakmış yakında, duydun mu?"

Bir iskemle kapıp bana ikram ediyor, sonra da kendi altına bir başkasını. Beni arkadaşlarına tanıtıyor, selamlaşıyoruz.

Daha sonra garsona sesleniyor:

"Hey... Fidanakiii!!!"

Garson ta gerilerden karşılık veriyor:

"Hooop!"

"Gel buraya!"

"Emret!"

"Bize çay getir..."

"Kaç tane?"

"Kaç kişiyiz ulan, saysana!"

Garson gözlerini üzerlerimizde dolaştırıveriyor:

"Bir, iki, üç, dört, beş, sekiz... Yaşa!"

DÜZELTMEN

/

Hiç beklemediğim bir anda karşıma çıkıverdi:

"Vay, merhaba!"

Briyantinli saçları sıkı sıkı taralıydı. Bu sıcakta hem kolalı yaka takmıştı, hem de kalın spor ceketi sırtında. Bu yüzden şüphesiz, dolgun yüzü ter içindeydi. Çaresiz, selamını aldım. Yanıma sokuldu:

"Seninle," dedi, "uzun uzun konuşmak istiyorum!"

Uzun uzun konuşmaya ne vaktim vardı ne de tahammülüm. Ama o buna aldırış etmeden koluma girdi. Oracıktaki kahveye sürükledi:

"Önce birer kahve içelim ama, bende mangır nanay..."

Çaresiz, "İyi ya," dedim.

Bir masaya karşılıklı geçtik.

"Çıkar bakalım cigaranı," dedi.

Çıkardım. Aldı. Bir tane yakıp paketi cebine indirmeden önce bana ikram etmek istedi. İçesim yoktu, almadım. "Sen bilirsin..." diye cebine soktu. Gözleri başka yerde, sigarasından aldığı dumanı düşünceli düşünceli üflerken, bakışlarını birden bana çevirdi. Kaygılı kaygılı baktıktan sonra, önemle, "İşsizim!" dedi.

İşsizliğinin üzerimdeki tepkisini, belki de heyecanlanmamı mı bekledi nedir, bulamayınca kızdı:

"İşsizim diyorum yahu!"

Kendime geldim:

"Yaa... Öyle mi?"

"Amma da vurdumduymazmışsın be!"

"?.."

"İşsiz bir insan karşısında buz gibi durulur mu?"

"Ne yapılır?"

"Yaaa denir, niçin işsiz olduğum sorulur, heyecanlanılır..."

"Amuda da kalkılır mı?"

Kıpkırmızı kesildi:

"Kalkmasa bile küçük bir tepki, beni işsiz bırakanlara küfür, heyecan, ilgi..."

"Değer mi?"

Tokat yemişçesine sarsıldı:

"İşsiz olan benim!"

"Sen ol, ne çıkar?"

Kolları düştü. Az önceki kıpkırmızılığı uçtu gitti, sarardı. Cık cık cık yaptı:

"Yazık," dedi. "Çok yazık. Bu memleketin geleceği beni ürkütüyor!"

"Neden?"

"Neden mi? Neden demek?"

Beni yukardan aşağı, aşağıdan yukarı süzdü, süzdü, süzdü, sonra hırsla ayağa kalkarak emretti:

"Ver şu kahve paralarını!"

Verdim.

"Yürü gideceğiz!"

"Nereye?"

"Canım yürü!"

"İyi ama benim..."

"İşin var, çok işin var, randevuların falan... Yürü!"

İnsan tuhaftır. Etkisinde mi kaldım, çalımı, palavrası mı tuhafıma gitti, korktum mu? Yürüdüm. Yan yana gidiyorduk. Onun elleri arkasındaydı. Çevresine tiksintiyle bakıyor, herkesi, her şeyi küçümsüyordu. Bir ara yavaşladı. Bir sır verircesine alçalttığı sesiyle, "Falan gazetede boş bir düzeltmenlik varmış," dedi. "Git görüş benim için ama, hot behot benden, benim sana bundan söz açtığımdan bahsetme. Sen haber almışsın boş kadroyu da beni kayırmak istiyorsun. Şayet peki derlerse, o hâlde kendisini bulun, görüşün, de..."

Yüzü pis bir koku koklamışçasına buruştu. Tükürür gibi, "Dünya," dedi. "Lanet olsun böyle dünyaya. İnsan ite köpeğe muhtaç oluyor!"

Söylediği gazeteye gittim. Gerçekten de boş bir düzeltmenlik varmış ama bizimkinin adını duyunca yüzleri buruştu:

"Boş ver," dediler.

"Niye?"

"Niyesi var mı? Sen de bizim kadar bilirsin onu. Geç!"

Beni bir sokak ötede, arkasında elleri, sinirli, kısa kesik adımlarla ileri geri dolaşarak bekler buldum. Umutla baktı beni görünce. Kırmamak için bir yalan attım:

"Talihsizlik. İki saat önce birini almışlar..."

Hemen değişti:

"İsabet. Hem seni yollamış, hem de sonra pişman olmuştum. O ukala, cahil, iki paralık insanlarla çalışılmaz. Hem nihayet düzeltmenlik..."

Bakışlarını birden yüzüme kaldırdı:

"Peki, ben ne yapacağım şimdi?"

"Bilmem."

"Nasıl bilmezsin?"

"Bilmemin nasılı olur mu?"

Ellerini arkasında bağladı, kocaman bir soru işareti gibi kıvrıldı:

"Sen ne bilirsin?"

"Pek bir şeyler bilmediğimi!"

Bozuldu. Hemen kendini topladı, tükürür gibi, "Espri," diye mırıldandı. "Espri yaptı güya... Yahu sen, siz, sizler kimsiniz Allahaşkına? Kaç paralık adamlarsınız? Kendinizi ne sanıyorsunuz? Çalıştığım zamanlar sizi adam yerine koyup selam mı verirdim? Verdiğiniz selamı mı alırdım? Tuuuuuu!!!"

Yanımdan nefretle birkaç adım uzaklaştı, durdu, geri döndü. Çalımla, "Şuradan iki buçuk lira ver bana!" dedi.

Orhan Kemal her zaman romancı kimliği ile bilinen bir yazardır. Ustalıkla yazılmış, hiç eskimeyen, tadını yitirmeyen bu romanların bu kadar sevilip akılda kalması tabii ki haksız değil. Ancak Orhan Kemal'in öykücülüğünü de unutmamak gerekiyor. İşçilerin dünyasından seçilmiş bu öykülerde de yine onun insanın en derinine inen bakışını görmek mümkün. Orhan Kemal'in bakışı her zamanki gibi koyu karanlığın ardındaki umudu, aydınlığı yakalıyor.

Orhan Kemal'in kitapları bir okurun hayatta rastlayabileceği o çok nadir hazineler arasında yer alır. Çok az yazar okurunun dünyasında onun kadar iz bırakır, okurunu onun kadar biçimlendirir. Orhan Kemal umudu ve aydınlığı yeniden kazanmamız için yol gösterir bize. Edebiyatımızın en değerli ustalarından biri olan Orhan Kemal'in kitaplarını yayımlamakt onur duyuyoru

§ EVEREST